

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

NÉMETH DÓRA KATALIN

Óvónőképzés a szocializmus korában

Gyakorlati képzés a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézetben (1959–1972)

NÉMETH DÓRA KATALIN

ÓVÓNŐKÉPZÉS A SZOCIALIZMUS KORÁBAN
*GYAKORLATI KÉPZÉS A SOPRONI (FELSŐFOKÚ)
ÓVÓNŐKÉPZŐ INTÉZETBEN (1959–1972)*

NÉMETH DÓRA KATALIN

ÓVÓNŐKÉPZÉS A SZOCIALIZMUS KORÁBAN

***GYAKORLATI KÉPZÉS A SOPRONI (FELSŐFOKÚ)
ÓVÓNŐKÉPZŐ INTÉZETBEN (1959–1972)***

**SOPRONI EGYETEM KIADÓ
SOPRON, 2025**

Közreadó:
DR. HABIL. VARGA LÁSZLÓ
dékán
Soproni Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar

Felelős kiadó:
PROF. DR. FÁBIÁN ATTILA
a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztő:
SIPOS BENCE
doktorandusz
Színház- és Filmművészeti Egyetem
Film- és videoművészet Doktori Iskola

Lektorok:
DR. HABIL. KLEIN ÁGNES
egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Tanító- és Óvóképző Kar
Pécsi Tudományegyetem
Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

KÖVECSESNÉ DR. HABIL. GŐSI VIKTÓRIA
egyetemi docens, főigazgató
Széchenyi Egyetem
Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar

Nyelvi lektor:
PÁL MELINDA
igazgató
Soproni Szakképzési Centrum Hunyadi János Technikum

ISBN 978-963-334-559-7 [pdf]
<https://doi.org/10.35511/978-963-334-559-7>
ISBN 978-963-334-558-0 [print]

A borítón szereplő képet készítette: SIPOS BENCE

A kötet elektronikus változatának felhasználására a Creative Commons BY-NC-ND – Nevezd meg! - Ne add el! - Ne változtasd! 4.0 licenz feltételei vonatkoznak. További felhasználás esetén a szerzőre hivatkozni szükséges. Felhasználás esetén a következő mintát kövesse: Németh Dóra Katalin: *Óvónőképzés a szocializmus korában: Gyakorlati képzés a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézetben (1959–1972)*. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron 2025.

Lectori salutem!.....	7
Bevezetés.....	9
1. A kutatás témájának és módszertani alapjainak az ismertetése.....	12
1.1. A kutatás témájának részletes bemutatása.....	12
1.1.1. A téma tudományrendszertani helye	12
1.1.2. A téma relevanciája	13
1.1.3. A kutatás címének értelmezése (kronológiai, topográfiai, logikai, terminológiai stb. szempontok).....	14
1.1.4. Az értekezésben használt legfontosabb kifejezések terminológiai meghatározása.....	17
1.2. A kutatási probléma bemutatása és a dolgozat felépítése	21
1.2.1 Kutatási kérdések	21
1.3. A kutatás módszertani alapjai.....	23
1.3.1. A kutatás forrástani és módszertani alapjai	23
1.3.2. Módszertani előzmények, eljárások bemutatása	30
1.3.3. A saját módszertani apparátus bemutatása	36
1.3.4. A módszertani kritériumok bemutatása.....	39
2. A téma kutatástörténeti és elméleti keretei	41
2.1. A kutatás szakirodalmi alapjai.....	41
2.2. A nő- és professziótörténeti kutatások	47
2.3. A korszak társadalmi és oktatáspolitikai jellemzői	53
2.3.1. A hazai oktatáspolitikai 1945–1949	53

2.3.2. A Rákosi- korszak politikai-ideológiai jellemzői.....	59
2.3.3. A Kádár-korszak első másfél évtizede (1957–1972).....	71
2.4. A szocialista államberendezkedés ember- és pedagóguseszménye.....	80
2.5. A hazai óvó(nő)képzés jellemzői a korszakban	83
2.5.1. Az óvóképzés hazai előzményei.....	83
2.5.2. Óvodaügy és óvóképzés a szocialista blokk országában	90
2.5.3. Az óvóképzés felsőfokúvá alakítása 1956–1959.....	94
2.5.4. Vélemények a képzés felsőfokúvá alakításáról.....	99
2.5.5. A pedagógusképzést érintő reformok a vizsgált időszakban.....	101
3. A soproni óvodaügy és óvóképzés története.....	108
3.1. A kutatási területek lehatárolása.....	108
3.2. Sopron oktatástörténeti körképe a 19–20. század fordulóján, különös tekintettel a soproni pedagógusképző intézményekre.....	110
3.3. A kisdednevelő intézmények alakulása Sopronban	114
3.4. A kisdedóvóképzés/óvóképzés története Sopronban.....	117
3.5. Közvetlen jogelőd: az Állami Tanító- és Óvónőképző Intézet 1948–1959	119
3.6. A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet.....	123
4. A forráselemzés eredményeinek bemutatása: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzése 1959–1972	139
4.1. A gyakorlati képzés helye és szerepe az óvónőképzésben	139

4.2. Gyakorlati képzés a gyakorlóintézményekben	146
4.3. A gyakorlat dokumentálása: hospitálási napló	155
4.3.1. Egy konkrét mikrotörténeti forrás: gyakorlati képzési dokumentumok az 1970-es évekből.....	157
4.4. Az 1970-es évek reformjai	166
4.5. Gyakorló intézmények	176
4.6. A legfontosabb modell: a gyakorlatvezető óvónők szerepe a gyakorlati képzésben.....	181
4.7. Területi gyakorlat	194
4.8. Egy soproni innováció: a megreformált területi gyakorlat	203
4.9. A gyakorlatok ellenőrzése	217
4.10. Gyakorlati képzés a levelező tagozaton	219
5. Összegzés	223
5.1. A kutatási kérdésekre kapott válaszok részletes bemutatása.....	223
5.1.1. A felsőfokú óvónőképzés gyakorlati képzéssel kapcsolatos általános jellemzők.....	223
5.1.2. A területi-szakmai gyakorlattal kapcsolatos kutatási eredmények	238
5.1.3. A gyakorlati képzés soproni sajátosságai	245
5.2. A kutatás jövője, további irányai.....	251
5.3. Záró gondolatok	252
6. Irodalomjegyzék és felhasznált források	256

Ábrák, táblázatok, képek jegyzéke	302
1. sz. melléklet: A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet nevelőtestületi tagjainak biográfiai adatai	305
2. melléklet: A vázlatok és tervezetek füzet egy foglalkozási tervéből és a hozzáfűzött egyéni és csoportos megfigyelésekből	309
3. melléklet: a negyedik félévben vezetett hospitálási naplóból	311

LECTORI SALUTEM!

Tisztelettel köszöntjük a kedves olvasót. A kötet szerzője nemes és hiánypótló feladatra szánta rá magát: a felsőfokúvá váló óvónőképzés gyakorlati képzését mutatja be a szocializmus korában, a Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet példáján keresztül. Kettős jubileum teszi ezt még ünnepélyesebbé: a soproni óvodapedagógus-képzés 125. évfordulója, illetve a hazai óvodaügy kiemelkedő személyisége, Brunszvik Teréz születésének 250. évfordulója.

A szerző doktori értekezése alapján készült munka nívumnak tekinthető, hiteles és példaértékű dokumentálása egy óvodatörténeti szempontból is jelentős korszak nevelésügyének, pedagógiai történéseinek. Kortörténeti, eszmetörténeti szempontból is maradandót alkotott a szerző mikrohistóriai kutatásával.

Értékes és nagy jelentőségű a szerző munkája, aki példás igényességgel dolgozta fel egy patinás intézmény munkásságát - mindezt tiszteletre méltó alapossággal, mindeddig ismeretlen elsődleges források alapján Dr. Németh Dóra Katalin a rengeteg esemény és adat összegyűjtése, rendszerezése, árnyalt és tárgyilagos elemzése és értékelése révén jelentős, új és eredeti eredményekkel gazdagította a magyar és a soproni óvodaügy fejlődéséről szóló eddigi ismereteinket.

Munkatársam sokéves, tisztelettel és kellő alázattal végzett kutatómunkája eredményeit összegző kötetének hozadéka jelentékeny, a mű számottevő hozzájárulás a huszadik századi magyar nevelés- és óvodatörténet, helytörténet, kultúra- és mentalitástörténet alaposabb, elmélyültebb megismeréséhez. A történeti anyag feltárásában és interpretálásában a szerző nemcsak nagyfokú kreativitásról, nagyszámú tényező egyidejű átlátásának a képességéről tett tanúbizonyságot, hanem különleges kitartásáról és munkabírásról is.

A múlt század óvodapedagógia történéseiből és eredményeiből sok tanulság vonható le a mai neveléstudomány képviselői számára. A kötet a huszadik századi magyar értelmiségtörténethez is kiváló adalékokkal szolgál, elgondolkodtató és hiteles dokumentálása egy nagyon népközei értelmiségi csoport szellemi arculatának, egy szerves társadalmiság lassú építkezésének. Dr. Németh Dóra Katalin munkája rendkívül értékes elemekkel gazdagítja a magyar óvodatörténetet, neveléstörténet-írásunk maradandó alkotással gyarapodott.

Az emberi példa mindig vonz és magával ragad. Legyen játékos szellemi táplálék ez a kötet elődeink megismeréséhez, múltunk megértéséhez, a jelen nagyszerű pillanatainak átéléséhez és egy szeretetteljes jövő építéséhez.

Különleges öröm és megtiszteltetés számomra, hogy e jeles kötet megszületésénél jelen lehetek.

Sopron, 2025. október 3.

Dr. habil. Varga László
dékán, egyetemi docens

*„Az iskolákat és egyetemeket különös szeretettel
övező városban össze megint kinyitja kapuit egy
új oktatási intézmény: a felsőfokú óvónőképző
intézet. Nagy az öröm emiatt a Lőverek alján.
Hisz Sopron mindig büszke volt arra hogy ta-
níthat. (...) A hallgatóknak külön gyakorlóóvo-
dát állítanak fel. Számos új tárgyat vezetnek be
a többi között népművelést, nyelvet és zenét is
tanulnak majd az óvónők.”*

Népszava 1959 július 2.¹

BEVEZETÉS

A pedagógusképzés és különösen a kisgyermekkel foglalkozó nevelők képzése, a képzési rendszer átalakítása mindig érdeklődésre tart számot mind a szakma jeles képviselői, mind a társadalom széles köreiben. különösen akkor, ha egy pedagóguspálya egész struktúráját, akár képzési szintjét érintő változásokról van szó. A fent látható idézet olyan folyóiratban jelent meg, amelyet a társadalom széles köre olvashatott, a fenti újságcikk-idézet nem a pedagógusok szakmai véleményét, hanem egy általános közvélekedést tükröz. A fenti gondolat megszületése és az azt tartalmazó lapszám megjelenése óta 64 év telt el. A két időpont

---

¹ Kiss Gy. János: Országjárás on Győr-Sopron megyében. Főiskolai szintű óvónőképzés indul Sopronban. Népszava. A magyar szakszervezetek központi lapja. 87. évfolyam 153. szám 1959. július 2. csütörtök, p. 6.

között számos változás történt nem csupán a pedagógusképzés, de a hazai politikai- és társadalmi viszonyok és berendezkedés területén is, ugyanakkor a pedagógusképzéssel, különösen az óvónőképzéssel kapcsolatos elvárások, a reformokat sürgető narratíva nem változott.

Az idézet megjelenése idején a felsőfokú óvónőképző intézet megnyitásakor a pedagógusképzésnek már száz éve adott otthont Sopron városa. A 19. század során nagy fejlődésnek induló városban a századfordulóra már nem csupán tanítóképző, de óvónőképző intézeteket és az első világháborút követően több felsőoktatási intézményt is találhatunk. A soproni pedagógusképzés tehát számos tapasztalattal tárgyi és személyi feltétellel rendelkezett, amikor 1959-ben azon három hazai város közé tartozott, ahol a korábbi középszintű képzést felváltó felsőfokú óvónőképzés megkezdődött.

A megújuló óvónőképzés speciális helyzetben találta magát: a korábbi középfokú képzésben szerzett tapasztalatokat és eszköztárat felhasználva, a képzőintézmények oktatóinak ezután a felsőfokú képzés igényeinek megfelelően kellett folytatniuk nevelőmunkájukat.

Az értekezésben a felsőfokúvá váló óvónőképzés képzési rendszerének gyakorlati aspektusait, a gyakorlóintézmények működését, valamint az egyes félévek képzésének alakulását, változásait fogjuk bemutatni és elemezni. Célunk megismerni, hogy milyen módon vált lehetővé a felsőfokú végzettséget szerző óvónőjelöltek sokoldalú gyakorlati képzése.

További célunk megismerni a gyakorlati képzéshez szorosan kapcsolódó módszertani képzés egyes ágait is, amelyek további segítséget nyújthatnak abban,

hogyan megérthessük, hogy az elméleti és gyakorlati képzés egymással szoros egységben álló, alá-fölérendeltségi viszonyba nem helyezhető, komplex egység. A két terület egymást segítve, mellérendelő viszonyban képes megvalósítani célját, elméleti és gyakorlati képességeit egyaránt folyamatosan fejlesztő óvodapedagógusok képzése.

1. A KUTATÁS TÉMÁJÁNAK ÉS MÓDSZERTANI ALAPJAINAK AZ ISMERTETÉSE

1.1. A kutatás témájának részletes bemutatása

1.1.1. A téma tudományrendszertani helye

Kutatásunk célja a felsőfokúvá váló óvónőképzés gyakorlati képzésének bemutatása a Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet példáján keresztül. A téma több, szerteágazó történeti irányzat megismerését és kutatási előzményét is magába foglalja. A felsőfokúvá váló óvónőképzés folyamatának bemutatásakor elsősorban felsőoktatástörténeti, valamint a pedagógusprofesszió történettel kapcsolatos kutatásokat vettük alapul. Az alapfokú pedagógusképzés és a pedagóguspálya korszakban már jellemző elnőiesedése miatt nőtörténeti vonatkozásokat is felfedezhetünk. Mivel a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet történetével kapcsolatban eddig még nem készült részletes munka, ezért az értekezés intézménytörténeti munkaként is értelmezhető. A kutatás szűkebb témája elsősorban a gyakorlati képzésre, annak alakulására és a gyakorlati képzéssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tárgyak bemutatására koncentrálni, ezért tanterv- és tananyagtörténeti módszereket is alkalmaztunk. A téma feldolgozásakor szükséges és elkerülhetetlen a vizsgált korszak társadalom- és politikatörténeti jellemzőinek áttekintése is.

A történeti vonatkozás mellett a munka a pedagógia tudományán belül a speciális életkorok pedagógiájának köréből az óvodapedagógia tudományterületét is

érinti. Munkánkban elsősorban a gyakorlati életre történő előkészítés, a pedagógusképzés gyakorlati oldalának felfedezése és bemutatása a cél a vizsgált korszakban.

1.1.2. A téma relevanciája

1959 után az addig négy évfolyamos középszintű óvónőképzés felsőfokúvá alakult. Az addig érettségi vizsgával záruló képzés feladatát ezután felsőfokú óvónőképző intézetek vették át. Kecskemét és Szarvas mellett hazánk első felsőfokú óvónőképző intézményeként indult meg a képzés Sopronban. A városban korábban már működött egy középszintű óvónő- és tanítónőképző intézmény, amely egészen 1948-ig a katolikus egyház tulajdonában, az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának a felügyelete alatt állt. A városban már a századforduló előtt, 1899-ben megindult a kisdiednevelő képzés, illetve a városban ekkor már több intézményben folyt tanítónő-képzés is. A kutatásunkban arra is kitérünk, hogy milyen módon tudott alkalmazkodni a korábban középfokú pedagógusképzés személyi és tárgyi feltételeivel, eszközkészletével rendelkező intézmény a felsőfokú képzés követelményeihez. Az eddig középszintű oktatásra berendezkedő módszertani és gyakorlati apparátus ezután a felsőfokú képzés elvárásainak megfelelően, de nagyrészt a középfokú oktatás „örökségeként”, középszinten végzett óvónőkkel igyekezett segíteni a megújuló képzésbe érkező hallgatók gyakorlati és elméleti oktatását.

A téma kutatását különösen aktuálissá teszik az óvónőképzés 2024-ben ünnepelt kerek évfordulója, a felsőfokúvá alakulás 65 éves, valamint a soproni intézményes óvónőképzés 125 éves történetének jubileuma. Fontos megjegyezni, hogy

az iskolatörténet, mint a neveléstörténeti kutatások egyik meghatározó területe, az 1945 utáni időszakban kevésbé volt elfogadott, azonban a rendszerváltást követően, különösen az 1996-hoz köthető, az ezeréves magyarországi iskola millenniuma kapcsán ismét fellendült. Ezen a területen azóta is folyamatosan gyarapszik a különböző munkák száma (Kéri, 2001, p. 87.). Bár a felsőfokúvá válás óta számos átalakítás történt az óvodapedagógusképzésben, a folyamatos megújulás mellett nagyon fontos a múltban alkalmazott jó gyakorlatok ismerete. A történeti és neveléstörténeti kutatások során a múlt tapasztalatai alapján láthatjuk egy-egy folyamat hatását, melyeknek felelevenítése segíthet a mai korban megérteni a kialakult helyzeteket és akár előre megjósolni egyes kezdődő folyamatok várható eredményeit (Albulescu, 2018, p. 186.).

1.1.3. A kutatás címének értelmezése (kronológiai, topográfiai, logikai, terminológiai stb. szempontok)

Az alábbi fejezetben a doktori értekezés címét, az abból következő kutatási kereteket, határokat fogjuk kijelölni.

A disszertáció főcíme – *Óvónőképzés a szocializmus korában* – a doktori kutatásunk két fontos területét jelöli ki. A szocializmus, mint történelmi korszak, az óvónőképzés mint vizsgálati terület határozza meg azt a témakört, amivel kapcsolatban kutatásunkat végezzük. A szocializmus korszaka, amelyet a történetírás a Kádár-korszakkal azonosít, az 1957 és 1989 közötti korszakot jelenti hazánkban. A korszakkal kapcsolatban vizsgálatainkat az 1959-es évvel kezdjük, ami az óvónőképzésben ebben az évben bekövetkező fontos strukturális válto-

zást jelöli ugyanis ebben az évben vált felsőfokúvá a magyarországi óvónőképzés. A szocialista pedagógusképzés vizsgálatakor nemzetközi kitekintésre is vállalkozunk, ezért a korszak szocialista blokkjában működő óvónőképzési rendszerek bemutatására is sor kerül. Az óvónőképzés és a szocializmus kapcsolatát is vizsgáljuk a disszertációban. A címben található kapcsolat azt a kérdést is felveti, hogyan változtatta meg a szocializmus korszaka az óvónőkkel szemben támasztott követelményeket, hogy alakította a korszak pedagógusképet. A disszertáció alcíme – *A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzése (1959–1972)* – egyben utal kutatásunk lokális meghatározottságára. A kutatás célja elsősorban a soproni székhelyű felsőfokú óvónőképző intézet megnyitásának és működésének körülményeit, valamint a gyakorlati képzés jellemzőit feltárni és bemutatni. Ugyanakkor kiemeljük hogy vizsgálatunk nem csupán az intézmény gyakorlati képzésének bemutatására korlátozódik a vizsgálat évkörében. Fontosnak tartjuk a munkánkban bemutatni az óvónőképzés felsőfokúvá alakításának országos és soproni körülményeit.

Az értekezés címe a vizsgált időszakot is magába foglalja. A kutatás kezdő éve 1959, ebben az évben kezdik meg a kétéves felsőfokú képzést a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézetben. A kutatás 13 évet ölel fel, záró évszáma 1972, a középfokú óvónőképzés visszavezetésnek éve. A felsőfokú óvónőképzés vizsgálatához azonban elengedhetetlen viszonyítási, összevetési alapként a középfokú képzés jellemzőinek ismerete.

Fontos kiemelni, hogy bár az intézmény jogelődjei közé tartozik az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjának Kisdédóvó- majd Óvónőképzője, illetve az Állami Tanító- és Óvónőképző Intézet, ám ezek történetének részletes

bemutatása már korábban megtörtént (Baranyai, 2009). Így e két jogelőd működésével kapcsolatban kizárólag a disszertáció témakörét közvetlenül érintő eseményeket (pl. a szerzetes nővérek által működtetett intézmény 1948-as államosítása, illetve a középszintű Állami Óvónőképző Intézet gyakorlati és módszertani oktatását érintő elsődleges és másodlagos források) építjük be az értekezésbe. Bár mindkét jogelőd a kisdédóvó- és óvónőképző mellett tanítónőképzőt, valamint polgári lányiskolát, később ipari tanfolyamokat is fenntartott, elsősorban az óvónőképzés történeti előzményeit emeljük be a munkába, a többi terület pedig kizárólag a neveléstörténeti kontextus bemutatása kapcsán kerül megemlítésre.

Szintén nagyon fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a kutatás során nem tértünk ki a felsőfokú óvónőképzés olyan elméleti tantárgyainak vizsgálatára és elemzésére, melyek során a cél nem elsősorban a gyakorlati képességek közvetlen fejlesztése volt. Emiatt nem kerül sor pl. a Marxizmus-leninizmus, a Neveléstörténet, és a Neveléslélektan tárgyak tematikáinak a feldolgozására. Ezek a tárgyak közvetett módon kapcsolódnak a hallgatók gyakorlati képzéséhez, ezért ezeknek a területeknek a vizsgálata későbbi időpontra tolódik. Szintén nem térünk ki a felsőfokú óvónőképzés nemzetiségi irányának elemzésére és bemutatására.

1.1.4. Az értekezésben használt legfontosabb kifejezések terminológiai meghatározása

Az alábbi fejezetben a doktori értekezésben használt kifejezéseket határozzuk meg. Célunk a fogalmak tisztázásával segíteni az olvasót, és magyarázatot adni az egyes fogalmak használatára, az értekezésben alkalmazott jelentéstartalmára.

A szocializmus fogalma alatt azt a társadalmi és gazdasági időszakot értjük munkánkban, amely az 1957 és 1989 közötti, a közvélekedésben Kádár-korszaknak nevezett időszakkal azonos. Fontos azonban az is kiemelnünk, hogy a vizsgálatunk során nem a szocializmus teljes korszakát vizsgáljuk, hanem ahogy azt a disszertáció fő-, és alcímének értelmezésekor már jeleztük, a középszintű óvónőképzés visszavezetéséig, 1972-ig folytatjuk kutatásunkat.

Szintén fontos megemlíteni a professzió/professzionalizáció fogalmait is. A professzió/professzionalizáció fogalompár alatt értekezésünkben azt a folyamatot értjük, mely során egy adott hivatást követők kialakítják és folyamatosan emelik a hivatásukkal járó szakmai munka minőségét, egyre inkább törekednek az adott hivatás elméleti és gyakorlati területén történő munka magas szintű végzésére. Ennek keretében változhat az adott hivatás vagy szakma képzési szintje vagy struktúrája, illetve létrejönnek az adott hivatás különböző szakmai szervezetei és az adott szakmával kapcsolatos, az azt művelőkre vonatkozó szakmai etikai előírások is. (Németh, 2009)

Világossá kell tennünk a dolgozatunkban használt pedagógus professzió fogalmát is. A professzió és professzionalizáció meghatározását követve a dolgozatunkban a pedagógus professzió definíciója alatt a fenti értelmezések kifejezetten pedagógusképzési területre vonatkoztatott jelenségét értjük. Eszerint a pedagógus szakmában, hivatásban is megjelent az egyes ágak, az egyes képzési szintek pedagógusképzésének elkülönülése. Mindemellett a pedagógia és pedagógusképzés kapcsán is egyre nagyobb jelentősége lett a vonatkozó tudományterületek kutatásának. A disszertáció szempontjából kiemelten fontos óvóképzés területén mindez a képzési szint és a tananyagok minőségének emelkedésében, az óvodai neveléssel és az óvóképzéssel kapcsolatos szakmai diskurzusok és szakmai egyesületek létrejöttében is megfigyelhető. Ez a vizsgált témánk során az óvóképzés képzési szintjeinek és tartalmának változásában, az óvodapedagógia mint tudományterület megjelenésében, önálló elmélet- és terminológia-alkotásában, a tudományterülettel kapcsolatos kutatások megjelenésében érhető tetten. Az óvodapedagógia területén is megfigyelhető, a 19 századtól napjainkig tartó professzionalizációs folyamat, mely során olyan a tudományterülettel kapcsolatos szakmai szervezetek jönnek létre, amelyek folyamatosan törekednek a tudományterület és a hozzá kapcsolódó képzés minőségének ellenőrzésére és a tudományterület elismertségének megőrzésére.

A fent említett pedagógus professzió fogalom mellett érdemes meghatározni a dolgozatunkban használt óvodapedagógia fogalmát is. A dolgozatban óvodapedagógia kifejezés alatt azt az elméleti és gyakorlati területből álló tudományágat értjük, melynek fő területe az óvodáskorú gyermekek nevelésével kapcsolatos szűkebb és tágabb kérdések vizsgálata. Nem csupán az óvodapedagógusok tevékenységére terjed ki, hanem vizsgálja az óvodai neveléssel kölcsönhatásban a

gyermek szűkebb- tágabb környezetét, az óvodai nevelést befolyásoló tényezőket is. Bár a vizsgált korszakban a vizsgált pedagógusképző intézményekben megszerezhető végzettség hivatalos elnevezése óvónő volt, ugyanakkor az értekezés készítése során a doktori munkákkal kapcsolatos stilisztikai elvárások és a szövegben előforduló, túlságosan gyakori szóismétlések elkerülésének érdekében az óvónő, valamint óvodapedagógus megnevezéseket, mint szinonimákat alkalmazzuk.

A kutatás során elsősorban a gyakorló óvodákban, valamint az óvodapedagógus képzésre jellemző külső helyszínen történő, ún. területi szakmai gyakorlatokkal kapcsolatos források feldolgozására törekedtünk. Ezért az értekezésben a gyakorlati képzés kifejezés alatt a gyakorló óvodában, gyakorlatvezető oktatók és gyakorlatvezető pedagógusok segítségével, szervezett formában és előre meghatározott rendszerességgel végzett, az óvodapedagógusi munka gyakorlati tevékenységeinek sikeres elvégzéséhez szükséges képességek fejlesztésének érdekében hallgatók által végzett tevékenységeket értjük.

A területi szakmai gyakorlat kifejezés alatt pedig az óvodapedagógus képzés során, a képzőintézmény által szervezett és rendszeresen ellenőrzött, kifejezetten nem gyakorló óvodában végzett, azt a több hetes folyamatos hallgatói gyakorlatot értjük, melyre a különböző félévekben a hallgatók procedurális tudásának fejlesztésének érdekében, a képző intézmény és a kiválasztott intézmények együttműködésével kerül sor. A felsőfokú óvónőképzés első éveiben megszervezett, úgynevezett társadalmi gyakorlat, mely során a hallgatók különböző üzemekben és termelőszövetkezetekben végeztek munkát a nyári hónapokban nem

került be a kutatásunk fókuszába, így ezekről a képzési formákról, és a különböző időnapközi óvodákban végzett nyári helyettesítő munkákról csak a kurzus képzési rendszernek bemutatásakor teszünk említést, de mélyebben nem vizsgáljuk meg.

Szintén fontos kiemelni a képzéssel kapcsolatos, a gyakorlati képzést kiegészítő területet, az elméleti és a módszertani képzést, melyek szintén gyakran szerepelnek doktori értekezésünkben. A módszertani képzés kifejezés alatt az óvodai nevelőmunka tevékenységi formáival kapcsolatos, az adott tevékenységek megtervezésével, megszervezésével és lebonyolításával kapcsolatos, a módszertani képzési területhez kapcsolódó oktatók vezetésével, a gyakorló intézményekben dolgozó óvodapedagógusok közreműködésével megvalósuló képzést értjük. A vizsgált időszakban az alábbi tevékenységi területekkel kapcsolatban folyt módszertani képzés a magyarországi felsőfokú óvónőképző intézetekben: játék, vers, mese, testnevelés, mennyiség-, tér-, és formaismeret, anyanyelvi nevelés, környezetismeret, ábrázolás és kézimunka, matematikai nevelés. A módszertani képzés mellett szintén fontos megmagyarázni azt, hogy a disszertációban mit értünk elméleti képzés alatt. A kétéves óvónőképzés bemutatásakor azokat a tantárgyakat soroltuk az elméleti képzés fogalma alá, amelyek bár közvetlenül kapcsolódnak a gyakorlatban megvalósuló óvodai nevelőmunkához, de céljuk inkább a hallgatók elméleti-szaktudományos tudásának emelése, ezek a pedagógia és az óvodapedagógia határ- és segédtudományaival kapcsolatos ismeretek elsajátítását elősegítő tantárgyak. A dolgozat készítése során az elméleti képzés részeként említjük meg a Neveléstörténet, a Lélektan, a Logika és a Didaktika tárgyakat.

1.2. A kutatási probléma bemutatása és a dolgozat felépítése

Az alábbi fejezetben a kutatási probléma keretezésére, a kutatási kérdések és módszerek áttekintésére és a dolgozat felépítésének bemutatására kerül sor.

A dolgozat célja az elsődleges források előtérbe helyezésével a felsőfokú óvónőképzés első másfél évtizedében jellemző gyakorlati képzési rendszer bemutatása, az esetleges átalakításokat övező szakmai egyeztetések, a képző intézmények és a Művelődésügyi Minisztérium közötti fennmaradt levelezés elemzése volt. Kitértünk a gyakorlati képzéshez szorosan kapcsolódó intézmények és pedagógusok szerepvállalásáról, a képzés folyamatos megújulásával kapcsolatos szakmai anyagok vizsgálatára is.

Jane Agee (2009) tanulmányában rámutat arra, hogy a jól átgondolt és megfogalmazott kutatási kérdések a legfontosabbak a kutatás eredményességének biztosításához. Bár az elsőként felmerülő kutatási kérdések a kutató személyes érdeklődését, szubjektív véleményét is tükrözhetik, törekedni kell a pontos, egymástól alaposan lehatárolt kérdések megfogalmazására (Agee, 2009, p. 446.).

Munkánk során a következő kutatási kérdésekre kerestük a választ:

1.2.1 Kutatási kérdések

Kérdéseinket három nagyobb csoportba sorolhatjuk:

A felsőfokú óvónőképzés gyakorlati képzésére általánosan jellemző kérdések:

- Milyen módon működött a vizsgált időszakban a szocialista blokk országai-
ban az óvónőképzés, és milyen hasonlóságok, különbségek mutathatók ki a
hazai rendszerhez viszonyítva?
- Milyen módon jelent meg a szocialista pedagógusesszmény a képzésben, és
hogyan szerveződött az elméleti és a gyakorlati képzés kapcsolata, beleértve
a gyakorlatvezető óvónők szerepét?

A területi szakmai gyakorlattal kapcsolatos kérdések:

- Milyen rendszer és intézményi együttműködés alapján szervezték és va-
lósították meg a területi szakmai gyakorlatot?
- Milyen tendenciák és változások figyelhetők meg a területi szakmai gya-
korlatok lebonyolításában a vizsgált időszakban?

*A gyakorlati és területi szakmai gyakorlatot érintő, speciálisan a soproni képzési
helyszínre jellemző sajátosságaival kapcsolatos kérdések:*

- Milyen források állnak rendelkezésre a soproni képzési helyszín gya-
korlati képzését biztosító gyakorló intézményekről, és hogyan változott ezek
száma és működése a korszakban?
- A soproni források alapján kimutathatók-e olyan sajátos reformok, inno-
vációk, amelyek a helyi gyakorlati képzéshez kapcsolódnak?

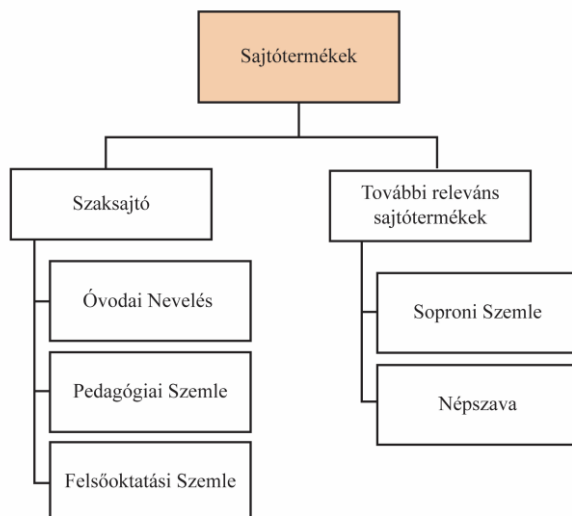
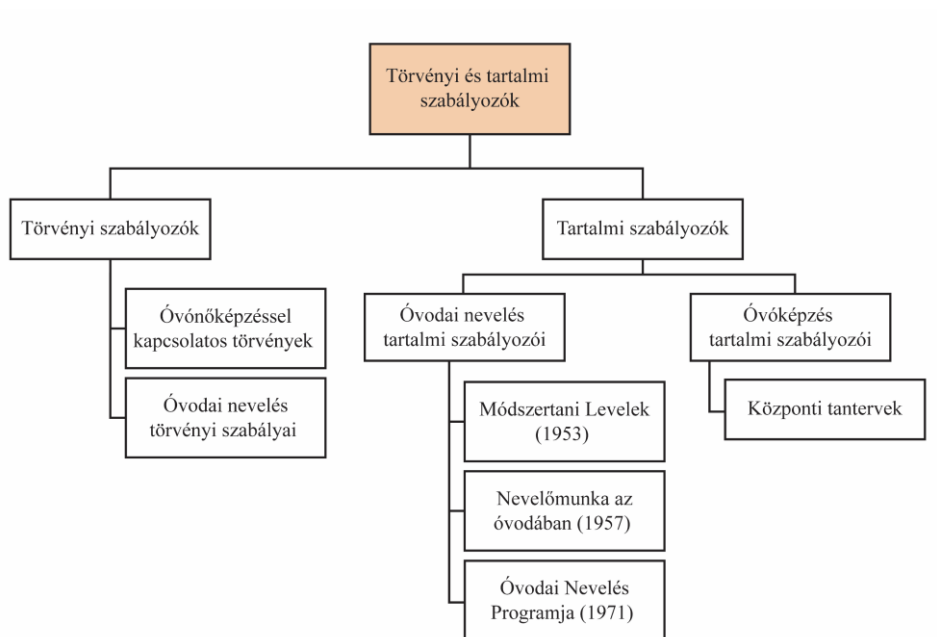
1.3. A kutatás módszertani alapjai

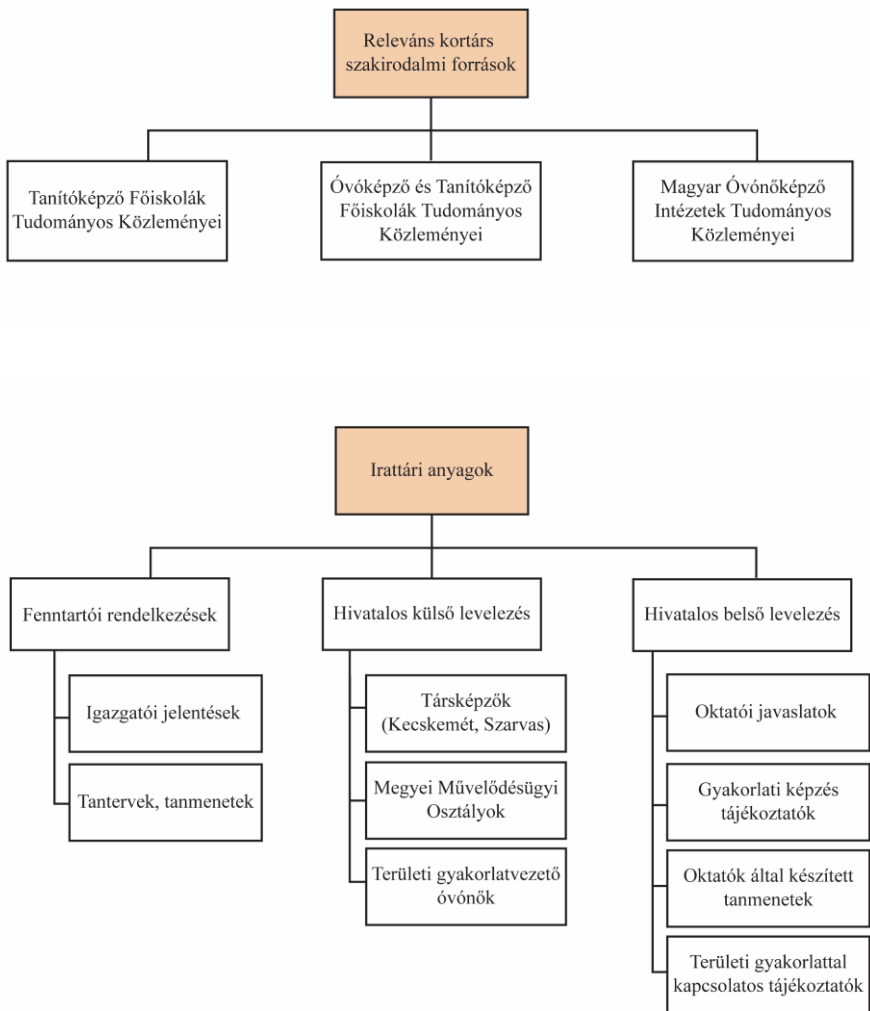
1.3.1. A kutatás forrástani és módszertani alapjai

A kutatás során több különböző forrástípust is felhasználtunk, amelyeknek részletesebb bemutatásával foglalkozunk az alábbi fejezetben.

Cohen és munkatársai (2007) a neveléstörténeti kutatások forrásai közül az elsődleges források közé sorolják a kéziratokat, az okleveleket, törvényeket és rendeleteket, a hivatalos jegyzőkönyveket, az irattárakban őrzött forrásanyagokat, a hivatalos kiadványok, kortárs sajtótermékek, jelentések, valamint a képi források: festmények, fényképek, filmek, térképek (Cohen, Manion, és Morrison, 2007, p. 194.). Ezen meghatározás alapján kutatásunk során az elsődleges források közé tartoznak a felhasznált irattári anyagok, a törvényi és tartalmi szabályozó dokumentumok, a felhasznált szakmai és releváns sajtótermékek, a vizsgált korszakban keletkezett tudományos munkák.

Az említett négy forrástípust és azok további altípusait az alábbi ábrákon szemléltettük:

1. ábra: A kutatás során felhasznált források típusai.

A vizsgálat első területét jelentette az óvodai nevelés és az óvónői képzés törvényi és tartalmi szabályozóinak áttekintése. A törvényi szabályozás területén a

korszakban legfontosabb törvények és törvényerejű rendeleteket foglalta magában.

Az 1953. évi III. törvénycikk² már a nevelési-oktatási rendszer első lépcsőjének tekinti az óvodát (Kelényi, 1975b, p. 18.). A törvény alapján az óvoda elsődleges feladata volt a szocialista pedagógia elvei szerint történő nevelés megvalósítása, valamint az előkészítés az iskolai nevelési szintérre (Szabadi, 1953, p. 82.). A törvényben megfogalmazott óvodai nevelési feladatok ellátására azonban már nem volt elegendő a szakiskolai képzés. Szintén ebben az évben az Oktatásügyi Minisztérium Óvodai Osztálya kiadott egy módszertani levelet, amelyben hivatalosan is legalizálja az óvodában folyó oktatási tevékenységet (Dudás B., 1964, p. 18-19.). A négy legfontosabb nevelési területként az erkölcsi, a testi, az értelmi és esztétikai nevelést határozza meg (Dudás B., 1964, p. 19.).

Ezt követte az 1957-ben kiadott *Nevelőmunka az óvodában* című kézikönyv, mely kötelező irányvonalakat húzott meg a magyar óvodákban folyó nevelőmunka számára (Dudás B., 1964, p. 20.). Ebben a dokumentumban is hangsúlyos az óvoda nevelő szerepe, ugyanakkor kevésbé megalapozott a módszertani kiadvány neveléslélektani aspektusa, hiszen nem veszi figyelembe az óvodáskorú gyermekek életkori sajátosságait és nem tér ki az egyéni fejlődési ütemre, a személyre szabott fejlesztés fontosságára³ (Kövér, 1992, pp. 22-23.).

---

² 1953. évi III. törvény a kisdédóvásról. https://jogkodex.hu/jsz/1953_3_torveny_2296309

³ Az 1960-as években már egyre népszerűbbé vált az óvodapedagógusok körében is a pedagógiai jelenségek háttérében álló lélektani törvényszerűségek kérdésköre. Bővebben Kövér Sándorné 1992-ben megjelent tanulmánya fejti ki a kérdést. A kortárs tanulmányok közül pedig Szakács György jelentetett meg tanulmányt 1966-ban.

A megújított, módszertanilag átdolgozott *Óvodai Nevelési Program* 1971-ben jelent meg. Ebben a dokumentumban a korábbi tartalmi szabályozókhoz képest sokkal szélesebb volt az óvodapedagógusok mozgástere, a kötelező foglalkozások mellett már kötetlen foglalkozások is megjelentek. Ugyanakkor továbbra is határozottan megjelent, sőt még tovább erősödött elvárásként az óvodai oktatás, melynek háttérében az 1972-ben megjelent párthatározatban foglaltaknak történő megfelelési szándék állt⁴ (Kövér, 1992, p. 25.).

A kutatás során részben sajtótermékeket használtunk fel, melyek két nagyobb csoportba oszthatók. A szakajtó keretein belül az *Óvodai Nevelés*, a *Pedagógiai Szemle* és a *Felsőoktatási Szemle* folyóiratokat tekintettük át. Előbbi folyóirat esetén a gyakorlati képzés és a gyakorló intézmények, utóbbi két folyóirat esetén elsősorban az óvodapedagógus képzéssel és a soproni képzési helyszín jellemzőivel kapcsolatos tanulmányokat használtuk fel. A további releváns sajtóforrások jelentős részét a soproni óvóképzéssel és művelődéstörténettel kapcsolatos munkák jelentik, amelyeket a *Soproni Szemle* jelentetett meg. További sajtóforrást jelentettek a soproni és országos képzési helyszínnel kapcsolatos országos és regionális napilapok írásai.

---

⁴ Később, a környező országok óvodai programjának elemzése után, 1989-ban megjelent a megújított Óvodai Nevelési Programja. A témával kapcsolatban lásd bővebben: Kereszturi Ferencné (1984). Az Óvodai Nevelési Program továbbfejlesztésének iránya és tartalma a játék, a munka és az oktatás területén. In: Bencsik Endre, Daróczi Erzsébet (szerk.) (1984). Az óvónőképző intézetek V. tudományos ülészaka: 25 éves a felsőfokú óvónőképzés: emlékülés a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának kiadványa. Kecskemét: Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály. pp. 46–68.

A kutatás további jelentős része a releváns kortárs szakirodalmak feldolgozásán alapul. A három legfontosabb adatbázisunk ezen a területen a *Magyar Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, a *Tanítóképző Főiskolák Tudományos Közleményei* és az *Óvóképző és Tanítóképző Főiskolák Tudományos Közleményei* sorozatok évszámai voltak. Ezekben a könyvsorozatokban a három, majd később négy hazai óvónőképző intézet oktatói által megjelentetett tanulmányok közül elsősorban a hazai és nemzetközi óvónőképzési rendszer fejlődéstörténetével, valamint a gyakorlati képzéssel foglalkozó írásokat emeltük be a dolgozatba.

A disszertáció kutatási részének negyedik forráscsoportját a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Irattárában őrzött, a Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet iratanyaga jelenti. Az őrzött irattári anyagból vizsgálatunk tárgyát az 1961 és 1972 között iktatott anyagok jelentik. Az irattár jelenleg kb. 20 irattári dobozban őrzi a fent említett évkör dokumentumait. A megvizsgált irattári anyagot háromcsoportra oszthatjuk.

1. A fenntartó, a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Osztályának Tanító- és Óvóképző Osztálya és az intézet közötti levelezés képez egy csoportot. Ebben a fő csoportba tartoznak a mindenkori intézeti igazgató által a fenntartó számára megküldött jelentések és statisztikák. Szintén ide tartoznak a központilag megküldött tantervek is.
2. Az irattári dokumentumok második részét képezik a belső hivatalos levelezés megőrzött és iktatott dokumentumai. Ebben a csoportba tartoznak az intézetigazgató által megküldött utasítások és tájékoztatók, illetve a

gyakorlati képzés vezető tanára által elkészített, az oktatótársak és a hallgatók számára elkészített, a gyakorlati képzéssel, illetve a területi gyakorlattal kapcsolatos tájékoztatók, az oktatók által készített javaslatok és tantervleírások.

3. Az irattári anyag harmadik részét az intézet hivatalos külső levelezése jelenti. A külső levelezés tekintetében három címzettcsoportot vizsgáltunk meg: a Megyei Művelődésügyi Osztályok vezetőinek címzett leveleit, a társképzőknek, a kecskeméti és szarvasi Óvónőképző Intézeteknek küldött leveleket, illetve a területi gyakorlat során mentorként dolgozó óvodapedagógusoknak megküldött tájékoztatókat és leveleket.

Első- és másodlagos forrásokat egyaránt felhasználunk a munkánkban, ezért az alábbi bekezdésben a dolgozatban alkalmazott hivatkozási formákról fogunk írni.

Az elsődleges források körébe tartoznak a feldolgozott jogszabályok, valamint az irattári anyagok. Ezek a források a történeti és neveléstörténeti publikációk körében elterjedt, lábjegyzetes hivatkozási formában kerülnek feltüntetésre. Ugyanakkor számos másodlagos forrást, korábbi tanulmányt, tanulmánykötetet, esetenként monográfiát is feldolgozunk, ezeknek a forrásoknak a könnyebb nyomon követése érdekében APA hivatkozási rendben, a pontosság érdekében pontos oldalszámmegjelölést alkalmazunk. A felhasznált forrásainkat a dolgozat végén soroljuk fel. Külön felsorolásban szerepelnek azok a kortárs másodlagos források, melyeket a kutatásunk során dolgoztunk fel, illetve azok a szakirodalmi

előzmények, amelyek a társadalmi–történeti–pedagógusképzési háttér bemutatásakor használtuk fel. Ezt követően a felhasznált jogszabályok felsorolása, és a felhasznált irattári anyagok részletezése következik.

Fontos megjegyezni, hogy a dolgozat készítése során, a kutatási folyamat közben jutott birtokunkba egy, a vizsgált korszakban a Soproni Óvónőképző Intézetben tanulmányokat folytató személy által megőrzött, kisebb mennyiségű forrásanyag. Az anonimitását megőrizni kívánó személy egy, az 1971/72-es tanévben vezetett hospitálási naplót, és két, Előkészületi vázlati füzetet bocsátott a rendelkezésünkre. A források bemutatására és feldolgozására a 4.3.2. alfejezetben kerül sor.

1.3.2. Módszertani előzmények, eljárások bemutatása

A neveléstörténeti kutatások, mint a pedagógia más határterületei sok esetben átemelik a határtudományok terminológiáját vagy kutatási módszereit is. A neveléstörténeti kutatások célja a korábban megtörtént események minél pontosabb rekonstrukciója, ezáltal elősegítve azok megértését. Ebből következik, hogy a múlt és a jelen egymással szoros kapcsolatban áll, ennek a kapcsolatnak a felismerése és elfogadása feltételezi a kutató nyitottságát a nevelés- és pedagógiatörténeti eseményekkel kapcsolatban. Hasonlóan a történettudományi kutatásokhoz, ezen a területen is rendkívül fontos, hogy a kutató képes legyen a viszonylagos objektív távolságtartásra a vizsgált korszakkal kapcsolatban, mely azonban nem jelenti a két korszak közötti folytonosság megszűnését (Albulescu, 2018, p. 186.).

A *Szakirodalmi előzmények* című fejezetben bemutatott szekunder források túlnyomó többsége irattári-, levéltári és jogszabályi forrásokat egyaránt alkalmazott. A 3. fejezet készítése során feldolgozott neveléstörténeti és társadalomtörténeti munkák egyaránt építenek primer és szekunder forrásokra. A kutatásaink során, ahogyan sok korábbi, a korszakkal foglalkozó kutató is, szembekerültünk azzal a problémával, hogy a korszakból fennmaradt források elsősorban az aktuális hatalom által uralt szűrőn keresztül készültek, és maradtak fenn az utókor számára (Golnhofer, 2006, p. 9.). Ennek megfelelően a vizsgált dokumentumok sok esetben nem feltétlenül az objektív valóságot tükrözik, amelyet messzemenően figyelembe kell venni a dokumentumok vizsgálata során (Bowen, 2009, p. 31.).

Németh András és Bíró Hanna Zsuzsanna (2016) tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy a 20. századi totalitárius rendszerek tudományfejlődési jellemzőinek kutatását nem csupán hazánkban követi nagy érdeklődés, hanem több posztszocialista ország is elkezdte a múlt ezen szeletének feldolgozását (Németh A. és Bíró, 2016, p. 7.).

A narratív kutatásokkal kapcsolatban Golnhofer Erzsébet és Szabolcs Éva 2016-ban megjelent tanulmányában a személyes visszaemlékezések fontosságát emeli ki, kiemelten az 1945-ös évet követő időszakban. Különösen fontos a személyes tapasztalatok és megélések összegyűjtése, mivel sokat segíthetnek a hivatalosan regisztrált történelmi események mögött meghúzódó „*emberi viszonyok szubjektivitását*” felismerni és megőrizni (Golnhofer és Szabolcs, 2016, p. 186.).

A nőtörténeti munkák esetén nem csupán a hivatalos dokumentumok és oktatási tananyagok, a statisztikai jelentések lehetnek források, a tartalomelemzés módszerével további, a nőtörténet szempontjából fontos érték- és attitűd-változások olvashatók ki a különböző szépirodalmi művekből, nyomtatott sajtótermékekből, a hivatalos- és magánlevelezésekből. Nem csupán a nyomtatott dokumentumok, de a képi források is sok adalékot nyújthatnak a nőnevelés kutatásához (Kéri, 2015).

Az iskolatörténeti munkák a nevelés–oktatás hivatalos dokumentumai, a fenntartó szervek hivatalos jelentései adhatnak alapot a múlt történéseinek rekonstruálásakor.

Sántha és munkatársai (2017) négy hazai neveléstudományi folyóirat kvalitatív módszertannal foglalkozó tanulmányt vizsgálta át. A vizsgált tanulmányok alapján egyre jobban erősödni látszik az a tendencia, hogy a tisztán kvalitatív módszertannal dolgozó munkák helyett a kombinált módszertanon alapuló kutatásokat állítják fókuszba (Sántha és mtsai. 2017, p. 23.). Bár jelenleg a nagyobb lélegzetvételű, általában nagy adatmennyiséget kvantitatív módon feldolgozó oktatásszociológiai kutatások kerülnek világszinten is előtérbe, ezek a kutatások sem köthetők szigorúan egyik vagy másik nagy módszertani irányzathoz, hiszen egyes részterületek vizsgálatához elengedhetetlenül szükséges a kvalitatív módszertan alkalmazása (Albulescu, 2018, p. 185.).

Tananyag- és tantervtörténet-kutatási előzmények

Ballér Endre 1997-es tanulmányában arról ír, hogy hazánkban rendkívül nagy számban és magas minőségben folynak neveléstörténeti-, és ezen a nagy témakörön belül tantervtörténeti kutatások. Kiemeli, hogy bár hosszú ideig a neveléstörténeti kutatások egyik alágaként élt a tantervtörténeti kutatás, mivel a tanterv, legyen bár deklarált vagy megvalósított, nem értelmezhető egy szélesebb gazdaság-, társadalom- és művelődéstörténeti beágyazottság nélkül (Ballér, 1997). Müllerné Seres Ágota 1989-ben rámutatott arra, hogy a nyolcvanas években egyre jobban növekedett az egyes pedagógusképzési ágak (óvónőképzés, tanító- és tanárképzés) fejlődéstörténetével foglalkozó kutatások száma (Müllerné Seres, 1989, p, 718.). A fejezet elején szeretnénk kiemelni a tantervkutatás területén végzett kiemelkedő munkásságuk miatt Szebenyi Péter és Bárdossy Ildikó kutatókat, akiknek munkáit ebben a fejezetben is felhasználjuk, a vizsgált témánkhoz kapcsolódóan.

1988-as tanulmányában Ballér Endre is kijelenti, hogy bár a felsőoktatásban alkalmazott tananyagok elkészítésének komplexitása nem marad el az alap- valamint középfokú oktatásban alkalmazottaktól, az utóbbi területtel ellentétben alig néhány tanulmány foglalkozik nemzetközi szintén is a felsőoktatással-, vagy felsőfokú képzéssel kapcsolatos tantervelmélettel (Ballér, 1988, pp. 6-7.).

A tantervek természetesen iskolatípusonként és oktatási szintenként változnak. Szebenyi Péter (1997) munkájában kitért a tananyagszabályozás és az iskola-

szerkezetek kapcsolatának vizsgálatára, véleménye szerint az előbbi az elsődleges, az egyes iskolaszervezeti típusok szerkezetének, struktúrájának átalakítása során ebből kell kiindulni (Szebenyi, 1997).

Ballér (1988) felosztásában a tantervi dokumentumok három típusát különítette el: a tantervi irányelveket, a tantervet és a tantárgyi programot. Míg az első a képzés alapelveit, valamint a képzés tantervének arányait (maximális óraszámok, képzési idő stb.) tartalmazza, és kidolgozása, valamint jóváhagyása is országos szintű, addig az intézményi, esetleg szakcsoporti szinten kidolgozott és jóváhagyott tanterv már részletesebben tartalmazza az adott képzés elméleti és gyakorlati óraszámait, a szakdolgozatok elkészítésének és az államvizsgák lebonyolításának a szabályait. A tantárgyi program pedig a tárgy oktatói által, a szervezeti egység vezetőjének jóváhagyása után adható ki az adott tárgy konkrét, speciális követelményeinek leírása mellett, amely a továbbiakban kitér a hallgatói feladatvégzés és a tananyag, struktúra és vizsgakövetelmények bemutatására is (Ballér, 1988, pp. 12-13.). Bárdossy Ildikó (2011) munkájában a szillabusz kifejezéssel az adott tantárgyak célját, a tartalom vázát és a tanítás menetrendjét is rögzítő tanterveket különíti el. Meghatározása szerint a tantervi típusok következő típusai, a tanítási/tanulási folyamatok céltól az értékelésig terjedő tantervi programjai a *core curriculum* és a *local curriculum*. Előbbi kifejezés leginkább a magtanterv, vagy alaptanterv kifejezésnek feleltethető meg, amely olyan tantervet jelöl, amelyben a kijelölt tananyag minden, az adott oktatásban résztvevő számára elsajátítandó tananyag. Utóbbi fogalom pedig azokat a tanterveket jelöli, amelyeket egy adott intézmény vagy képzés a helyi sajátosságai, lehetőségei révén alakít ki (Bárdossy, 2011).

A vizsgált korszak tanterveinek készítésével kapcsolatban Szebenyi Péter a hatvanas években született szabályozó dokumentumokkal kapcsolatban azok maximalizmusát és pozitivista jellegét emeli ki. Tanulmányában (Szebenyi, 1994) a hatvanas években a tantervek készítésének vonatkozásában arról beszél, hogy a míg a közoktatás-politikusok célja a tantervek elkészítésével a marxista-leninista világnézet terjesztése, a szocialista társadalom jövődöbeli pedagógusainak politikai megbízhatóságának biztosítása állt, mindez szembehelyezkedett a tantervkészítők szaktudományos irányú fejlesztési terveivel. E két oldal ellentétének eredményeként jöttek létre az 1960-as évek politikai és lexikális szempontból is túlsúfolt tantervei (Szebenyi, 1994).

Az óvodapedagógus-képzés kifejezetten tantervi változásait vizsgáló tanulmányok közül megemlíthető Szakács Mihályné munkája, aki a pályaaalkalmassági vizsgálatok és a képzési struktúra alakulásának bemutatása mellett, a tantervi változásokat figyelembe véve tekintette át a képzési rendszert 1848-tól (Szakács, 1996a) Szintén ő tért ki arra egy ugyancsak 1996-ban készült tanulmányában, hogy az óvónőképző intézetekben az 1970-es évektől jelentősen változtak a tantervkészítés munkálatai: egyre erősebb lett a gyakorlati jelleg és a differenciálódás (Szakács, 1996b, p. 251.).

1.3.3. A saját módszertani apparátus bemutatása

A kutatás módszertana a rendelkezésre álló források miatt egyaránt alkalmazza a kvalitatív és a kvantitatív kutatási metódusokat.

Ugyanakkor kutatásunk elsősorban kvalitatív kutatási módszerekre épül. A vizsgált évkör (1959-1972) kezdő és befejező időpontja egy-egy, a pedagógusképzés történetének fontos problémátörténeti csomópontjához, az óvodapedagógusképzés professzionalizációjának fontos állomásaihoz kapcsolódik, így a kutatásunk elsősorban a szinkronikus módszerrel dolgozik, összevetve a korábbi közép-szintű képzést a felsőfokú intézmény gyakorlati és módszertani képzésével. A szinkronisztikus vizsgálat ezeknek a különböző korszakoknak az összehasonlítására is lehetőséget ad (Kéri, 2001, p. 28.). Történeti kutatások esetén nem tudjuk teljesen figyelmen kívül hagyni a diakronikus szemléletet sem, hiszen, hasonlóan a történettudományi vizsgálatokhoz, a neveléstörténeti kutatások esetén is tartanunk kell magunkat az események időrendi sorrendben történő bemutatásához. A kutatásunk során a fontosabb politika-, társadalom- és művelődéstörténeti eseményeinek megemlézése is megtörtént. Mindezt a történeti és neveléstörténeti kutatásokkal szemben támasztott holisztikus szempontú rekonstrukció igénye miatt is tettük (Albulescu, 2018, p. 186.).

Dokumentumelemzés

Bowen (2009) a dokumentumelemzés során használt források között említi a kutatásunk során is alkalmazott jegyzőkönyveket, kézikönyveket, tankönyveket, a hivatalos külső és belső levelezést (Bowen, 2009, pp. 27-28.). Ezen analógia

alapján a törvényi és tartalmi szabályozók, valamint hivatalos irattári dokumentumok mellett a kortárs

sajtódokumentumokat is átvizsgáltuk. A dokumentum- és tartalomelemzés esetén szelektív mintavételi eljárást alkalmaztunk (l. erről: Sántha, 2006, p. 82.). A dokumentumelemzési módszer kiválasztása mellett szólt az az érv, hogy a kutatásunk eredménye ezáltal visszakövethető, ellenőrizhető.

A dokumentumok vizsgálata előtt, forráskritikai lépésként, meg kell vizsgálni, hogy a kiválasztott dokumentumok mennyiben hitelesek. Ennek kapcsán Cohen és munkatársai (2017) olyan tényezőket határoznak meg a hitelesség megállapításával kapcsolatban, mint az aláírás, a dokumentum típusa, az abban vétett helyesírási hibák, vagy a helynevek (Cohen et al, 2017, p. 195.). A vizsgált források, amelyeknek különböző típusait egy fenti fejezetben már részletesen bemutattuk, a fenti kritériumoknak megfelelnek. A vizsgálni kívánt források hitelességének megállapítása után kerülhet sor a tartalom alaposabb átvizsgálására. Ebben a vizsgálati szakaszban Cohen és szerzőtársai (2017), elsősorban Travers (1969) munkájára hivatkozva az adott dokumentum szerzőjének hitelessége mentén folytatják a forrás kritikai elemzését. Fontos szempont a vizsgált irattári anyagok szerzőjének szakmai kompetenciája a forrás témájával kapcsolatban, illetve az a tényező, hogy mennyire volt közvetlen kapcsolatban azzal az eseménnyel, amivel kapcsolatban a dokumentum elkészült. Dolgozatunk témáját tekintve nem elhanyagolandó annak a tényezőnek a vizsgálata sem, hogy a korszak közismert politikai helyzete milyen nyomást helyezett a forrás szerzőjére, mennyiben késztette arra, hogy az archív anyagban szereplő adatokat esetleg meghamisítsa? (Cohen et al.,2017, p. 195.).

Tartalomelemzés

Krippendorff (2019) szerint a tartalomelemzés olyan feltáró jellegű kutatási módszer, mely egyaránt lehet előrejelző és következtető jellegű is (Krippendorff, 2019, p. 1.). A tartalomelemzés során nem kizárólag a forrásokban megjelenő közvetlen információkat, hanem az egyes szövegek, források nem látható, közvetett, látens üzeneteit is igyekszünk értelmezni (Kéri, 2001, p. 98.). A tartalomelemzés során, amennyiben a vizsgált szöveg mennyisége megköveteli, lehetőség szerint számítógépes formában történő elemzés is lehetséges (Cohen et al, 2017, p. 475.). Fontos szempont – a jelen doktori kutatás esetében is – hogy a szövegekből a kvantitatívan kiolvasható információk hangsúlya helyett megjelenik az értékek, attitűdök vizsgálata (Szabolcs, 2001, p. 58.). Kuckartz (2019) kiemeli, hogy a kvalitatív tartalomelemzés során a források minden releváns részét le kell kódolnunk. Három különböző kódolási, illetve kategorizálási rendszert ismertet: az empirikust, a konceptuálist, mely kutatás aktuális állapotából következik, valamint az elméleti/hipotetikus (Kuckartz, 2019). A felsoroltak közül kutatásunk során az elméleti/hipotetikus módon meghatározott kategóriák létrehozása után vizsgáltuk át a rendelkezésünkre álló forrásanyagokat. Munkánkat a vizsgált dokumentumok állapota miatt elsősorban kézi elemzéssel végeztük, a vizsgálati anyagban jelenlévő, a keletkezés óta eltelt idő okozta természetes állapotromlás miatt.

Kvantitatív módszerek

Annak ellenére, hogy a doktori kutatásunk erősen kvalitatív jellegű, egyes részei kvantitatív módon elemezhetők. A vizsgálat kvantitatív részét képezi az 1959 és

1972 közötti tanulmányi osztályon összegyűlt adatsorok, és az államvizsga jegyzőkönyvek kvantitatív adatai. Kvantitatív adatokként jelennek meg az egyes évfolyamok létszámai, illetve az órarendi információk alapján ismert óraszámok – különösen a gyakorlati képzéssel kapcsolatban – valamint az államvizsga jegyzőkönyvekben megtalálható osztályzatok.

1.3.4. A módszertani kritériumok bemutatása

A kutatást szerencsés módon segíti az a tény, hogy az 1959-ben tanulmányait Sopronban megkezdő diákok máig is élő szemtanúként segíthetnek a vizsgálat narratív részének erősítésében. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a kutatás erősen kvalitatív jellege miatt problémát jelenthet az előzetes kutatói hipotézisek megfogalmazása, helyette a kutatói kérdésfelvetések vezethetnek eredményre. Ahogy arra Mészáros István is felhívja a figyelmet, szinte megjósolva a 21. századi, a korszakkal foglalkozó kutatások egyik nehézségét:

„a korszak terminológiája, bár azt a szocialista korszak az előző évtizedek pedagógia tudományából kölcsönözte, jelentésüket, belső értelmüket nem vette át, így a korszakban alkalmazott számtalan nevelélméleti kifejezés nem ültethető át közvetlenül, nem értelmezhető a jelen nevelélméleti és didaktikai terminológiánk mentén.” (Mészáros, 1991, p. 43.).

Best (1970) a neveléstörténeti kutatásokkal kapcsolatban várható nehézségként említi az elsődleges források hitelességének megállapítását (Best,

1970). A vizsgált korszakból fennmaradt dokumentumok hitelességét igyekszik alátámasztani az a tény, hogy a vizsgált irattári anyag, szinte teljes egészében épen, a korabeli iktatási rendszer alapján rendszerezett formában megmaradt.

2. A TÉMA KUTATÁSTÖRTÉNETI ÉS ELMÉLETI KERETEI

2.1. A kutatás szakirodalmi alapjai

Mivel munkánk nem korlátozódik az intézet történetének bemutatásra, hanem szándékunk a korszak oktatáspolitikai- társadalmi körülményeinek és a vizsgált intézmény jogelődjeinek, a hazai és a városi nőnevelési intézmények, valamint az óvodaügy helyzetének és történetének bemutatása, így nem csupán neveléstörténeti és nőneveléstörténeti munkákat, hanem kultúrtörténeti, társadalomtörténeti munkákat is felhasználunk a szakirodalmi rész elkészítése során. A hazai nő- és pedagógus professzionalizáció történeti fejezetben felhasználtuk többek között Pukánszky Béla 2013-ban megjelent, a nőnevelés történetével foglalkozó monográfiáját, illetve Schadt Mária 2005-ben kiadott, a nők ötvenes évekbeli munkavállalási lehetőségeit feldolgozó munkáját is. Ezen kívül Nagy Adrienn (2011), Rébay Magdolna (2006), Nagy Péter Tibor (2012), és Kelemen Elemér (1985) témába illő tanulmányait. A nőnevelés történetének kutatásával, a nőtörténeti vizsgálódások alakulásával kapcsolatban 2019-ben jelent meg a Pécsi Tudományegyetemen folyó kutatások eredményeit bemutató, rendkívül értékes tanulmánykötet Ács és mtsai tollából *„Asszonyoknak igen sokat kell tudni..” Új kutatások a nőnevelés történetéről* címmel. A nőtörténeti kutatási irányokat bemutató munkában is jól érzékelhető a nőtörténeti és nőneveléstörténeti kutatások egymást kiegészítő szerepe. A munkában Kéri Katalin nőnevelés-történeti kutatások elemzését bemutató tanulmányát használtuk fel a nőneveléstörténeti fejezet elkészítésekor (Kéri, 2019).

A vizsgált évkör (1959–1972) társadalmi–történelmi változásainak bemutatásakor kiemelt mértékben támaszkodtunk Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században* című kötetére (2010). Ezen monográfia a „boldog békeidőktől” egészen a 2000-es évek kezdetéig részletesen bemutatja az egyes korszakok gazdasági és társadalmi elemzése mellett a fontosabb oktatáspolitikai változásokat is (Romsics, 2010). A vizsgált időszak társadalomtörténetének bemutatásakor segítségünkre volt Valuch Tibor 2005-ben megjelent munkája is. A korszak tudománytörténeti vonatkozásaiban két fontos tanulmánykötetet kell megemlítenünk. Az egyik Németh András és Bíró Zsuzsanna Hanna által szerkesztett tanulmánykötet-*Magyar neveléstudomány a XX. század második felében*-, a másik a Németh András, Garai Imre és Szabó Zoltán András által szerkesztett *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában* című, 2016-ban megjelent kötet. Szintén további segítséget jelentett Darvai Tibor 2022-ben, a Gondolat Kiadónál megjelent monográfiája, amely a Kádár-korszakban megjelenő pedagógiai-szakmai folyóiratok, a politikai ideológiák hatásrendszerének bemutatása mellett részletesen foglalkozik a Kádárkorszak oktatáspolitikai jellemzőinek bemutatásával is (Darvai, 2022). A fejezet elkészítésekor, a korszak neveléstörténeti vonatkozásainak feltárásához Mészáros István, Németh András és Pukánszky Béla által készített *Neveléstörténet* könyvet is felhasználtuk, továbbá Sáska Géza, Somogyvári Lajos, Ladányi Andor, Komlósi Sándor és Kéri Katalin témába vágó cikkeit.

A szocialista ember- és pedagóguseszményt bemutató fejezetben a már korábban említett Valuch Tibor mellett Boreczky Ágnes, Kóger Yvetta, Komjáthy Zsu-

zsanna és Pukánszky Béla munkára támaszkodtunk. A kortárs szerzők közül Szabadi Ilona és Dudás Benjámín, nemzetközi vonatkozásban Iveta Silova és Garine Palandjian tanulmányát dolgoztuk fel.

A szocialista blokk országainak óvóképzési rendszereinek bemutatásakor egyrészt a korszakban megjelenő, a *Magyar Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei* sorozat évkönyveiben található tanulmányokat, másrészt az *Óvodai Nevelés* folyóiratban megjelent külföldi beszámolók, harmadrészt pedig a külföldön kiadott neveléstörténeti munkákat is segítségül hívtuk.

Az óvónőképzés hazai előzményeinek bemutatásakor feldolgozott forrásokat szintén két csoportba oszthatjuk. Az első csoportba a kortárs szerzők – Hermann Alíz, Tóth Lajos, Szabados László, Kelényi Ferenc – tartoznak, akik mindannyian kapcsolatban álltak az óvóképzéssel és oktatóként, intézményvezetőként részt vettek a képzésben. A második csoportba tartoznak a később megjelent sekunder források, Vág Ottó és Nagy Jenőné munkái mellett többek között Bajkó Mátyás művelődéstörténeti tanulmányát, Patyi Gábor tanulmányát, és Kóger Yveta munkáját dolgoztuk fel.

Az óvónőképzés felsőfokúvá alakításával kapcsolatban Patyi Gábor kutatásait tekintettük át, valamint a képzési szint változásával kapcsolatos kortárs szakmai véleményeket építettük be. A felsőfokúvá válás kapcsán a szakmai folyóiratokban, elsősorban a *Felsőoktatási Szemlében* és az *Óvodai Nevelés* hasábjain megjelent munkákat dolgoztuk fel. Ahogyan korábban a képzési előzményekkel kapcsolatban, ezúttal is azokat a szerzőket is megszólaltattuk, akik szemtanúi és alakítói voltak a folyamatnak. Ezért a fenntartó Művelődésügyi Minisztérium

munkatársai, Füle Sándor, Rádi Péter és Bizó Gyula munkái, illetve a képző intézmények későbbi vezetői vagy oktatói, köztük Tóth Lajos, Molnár László, Dudás János, Babodi Béla Szabados László tanulmányait is beemeltük.

A soproni kisdednevelés és óvónőképzés történetének bemutatásakor Baranyai Lenke munkáját, Kelényi Ferenc *Soproni Szemlében* megjelent vonatkozó tanulmányait (1963, 1969, 1975a, 1975b) használtuk. A közvetlen jogelőd, az Állami Tanító- és Óvónőképző Intézet bemutatásakor szintén felhasználtuk Baranyai Lenke kiváló munkáját.

A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézeetről, megnyitásának időpontjától találhatunk városi és országos jelentőségű lapokban megjelent beszámolókat, történeti és módszertani jellegű szakmunkákat. Szabados László, az intézet igazgatója a *Soproni Szemlében* jelentetett meg publikációt a képzés nevelési programjáról (1964). Szintén a város közéleti, kulturális lapjában jelentek meg – a szerkesztőség egyik tagjának – az intézet és a korábbi középszintű képzés oktatójának, Kelényi Ferencnek tollából az intézet történetével kapcsolatos munkák, melyek a vizsgált intézet felvételi vizsgáinak és az első évek szakdolgozatainak eredményeit mutatja be. Szintén itt használtuk fel társintézetek oktatóinak, vezetőinek tanulmányait, amelyek segítettek a három, majd a hajdúböszörményi és budapesti intézmények megnyitása után öt különböző képzési helyszín jellemzőinek bemutatásában. Többek között Zsámbéki László (1965, 1966), Dudás Benjámin (1964), és Varjú Sándor (1966, 1969) tanulmányait is feldolgoztuk.

Az intézetben folyó szakmai munkáról rendszeresen jelentek meg beszámolók a korszak felsőoktatási folyóiratában, a *Felsőoktatási Szemlében*. Az évente megküldött óvónőképzői beszámolók (Füle, 1968, 1969) mellett itt is megtalálhatjuk az intézet igazgatójának publikációját, amelyben az első végzett évfolyam pályán történő sikeres elhelyezkedéséről ír, kijelentve, hogy a sikeres munkakezdés nyilvánvalóan a felsőfokú képzés eredményességének bizonyítéka. (Szabados, 1963). A felsőfokúvá alakulás és a jogutód névfelvételi ünnepségére készített jubileumi tanulmánykötet (Sarkady és M. Horváth, 1993) keretében Sarkady Sándor és Tóth Mariann tanulmányukban a felsőfokúvá alakulás körülményeinek bemutatása mellett a kutatásunk szempontjából további részletes adatokat közöltek az 1959–72 közötti időszakból a gyakorlati képzésről, a gyakorlóóvodák megnyitásáról. (Sarkady és Tóth, 1993).

A negyedik fejezet első alfejezetében a gyakorlati képzés óvodapedagógusképzésben betöltött szerepével kapcsolatban egészen az intézményes óvónőképzés kezdetétől igyekeztünk a legfontosabb jellemzőket feleleveníteni. Ennek érdekében e legújabb kutatási eredmények mellett néhány kortárs forrást is felhasználtunk. Az *Óvodai Nevelés* folyóirat – 1953-ban és 1954-ben – is egy több cikkben át folyó szakmai vita helyszínéül szolgált. 1953-ban a gyakorlatot végző hallgatók óvodai munkájában megfigyelhető esetleges problémákkal kapcsolatban jelentetett meg cikket Radnai Béla, Hermann Alice és Vág Ottó, 1954-ben pedig a gyakorlati és elméleti képzés összehangolásának elősegítése érdekében végzett törekvések eredményeit olvashatjuk az óvónőképző oktatóinak, vezetőjének, a képző intézményekhez kapcsolódó gyakorlóóvoda vezetőjének tollából.

A vizsgált korszakban jellemző gyakorlati képzési modellel kapcsolatban nagy segítséget jelentett az a Földes Klára által készített beszámoló, amelyben a Dunántúlon elhelyezkedett fiatal óvónők helyzetét, a végzés utáni elhelyezkedés körülményeit és esetleges nehézségeit tárgyalja. A részletes munka beszámol arról is, hogy a hallgatók utólag milyen képzési területeket hiányoltak, és milyen követelmények érték őket váratlanul a pályakezdő évek során. Szintén fontos, megkerülhetetlen segítséget nyújtott számunkra az 1965-ben kiadott, *Nevelésügyünk húsz éve* című tanulmánykötet, melyben a hazai neveléstudomány és óvodapedagógia jeles képviselői által írt tanulmányok munkánkba történő beemelése indokolt és mindenképpen nagyon hasznos volt. A soproni képzési helyszín gyakorlati képzésével kapcsolatban szeretnénk kiemelni Földiné Dr. Boros Judit 1967-ben megjelent tanulmányát, mely részletesen beszámolt a gyakorlati képzés soproni sajátosságairól.

2.2. A nő- és professziótörténeti kutatások

Értekezésünk jelen fejezetében a teljesség igénye nélkül a nők intézményes nevelési és művelődési lehetőségeit mutatjuk be. Tesszük ezt annak érdekében, hogy a rövid áttekintéssel is rámutathassunk arra: a 19. században differenciálódó és professzionalizálódó pedagógusképzési ágak rohamos fejlődése egyre több (bár gyakran a férfiakéhoz képest jóval szerényebb) tanulási lehetőségeket biztosított a társadalom különböző rétegeiből érkező nők számára. Az alábbi rövid történeti fejezet elsősorban a nők mennyiségileg és minőségileg is növekvő, szélesedő iskolázási lehetőségeit tekinti át, vázlatos formában, nem titkolt céllal elsősorban a különböző pedagógusképzési ágak középpontba állításával.

Hazánkban a 19. század második felében a fiatal lányok elemi iskolai szintet meghaladó oktatását csupán néhány magánkézben lévő, középfokú végzettséget nem adó intézet, és különböző pedagógiai, óvó- és tanítónőképző intézetek látták el (Nagy A., 2011, p. 7.). 1868-tól az akkor létrejött polgári leányiskolák is jelenthették a továbbtanulás lehetőségét (Nagy A., 2011, p. 10). A korszakban működő női ipariskolák közül egyedül az 1874-ben megnyitott Nőipartanoda emelkedik ki, ahol a kézimunkával kapcsolatos ismeretek mellett a diákok közismereti oktatását is vállalták (Nagy A., 2011, pp. 7–8). Az ekkor egyre nagyobb népszerűségnek örvendő, Fröbel által alapított pedagógiai irányzat bizonyíthatóan elősegítette a nők közéletben történő egyre növekvő számú részvételét is. A több helyszínen megszerveződő „gyermekkertésznői” képzések a munkaerőpiacon hasznosítható végzettséget adtak a jelentkező nők kezébe. Fröbel maga is a nőket tartotta alkalmasabbnak a kisgyermeknevelő hivatások művelésére. A képzéseket is gyermekkertésznő tanfolyamként hirdették meg, így határozva meg

előre a jelentkezők nemét. Ebben a képzési formában a nők lehetőséget kaphattak arra, hogy a legkisebb korosztályok neveléséhez szükséges képzéseket elvégezhessék. Ezek a képzések a sokéves tanítónő- és óvónőképző intézetekhez képest sokkal rövidebb tanulmányi idővel számoltak, és ezáltal akár a kevesebb anyagi lehetőséggel rendelkező családok lányainak is rendelkezésre álltak (Szabolcs és Réthy, 1999). A lányok 1883-tól magánúton szerezhettek érettségit (Romsics, 2010, p. 21.). 1888-tól pedig a kereskedelmi képzés területén is biztosítottak egyéves képzéseket számukra (Nagy A., 2011, p. 8.). A felsőbb leányiskolák megszervezésével lehetőséget kívántak biztosítani, egy, a fiúk oktatásához hasonló, ám annak tananyagával nem megegyező középszintű oktatásra (Nagy A., 2011, p. 10.). A felsőbb leányiskolák kezdetben konkurrenciát jelentettek a lánynevelő intézetek és a tanítónőképzők számára (Nagy P. T., 2012, pp 41–42.). Az intézménytípus későbbi átszervezése, az alsó és felső tagozatra osztása, és az egyre inkább nyilvánvalóvá váló tény, hogy ez a képzési forma nem ad lehetőséget a felsőoktatásban történő továbbtanulásra, népszerűtlenné tette az intézményt (Nagy A., 2011, p. 11.). Különösen igaz volt ez a felsőbb tagozatokra, ahonnan – mivel nem adott szakképzettséget – a diákok inkább óvó- tanítónőképző intézetekbe jelentkeztek át (Nagy A., 2011, p. 12). 1895-től a császári királyi rendelet engedélyezte a nőknek, hogy az egyetemek bölcsészeti- és orvostudományi, valamint gyógyszerészeti karain diplomát szerezhessenek. Mivel a korszakban nem létezett olyan középszintű nyilvános iskola, amelyben lányok érettségi vizsgát tehetek volna, ezt többségükben fiúiskolák magántanulóiként tették meg (Németh I., 2005, p. 29.). Az első, valóban független és nyilvános négyosztályos leánygimnáziumok a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1916-ban kiadott rendelete nyomán jelentek meg (Pukánszky, 2013, p. 174.). A

felsőbb leányiskolák kibővített tagozatai és a leánygimnáziumok mellett nagy népszerűségnek örvendtek a felsőkereskedelmi leányiskolák is (Németh I., 2005, p. 29.). A korszakban egyre nagyobb jelentősége volt annak, hogy a továbbtanuló fiatal lányok hasznosítható szakmát szerezzenek, a középszintű oktatással pénzkereseti lehetőséghez jussanak. A tanítónői, varrónői vagy kereskedelmi bizonyítványt szerzett nők már elhelyezkedhettek a munkaerőpiacon (Németh I., 2005, p. 66.).

Az 1924-es középiskolai reformot 1926-ban a leányiskolák átalakítása követte. Az így létrehozott leánygimnázium és leánylíceum a fiúgimnázium és a reálgimnázium tanterveit vette át.⁵ Ekkor mind a leánygimnáziumban, mind pedig a leánylíceumban szerzett érettségi bizonyítvány megnyitotta az utat a felsőfokú intézmények felé (Romsics, 2010, p. 117.). Létezett ugyanakkor egy harmadik iskolatípus, az ún. leánykollégium. Ez a fenti két iskolatípustól eltérően nem adott lehetőséget a felsőoktatásban történő továbbtanulásra, tananyagában pedig a családi életre történő felkészítést tekintette feladatának. A tervezett iskolatípussal kapcsolatban heves vita alakult ki, az iskolatípus megnyitását Kéthly Anna szociáldemokrata képviselő erőteljesen ellenezte (Rébay, 2006, p. 238.). A két világháború között is rendkívül népszerű maradt a hölgyek pályaválasztási lehetőségei közül a tanítónői vagy óvónői pálya választása, melynek egyik okaként Pukánszky Béla a korszakban rendkívül erősen jelenlévő, tradicionális nemi szerepekhez köthető, a női szereprepertoárhoz szorosan kapcsolódó gyermeknevelési attitűdöt látja. Hasonlóan fontos szempontként jelenik meg a képzőintézeti

---

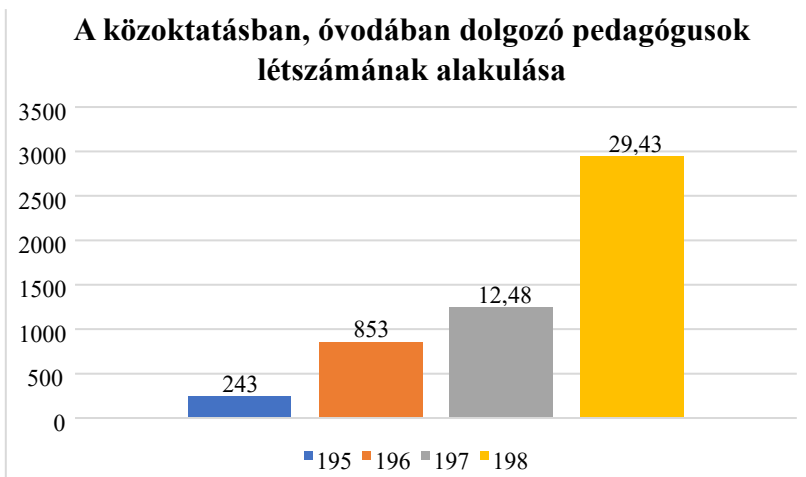
⁵ Bár a célkitűzés és a tananyag nagyban megegyezett, már a középszintű nőoktatás megjelenése óta élénk társadalmi és szakmai vita alakult ki a tantervek különbözőségének szükségességéről. A témakört Rébay Magdolna (2006) részletesen mutatja be tanulmányában.

tandíjak mértéke, különösen, amennyiben az egyetemen megszerezhető végzettséghez szükséges költségekhez hasonlítjuk őket. Szintén lehetőség volt a polgári iskolai tanári végzettség megszerzésére mindkét nem számára. Az 1895-ben megjelenő, Wlassits Gyula miniszterségéhez köthető, a nők egyetemi oktatását engedélyező rendelet után 1927-ben tovább szélesedett a nők által választható egyetemi szakok sora, ugyanis ettől az évtől már a matematikai-természettudományi, valamint kereskedelmi és gazdasági területeken is szerezhettek felsőfokú végzettséget. További lehetőséget jelenthettek a Testnevelési Főiskola és a különböző művészeti irányú felsőoktatási intézmények is (Pukánszky, 2013, p. 180.). Eközben a középszintű képzésben is fontos változásként jelent meg a leánygimnázium 1934-es megszüntetése, és az egységes gimnázium bevezetése (Pukánszky, 2013, p. 182.).

A politikai és gazdasági változások mellett a második világháború lezárása a nők társadalmi helyzetének radikális változását hozta. A nők munkaerőpiacra történő beléptetése, az általános választójog együtt járt a korábbi tradicionális nőkép megváltoztatásával. Azzal, hogy a hölgyek is megkapták az általános és férfiakéval egyenlő szavazati jogot, a politikai pártok fontos szavazói célcsoportjává váltak (Schadt, 2003, p. 14.). Az eddigi felsőoktatási esélyegyenlőtlenséget eltörölendő 1945-től az állam és jogtudományi karokra, 1946-tól pedig a hittudományi karok kivételével minden felsőoktatási intézménybe jelentkezhetnek nők is (Schadt, 2003, p. 17.).

A második világháborút követően tovább erősödött az a tendencia, hogy egyes munkakörök határozottan elnőiesedtek, egyre jobban csökkent az egyes hivatá-

sokat gyakorló férfiak aránya, ami sok esetben együtt járt annak devalválódásával is (Pukánszky, 2013, p. 184.). Az óvónői pálya népszerűségét és az óvodahálózat fejlődését mutatja, hogy a közoktatásban dolgozó óvodapedagógusok száma 1950 és 1980 között 2433 főről 29 437-re emelkedett. (lásd 1. ábra).

2. ábra: A közoktatásban, óvodában dolgozó pedagógusok számának alakulása.

Forrás: Kelemen, 1985, p. 308.

Bár a vizsgált korszak egészében megfigyelhető mind a közép-, mind a felsőoktatási szintéren a belépő és végzettséget szerző nők arányának növekedése, de a rendelkezésre álló szélesebb képzési paletta sem tudta megakadályozni a hagyományosan női pályákra felkészítő iskolák megerősödését (pl. a textilipari és egészségügyi szakképző iskolák, az alapfokú pedagógusképzés intézményeiben szinte kizárólagos női hallgatói jelenlétet).

2.3. A korszak társadalmi és oktatáspolitikai jellemzői

Az alábbi három alfejezetben a hazai társadalom- és oktatáspolitikai jellemzőket fogjuk vázlatosan bemutatni, a második világháborút követő demokratizálódó korszak, a Rákosi-korszak és a Kádár-korszak hármass felosztásában. Áttekintjük a folyamatosan alakuló és változó történelmi háttérrel. Bár kutatásunk nem kizárólag történettudományi tényeket szeretne felsorolni, azonban egyes oktatáspolitikai döntések helyes értelmezésének érdekében fontosnak tartjuk annak meghozatalakor országunkra jellemző helyzetet is bemutatni.

2.3.1. A hazai oktatáspolitikai 1945–1949

A második világháború után hazánk is egyértelműen a szovjet érdekszféra köré került. Az első időszakban egyfajta politikai ideológiai pluralizmus jelent meg, melyre „*a nyugateurópai demokratikus mintákat követő*” berendezkedés volt jellemző. A háború lezárását követően Magyarország elvesztette az 1938 és 1941 közötti visszacsatolások során visszatért területeket (Felvidék, Észak-Erdély, Kárpátalja), azok ismét a szomszédos országokhoz kerültek (Romsics, 2010, p. 182.).

1945-től végre sikerült elérni a régóta kívánt célt: az általános választójogot⁶ A demokratikus folyamatokat tovább erősítette a női választójog kiterjesztése, és az egyéni jelöltek helyett a pártlistára történő szavazás is. 1945-től a Magyar

---

⁶ A választójog minden 20 év feletti állampolgárt megilletett, kivételt képezett ez alól, aki szélsőjobboldali vagy SS-tagként működött a háború ideje alatt, akit internáltak, vagy aki népbírói ítélet alatt járt. (Romsics, 2010, p. 190.).

Kommunista Párt is részt vett a választáson Rákosi Mátyás vezetésével. 1947-ben viszont ismét csökkent a választásra jogosultak száma: ekkor a módosított törvény⁷ kizárta a választópolgárok köréből a Horthy-korszak jobboldali párt-szervezetek közép és alsóvezetőit, de a B-listázottakat és a ki-, valamint betelepíteni kívánt személyeket is. Ekkor már egyre inkább érezhető volt a kommunista befolyás „*hangnemének változása*”, azaz az ellenzéki pártok szisztematikus elgyengítése, vezetőinek⁸ ellehetetlenítése. Végül 1949. augusztus 18-án az új alkotmány elfogadásával Magyarország államformája népköztársasággá alakult (Valuch, 2005, p. 237.).

A háborús események nagy károkat okoztak az iskolák és más nevelési intézmények infrastruktúrájában: számos épület vált az oktatás számára teljesen használhatatlanná. Az átvonuló német majd orosz csapatok az iskolák szertárait, könyvtárait sem kímélték: sok esetben iskolaépületeket rekviráltak el a katonák szállásolására, vagy ideiglenes hadikórházak berendezésére (Romsics, 2010, p. 215.).

Szintén átalakították a korábban sokszínű, több esetben felekezetileg és nyelviileg tagolt tankönyvkiadást is. A világegést túlélte, 1948-ban államosított, az országban szétszórta működő könyvkiadókat megszüntették, néhány szakmai kiadványért felelős kiadó mellett kizárólag a budapesti Tankönyvkiadó folytathatta a munkát (Karlovit, 1994, p. 537.). A hazai nevelésügy azonban nem csak tárgyi veszteségeket szenvedett: a frontokon, és a városok bombázása miatt számos pedagógus nem térhetett már vissza az oktatás világába. Sokan kerültek

---

⁷ 1947. évi XXII. tc. az országgyűlési választásokról. <https://tinyurl.com/3zyx3yc3>

⁸ Ebben a korszakban zárták ki Kéthly Annát is a Szociáldemokrata Pártból.

orosz hadifogságba, vagy tértek vissza német fogolytáborokból, mely után – ha az igazoltatási eljárásokban nem tudták igazolni magukat – akár el is tilthatták őket a további pedagógiai munkától (Mészáros, Németh és Pukánszky, 2000, p. 404.).

A háború utáni legfontosabb oktatáspolitikai törekvés a nyolcosztályos általános iskola bevezetése lett. A közoktatás átalakítói az új iskolatípus bevezetésétől a korábbi esélyegyenlőtlenségek csökkentését, a középszintű végzettségek megszerzéséhez szükséges ismeretek könnyebb, és szélesebb körben történő elvégzését várták. Mindez azt jelentette, hogy a korábbi nép- és polgári iskolákat, valamint a gimnáziumok első négy osztályát összevonták: ezáltal az általános iskolai képzés az alapismeretek-írás, olvasás, számolásbiztos megtanítása mellett *„széleskörű társadalom- és természettudományos műveltségi anyag átadását tette lehetővé nyolcéves képzési idő mellett.”* (Mészáros és mtsai, 2000, pp. 404-405.).

Az átalakítás nehézségei mellett nagyban befolyásolta az általános iskolák lassú elterjedését a folyamatos tanítóhiány.⁹ Az 1947-ben négy helyen megnyitott pedagógiai főiskolák működése mellett később visszatértek a középszintű tanítóképzéshez. Szintén megoldást jelenthetett volna a szaktanítóképzés beindítása, ám ennek nem megfelelő előkészítése szintén csak súlyosbította és nem javította a problémákat.

Az új iskolarendszer bevezetése mellett már 1945-től szükségessé vált a háború előtti és a háború idején kiadott tankönyvek átvizsgálása. A legtöbb leselejtezés

---

⁹ A helyzetet nem javította az 1950-től bevezetett koedukált oktatás sem. (Schadt, 2003, p. 29.).

a történelem- és irodalomtankönyveket érintette. Az általános iskolák számára 1946¹⁰-ban kiadott tantervekben az irodalomtanítás területén erősen csökkent a vallási témával foglalkozó szövegek száma, helyüket Petőfi Sándor, Arany János, József Attila, vagy éppen Ady Endre versei vették át. Szintén a demokratizálódás vívmányaként jelent meg a latin nyelv kötelező jellegének megszüntetése. Ezen nyelv helyett bármilyen élő nyelvet taníthattak az általános iskolák felső tagozatán, amely a helyi igényeknek megfelelt és megoldható volt a nyelvtanár szerződtetése. Bár a tanterv bármilyen idegen nyelv oktatását engedélyezte, a valóságban mégis a német nyelv csökkentése, és az orosz nyelv támogatása¹⁰ volt megfigyelhető (Romsics, 2010, p. 218.). Az 1950/51-es tanévtől megszűnt az alapfokon nemek szerint megosztott tananyagok és tantárgyak oktatása (Schadt, 2003, p. 28.).

A háború utáni politikai átrendeződés egyik mintája volt a Horthy-rendszer végén megalapított Győrffy-kollégiumok mintájára a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége. A NÉKOSZ szervezetek keretében középiskolás vagy egyetemista, főiskolás fiatalok éltek közösségben, a tanulás mellett politikai témákkal foglalkoztak. A szervezet tagjai közül többen a hazai művészeti–színházi–irodalmi élet neves képviselői¹¹ kerültek ki.

---

¹⁰ 1946-ban a Budapesti Tudományegyetemen Orosz Intézet jött létre az orosz nyelvi tanárok képzésének elősegítése érdekében. (Romsics, 2010, p. 218.).

¹¹ Népi kollégista volt többek között: Nagy László költő, Jancsó Miklós és Bacsó Péter filmrendező, a színész Töröcsik Mari és Soós Imre.

Szintén egyre többen éltek azzal a lehetőséggel, hogy általános vagy középiskolai tanulmányaikat már felnőttként, esti tagozatokon fejezzék be (Németh A. és Biró, 2016, p. 40.).

Fontos momentuma a korszaknak az egyházak és az államvezetés közötti fokozatosan élesedő társadalmi vita. A különböző egyházi felekezetek – kiemelten a római katolikus egyház, mely hazánk legnagyobb létszámú egyháza volt – élesen kikelték a tankönyvkiadás monopóliuma, az általános iskolák tömeges bevezetése és a latin nyelv eltörlése ellen. A vallási vezetők ellehetetlenítése érdekében – a pócspetri-i¹² eseményeket is kihasználva – az állam több egyházi vezetőt koncepciós perekben ítélt börtönbüntetésre.

Az 1948. évi XXXIII. tc. életbelépését követően a felekezetek csupán néhány intézményt tarthattak meg¹³, iskoláik nagyrésze viszont ezután állami tulajdonba került. Az államosított intézményekbe a korábbi egyházi oktatókat a régi fizetésük megtartásával átvették. Sokan azonban – az egyházak főpásztori felhívásainak eleget téve – nem fogadták el az állami kinevezésüket (Romsics, 2010, p. 219.). Az egységes állami iskolarendszer mellett a megújult és széleskörűen átalakított tananyagok is a kommunista ideológia megerősítését szolgálták (Mészáros, 1997, p. 31.).

---

¹² Pócspetriben egy ellentüntetés során egy rendőr a saját fegyverét véletlenül elsütötte, és a helyszínen életét vesztette. Az esetet használták ki később több egyházi személy meghurcolására, és az államosítási folyamat erőszakos meggyorsítására. (Romsics, 2010, p. 219.).

¹³ A római katolikus egyház 8, a reformátusok 5, az evangélikusok és az izraeliták 1-1 gimnáziumot tarthattak meg. (Romsics, 2010, p. 220.).

Érdekes fejezetét jelenti az átmeneti időknek a Magyar Tudományos Akadémia sorsa. A kezdetben meginduló demokratizálási folyamatok¹⁴ ellenére a kommunista államhatalom még több, erősen baloldali érzületű tudós¹⁵ felvételét követelte az Akadémia tagjai közé. Ezen folyamatok „meggyorsítása” céljából az államhatalom a költségvetés drasztikus csökkentésével is fenyegette az Akadémiát. Az 1949 februárjában létrehozott Magyar Tudományos Tanács egyfajta „ellenakadémiaként” az eredeti intézmény hitelét és hatását volt hivatott csökkenteni (Németh A. és Bíró, 2016, p. 47.). A korábban csak egyetemi tanszékek keretein belül megvalósuló neveléstudományi kutatások 1948-tól tudhattak maguknak egy, elsősorban a kutatással foglalkozó intézményt, az Országos Neveléstudományi Intézetet, amely ebben az évben kezdte meg működését.¹⁶ Sajnos a korszak politikai hangulatában hamar negatív szerepbe került, majd felszámolták, helyét az 1954-ben sietve megnyitott Pedagógiai Tudományos Intézet vette át (Szarka, 1985, p. 302-303.).¹⁷

A korszakot áttekintve fontos látnunk, hogy a legfontosabb cél az újjáépítés és a háborút megelőző egyenlőtlen iskolázási lehetőségek demokratizálódásának elősegítése. Ennek megfelelően számos pozitív irányú változást figyelhetünk meg

---

¹⁴ 1945 után sok eddig mellőzött személyiséget is tagjai közé választott, pl. Bibó Istvánt és Sík Sándort. (Romsics, 2010, p. 220.).

¹⁵ Többek között Lukács György és Molnár Erik Magyar Tudományos Akadémiai tagságát is sürgették. (Romsics, 2010, p. 220.).

¹⁶ Az ötvenes években a MTA Pedagógiai Bizottsága is megalakult. (Szarka, 1985, p. 304.).

¹⁷ 1962-ben ez az intézmény is megszűnt, helyét az elsősorban oktatáspolitikai célokat kiszolgáló, a kutatómunkát háttérbe szorító Országos Pedagógiai Intézet vette át. (Szarka, 1985, p. 303.).

a hazai oktatáspolitikai területén: például a vallásfelekezeti tevékenység szabadságát, az iskolaválasztási lehetőségek szélesedését, a közép és felsőoktatás expanzióját. Bár a fenti jellemzők határozottan a pozitív változások körébe tartoznak, már ebben a korai időszakban is megfigyelhetők a kommunista párt működésének kedvező, a későbbi politikai hatalomátvétel és az egypártrendszer kialakítását elősegítő tényezők.

2.3.2. A Rákosi- korszak politikai-ideológiai jellemzői

A második világháborút követő rövid időszak azt a reményt kelthette, hogy most végre lehetőség lesz egy valóban demokratikus, a társadalom minden rétege számára egyenlő oktatási–megélhetési lehetőségeket biztosító társadalom felépítésére. Azonban a kezdeti pozitív fordulatok mellett 1947-től egyre erősebben megjelentek a kommunista hatalomátvétel jelei (Romsics, 2010, p. 181.). A nyugati országokkal történő szembe helyezkedés jegyében az ország Ausztriával és Jugoszláviával szomszédos területein több tíz kilométer széles határsávokat hoztak létre, ahová a belépést szigorúan korlátozták (Valuch, 2005, p. 53.).

Bár a felszínen továbbra is egy többé-kevésbé demokratikusan működő állami berendezkedést figyelhetünk meg, 1949 nyarára már minden hatalom a Magyar Kommunista Párt (ebben az időben már Magyar Dolgozók Pártja néven működött) kezében összpontosult. Azzal a ténnyel, hogy az országban a három hatalmi ág (törvényhozás, végrehajtás, bíraskodás) nem különül el egymástól, valamint, hogy a politikum teljes mértékben behatol az élet minden területére (beleértve a magánéletet is) a Rákosi-korszak egyértelműen totalitárius államnak nevezhető. Mindez az Országgyűlés jelentőségének csökkenésével is járt, aminek egyik

jele, hogy drasztikusan csökkent az évente megvitatott és elfogadott törvényjavaslatok száma. Helyettük az ún. „*törvényerejű rendeletek domináltak, melyeket az Elnöki Tanács adott ki, és az országgyűlés csak utólag hagyott jóvá.*” (Németh A. és Bíró, 2016).

A totalitárius állam kiépítése és működése során kiemelt szerepet kapott a vezető körüli személyi kultusz kiépítése. 1949-től folyamatosan erősödött Rákosi Mátyás köré emelt személyi kultusz, aminek egyik jele volt, hogy az ötvenes évek elején díszelőadások, értekezések, versek, novellák íródtak a tiszteletére, termelőségvetkezetek vették fel a nevét. A vezér éltetésével párhuzamosan a totalitárius diktatúrák egyik fontos eleme, a politikai berendezkedést ellenzők, kritizálók ellen fellépő terror is megjelent. A Rákosi-korszakban ennek egyik szemléletes példája volt az 1949-ben lezajlott Rajk-per (Garai, 2015, p. 169.).

Bár hazánkban a korszakban is a mezőgazdasági ágazat jelentette a húzóerőt, az új politikai berendezkedés az erőszakos iparosítást támogatta. A mezőgazdasági és a nehézipari területeken kezdetben erősen támogatták a női munkaerő megjelenését (Schadt, 2003, p. 43–47.). Bár a korszakból hagyományosan a traktoros- és bányászlányok alakja maradt fenn, egyre növekvő számban jelentkeztek a nők a tanító- és óvónőképző intézetekbe is (Pukánszky, 2013, p. 200.).

A központi államosítást követően a megszilárduló politikai berendezkedés az egyházi fenntartású intézmények ellehetetlenítése mellett a vallásosság felszámolását is célul tűzte ki. Munkájuk eredményét jelzi, hogy egészen 1957-ig folyamatosan csökkent a hittanoktatásra jelentkezők száma a közoktatásban. Ennek ellenére több óvónő és tanítóképző intézetben is megjelent a hittanórák

iránti igény (Somogyvári, 2016, p. 1540.). A 21./1957 (III. /24) Korm. számú rendeletben a hitoktatásban történő részvétel szabályozáskor az általános iskolák és a gimnáziumok megemlézése mellett a középszintű pedagógusképzők és a szakiskolák megnevezése eltűnik, ezzel jogilag akadályozzák ezen intézményekben a fakultatív hitoktatást (Somogyvári, 2016, p. 1551.).

Szintén megszűnt az idegen nyelvek választhatósága, kötelezővé vált az orosz nyelv tanítása az általános iskola felsőtagozatában és a középiskolában. A korabeli demokratikus kezdeményezések egyik legnagyobb példáját, a Népi Kollégiumokat is a rendszerre veszélyesnek ítélte az államvezetés, így 1949. június 10-én feloszlatták a szervezetet (Mészáros és mtsai, 2000). A világháborút követő, demokratizálódási folyamatként értelmezhető lehetőségek, mint a különböző nyelvek tanulása vagy a tehetséges fiatalok szakkollégiumi rendszerben történő támogatása, a hitoktatás fakultatívvá tétele a kommunista pártvezetés számára inkább veszélynek, mint lehetőségnek tűnt.

A felsőoktatási intézményekben 1950-től megjelentek a marxizmus–leninizmus tanszékek, szervezett előadásaikon minden egyetemi hallgatónak kötelező volt a részvétel. Megszűnt ugyanakkor a szociológiai és pszichológiai tárgyak oktatása.¹⁸ Az egyetemek élén működő rektorok és dékánok hatalma jelképes lett, valós döntéseket nem hozhattak az intézmények életében (Garai, 2016, p. 131.). A döntésekbe viszont aktív és nagymértékű befolyást szereztek az egyetemek pártbizottságai (Ladányi, 1991, p. 35.). Az észak- és nyugat-európai képzéshez

---

¹⁸ A pszichológia tudományának „*rehabilitációjára*”, és ezen belül a neveléslélektani kutatások újabb fellendülésére az 1950-es évek második felétől került sor. (Darvai, 2020, p. 582.).

képest a szocialista országokban nagyobb volt a felsőoktatás expanziója, és hamarabb is vette kezdetét (Ladányi, 1992, p. 9.).

Az új politikai-gazdasági vezető réteg kiválasztása során a szakmai tudás és tapasztalat helyett egyre inkább az új politikai berendezkedés megszilárdulását elősegítő, a párthoz hű emberek kerültek hatalmi pozíciókba. Ezzel egyidejűleg megkezdődött a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásában a munkás-paraszt származású jelentkezők előnyben részesítése, és az értelmiségi vagy „*régi vagyonos osztály*” gyermekeinek nyílt, vagy rejtett diszkriminációja (Németh A., 2009, 34.) 1948-tól már nem csupán a felvételi dokumentumokban, de az osztálynaplókban is feltüntették az apa 1938 előtti foglalkozását, amit így akár az osztályozás során is figyelembe vehettek a tanárok. A kezdetben 11 különböző kategóriát alkalmaztak, melyek száma 1951-ben nyolcra csökkent (Takács, 2008, p. 33.). A korábbi iskolázási egyenlőtlenség részben átalakult, hiszen a vizsgált korszakban az általános iskolai képzettség szinte mindenki számára elérhető volt, a közép- és a felsőoktatás területén jelent meg a szelekció és egyenlőtlenség (Valuch, 2005, p. 94.).

Szintén kiemelt szerepet kapott az új ideológia terjesztésében a pártiskolák, illetve az esti és levelező tanfolyamok megjelenése (Németh A., 2009, 34.) A korszak erőszakos marxista térnyerésének visszásságait később már maga a pártvezetés is elismerte, hiszen a valódi ideológiai azonosulás helyett sok ember „*marxista terminológiával s marxista idézetekkel álcázza magát*” (Aczél György, 1969, idézi Simon, 1978, p. 32.). Aczél György, a Kádár-korszak fontos politikusa ezzel arra utalt, hogy bár nagy számban vettek részt a párt rendezvé-

nyein, programjain, éltek a politikai továbbképzés lehetőségével (ezeken megjelenni sok esetben kötelező is volt), nem valódi elhivatottság, hanem egyfajta ketős értékrend, a szerep elvárások és a politikai terror hatására tettek így. A hivatalos politikai álláspontnak nem lehetett ellentmondani. A Politikai Bizottság véleménye szerint: „*Az olyan pedagógus, aki szembeszáll a népi demokratikus rendszerünkkel, nem alkalmas ifjúságunk nevelésére.*” (Mészáros, 1994, p. 70.). Már 1947-től a „*polgári pedagógia*” képviselőiként megbélyegzett „*Prohászka Lajost, de Kornis Gyulát és Karácsony Sándort is megfosztották egyetemi katedrájuktól*”, eltiltva őket a további tudományos munkásság minden lehetőségétől (Németh A. 2005, pp. 367–368.).

A történeti materializmus értelmében a kommunista világ az addigi elnyomó zsarnoki rendszerek megdöntésével az idealisztikussá vált, míg a korábban fennálló politikai rendszerek minden tekintetben elvetendő, rendkívül negatív színben lettek feltüntetve, amelyek minden nyomát el kívánták tüntetni (Németh A., 2009, 35.) Ennek a célnak a megvalósítása érdekében nem csupán a kiemelkedő képességű, de politikai szempontból nem kívánatos személyeket, hanem a magyar társadalom hosszú időre visszatekintő számos hagyományát és kulturális értékét is száműzték.

A kommunista szellem felfogásában számos, többnyire vallási ünnepek, hagyományok, sőt a magánélet addig kialakult néhány eleme is a megvetett Horthy-rendszer kispolgári csökevényeként változtatásra vagy eltörlésre érdemes normájává vált. Az új világkép feladatának tekintette nem csupán a települések utca és ház képének, a szimbólumoknak és a sajtónak, de a mindennapi élet legapróbb

mozzanatainak is a megváltoztatását és az újítások betartásának folyamatos ellenőrzését is (Németh A., 2009, 35-36.).

A bipoláris módon leírt világkép, mely a jók és rosszak örök harcán, az imperializmus és a kommunizmus gonosz-hős tengelyén alapul, a tudományos élet résztvevőitől is megkívánta a kommunista ideológiával való teljes azonosulást. A hazai tudományos életet eddig erősen befolyásoló szellemtörténet német származása miatt a korszakban egyet jelentett a fasizmussal, és elítélendővé vált a szovjet eredmények minden tudományterületen történő idézésével szemben (Németh A., 2009, p. 38.). A háború előtt kormányzat kevésbé avatkozott be közvetlenül a tananyag készítésébe, de a kialakuló egypártrendszerben erre sokkal nagyobb törekvést figyelhetünk meg (Sáska, 2007, p.175.).

A nyugati tudománnyal szembeni erős ellenállás, és az eredmények megkérdőjelezése, a nemzetközi tudományos kapcsolatok tiltása a nyugati diszciplínáktól való elszigetelődést, az új paradigmák átvételének akár több évtizedes megkésését is jelentette (Németh A., 2009, 39.). A tudományos élet átrendeződésének egyik legszimbolikusabb eseménye volt az Országos Neveléstudományi Intézet és annak vezetőit, Mérei Ferencet és Faragó Lászlót érő támadás, mely során a politikai elit a tankönyviadási problémákért és a munkás-paraszt származású gyerekek lemorzsolódásáért is felelőssé tették az intézetet (Darvai, 2022. p. 101.).

Az új államberendezkedés tudománypolitikájára jellemző, hogy a tudományos élet és kutatás minden területét az ország újjáépítésének, majd később az ipar fellendítésének vetették alá (Németh A., 2009, p. 39.) A magyar pedagógia és

neveléstudomány – hasonlóan más, a szovjet érdekszférába kerülő országokkal – az oktatásban is kollektív gazdaság és termelés előmozdítását, a szocialista embertípus nevelését írták elő (Vincze, 2018, p. 11.).

A hazai neveléstudomány és oktatásügy képviselőinek azonban nem csupán magas szakmai és tapasztalati tudással, de a mozgalmi és politikai élettel kapcsolatban is viszonylag erős kötődéssel kellett rendelkeznie. Ugyanakkor több korabeli oktatáspolitikai gondolkodó esetén megjelenik az életpálya-megszakítottság, az 1945 előtti tevékenység és a szocializmus idején betöltött tisztségek közötti szakadék (Somogyvári, 2017, p. 189.).

Ugyanakkor itt is nagy szerepe van az egyéni életutaknak, nem mondható ki egyértelmű, mindenkre vonatkozó általánosítás (Somogyvári. 2017, p. 189.). Szintén éles különbséget figyelhetünk meg a Rákosi- és a Kádár- korszak tudományos elitjének, az akadémiai szféra változásainak folyamatában, ez is erősíti az egyéni narratívák felkutatásának fontosságát (Golnhofer és Szabolcs, 2013, p. 134.).

A Rákosi-korszakban megvalósuló tudományos elitcsere folyamán a korábban megtépzott becsületű Magyar Tudományos Akadémia elnöki székéből leváltották Kodály Zoltánt. Az Akadémia keretein belül megváltozott a természettudomány és társadalomtudomány képviselőinek aránya. Az egyetemektől teljesen független kutatóintézetek létrehozása mellett megszűnt a felsőoktatási intézmények címadási joga, helyette az orosz mintára bevezetett kandidátusi cím elérését

központi döntések alapján lehetett elnyerni. A politikai átrendeződésre válaszolva több neves természet- és társadalomtudós elhagyta az országot, vagy visszavonult a tudományos élettől (Romsics, 2010, p. 221.).

Egyre határozottabban jelent meg az a tendencia, hogy az egyes egyetemek kizárólag egyetlen tudományterület számára képeztek utánpótlást, pl. Veszprém-ben a Vegyipari Egyetem vagy a szegedi Építőipari Műszaki Egyetem (Németh A. és Bíró, 2016, p. 47.). A felnőttoktatás területén érdemes az ún. szakérettségit tett diákokkal is foglalkozni. Akik szerettek volna felsőfokú tanulmányokat folytatni, de nem rendelkeztek érettséggel 1948 és 1955 között lehetőségük volt arra, hogy csupán a felsőoktatási felvételi tárgyakból tegyenek felvételi vizsgát. Természetesen ez a rendszer – mivel nem egyenletesen készítette fel a hallgatókat általános és szakműveltség területén – később a felsőoktatási sikertelenséget, az egyetemről történő gyors lemorzsolódást és a későbbi szakmai munkában tapasztalható elégtelenséget vonta maga után (Valuch, 2005, pp. 126-127.). Bár az elképzelés az volt, hogy a munkás-paraszt származású diplomát szerzett fiatalok elkötelezettebbek lesznek a politikai berendezkedéssel szemben, de ennek megoldására a szakérettségi helyett Takács Róbert szerint (2008) megfelelő intézményhálózat és támogató háttér lehetett volna eredményesebb (Takács, 2008, p. 36.).

A fiatalok ideológiai felügyeletét volt hivatott ellátni a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ). Az 1950-ben megalapított szövetség mintaképének a szovjet Kom-szomolt tekintette (Mészáros és mtsai, 2000 p. 411.). A magyar fiatalok számára a kommunista ideológiának megfelelő kulturális termékek, filmek, könyvek, újságok fogyasztását írták elő, más ideológiát, vagy politikai irányzatot közvetítő

termékeket nem engedtek megjelenni. A kommunista szellemiségnek nem megfelelő könyvek bevonásra, bezúzásra kerültek.¹⁹ A hazai szerzők mellett kiugróan magas számban jelentek meg idegen szerzők, többségében szovjet írók munkái a hazai könyvpiacra (Balogh és Nagy A., 2016, p. 175.).

A szocialista pedagógia, bár kezdetben a Szovjetunióban is számos reformpedagógiai kísérlet és alternatív irányzat „gyakorlótérre” lehetett, végül minden pedagógiai és reformpedagógiai irányzat ellen fordult (Sáska, 2005, pp. 27- 30.). Érdekes adalék, hogy a szocialista neveléstudomány-történetének bemutatásakor Vág Ottó 1973-as tanulmányában a második világháború előtti neveléstudományi közösség hibájaként veti fel, hogy nem tett eleget sem a kortárs, sem a történeti pedagógiai forrásirodalom magyarra fordításának és így elérhetővé tételének (Vág, 1973). A szovjet pedagógia követése jelent meg az 50-es évek neveléstudományi kiadványának, a Szocialista Nevelés Könyvtára sorozatnak a köteteiben, melynek 100 része közül több mint ötven szovjet mű fordítása volt (Géczi, 2006, p. 25.) Az 1950-től működő pedagógiai gimnáziumok tanító- és óvónőképző osztályaiban a szovjet pedagógia képviselőinek (Kairov, Jeszipov-Goncsarov) frissen fordított pedagógiai könyveit alkalmazták. Az első magyar szerző, aki a marxista pedagógia elveit szem előtt tartva jelentetett meg pedagógiai tankönyvet, Ágoston György volt, 1961-ben (Mészáros, 1994, p. 84.). A pedagógusképzésben alkalmazott pedagógia tankönyvben a szerző külön fejeze-

---

¹⁹ A Révai József vezette „szocialista kulturális forradalom” bezúzásra ítélte többek között Benedek Elek és Rejtő Jenő minden munkáját, de a Grimm meséket, Dumas, Dante és Kipling műveit, a hazai írók közül Jókai, Gárdonyi és Krúdy néhány munkáját. (Romsics, 2010, p. 247.).

tet szentel az ateista nevelésnek és a „*vallásos ideológia elleni nyílt állásfoglalás*” fontosságának is. A kötet átdolgozott kiadásait az 1980-as évekig használták a pedagógusképzésben. Szintén majd 10 éven keresztül volt használatban az ELTE Neveléstudományi tanszékén dolgozó Nagy Sándor és Horváth Lajos szerkesztésében 1965-ben megjelent Nevelélmélet könyv (Mészáros, 1994, pp. 85- 89.).

A korszak neveléstörténeti kutatásakor is fontos felhívni a figyelmet arra, amit Mészáros István is megjegyzett a korszak neveléstörténeti kutatásait bemutató tanulmányában: bár a szocialista neveléstudomány előszeretettel alkalmazta a korábbi pedagógiai szakkifejezéseket, azok alatt nem az eredeti fogalmakat és kifejezéseket értette (Mészáros, 1991, p. 43.).

A Szovjetunióban élő neveléstudósok tanulmányainak fordítása mellett, a hazai kutatók is a keleti minta követésével, az ottani kutatások megismétlésével és alkalmazásával kapcsolatos munkákat jelentettek meg (Simon, 1978, p. 35.). 1977-ben, több mint húsz évvel ezen időszak után, Komlósi Sándor a következő kritikát fogalmazta meg: „*Nem volt azonban szerencsés, hogy a szovjet tapasztalatok tanulmányozásakor és átvételekor nem ügyeltünk kellőképpen saját viszonyainkra, igényeinkre, tapasztalatainkra, lehetőségeinkre.*” (Komlósi, 1977, p. 357.). Nyolc évvel később Szarka József is megfogalmazza, hogy bár a háború utáni neveléstudomány miközben határozottan utasította el a „*Horthy-korszak klerikális-konzervatív, nacionalista, sőt egyes megnyilvánulásaiban fasiszta nevelés szellemét és eszköztárát*”, ugyanezen politikai okok miatti elutasítás miatt kerültek a tiltott irányzatok közé a két világháború között hazánkban is virágzó

reformpedagógiai irányzatok (Szarka, 1985, p. 299.). A Rákosi-korszak oktatáspolitikáját, Köpeczi Béla 1985-ben a Pedagógiai szemlében megjelent tanulmányában így jellemzi:

„1949-től az oktatásban is jelentkezett a dogmatizmus, amely a marxizmus–leninizmust leszűkítetten és torzan értelmezte, és ennek eredményeképpen (...) súlyos egyoldalúságok jelentkeztek. A dogmatizmus hatását 1953 után kezdtük felszámolni (...)”. (Köpeczi, 1985, p. 295.).

1953-ban elhunyt Sztálin. A szovjet pártvezetés ezután eltávolította Rákosi Mátyást a hatalomból, helyét a mérsékeltebb Nagy Imre vette át. Ezen politikai fordulat hatására csökkent az erőszakos iparosítás mértéke és a társadalom totalitárius ellenőrzése is. Addig nem engedélyezett irodalmi munkák jelentek meg, szabadabban megfogalmazhatóvá váltak a rendszerrel szembeni kritikák (Sáska, 2015, p. 185.). A Nagy Imre kormány idején lazult a központi szabályozás és az egyetemek több területen (beruházások, kinevezések) is nagyobb autonómiát kaptak (Ladányi, 1991, p. 35.).

Az enyhülés után azonban hamarosan ismét Rákosi vette át a párt vezetését, és az ismételt szigorító intézkedések az 1956-os eseményekbe torkollottak (Mészáros és mtsai, 2000, p. 413.). Munkánkban nem térünk ki részletesen a forradalom eseményeinek ismertetésére. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a forradalmi eseményeket, és az azt követő megtorló tevékenység lezárását tekintjük egyfajta „vízválasztónak”, hiszen a forradalom leverése és a konszolidáció után az új párttitkár, Kádár János már sokkal visszafogottabb állami felügyeletet és iparosítási törekvéseket vitt véghez (Romsics, 2010, p. 268.).

A fenti alfejezetet olvasva láthatjuk, hogy az átmeneti demokratizálódást követő Rákosi-korszak már sokkal határozottabban lépett fel a szocialista doktrínával össze nem egyeztethető politikai, társadalmi és tudományos hangok ellen is: nem létezhetett ellenzék egyetlen területen sem. Jól látható a különbség a fordulat évét megelőző, még inkább a demokratizálódó társadalmi politikai folyamatok és a totalitárius diktatúra mindennapjainak gyakorlata között: a korábbi szabadabb tanulmányi, vallásgyakorlási vagy politikaitársadalmi szerepvállalási lehetőségek után egyetlen szabadon választható irány maradt, még pedig a szovjet mintát, az ateista-materialista világnézetet és a kommunista ideológiát követő szocialista ember eszménye.

2.3.3. A Kádár-korszak első másfél évtizede (1957–1972)

Az 1956-os eseményeket követően a korábbi, Rákosi Mátyás nevével fémjelzett időszak után egy, a mai napig sok esetben nosztalgikus időszak vette kezdetét, melyet a korábbi diktatórikus államszervezet helyett, egy sok szempontból enyhébb, ugyanakkor változatlanul egypártrendszerben gondolkodó, a szabad politikai véleménynyilvánítást el nem tűrő politikai rendszer működött tovább.

Az 1956-os események után Kádár János, mint a Magyar Szocialista Munkáspárt²⁰ első vezetője, később a Központi Bizottság első titkára, egészen 1988-ig maradt az ország élén. A forradalom leverését követően az 1963-ig tartó, a forradalmárokat felkutató és megtorló időszak lezárulása után a már fent említett „enyhülő” politikai légkör jellemezte hazánk politikai rendszerét. A forradalom alatt működő munkástanácsok vagy forradalmi bizottságok megfékezését két karhatalmi egység, a Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom és később a Munkásőrség végezte (Romsics, 2010). Az Egyesült Nemzetek Szövetsége a forradalom leverése után még 1962-ig napirenden tartotta a „magyar kérdést”, ezzel is fenntartva az új „*rezsim legalitásának jogos problematikáját*” (Mészáros, 1994, p. 23.). A forradalom leverése után, de a társadalmi feszültségek hasonló eszkalálódásának elkerülése érdekében, nagymértékű elitcserére került sor az „*oktatásiügyi-tanügyigazgatási hierarchia élén*” is (Darvai, 2022, p. 43.).

---

²⁰ A Magyar Dolgozók Pártja még a forradalom napjaiban feloszlott, és ezen a néven alakult újjá. (Romsics, 2010, p. 266.).

Bár továbbra is egypártrendszerben, a szovjet minta tökéletes követésében látta a pártvezetés a jövőt, de nagymértékben csökkent a magánélet ellenőrzése, a totalitárius állam lassan, de biztosan autoriter jellegűvé mérséklődött (Németh A. és Biró, 2016, p. 109.). Mészáros István azonban kiemeli, hogy korántsem beszélhetünk gyökeres változásról, hiszen a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága 1958 nyarán művelődési politikájának irányelveiben kifejtette, hogy kiemelten fontos a fiatalság marxista–leninista szemléletének erősítése, melynek legfontosabb eszköze a pedagógusok világnézetének a formálása, a főiskolákon és az egyetemeken – a két terület, a fiatalság és a pedagógustársadalom találkozásakor a pedagógusképző intézményekben – elsődleges feladat tehát az ideológiai képzés (Mészáros, 1994, p. 59.-61.).

A Kádár-korszak társadalmi viszonyai, az életkörülmények fokozatos javulási tendenciát mutatnak a Rákosi- diktatúra éveihöz képest. A javuló egészségügyi viszonyoknak, és a Ratkó-korszakban született gyermekek gyermekeinek – az ún. Ratkó-unokáknak – köszönhetően Magyarország lélekszáma 10 millió fölé emelkedett. A korábbi „*agresszív családpolitikai intézkedéseket*”, egy sokkal szelídebb, inkább a családtámogatási rendszer fejlesztésére irányuló törekvés került előtérbe (Valuch, 2005, p. 43.). A Rákosi-diktatúra politikai gépezetének egyik nagy célja – a vallásosság csökkentése, a szekularizáció támogatása – sikerrel járt, ugyanis a rendszerváltást követő vizsgálatokból kiderül, az 1949-es eredményekhez képest tovább nőtt azoknak a száma, akik bár magukat valamilyen egyházhoz tartozónak tekintik, vallásukat nem gyakorolják (Romsics, 2010, p. 324.). Mindezt elősegíthette a politikai vezetés által megerősíteni kívánt, ko-

rábban vallásos ünnepeket felváltó szekularizált események támogatása, pl. névadó ünnepség a keresztelő helyett, vagy a polgári temetés (Valuch, 2005, p. 260.).

A forradalom előtt megfogalmazott cél: Magyarország iparosítása is megvalósulni látszott. Tovább csökkent a mezőgazdaságban dolgozók száma, az ipari munkások javára. Fokozatosan vált egyre számottevőbbé a szolgáltatásban dolgozók aránya. Ezzel együtt egyre nagyobb lehetőség nyílt a fiatalok számára, hogy a társadalmi ranglétrán egyre feljebb lépjenek. A korszakban számos vezetője és értelmiségi foglalkozással rendelkező személye származott munkás- vagy parasztsaládból (Romsics, 2010, p. 328.). A nők, akik a Rákosi-korszakban a „dolgozó nő” ideáljának megfelelően, tömegével vállaltak állást a mezőgazdaságban, sőt a nehéziparban is, fokozatosan a könnyűipari munkahelyeket kezdték el megtölteni. Különösen igaz ez a textiliparra, amelyben a munkavállalók több mint kilencven százaléka volt nő az 1960-as évekre (Schadt, 2003, p. 43.-47.).

Fontos kiemelni, hogy vizsgálatunk tárgya, a Kádár-korszak „*derekán*”, a hetvenes években jellemző társadalmi és gazdasági berendezkedés már jelentősen eltér az erőszakos kollektivizálást, az ideológiai átalakítás és a tudományos élet szovjetizálását előtérbe helyező Rákosi-korszaktól. A múlt század hetvenes éveire a „*kádári alku*” jegyében a csendesebb folyamatok, a gazdasági és társadalmi csoportok megszilárdulása, a viszonylagos jólét megteremtése vált jellemzővé. Háttérbe szorult az erőszakos propaganda és politikai-rendvédelmi tevékenység. A hetvenes évekre kezd csökkenni a főváros, a nagyobb városok és a vidék közötti

fejlettségi különbség, egyre több lehetőség nyílik meg a fiatalok előtt a társadalmi mobilitásra. Bár a szocializmus ideológiájában is erősen kiemelt cél volt a teljes vagyoni és társadalmi egyenlőség, éppen a 70-es években indulnak meg azok a szociológiai kutatások, amelyek ezen törekvés sikerességét cáfolják, sőt sok esetben az állami intézkedések társadalmi egyenlőtlenséget előmozdító felelősségét bizonyították (Slachta, 2019, p. 92.). A Kádári-konzolidáció után a társadalomtudományok (történettudomány, szociológia) megerősödése volt jellemző. A változás számos addig is nyilvánvaló, de addig nem tárgyalt fontos oktatásügyi problémát is a felszínre hozott: ilyen volt az intézmények alacsony felszereltsége, a pedagógusok társadalmi és megélhetési helyzete. Szintén az enyhülés egyik mozzanata lehetett az 1970-ben megrendezett V. Nevelésügyi Kongresszus. Ugyanakkor a pozitív jelenségeket hamarosan a problémák „*politikai-adminisztratív elkendőzése*” követte (Kelemen, 2017, p. 75.). Az enyhülés jeleként több neveléstudományi kiadvány (pl. Magyar Pedagógia) is (újra)indulhatott, ezzel is lendületet adva a hazai kutatásoknak (Darvai, 2020, p. 584.).

A korábbi szervezet, Dolgozó Ifjúság Szövetsége nem alakult újjá, helyette 1957-től Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség néven működött a párt ifjúsági szervezete (Mészáros és mtsai, 2000, p. 413.).

A hatvanas évekre konszolidálódó Kádár-rendszer politikai elitjének tagjai csakúgy, mint a gazdasági és társadalmi szerkezetben, új irányokat hoztak hazánk kulturális, művészeti életében is. A hazánkban folyó művészeti, különösen a zenei élet fogalma szorosan összeforrt Aczél György, Központi Bizottsági tag, később kulturális ügyekért felelős titkár nevével. A nevéhez köthető a 3T

(támogatott, túrt, tiltott) kategóriák megalkotása, amely alapján az egyes művészek, zenészek a teljes támogatás és a maximális elutasítás skáláján kerültek elhelyezésre. A korszakban azonban a Rákosi-érától eltérően egyre többen kaptak lehetőségeket. Különösen a 70-es években nagy népszerűségnek örvendett a néptánc a népzene, a népdaléneklés²¹ egyre nagyobb tömegeket vonzott (Romsics, 2010, p. 349.). Ugyanakkor a kádári évtizedekben újra megjelenhetett – természetesen erős előzetes szűrés után – a Nyugat néhány szellemi alkotása, könyvek, filmek stb. melyek az ötvenes évek Magyarországon tiltottak voltak (Mészáros, 1994, p. 31.). Mindezen változások a hatvanas években egyre jobban erősödő, a vasfüggöny mind nyugati, mind keleti oldalán bekövetkező társadalmi folyamatnak is a következményei, melyeket Trencsényi László (2018) belső pluralizáció folyamatként határoz meg. Tanulmányában rámutat arra, hogy a korszakban a társadalom minden rétegében, megszűnt a „*marxizmus monolit felfogása*” (Trencsényi, 2018, p. 444.). A korszak szocialista országában is a kommunizmus felfogásának fragmentálódása, a korábbi egységes nézetek gyakori váltakozása volt megfigyelhető. Mindez a hazai pedagógiai kutatások egyre szélesebb körében, a szociológiai társadalomtudományi kutatások ismételt megjelenésében is nyomon követhető. A korszak neveléstudományának néhány biztató példája, akár a hosszú szünetet követő V. Nevelésügyi Kongresszus vagy a fent említett társadalomtudományi kutatások azonban sajnos nem vezettek további demokratizálódáshoz. Az 1972-ben megjelenő Központi Bizottság által

---

²¹ A kutatás témájához szorosan kapcsolódik, hogy az Óvónőképző egyik volt tanítványa, Budai Ilona ebben az időben válik országosan elismertté. (Romsics, 2010, p. 354.).

kiadott határozat ismét az erős központosítást, gyakran a nyilvánvaló gazdasági- és társadalmi problémák elkendőzését célozta meg (Trencsényi, 2018, p. 450.).

A második világháborút követő oktatáspolitikai fejlődés egyik fontos része volt az óvodai nevelés általánossá válása. A két világháború közötti időben nem nőtt számottevően az óvodák száma, ám az ötvenes évektől a nők tömeges munkába állása miatt egyre nagyobb számban jelentkezett az igény az óvodai férőhelyekre. Míg korábban az óvodai ellátás általában a délelőtti órákat foglalta magába, a munkaidővel párhuzamosan megjelentek a délutáni felügyeletet és nevelést biztosító, ún. napközi otthonos óvodák és általános iskolák. A kormányzat már az 50-es években megkezdte az *„anya- és gyermekvédelmi program”* keretében a bölcsődék és óvodák fejlesztését, a gondozás minőségének javítását (Kéri, 2003, p. 232.). Ezzel együtt az újonnan épült óvodák mellett egyre több képzett pedagógus is megkezdhette a nevelést. Az új nevelési intézmények alapításakor előnyt élveztek az iparosodott települések, ahol a gyárban dolgozó szülők a közeli óvodába irathatták be gyermekeiket (Kéri, 2003, p. 232.).

Az 1961-es törvényt követően – amely a szakrendszerű oktatás kötelezővé tétele miatt ellehetetlenítette az osztatlan, vagy részben osztott oktatást – a kistelepülések alacsony létszámú intézményei helyett megjelentek a körzetesített iskolák. A gyermekek ingázása, a kistelepülések elnéptelenedése az urbanizációs folyamatokat is meggyorsította. A középszintű oktatás feltételei is folyamatosan javultak. A gimnáziumi képzés minőségének növekedése mellett ugyanakkor megjelent a felsőoktatási beiskolázási arányban megfigyelhető éles egyenlőtlenség. A technikai képzés kudarca után a hatvanas évek végétől szakközépiskolai képzés

keretében, érettségit és szakmai végzettséget is biztosított a jelentkező diákoknak. Szintén ezekben az években került megreformálásra a szakmunkásképzés. A bevezetett új reformok²² alapján a továbbra is általában hároméves képzés során a diákok a hét nagyobb részét a műhelyben, illetve 1-2 napot elméleti oktatással töltöttek. A két másik iskolatípustól eltérően nem volt lehetőség idegen nyelv tanulására és sokkal magasabb osztálylétszámok mellett a képzés minősége is gyengébb volt (Mészáros és mtsai, 2000, p. 416.). Ezekkel a körülményekkel ez a képzési típus nem nyújtott lehetőséget a továbbtanulásra, nem készítette fel az érettségi vizsgára.

Fontos eredmény volt a származási kategóriák 1962-es megszűnése. A továbbiakban csak akkor alkalmazták, ha azonos pontszámok esetén választani kellett a jelöltek közül, és ebben az esetben a fizikai munkás, szülők gyermekét kellett választani (Ladányi, 1991, p. 44.). A korszakban a nők többségében a hagyományosan női pályák, így a nevelés-oktatás, az egészségügy, valamint a szociális ellátás területén szereztek felsőfokú végzettséget, és helyezkedtek el a munkaerőpiacon (Schadt, 2003, p. 38.). Ahogyan egy korábbi fejezetben a nőtörténet és pedagógus professzionalizáció történet témakörében diagrammon is ábrázoltuk: ebben a korszakban már túlsúlyban voltak a nők a pedagóguspályára felkészítő felsőoktatási képzésekben. (lásd. 1. ábra) Már az ötvenes években megkezdődik, a vizsgált időszakban pedig egyértelműen megfigyelhető a pedagóguspálya elnőiesedése: az egészségügy és az irodai-számviteli munkák mellett ezen a területen a legmagasabb a hölgyek aránya (Háber, 1999, p. 151.). A korszak fontos oktatási folyóirataiban (pl. A Tanító, Gyermekünk, *Óvodai Nevelés*)

---

²²1969. évi VI. törvény a szakmunkásképzésről. <https://tinyurl.com/2793usan>

megjelenő képi anyagok is sok esetben a pedagógus hivatás női oldalát erősítik; az *Óvodai Nevelés* hasábjain megjelenő fényképek nagy arányban „a gondoskodó, szerető pedagógus képét rajzolják ki.” (Somogyvári, 2013, p. 39.).

A felnőttoktatás területén is változott a jelentkezők motivációja. Míg addig azok jelentkeztek az esti vagy levelező képzésekre, akiknek korábban nem volt lehetőségük nappali tagozaton megszerezni a bizonyítványokat, addig a Kádár-korszakban a munkahelyek is aktívan támogatták a képzést, pl. a középfokú végzettséggel rendelkező óvónők, tanítónők esetén (Mészáros és mtsai, 2000, p. 416.).

A tudományos életben tovább folytatódott az egyetemektől független kutatóintézeti hálózat kiépítése. A korábban erősen természettudományos oldal erősítése mellett megjelentek a különböző társadalomtudományi²³ kutatóközpontok is (Németh A. és Biró, 2016, p. 109.).

A szocializmus államszervezete már a kezdetétől nagyon fontos területnek tekintette- a következő generációk erős államhoz és párthoz hű tömegeinek kineveléséhez is – a megfelelő ideológiai képzésben részesített pedagógusok képzését is (Sáska, 2005, p. 24.) A „szocialista társadalmi tagozódás” megteremtése érdekében az államvezetés az iskolázási lehetőségek demokratizálásában az általános iskolai végzettség elterjesztésében látta a megoldást (Horbulák, 2017, p. 62.). A korszakra egyértelműen jellemző a nagyfokú oktatási expanzió,

---

²³ Filozófiai Intézet (1957), Szociológiai Kutatócsoport (1963), Pszichológiai Intézet (1965), Néprajzi Kutatócsoport (1967). (Romsics, 2010, p. 320.).

amelyet erősen befolyásolhatott a növekvő népességszám is (Somogyvári, 2013, p. 34.).

A hetvenes évek pedagógusképét tovább árnyalhatta az előző évtizedben újjalakult Magyar Pedagógiai Társaság (Kelemen, 2017, p. 73.) A szakmai szervezet kisgyermeknevelési szakosztálya 1967-ben alakult meg (Simon, 1978, p. 44.).

A fenti fejezetben a Kádár-korszak legfontosabb jellemzőit tekintettük át. A három, egymástól erősen elválasztható korszak jellemzőinek bemutatása után láthatjuk, hogy bár mindhárom korszakban jelentős változások történtek, a három korszak együttesen alakította ki a vizsgált korszakunkban jellemző oktatáspolitikai törekvéseket és a politikai- társadalmi berendezkedést. A tudományos élet és a pedagógusképzés területén is egyértelműen sikertelen döntés volt a nyugattól történő elszakítás, illetve a korábban évtizedes szakmai tapasztalattal rendelkező kiemelkedő pedagógus személyiségek és tudományos szakemberek elmozdítása. Bár a Kádár-korszak oktatáspolitikája igyekezett jelentős lépéseket tenni a korábbi túlságosan diktatórikus tudományszervezési módszerek felszámolásának terén. A korábban félreállított kutatók visszahívása a tudományos közéletbe, a pedagógusképzés és a neveléstudomány autonóm tudományszervezési formáinak részleges engedélyezése, a Magyar Pedagógusi Társaság újraalakítása, a különböző szakmai folyóiratok újraindulása azonban csak részleges eredményeket hoztak. Továbbra is a pártvezetés határozta meg, ki kerülhet a tudományos elit tagjai közé, és mely tudományos és képzési területek élvezhetnek prioritást.

2.4. A szocialista államberendezkedés ember- és pedagóguseszménye

Az alábbi alfejezetben a szocialista időszak különösen a Kádár-korszak által megfogalmazott ember- és pedagóguseszményt tekintjük át. Célunk ezzel azt is igazolni, hogy a szocialista ideológia által megfogalmazott legfontosabb értékek és normák megtartását, annak képviselését leginkább a fiatal generációk nevelőitől, a pedagógusoktól várták el.

A szocialista államberendezkedés radikális, a korábbi társadalmi berendezkedés és iskolarendszer által közvetített embereszmény szinte teljes elutasítását jelentette. A korábbi individuális felfogás helyett a közösség minden előtt álló érdeke szerepelt. A szocialista ember legkimagaslóbb példája az a munkás, vagy paraszt, aki a közössége, és az egész párt érdekében cselekszik és a közössége érdekében minden áldozatra hajlandó (Valuch, 2005, p. 258.). Az individualizmus elutasításának részét képezte az uniformizált meggyőződések mellett az egyéni értékrend felszámolása és a hitbéli meggyőződések teljes eltörlésének kísérlete. Ezzel kapcsolatban Mészáros István (1996) „*kettős stratégiáról*” beszél, mert bár nyíltan hangsúlyozták, hogy támogatják a vallásszabadságot és az emberek szabad vallási és egyházi tevékenységét, a mindennapokat az egyház és a vallásos életmód elleni meggyőzés szötte át (Mészáros, 1996, pp. 9–10.).

A magánélet és a közélet közötti határok megszűnésével az egyéni motivációk és háttértényezők jelentősége is megszűnt (Valuch, 2005, p. 258.). A párt tagjaitól megkövetelték a vallásmentes gondolkodás, vagy a korábbi vallásos meggyőződés feladását, megtagadását (Mészáros, 1996, p. 12.). A második világháború

után kialakuló új tanárkép az ideológiának megfelelően a falusi, paraszti életmódból kiemelkedett, a szocializmus eszméivel azonosuló pedagógus jelenik meg (Boreczky, 1999, p. 186.). Az MSZMP Politikai Bizottságának véleménye szerint nem az a legnagyobb probléma, ha a pedagógus vallásos, hanem az, hogy ez a világnézet akadályozza a „*materialista nevelőmunkát, az így nem lehet elég sikeres*” (Mészáros, 1991, p. 69.). A pedagógusok, és köztük az óvodapedagógusok is a párt által ellenzett kettős nevelés ellenhatásaként, a politikai célok megvalósítójaként jelennek meg (Kóger, 2022). Az óvodapedagógusok feladata, a szülői nevelés „*hibáival*” szemben felvenni a harcot, és elősegíteni a gyermekek kommunista meggyőződésének megerősödését (Komjáthy, 2012, p. 201.). Mindezt elősegíthették azok a pártvezetés által támogatott, több szovjet befolyás alá került országban is bevezetett új, a központi politikai vezetés által ellenőrzött közösségi szervezetek (Silova és Palandjian, 2018, p.)

Az ateista világnézet, mint kötelező személyiségjeggy azon társadalmi csoportok képviselői felé még határozottabb követelményként jelent meg, akik közvetlen kapcsolatba kerültek a társadalom legfiatalabb tagjaival. Az 1956-os forradalmat követően az újra megerősödő pártvezetés a felsőoktatási és közoktatási intézményektől egyaránt elvárta, hogy az oktatás kiemelten a marxista ideológia megerősítését, a szocialista szellemben történő nevelést szolgálja (Mészáros, 1996, p. 35.). Az 1959-ben felsőfokra emelt tanító- és óvónőképző intézetek célja hangsúlyozottan a kommunista tanítók és óvónők képzése volt (Mészáros, 1996, p. 42.). Az óvodai nevelésben megvalósuló ideológiai képzést megkönnyítette a didaktikus jellegű, iskolaszerű foglalkozások bevezetése és kötelezővé tétele. A kötelező foglalkozások témái, pl. a gépállomások élete, a három, vagy öt éves

tervek megvalósítása, a gyermekek szocialista meggyőződését volt hivatott elősegíteni (Pukánszky, 2005, p. 713.). Az 1953-ban megszületett kisdédóvási törvény az óvónőkkel kapcsolatban fontos követelményként határozza meg, hogy a szakmai tudás mellett megfelelő „ideológiai tudással” is rendelkezzenek (Szabadi, 1953, p. 84.).

A felsőfokú óvónőképzés egyik első tapasztalataként Dudás Benjámin, a kecskeméti képző intézet tanára az *Óvodai Nevelés* 1960. évi májusi számában kijelenti: nem lehet jó gyakorlati szakember az, aki nem ért egyet kellően a szocialista társadalom „...gazdasági, társadalmi, politikai célkitűzéseivel”, és „nem ismeri és éli a kommunista erkölcsi normákat...” (Dudás B. 1960, p. 185.).

2.5. A hazai óvó(nő)képzés jellemzői a korszakban

2.5.1. Az óvóképzés hazai előzményei

Az 1891. évi XV. törvénycikk mind a kisdedovási intézményét, mind a kisdedovási képzést „*állami feladattá tette.*” (Szabados, 1964, p. 52.). A törvény a képzés belépési követelményeként a polgári vagy felsőbb leányiskola negyedik, vagy a felsőbb népiskolák második osztályának elvégzését határozta meg. Az ún. „*kisdedovási törvény*” egyik nagy erénye volt, hogy egységesítette a képző intézmények képzési idejét, tananyagát és felvételi követelményeit (Patyi, 2010, p. 102.). A törvény egyik érdeme, hogy az addigi kaotikus követelményszint helyett központosan meghatározott egységes követelményrendszert határoz meg (Szabados, 1964, p. 52.) A magyar tannyelv nem burkoltan a nemzetiségek magyar nyelvi ismeretét volt hivatott elősegíteni (Bajkó, 1984, p. 438.). A korszakban sok esetben ezt azzal is elősegítették, hogy a nyilvánvalóan nemzetiségi területekre csak magyar, vagy az adott nemzetiségi nyelvet nem beszélő óvónőt küldtek, így kívánták elérni, hogy a gyerekek az óvodában elsajátítva, otthonaikba visszatérve tovább erősítsék a „*homogén nevelési alapot*” (Kelényi, 1969, pp. 8-9.). A törvény magyar nyelvű foglalkozásokat írt elő a nem magyar nyelvű gyerekek számára is, ezzel erősítve azt a törekvést, hogy az intézményi nevelés elsődleges nyelve a magyar legyen (Klein, 2023, p. 237.). A középszintű óvó- és tanítónőképző intézetek megjelenése a folyamatosan átalakuló polgári középosztály leányainak nyújtott továbbtanulási, majd később kereseti lehetőséget, mind a nyilvános, mind a magánoktatásban, ahol a végzettséggel rendelkező tanító- és különösen az óvónőket örömmel alkalmazták nevelőnőként is (Kóger, 2020, p.

74.). Bár a törvény lehetőséget biztosított arra, hogy mindkét nem tagjai kisded-nevelővé válhassanak, de megszabta a fiúk és lányok külön történő oktatását (Bajkó, 1984, p. 439.).

A törvény értelmében a kisdedóvó intézetek feladata szigorúan elvált az elemi népiskolai oktatástól.²⁴Emellett kisdedóvó intézmények alapítását engedélyezte az állam, különböző közösségek, egyházak és magánszemélyek részére. Ennek hatására már 1894-ben 12 óvónőképző működött hazánkban (Kelemen, 1996, p. 35.).

A törvény 3-6 éves korú gyermekek kötelező óvodába járatását írta elő ott, ahol megfelelő intézet rendelkezésre áll, és azoknak a gyermekeknek, akik számára nem biztosított otthon, a családjuk körében a folyamatos felügyelet. Ez egyértelműen a munkásszülők gyermekeire utal, tehát feltételezhetjük, hogy a törvény elsősorban azoknak családoknak szeretett volna segítséget nyújtani, ahol mindkét szülő dolgozik, így a nem iskoláskorú gyermekek nappali felügyelete gondot jelent (Vág, 1979, p. 142.). A törvény a kisdedóvó intézetek mellett szólt az úgynevezett menedékházakról²⁵ is. A menedékházak – bár törvényileg azonos előírásokkal biztosították a 3-6 éves korosztály nevelését – fenntartásuk sokkal

---

²⁴ 1891. évi XV. törvénycikk a kisdedovásról. forrás:

<https://tinyurl.com/57uzn7e7>

²⁵ A törvényben szereplő menedékházak egész évben nyitva tartó, vagy pedig ideiglenesen, jellemzően a nyári időszakban működő intézmények voltak, 3-6 éves gyermekek számára, ám eltérően a kisdedóvó-intézetektől, ezekben az intézményekben inkább a gyermekek gondozása és felügyelete került a középpontba, ellentétben a kisdedóvó-intézetek nevelésorientált céljaival. Ennek megfelelően a menedékházat dajka, és nem kisdedóvónő vezette.

költséghatékonyabb, pedagógiai eredményességük sokkal alacsonyabb volt (Vág, 1979, p. 143.).

A kisdedovási törvény hatására gyors növekedésnek indult az újonnan megnyitott óvodák száma (Bajkó, 1984, p. 439.). Nem csupán az óvodák, de a képzők számának gyors ugrása is később a pálya telítődéséhez vezetett, amely a képzőintézetek tanítóképzőkké történő átalakítását eredményezte (Patyi, 2010, p. 102.). Jellemző azonban, hogy részben a törvény hatására megnyíló új óvodák és óvóképző intézetek is jellemzően az ország peremterületein, általában nemzetiségek által lakott területeken nyíltak meg, néhány esetben pedig a már működő intézmények tannyelvét váltotta fel a korábbi nemzetiségi nyelv helyett a magyar (Felkai, 1993, p. 84.). Az óvodáztatás, az óvodamegnyitások és a magyar nyelv tanítása, tágabban a nemzetépítés gondolata szorosan összefüggött a századforduló idején. A kisdedovási törvénnyel kapcsolatban a szocialista időszak neveléstörténete kiemelte, hogy a különböző fenntartók óvodafenntartásának engedélyezésében a klerikális erők visszaszorításának szándékát látták, utalva a törvény azon részleteire, melyek korlátozzák az óvodákban folyó vallási nevelést és a felekezeti megkülönböztetést (Nagy J., 1977, p. 177.).

Már az I. világháborút megelőzően többen is hangot adtak a képzési idő rövidsége miatti elégedetlenségüknek. A Kisdednevelők Országos Egyesülete 1912-ben már a négyéves képzés bevezetésével kapcsolatos reformelképzeléseit hozta nyilvánosságra (Patyi, 2010, p. 102.).

A Tanácsköztársaság idején az óvodai nevelés központi elemévé a gyermekvédelem vált. Szintén fontos lépés volt az addig felekezeti fenntartásban működő

intézmények államosítása 1919. március 29-től. Az óvoda korabeli elnevezése (játékkiskola) is utalt arra, hogy az oktatási rendszer részeként, mint egy előkészítő tanfolyamként értelmezték ezt a nevelési szintért (Vág, 1979, pp. 151-154.).

Az első világháborút követően az óvodapedagógia területén megjelennek a különböző reformpedagógiai és alternatív irányzatok. Kiemelkedő a Montessori-pedagógia térnyerése, melyben nagy szerepe volt (Bélaváry-) Burchard Erzsébet tevékenységének (Bajkó, 1984, p. 442–443.). Szintén nagy hatással volt a hazai óvodai nevelés alakulására a gyermektanulmányi mozgalom, melynek hatásait Zilahi Józsefné (1989) mutatja be részletesen.

A második világháborút követően kettős értékeléssel találkozhatunk a reformpedagógiai irányzatokat illetően is, hiszen gyakran kiemelik az alternatív irányzatok *„tervszerűtlenségét és szabadosságát”* (Simon, 1978, p. 23.).

1926-ban négy évfolyamossá alakították át az óvóképzést (Kelemen, 1996, p. 37.). A képzés valójában 3 év elméleti képzésből áll, melyet a negyedik éven egészít ki az óvodai gyakorlat és az egészségügyi képzés. Növekedett a képzésben a neveléstudományi és lélektani ismeretek száma. A képzés során két vizsgát tettek a diákok, egy elméleti ismereteket felmérőt a harmadik évfolyamon, és egy képesítő vizsgát, amely a gyakorlati és ének-zenei képességeket mérte (Kövér, 1996, p. 52.). A felvétel követelménye a középiskola, vagy a polgári iskola negyedik osztályának sikeres befejezése, a 14. életév betöltése, a jó hallás, ép érzékszervek, az egészséges testalkat volt (Mészáros, 1991, p. 81.).

A két világháború közötti időszakban az óvodai nevelés kikerült a közoktatás rendszeréből, és a belügyminisztérium felügyelete alatt „szociálpolitikai intézménnyé” vált (Bajkó, 1984, p. 442.). Ezzel ismét változott az elsődleges funkció és ismét előtérbe kerül a gondázási, sőt, „megőrzési jelleg” (Fábián, 1989, p. 122.).

A háborút követően a szocialista történetírás előszeretettel emelte ki a Horthy-korszak óvodáinak – és ezzel közvetve óvóképzőinek – irredenta, erős klerikális befolyásoeltságát (Simon, 1978, p. 23.).

1937-ben szűnt meg a külső intézményben végzett negyedéves gyakorlat, helyette ez a tantárgy is a többi elméleti tárggyal együtt az intézetben történt (Kövér, 1996, p. 52.). A képzőkben folyó rajzoktatás fontossága, színvonalának emelése a Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének is fontos küldetése lett (Nagy P. T., 1992, p. 140.). Bár már 1936-ban kérvényezte a pesti képző oktatói közössége az óvodapedagógus képzés főiskolai szintre emelését, azonban sem ekkor, sem a második világháború után, 1948-ban hasonló szükséges átalakításokat megfogalmazó Magyar Pedagógusok Szakszervezete nem tudta véghez vinni terveit (Krajcsovsky–Krajnyák, 1984, p. 73.).

A háborús idők óvodájáról Simon Gyula, a Magyar Pedagógiai Társaság főtitkára így emlékezik, miután részletesen beszámolt egy rendszeresen ismétlődő, Légicsata nevű játékról: „*Ma már könnyű ezen elszörnyülködni (...). A fenti példának így is van egy nagyon pozitív tanulsága: gyűlölni kell a háborút, s nem kevésbé azt a pedagógiát, mely az öldöklésből nevelőhatást kíván kisajtolni.*” (Simon, 1978, p. 23.).

A második világháborút követően ismét tömegessé vált az óvónőhiány (Szabados, 1964, p. 53.). A korábbi belügyminisztériumi felügyelet után a Népjóléti Minisztériumhoz került az óvodák és az óvóképzés ügye, a kisdédóvói ügyosztály vezetésére Burchard Erzsébet kapott megbízást (Simon, 1978, p. 26.).

Az 1947/48-as tanévben az óvónőképző intézetek 60%-a felekezeti fenntartás alatt működött (Romsics, 2010, p. 219.). Az államosított óvodák és óvóképző intézetek esetén is a későbbi, a korszakkal kapcsolatos tanulmányok (pl. Simon, 1978) kizárólag az államosítás pozitív oldalait emelték ki, a klerikális fenntartású intézmények kizárólag negatív, a „*túlkapásoktól nem visszarettenő*” szereplőként jelent meg (Simon, 1978, p. 30.). Még a „*fordulat éve*” előtt lehetőség volt, még az átalakuló politikai helyzetben is, hogy megjelenhessenek olyan, az óvodapedagógia szempontjából kiemelkedő munkák, mint a Gyakorlati gyermekvédelem és az Emberré nevelés²⁶ (Oláh, 1981, p. 155.). Ugyanebben az évben indult el a kifejezetten óvodapedagógiával, óvodás gyermekek nevelésével foglalkozó országos szakmai folyóirat, a Gyermeknevelés (Hermann, 1965, p. 383.).

A korábbi felsőfokú tanítóképzési reformkísérletekkel szemben az 1949-50-es tanévben létrehozták az ún. pedagógiai gimnáziumokat, melyekben tanítói, vagy óvónői tagozatokon végezhettek a diákok (Romsics, 2010, p. 216.). Ebben az évben, 1949-ben az óvodák ügyét a Vallás- és Közoktatásügyi-, a későbbi Művelődésügyi Minisztérium vette át (Simon, 1978, p. 32.). Szintén ennek a minisztériumnak a felügyelete alá kerültek 1957-től az általános iskolák,

---

²⁶ Teljes nevén: Gyakorlati gyermekvédelem. Óvodák és napközi otthonok munkaterve. Előbbit Burchard Erzsébet, utóbbit Hermann Alice jegyzi.

gimnáziumok a tanító- és óvóképző intézmények is (Mezei, 1985, p. 324.). 1951ben a Budapesti Pedagógus Továbbképző Intézetben 1951-ben létesült önálló óvodai tanszék (Simon, 1978, p. 41.). Hasonlóan a magyarországi helyzethez az Német Demokratikus Köztársaságban is a képzőkben aktív elméleti óvodapedagógiai munka folyt (Bilibok, 1971).

Az új minisztériumi felügyelet alatt hamarosan megkezdődött az óvodapedagógusok „át és továbbképzése” (Hermann, 1965, p. 384.). A továbbképzések²⁷ meghirdetése mellett fontos szerepe volt a megújított tankönyvek megjelenésének 1953-ban (Szabados, 1964, p. 53.). Szintén ettől az évtől jelent meg a Közoktatásügyi, később Művelődésügyi Minisztérium kiadásában az óvodapedagógusi munkát segíteni kívánó *Óvodai Nevelés* című folyóirat (Simon, 1978, p. 28.).

A képzés átalakítását jelentette az 1949-ben bevezetett, az addigi képzést felváltó pedagógiai gimnáziumok. Azonban csupán egyéves működés után ezeket az intézményeket szakiskolákká alakították. A képzési programok átvétele a gimnáziumi és tanítóképző intézetekből nem jelenthettek megoldást az óvodáskorú gyermekek nevelésére felkészítő iskolában (Szabados, 1964, p. 53.). A pedagógiai gimnáziumok óvónőképző tagozata hároméves volt, amit képesítő vizsga

---

²⁷ A pedagógus továbbképzési rendszer a korszaktól egészen 1985-ig tartó történeti bemutatását lásd: Kelemen Elemér (1985). A pedagógusképzés négy évtizede. *Pedagógiai Szemle*, 35(4). pp. 307–317.

zárt le (Tóth L., 1965, p. 12.). Az 1950/51-es tanévtől kivezetésre került a pedagógiai gimnáziumi képzés, melyeket önálló tanító- és óvóképző intézetek váltottak fel (Tóth L. 1965, p. 13.).

2.5.2. Óvodaügy és óvóképzés a szocialista blokk országaiban

Az alábbi fejezetben az óvónőképzés rendszerének tágabb bemutatására vállalkozunk. A témakör és a vizsgált időszak nemzetközi politikai helyzete miatt az alábbiakban a szocialista blokk óvóképzési rendszerének legfontosabb jellemzőit tekintjük át.

A Szovjetunió városaiban gyakran teljesen egyforma módon megépített óvoda-épületek is az uniformizálást, egyben a közösség összetartását igyekeztek elősegíteni és szimbolizálni (Silova és Palandjian, 2018, p. 154.). A Szovjetunióban az 1930-as évektől kezdődött az óvodaügy fellendülése. A korábban középfokú képzést 1954-ben váltotta fel a középfokú végzettségre épülő óvónőképző intézetek bevezetése. Azonban hamarosan érezhetővé vált, hogy ez a képzési mód nem tudta biztosítani a megfelelő létszámú pedagógus képzését, így a vizsgált korszakban az óvónőképző szakiskolák mellett az általános középiskolákban is volt lehetőség „*egyéves pedagógiai osztályt*” elvégezni (Kabanova, 1967). A Szovjetunióban lehetőség volt a „*továblépésre*” is, hiszen a felsőfokon végzett óvónők jelentkezhetek egyetemi keretek között szervezett óvodapedagógiai szakra, majd négyéves tanulmányi idő után lehetőség volt képzőintézeti oktatóként- vagy óvodavezetőként, esetleg óvodai felügyelőként elhelyezkedni (Ungváry, 1960, p. 236.). Ehhez hasonlóan a Német Demokratikus Köztársaságban is lehetőség volt az óvónőképző intézet elvégzése után hároméves egyetemi képzés

keretében további végzettséget szerezni és a szovjet mintához hasonlóan első-sorban a képzési, felügyelői, vezetői területen helyezkedtek el (V.O., 1960, p. 297.) Németország szovjet érdekszférájában 1946-ig az Egészségügyi Minisztérium irányítása alá tartozott az óvodaügy, ekkor viszont a népművelődési minisztériumhoz került (Bilibokné, 1971, p. 297.). Még ugyanebben az évben hároméves képzési időt vezettek be (Berger, 2014). Az óvodapedagógusképzés a 60-as évekre vált felsőfokúvá. Ekkor a kétéves képzést a gyakorlatorientáltság jellemezte. A második év végén szakdolgozatot készítettek, majd államvizsgát tettek a hallgatók. A képzés befejezése után még két éven keresztül egy mentorpedagógus mellett tevékenykedtek. A második két év befejezésekor a képző és az óvoda képviselői együtt döntöttek arról, véglegesítik-e az óvodapedagógust (Bernstorff, 1967, p. 16.). Bár a vizsgált korszakban körülbelül 15 óvónőképző működött az országban, mégis nagy számban volt szükség képesítés nélküli óvodapedagógusok alkalmazására is. Hasonlóan hazánkban is érvényben lévő óvodai nevelési programokhoz, itt is kihangsúlyozott volt a családi nevelés elsődlegessége, a sokoldalú óvodai tevékenységrendszer pozitív iskolaelőkészítő szerepének deklarálása e korszakban. (Bilibok, 1971, p. 299.). A Német Demokratikus Köztársaságban az óvodák fenntartása az állami vállalatok és a tanácsok fenntartásában működött. A cél itt is a nők tömegeinek mielőbbi munkába állítása volt (Willekens és Scheiwe, 2020, p. 40.). Kaján László 1992-ben megjelent tanulmányában arról számol be, hogy a Német Demokratikus Köztársaságban – hasonlóan más szovjet érdekszférába tartozó országokhoz – az óvodahálózat gyors fejlődését a társadalmi igények mellett olyan, a politikai ideológia számára fontos megfontolások is vezették, mint a nők munkába állá-

sának elősegítése, vagy a nagyon korai életkorban megkezdődő ideológiai hatások támogatása (Kaján, 1992, p. 101.). A Bolgár Népköztársaságban szintén az óvodahálózat erőteljes fejlődése elsőként a középszintű, négyéves képzési forma megjelenését, majd a kétévfolyamos, főiskolai szinten működő óvónőképző intézetek bevezetését indokolta (Avramova, 1965, p. 424.).

A második világháborút követően Sztálin a megszállt országok társadalmának és gazdaságának teljes átalakítására törekedett, a mintát pedig maga a Szovjetunió adta. A keleti blokk országaiban mindenhol megfigyelhetők a Szovjetunió politikai eseményeinek hatásai is pl. a desztalinizáció folyamata minden szocialista országban érezte a hatását (Mincu, 2016, p. 321.).

A keleti blokk országait a vizsgált korszakban az óvóképzés tekintetében két csoportra oszthatjuk: a középszinten képző országokra – idetartozott Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia és Lengyelország – illetve a felsőfokon képzőkre a korszakban hazánk mellett a Szovjetunió és a Német Demokratikus Köztársaság és a Bolgár Népköztársaság.

A képzés a vizsgált korszakban Csehszlovákiában „*pedagógiai szakközépiskolákban folyt.*”²⁸ A négy tanulmányi év megkezdésének feltétele az általános iskola kilenc osztályának sikeres befejezése volt. A hazai képzéshez hasonlóan alkalmassági vizsgákon kellett bizonyítaniuk, nem szenvednek semmilyen beszédhibában. Ezután írásbeli vizsga keretében matematikából és az anyanyelvi

---

²⁸ Az óvónőképzés helyzete Csehszlovákiában. A szerző nélküli tanulmányt a prágai székhelyű Iskolai Minisztérium készítette. Megjelent a Magyar Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményeinek 1967. évi számában. I. Irodalomjegyzék

ismeretekről számoltak be. A négyéves középiskolai képzés keretében természetesen nem csupán a pedagógiai–pszichológiai ismeretek körében, hanem általános képzésben (történelem, orosz nyelv, fizika stb.) is részesültek. Külön érdekesség, hogy az általános és szakmai tárgyak mellett a hallgatók választhatnak különböző „szabadon választható” tantárgyakat is (fényképezés, második idegen nyelv, bábjáték.). A képzés érettségi vizsgával zárult.²⁹ Jugoszláviában a háborút követően rövidebb ideig hathónapos, majd 1948-tól középiskolai szintű óvónőképzők nyíltak meg. Hasonlóan a magyar és a csehszlovák felvételi rendszerhez, itt is alkalmassági vizsgát kellett tenni, mely anyanyelvi és matematikai, valamint zenei és pszichológiai vizsgából áll. Ez utóbbi keretében a hivatástudatról és a kisgyermek neveléséhez szükséges személyiségjegyek meglétéről nyert bizonyosságot a felvevő intézmény. A képzés a horvát szövetségi területen négy, Jugoszlávia más területein ötéves volt (Perisity, 1967). Romániában szintén középszinten, az ötéves líceumi képzés keretei között folyt. Érettségi bizonyítvány megszerzése után kétéves képzésben is lehetséges volt az óvónői és a tanítói képzettség megszerzése. A képzésbe csak a végzés évében várható pedagóguslétszám igényének megfelelő számú hallgatót vettek fel, és a végzés után az elhelyezkedés is központi elosztás alapján történt (Baráz, 1974, p. 72). Lengyelországban szintén ötéves középszintű formában folyt a képzés, ami során a harmadik tanévtől óvodai hospitálást, a negyedik évben pedig önálló foglalkozásokat vezettek a diákok (Gombos, 1963, p. 296.).

---

²⁹ Uo.

Megállapítható, hogy a szocialista blokk országaiban az óvodaüggyel kapcsolatos első lépések szinte kivétel nélkül a fenntartókkal kapcsolatos gyors változásokban figyelhetők meg. Ez legtöbb esetben a korábbi egyházi fenntartás megszűnését, az intézmények államosítását jelentette. Az ilyen módon központosított intézményekben ezután az életkoradekvát és gyermekközpontú nevelés-filozófia helyett az elsődleges cél a minél fiatalabb életkorban történő ideológiai befolyásolás volt (Willekens és Scheiwe, 2020, p. 46.).

2.5.3. Az óvóképzés felsőfokúvá alakítása 1956–1959

A következő két fejezetben az óvóképzés felsőfokúvá alakításának körülményeiről, elsősorban másodlagos forrásokra építve adunk betekintést. A célunk ezzel az áttekintéssel, hogy lássuk, milyen fontos képzés-szerkezeti problémákkal szembesült a középszinten folyó képzés, és ennek megoldására milyen megoldási módot jelentett a felsőfokú képzés bevezetése.

Patyi Gábor (2020c) tanulmányában rámutatott, nem ez volt az első alkalom, amikor felmerült az óvóképzés felsőfokra emelésének gondolata; már a háborút megelőzően, majd közvetlenül azután is többen hangot adtak a képzés átalakításával, a képzési szint emelésével kapcsolatos gondolataiknak (Patyi, 2020c, p. 7.).

A minisztérium felhívására a későbbi soproni felsőfokú óvónőképző két munkatársa, Kelényi Ferenc és Molnár László által készített reformjavaslat is alapját képezte a későbbi felsőfokú képzés tantervének (Patyi, 2020c, p. 13.). Az intézet

munkatársai az új, felsőfokú óvónőképzés kialakítását célzó új tantervek kialakításában is részt vettek. Kelényi Ferenc és Major László, pedagógiai szakos tanár részletes javaslatot készítettek az Oktatási Minisztérium felhívására, a dokumentumban még „*Nevelőképző Akadémia*” megnevezés szerepelt. Munkájukban külön kiemelik a kísérleti intézmények fontosságát, és egy ilyen kísérleti akadémia helyszínéül Sopron városát jelölték meg, ahol a város vezetése is szívesen fogadná a kezdeményezést (Szabados, 1964, p. 53.). A benyújtott kezdeményezés alapján ezek az intézmények egyfajta átmenetet képeztek a középfokú oktatás, annak kiscsoportos jellege és a felsőoktatásra jellemző szemináriumokra és előadásokra osztott oktatási rend között (Patyi, 2020a, p. 60.). A javaslat mintájára megnyitott intézmények „kettős helyzetére” a kortárs Hermann Alice is rámutatott, aki szerint „*lényegében nevelőintézmény*” volt (Hermann, 1965, p. 412.).

Végül az országgyűlés 1956. július 30-án jelentette be az érettségire épülő, felsőfokútanító- és óvónőképzés kialakításának szándékát (Szabados, 1964, p. 53.). Az Oktatási Minisztérium és az Országos Tervhivatal együttműködésének eredményeként az 1959/60-as tanévben már megindulhatott az új felsőfokú intézményekben az oktatás. A nyilvánosság előtt elsőként a *Köznevelés* című folyóiratban jelent meg „*Az óvónők és tanítók akadémiai képzések tervezete*” című munka 1957-ben (Szabados, 1964, p. 54.). Később ez a folyóirat vált a képzés átalakítása körüli vita helyszínévé. Az 1958. évi 26. törvénycikk életbelépése után 11 tanító és három felsőfokú óvónőképző intézet nyitotta meg kapuit (Szabados, 1964, p. 54.). A képzésbe ezután csak gimnáziumi vagy szakközépiskolai érettségi birtokában lehetett jelentkezni. Ez egyrészt kitolta a jelentkezők életkorát a 18. életévre, másrészt mentesítette a képzést a közismereti tárgyak

oktatása alól, a képzésben a szakmai ismeretek átadásának nyílt meg eddig soha nem tapasztalt mértékű lehetősége (Tóth L. 1961, p. 146.). A felsőfokúvá alakítás során az új intézetek központi tanterve kiemelte, hogy a felsőfokú képzés során a tudományos és szakmai ismeretek gyakorlati életben történő alkalmazására kell építeni. Szintén kiemelkedett a felsőfokú intézetek ismeretterjesztő, tudománynépszerűsítő munkája, amely „*a hazai és egyetemes neveléstudomány számottevő eredményeit és törekvéseit*” a már munkában lévő óvodapedagógusok elé tárta (Bajkó, 1984, p. 445.).

Az oktatott tantárgyak között magas számban megjelent a gyakorlati képzés, mely során összesen 352 órát töltöttek a hallgatók a módszertan és az elméleti ismeretek gyakorlati alkalmazásával. A korszakban erőltetett Marxizmus–leninizmus tantárgy majdnem azonos óraszámmal jelent meg a képzésben, mint a Pedagógia, az Általános- és fejlődéslélektan, előbbi 180, utóbbi 132 órában szerepelt a központi tantervben (Bajkó, 1984, p. 446.). A kormány fontosnak tartotta a fiatalok alapos ideológiai képzését. A felsőfokúvá váló tanító- és óvóképzéssel, valamint a tanárképzéssel kapcsolatban a Politikai Bizottság tagja, Aczél György azt javasolta, hogy ne is vegyenek fel olyan diákokat, akik „*politikailag megbízhatatlanok*”.³⁰ A korszak iskolapolitikájának lényeges eleme a marxista-leninista ideológia megjelenítése az intézményes nevelés minden területén. A képzés programja is kiemelte a szocialista pedagógia művelésének fontosságát, hogy a jövőbeli pedagógusok aktívan vegyenek részt a majdani hivatásuk szűkebb és tágabb környezetének alakításában (Szabados, 1964, p.

---

³⁰ Aczél György felszólalása a MSZMP Politikai Bizottságának 1958. július 22-i ülésén. (Idézi Mészáros, 1994, p. 72.).

56.). Nem véletlen tehát, hogy a hatvanas években több kutatás is foglalkozott a szocialista óvodapedagógus személyiségével és az ideológiai megbízhatóság háttértényezőivel (családi háttér, vallásosság, kollégiumi közösség hatása, ideológiai tantárgyak) (Kárpáti, 1965; Berta, 1969, Molnár L., 1969; Búzás, 1972).

Új tantárgyként megjelent a gyermekirodalom, a bábjáték, illetve az ének-zenei, testnevelési módszertani tárgyak. A nagyfokú leterheltséget a későbbiekben az egyes óraszámok csökkentésével, és a neveléstörténeti kollokvium eltörlésével oldották fel (Bajkó, 1984, p. 446.).

Az óvónőképzés felsőfokúvá alakítását több esetben érte kritika. Az ellenzők a felsőfokú képzés helyett hatéves, középiskolai szintű rendszer bevezetését javasolták. Más vélemények szerint a kétéves felsőfokú képzés nem gimnáziumra, hanem ún. pedagógiai gimnáziumokra kell épüljön, ahol emelt számban történik a készségtárgyak, mint a rajz, az ének-zene oktatása (Szabados, 1964, p. 54.). A szakmai vitáknak több esetben hivatalos szakmai lapok (*Köznevelés*, *Pedagógiai Szemle*) adtak felületet (Patyi, 2020a, p. 59.). A pedagógustársadalom és a szakmai élet aktív résztvevői közül sokakat a több pedagóguspálya (óvónő, tanító, tanár) egybemosása, az óvónő- és tanítónőképzés részleges vagy teljes egyesítésének gondolata késztette arra, hogy kifejtsék ellenvéleményüket (Patyi, 2020a, p. 61.). Több tantárgy hiányát is jelezték a korszak nevelésméleti és oktatási szakértői, mint pl. a pedagóguspályákon a létesítendő akadémiák tantervéből az etikai oktatást hiányolta Jóri János (1958, p. 453.).

A Soproni Óvónőképző Intézet már ebben az időszakban szoros kapcsolatot épített ki külföldi intézményekkel, ezek közül is elsőként a góthai óvónőképző intézettel (Füle, 1969, p. 576.). A német testvérintézmény választása nem véletlen, legfőbb indoka talán a német nemzetiségi képzésben keresendő, hiszen miközben a soproni képző a góthai, addig a délszláv nemzetiségi képzést megvalósító Kecskeméti Óvónőképző Intézet bulgáriai és jugoszláv kapcsolatokkal rendelkezett,³¹ ahol a nemzetiségi hallgatók hathetes gyakorlatot is eltölthettek (Krajcssovskij–Krajnyák, 1984, p.74.).

Mészáros István szerint (1994) a képző intézmények oktatóiként – néhány megkerülhetetlen szakmai tekintélytől eltekintve – „*csakis meggyőződéses kommunista párttagokat alkalmaztak*” (Mészáros, 1994, p. 72.).

---

³¹ Ugyanakkor a kecskeméti képzőintézmény is kialakított kapcsolatokat német nyelvterületen, és a hallei óvónőképzővel is kapcsolatban állt. (Krajcssovskij-Krajnyák, 1984, p. 74.).

2.5.4. Vélemények a képzés felsőfokúvá alakításáról

Ebben az alfejezetben az óvónőképzés felsőfokúvá alakítása kapcsán kialakult szakmai vitában képviselt nézőpontokat, azok ütközési pontjait mutatjuk be, elsősorban sajtóforrásokra, az *Óvodai Nevelés* és a *Felsőoktatási Szemle* cikkeire építve.

A felsőfokúvá vált óvó- és tanítóképzést a *Felsőoktatási Szemle* 1960. évi 1. számában részletesen mutatta be Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium akkori osztályvezetője (Bizó, 1960, pp. 36–40.) A korábbi, negatív kritikai hangvétellű cikkekhez képest Bizó üdvözli az újonnan alakult felsőfokú intézeteket, részletesen bemutatja a múltbéli működést, és kiemeli a jelenlegi oktatási forma korszerűségét (Bizó, 1960, p. 36.-37.). Kiemelten szól a második félév befejezése után mindkét szakon bevezetett fizikai-társadalmi gyakorlatról is. Ennek keretében a hallgatók a nyári időszakban különböző üzemekben, gyárakban, vagy termelőszövetkezeteknél kapcsolódtak be a munkába. (Bizó, 1960, p. 39.). 1960-ban az *Óvodai Nevelés* áprilisi számában egy H. A. monogramos szerző – valószínűleg Hermann Aliz – a felsőfokú képzés egyik pozitívumaként említi a pályaválasztás korának kitolódását, amely lehetővé teszi a tudatosabb döntést és a „valódi hivatástudat” kialakításának lehetőségét (Hermann, 1960, p. 131.). Szintén ebben az évben, a májusi lapszámban Dudás Benjámin a felsőfokú képzés pozitív hatásaként írja le a világnézeti szilárdságot, illetve az elmélet és gyakorlat egységének megvalósítását (Dudás B., 1960, p. 184.).

1962-ben az első végzett évfolyammal kapcsolatos tapasztalatok tükrében a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztálya a világnézeti és szakmai-elméleti tudás alaposságáról, mint a képzés erősségéről és pozitív érdemeiről számolnak be, míg a tapasztalatok a gyakorlati képzési idő rövidségéről, a képzés során több speciális nevelési helyzetben történő tapasztalatszerzési lehetőség igényéről számolnak be.³²

A *Felsőoktatási Szemlében* elsőként az 1961-es 10. évfolyam 1. és 2. duplaszámban jelent meg cikk a felsőfokúvá vált óvónőképző intézetről, ahol a Szarvasi Óvónőképző Intézet képviselője számolt be röviden híreiről, itt említve meg a felsőfokú óvónőképzés megkezdésével kapcsolatos információkat (Molnár L., 1961, pp. 115-116.)

1965-ben Dudás János, a Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet oktatója így ír az első évekről:

„A felsőfokú óvónőképzés kezdeti bizonytalankodásaihoz a fentiekén kívül nagymértékben hozzájárultak még közvetlen főhatóságunk elvi irányító munkájának bizonytalankodásai, az első évek gyakori tantervi-, óra-, és vizsgatervi módosításai, majd később a főhatóság apparátusában végbemenő többszöri személyi és strukturális változások is, amelyek

---

³² Az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának jelentése. a részlet megjelent az Óvodai Nevelés 15. évfolyam 7-8. számában pp. 276-279.

éppen olyan természetes velejárói voltak kibontakozásunk kezdeti szakaszának, mint közvetlen gyakorlati képzési botladozásainak. (Dudás J., 1969, p. 38.).

A felsőfokú képzés 10. évfordulóján a szakemberek mellett a hallgatók tapasztalatai, véleménye iránt is érdeklődni kezdtek. Babodi Béla 1971-es tanulmányában a Kecskeméti Óvónőképző Intézet hallgatóinak véleményét kérte ki a képzéssel kapcsolatban (Babodi, 1971, p. 91.-102.).

Megállapíthatjuk, hogy bár az óvónőképzés felsőfokúvá alakításának ötlete és az elsőként megfogalmazott felsőfokú tanterv nem nyerte el teljes egészében a szakma képviselőinek tetszését, de az aktív és több szakértőt megszólaltató szakmai vita végül egy több szempontból átdolgozott, a felsőfokú képzés kihívásainak is megfelelni kívánó tanterv készült el. A felsőfokú képzés kezdetétől érkezett pozitív és negatív kritika is a képzéssel kapcsolatban, a képzésben résztvevő oktatók mégis alapvetően sikeresnek és eredményesnek ítélték meg a felsőfokú képzési rendszert.

2.5.5. A pedagógusképzést érintő reformok a vizsgált időszakban

A vizsgált korszakban több alkalommal sor került a pedagógusképzés és ennek keretén belül az óvónőképzés tartalmi és törvényi reformjára. A fejezetben ezeknek a reformoknak az áttekintésére kerül sor.

1960-ban a Művelődésügyi Minisztérium Iskolai Reformbizottsága rövid kiadványban jelentette meg az egész köz- és felsőoktatás átfogó reformtervezetének legfontosabb alapelveit (Irányelvek, 1960). A Magyar Szocialista Munkáspárt

Központi Bizottságának és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány engedélyének birtokában a kis füzet tartalmát a magyar pedagógusok vitájának indítására szánták (Irányelvek, 1960, p. 3.). A kutatás iránya miatt az alábbiakban a felsőfokú oktatással kapcsolatos legfontosabb alapelveket mutatjuk be.

A kiadott dokumentum három fontos alapelv, reformgondolat köré építette fel a tervezetét:

1. Az iskolai tananyagok közelítése a mindennapi gyakorlati élettel és a termelési munkával:

„tegyük szorosabbá iskoláink kapcsolatát az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel”.

Az irányelv alapján a felsőoktatás feladata a tudományos kultúra és a népgazdaság számára a *„kiválóan képzett szakemberek”* képzése, akik a választott szak elméleti és gyakorlati oldalát egyaránt ismerik. (Irányelvek, 1960, p. 4.).

Szakmai és közismereti tudás minőségének javítása:

„Emeljük az általános és szakmai műveltség színvonalát!”.

A korszerűsített tananyagok a társadalom- és természettudományok legfrissebb kutatási eredményeinek bemutatására törekedtek, emellett a szocialista világnézet erősítése is kiemelt célként jelent meg (Irányelvek, 1960, p. 4.). A felsőoktatás területén ez az esti és levelező tagozatok fejlesztését, a pedagógusképzésben pedig a neveléseméleti, didaktikai ismeretek a szemléltetés és a hallgatói aktivitás növelését jelentette (Irányelvek, 1960, p. 5.).

2. A nevelési-oktatási folyamat közben megvalósuló szocialista világnézeti és erkölcsi nevelés:

„Az oktató-nevelőmunka tervszerűen szolgálja a szocialista világnézet és erkölcs kialakítását.”

A hazaszeretet és az internacionalista szemlélet ötvözeteként a közösségi nevelés által megjelenő szocialista erkölcs megvalósítását célozta meg a harmadik alapelv (Irányelvek, 1960, p. 5–6.) Az előző két irányelvtől eltérően a dokumentum itt nem fogalmazott meg különböző elvárásokat a különböző iskolai szintekhez, hanem egységesen várta el az erős, edzett ifjúság, a becsületes, szép írást fogékony diákok, hallgatók kinevelésének követelményét (Irányelvek, 1960, p. 6.).

A felsőoktatásban a fent felsorolt feladatok alapján az intézmények 1965-ig új tantervek, tanulmányi programok elkészülését kapták feladatul (Irányelvek, 1960, p. 11.). Kiemelkedő a gyakorlati élettapasztalat fontosságának hangsúlyozása: ez alapján az egyetemi felvételeken előnyben részesült az a jelentkező, aki a középiskolai végzettség megszerzése után a gyakorlati életben már eltöltött néhány évet, s ezt a gyakorlatot a jövőben általánossá kívánták tenni. Mind a tanulmányok alatt, mind azt követően hangsúlyozottan jelent meg a szakmai gyakorlatok biztosítása (Irányelvek, 1960, p. 10.). A felsőoktatási intézmények személyi-tárgyi feltételeinek korszerűsítése mellett a tudományos utánpótlás kinevelésének fontosságára is felhívta a dokumentum a figyelmet (Irányelvek, 1960, p. 11-12.).

A neveléstudományi szakemberektől, a felnövekvő generációk nevelőitől a dokumentum – és a Magyar Szocialista Munkáspárt – „*politikai-világnézeti kérdésekben is világos állásfoglalást várt.*” (Irányelvek, 1960, p. 13.).

A fejlesztési intézkedésekbe az oktatási intézményeken kívül az üzemek, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség, az Úttörőszövetség, valamint a Pedagógusok Szakszervezetének és a Magyar Nők Országos Tanácsának a hathatós közreműködését is elvárták (Irányelvek, 1960, p. 14–15.).

Az Irányelvek alapján kidolgozott 1961. évi III. törvény, amely a Magyar Népköztársaság oktatási rendszerét mutatta be, a felsőfokú intézetek feladatként az alsófokú oktatás nevelőinek (tanítónők, óvónők) képzését határozta meg. A törvény szövegében már határozottan megjelent az az elképzelés, hogy a felsőoktatási intézmények szorosan együttműködnek a környezetükben található termelőüzemekkel és a hazai ipar résztvevőivel (Dobi és Kiss, 1961, p. 715.)

A megújuló nevelési programot hamarosan újabb követte. A 140/1964. (M. K. 15.) MM. számú utasítás újabb tantervek elkészítését és bevezetését írja elő, a módszertani és a gyakorlati tárgyak közelítésére szólított fel és hangsúlyosabb feladatot szánt a képző intézetek módszertani oktatóinak. Az elsősorban az óvónők képzés számára készített módszertani szakirodalmak jegyzetek készítése közben egyre több módszertani kutatás és tudományos igényű munka is napvilágot láthatott (Dudás J., 1969, p. 40.).

A korszak összehasonlító óvodapedagógiai kutatásaiban is látható, hogy még a hatvanas években is megjelenik a „*nyugati*” nevelési rendszerek éles kritikája. Jó példa erre Scheibert Ferenc 1965-ben megjelent tanulmánya, melyben az

Egyesült Államos kisgyermeknevelési rendszerének bemutatásakor megjegyzi: „*A kapitalista társadalom (...) a múlt század reformpedagógiai törekvéseit összefogó ún. „új iskola” rengeteg válfajával küszködik, bajlódik.*” (Scheibert, 1965, p. 299.).

A felsőoktatás egésze számára húsz évben meghatározott fejlesztési tervben ismét a népgazdaság és a felsőoktatás szoros kapcsolatára hívták fel a figyelmet a téma korabeli szakmai sajtójában a Művelődésügyi Minisztérium munkatársai (Rádi, 1963, p. 326). A tervezet 20 év távlatában 1980-ig összesen 110 ezer pedagógus (tanár, tanító, és óvónő) képzését határozta meg a felsőfokú és felsőoktatási intézmények számára (Rádi, 1963, p. 327.). A létszámok emelése mellett a terv a képzés színvonalának emelésére is törekvéseket, célokat ír elő. Mind a személyi, mind tárgyi feltételek modernizációját magába foglaló előírások a felsőoktatásba belépő hallgatótól is nagyobb rátermettséget, friss és alkalmazható tudást vártak el, amivel a felsőoktatás minőségének javulását egyértelműen az általános és középiskolai szintér megújulási képességétől tették függővé (Rádi, 1963, p. 329.).

A vizsgált időszakban az utolsó nagy felsőoktatási reform az 1970-ben megkezdett, majd az 1972-es párthatározattal törvényesített új köz és felsőoktatási törvénytervezet.³³

---

³³ A reformok része volt a 29/1970. sz. kormányrendelet és a 14/1970 sz. Művelődésügyi Minisztériumi rendelet. ezek alapján a felsőfokú intézetek jóval szűkebb körben élhették meg az önállóságot, hiszen mind a tantervek, mind a vezetői megbízások esetén csak javaslatokat tehettek vagy véleményezhettek, a döntést nem befolyásolhatták. (Ladányi, 1991, p. 49.).

Az MSZMP Központi Bizottsága 1970 évi februári ülésén fogalmazta meg az „*ifjúságpolitika kérdéseiben*” álláspontját. A kimondott elvek szerint az ifjúság nevelésének és nevelési céljainak megvalósításához szükségesnek tartják, hogy minden, az ifjúság nevelésével kapcsolatos képző intézmény – így a tanító és óvónőképzők is – nevelési programjának meghatározása esetén minden esetben egyeztetés történjen a tanszékek, a pártvezetés, a kollégium, a KISZ-szervezetek között (Füle, 1971a, p. 289.). A különböző pedagógusképző intézetek a helyi adottságoknak és lehetőségeknek megfelelően dolgozták ki nevelési programjukat (Füle, 1971a, p. 292.). Ezen nevelési programokat később egységesítették az egyes pedagógusképzők (Sarkady-Szabados, 1971, p. 133.).

Szintén az átalakítás része volt a Művelődésügyi Miniszter 125/1970. (M. K. 12.) számú rendelete, mely új tantervek bevezetését írta elő a tanárképző, valamint a tanító- és óvónőképző intézetekben (Füle, 1971b, p. 672.). Ebben az új rendeletben már célként jelenik meg a megszerzett szakmai és általános ismeretek alkalmazásának és az önképzésnek fontossága is. Ekkor már a különböző tantárgyi programok jelentik a tantervek tartalmát, amelyeket az egyes intézménytípusok oktatóiból álló szakbizottságok dolgoznak ki, majd a Művelődésügyi Minisztérium jóváhagyása után kerültek bevezetésre (Szakács, 1996a, p. 309.).

A hazánkban az 1970-es évek elején bevezetett, a pedagógusképzésben végrehajtott reform hasonlóságokat mutat az NDK-ban 1967-ben sorra kerülő Német Szocialista Egységpárt VII. Kongresszusán megfogalmazott elképzelésekkel, mely szerint az óvónőképzésben a magas szakmai színvonalon, erős politikai alapokon nyugvó képzés megvalósítása a cél, melyet a miniszteri koncepció is

megfogalmaz (Rudolph, 1971, p. 317.). A korszak pedagógustársadalmát szintén lázba hozta a szintén 1970-ben megrendezett V. Nevelésügyi Kongresszus (Varjú, 1971, p. 143.).

A fejezetet áttekintve a felsőfokúvá váló óvónőképzés egyik legfontosabb jellemzőjeként határozhatjuk meg a politikai változásokra való gyors reagálást. Az óvónőképzés fenntartójaként a Művelődésügyi Minisztérium és a legfőbb politikai vezetés, a párt Központi Bizottsága a legfiatalabb korosztály nevelőinek képzésével kapcsolatban kiemelt igényességgel igyekezett a legfrissebb politikai álláspontot is beépíteni a mindenkori képzési rendszerbe.

3. A SOPRONI ÓVODAÜGY ÉS ÓVÓKÉPZÉS TÖRTÉNETE

3.1. A kutatási területek lehatárolása

A disszertációban az irattári és a szakirodalmi források elemzésének eredményeit mutatjuk be, melyek különféle forrásokra és módszerekre támaszkodnak annak érdekében, hogy megerősítsék és kiegészítsék egymást a vizsgált témában. Az egyik kutatás az irattárak által biztosított dokumentumok elemzésére fókuszál, míg a másik a szakirodalmi források áttekintésével és elemzésével foglalkozik.

Fontos kiemelni, hogy mindkét kutatás meghatározó szerepet tölt be következtetéseink kialakításában. Az irattári kutatás segítségével az empirikus adatok alapján vizsgálhatjuk meg a témával kapcsolatos konkrét eseteket és dokumentumokat, míg a szakirodalmi kutatás az előző kutatások eredményeinek és elméleteinek áttekintésén keresztül segít abban, hogy kontextusba helyezzük és megértsük az adatok mögött rejlő összefüggéseket és tendenciákat. A 3.2. fejezetben a 19-20. század fordulóján Sopronban működő középszintű oktatási intézményeket tekintjük át, viszont különös figyelmet szentelünk a pedagógusképző intézményeknek. Ezt követően a 3.3.-as fejezetben a Sopronban működő kisdnedvelő intézetek, és óvodák történetét tekintjük át a vizsgálatunk idejéig. A 3.4.-es fejezetben a soproni kisdnedvó- és óvóképzés történetét mutatjuk be. A 3.5. fejezetben a vizsgált intézmény közvetlen jogelődjé, az Állami Tanító- és Óvóképző Intézet (1948-1959) kerül bemutatásra. A fenti fejezeteket elsősorban szakirodalmi forrásokra építve készítettük el.

A 3.6. fejezetben a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet történetének bemutatásakor a korábbi fejezetekkel ellentétben nem kizárólag szakirodalmi forrásokat használtunk fel, hanem a fennmaradt irattári forrásokat is feldolgoztunk.

Szintén itt szeretnénk megemlíteni, hogy ahogy a 3. fejezetben, úgy a 4. fejezetben is vegyesen alkalmazzuk a szakirodalmi és az irattári forrásokat, viszont a 4. fejezet esetén a szakirodalmi források inkább az első alfejezetekre jellemzőek, míg a gyakorlati képzés jellemzőinek bemutatásakor egyre nagyobb arányban hagyatkoztunk az irattári forrásokra.

Így tehát mindkét kutatási megközelítés együttesen járul hozzá a témánk szélesebb körű megértéséhez és árnyaltabb képének kialakításához. A 3. fejezet készítésekor célunk elsősorban az volt, hogy megfelelő kontextusba helyezzük a vizsgált témánkat. Úgy véljük, hogy a felsőfokúvá vált óvónőképzés gyakorlati képzésének bemutatásakor nem hagyhatjuk említés nélkül a korábbi képzési szintek bemutatását, és emellett a soproni képzési helyszín tekintetében szükséges visszatekinteni azokra a korábbi intézményekre, amelyek szintén érintettek voltak a kisdédóvó-, óvóképzés, a pedagógusképzés területén.

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy csupán a gyakorlati képzés bemutatása értelmezhetetlen lenne az azt lebonyolító intézmény megismerése nélkül, ezért is került a 3.6. alfejezetben részletesebb kibontásra az intézet történetének bemutatása. Hisszük, hogy az intézmény működésének, az egyes tantervi változások követésének, a felsőfokú képzéssel kapcsolatos utánkövetési vizsgálatok eredményének bemutatása hozzájárul a gyakorlati képzésben eszközölt változtatások értelmezéséhez.

3.2. Sopron oktatástörténeti körképe a 19–20. század fordulóján, különös tekintettel a soproni pedagógusképző intézményekre

Az alábbi fejezetben soproni középfokú és középszintű intézmények 19. századi helyzetét mutatjuk be. Célunk ezzel az, hogy lássuk: a kisdednevelő intézet megnyitásának idején milyen más továbbtanulási lehetőségek álltak rendelkezésre az alapfokú tanulmányaikat befejezettek számára. Ebben a fejezetben elsőként a gimnáziumi, majd a reáliskolai, majd pedig a szakképző intézményeket tekintjük át. Az alfejezet készítésekor elsősorban Németh Ildikó (2005) kiváló munkájára támaszkodunk, amiben a soproni középfokú és középszintű intézményeinek történetét tekinti át.

Sopron a 19. század elején gazdag, polgárosult lakossággal rendelkező, a császári főváros közelségének és a kedvező földrajzi adottságoknak köszönhetően gazdag polgárvárosként köszön vissza a Monarchia térképéről (Kelényi, 1964, p. 187–189.).

Egyes források szerint legkorábban már 1557-től működött az evangélikus felekezet által működtetett líceum formájában. Más források szerint 1620-ban kezdődött meg a líceum működése (Németh I., 2005, p. 47.). Az evangélikus közép és felsőfokú képzés különválása 1892-ben, a teljes szervezeti és képzési elszakadás pedig 1908-ban történt meg, ekkortól külön működött a nyolcosztályos gimnázium és az evangélikus teológiai főiskola (Értesítő, 1944, p. 10).

Az evangélikus középszintű képzés kezdete után nem sokkal – 1640-től – működött jezsuita szerzetesek vezetése alatt hatosztályos gimnázium. A rend feloszlását követően 1802-ben kapta vissza az egyház, ezen belül is a bencés rend az intézményt. Az alfejezet témája szempontjából releváns időszakban a gimnáziumban megkezdődött a humanisztikus tárgyak korábbi magas óraszámának csökkenése. A cél az volt, hogy a tanulók ne csupán humán, hanem reál irányba is továbbtanulhassanak (Németh I. 2005, pp. 51-52.).

A gimnáziumi képzés mellett a 19. század harmadik harmadában egyre nagyobb igény mutatkozott a reáliskola megnyitása felé is. Mind az evangélikus, mind a katolikus egyházközösség hozott létre alreáliskolát, majd a felekezeti és a városi tulajdonú intézmények összevonásával az évfolyamok kibővítésével 1871-ben nyílt meg a hatosztályos főreáliskola.

A soproni szakképzés 1778-ben a városi rajziskola megnyitásával kezdődött. Az intézményt elsősorban iparos, majd később kereskedőtanoncok is látogatták, az intézmény folyamatos fejlődésének köszönhetően 1872-től mint ipartanoda működött tovább. Feladata a hétköznapon délutáni, vasárnap pedig délelőtti időszakban folyt a tanoncok képzése. 1884-től pedig főreáltanodaként működött, ahol számos területen – asztalos, ács stb. – lehetett szakképzettséget szerezni (Németh I., 2005, pp. 58-59.).

A kereskedelmi oktatás területén az evangélikus közösség már 1836-ban indított tanfolyamokat. Az Állami Közép Kereskedelmi Iskola 1884-től működött a vá-

rosban, ami 1898-tól Állami Felső Kereskedelmi Iskolaként működött. Az intézmény elvégzésével postafőtishti, könyvelői, adóhivatali tisztviselőként helyezkedhettek el (Németh I. és Patyi, 2007, p. 10.).

A soproni pedagógusképzés története a 19. század elejéig

Tanítóképzés 1856-tól folyt a városban. Ettől az évtől a katolikus egyház, 1858-tól az evangélikus felekezet is működtetett tanítóképzőt. Előbbi intézmény 1894-től Győrbe került át (Németh I. és Patyi, 2007, p. 12.).

Az Orsolyita Rend 1864-ben nyitotta meg tanítónőképzőjét és a hozzá kapcsolódó gyakorló iskolát. A képzés formája folyamatosan alakult, a kezdeti kétéves, felső népiskolát vagy felsőbb leányiskolát végzett lányokat felvevő képzés fokozatosan alakult négyévfolyamossá. Szintén az orsolyiták képeztek 1892-től felső népiskolai és polgári iskolai tanítónőket (Németh, 2005, p. 67.). A képzés során humán és reál szakirányban lehetett specializálódni, amely 1926-ban szűnt meg (Németh I., 2005, p. 68.).

1870-ben nyílt meg önálló épületben, önálló intézetként a Tiszti Leányképző. A képzés végén tanító- vagy nevelőnői vizsgát tehettek a lányok. 1877-ben az intézet az egyesületi fenntartásból a hadügyminisztérium kezébe került (Németh, 2005, p. 76.).

Sopronban 1876-ban nyílt meg az első, egyéves gyermekkertésznői tanfolyam, mely három év múlva – 1879-ben – kétévéssé bővült (Kelényi, 1963, p. 14.). A képzés keretében a pedagógiai ismeretek mellett a jelentkező hölgyek magyar és német nyelvet, számtant, valamint történelmet is tanulhattak. A képzés azonban

nem volt hosszú életű, hiszen feltételezhetően már 1879-ben nem indult el a két-évesre kibővített oktatás (Kelényi, 1968, p. 71.).

Láthatjuk, hogy a századfordulós Sopron minden képzési területen képes volt oktatási, képzési lehetőséget nyújtani mindkét nem számára. A pedagógusképzéssel kapcsolatos kutatási eredményeink rámutattak arra, hogy bár a 19. század végére már tanfolyami formában megkezdődött az óvodáskorú gyermekek nevelőinek képzése, de intézményes nevelési formában még nem volt lehetőség a városban a kisdiednevelői képzettség megszerzésére. Miközben folyamatosan nőtt a városban a kisdiednevelő intézmények száma, megjelent az igény a helyben képzett munkaerőre is. Ezért nyílt meg 1899-ben a „szürke nővérek” intézménykomplexumában a hároméves kisdiednevelőképző intézet.

A következő fejezetekben a soproni kisdiednevelő intézetek történetét és a megnyíló kisdiednevelő képző intézet történetét tekintjük át.

3.3. A kisdednevelő intézmények alakulása Sopronban

A Sopronban működő első kisdednevelő a legkorábbi források³⁴ szerint 1838-ban jött létre.³⁵ A csekély forrásadatból megtudhatjuk, hogy „*a nevelő munkát egy tanító és egy ápolónő látja el.*” (Verbényi, 1938, p. 41.). A megnyitást megelőzően már négy évvel korábban - 1834-ben - felvetődött a gondolat egy ilyen intézmény létrehozására (Kelényi, 1963, p. 5.). A város lakosságának kezdeti bőkezű adakozása azonban a 19. század közepére egyre inkább zsugorodott, miközben a Halász utcában működő intézmény fenntartását a város vezetése továbbra sem vállalta (Kelényi, 1963, p. 6.). 1863-ban már az intézmény egyházi fenntartásról, a katolikus és evangélikus egyház közötti megosztásról tárgyalnak. A két felekezet közötti ellentétek miatt végül az első soproni óvónőképző intézet megszűnése után mind a katolikus, mind az evangélikus egyház létrehozta saját intézményét. Az 1870-es években országosan is megjelenő férőhelyhiány megoldására ez a két intézmény sem tudott megoldást nyújtani. A városban 1872-ben jött létre a Soproni Gyermekkert Egylet megalakulását előkészítő bizottság, mely az országos egyesület felhívását is közzétette a helyi *Sopron* című hetilapban. A cikk felhívta a figyelmet arra, hogy az országban eddig nagyon alacsony számban alakultak kisdednevelő intézetek. Az egylet és a korabeli közvélekedés is a Fröbeli filozófiát azonosítja a kisdedneveléssel, erre utal a több helyen megfigyelhető gyermekkert kifejezés és a témában megjelenő tanulmányok³⁶ témája.

---

³⁴ A szerző a Fasc. IX. 366. c.-re hivatkozik a Soproni Levéltár gyűjteményében.

³⁵ A soproni első kisdedóvó nevelője, Grabner András már a tolnai képzőben tanult. (Kurucz, 2002, p. 79.).

³⁶ Kapi Gyula tanítóképző intézeti tanár megjelentetett tanulmányt a *Sopron* című lapban a témakörben. Az 1873. április 5-i számában „*A gyermek-kertekről*” címmel megjelent mun-

Az egyesület 1873. április 6-án tartotta meg alakuló ülését. A sikeres választás után azonban, a bekövetkező tőzsdeválság miatt az addig összegyűlt támogatási alapszintje teljesen elapadt. Hosszas egyeztetés és több sikertelen megnyitási kezdeményezés után végül 1874-ben az akkori Hosszú sor – ma Rákóczi Ferenc – utcában bérelt helyiségeket. Ezen épület különlegessége, hogy lebontása után itt kapott helyet a későbbi Zrínyi Ilona Leánynevelő Intézet. A városi közélet – ismét a Sopron folyóirat nyilvánosságára építve –, több kifogást is emelt a gyermekkerttel kapcsolatban. Ezek közül a legkisemelkedőbb talán a neveléssel megbízott gyermekkertésznő, Czesny Alma személyével kapcsolatos, mely során megkérdőjelezzik, hogy a Striegauból érkező, morva, cseh és német felmenőkkel rendelkező pedagógus képes lenne a gyermekeket magyar szellemben nevelni. A megjelenő ellenvélemény azonban nem érte el célját: szerződést kötöttek a pedagógussal, aki a következő öt évben vezette az intézményt. Őt Petrik Vilma követte 1879-ben, aki a helyi gyermekkertésznői tanfolyam elvégzése után elődje mellett tanult és dolgozott. A megnyitás után hamarosan egy második intézmény megnyitására is terveket készített elő az egyesület. Ennek oka nem csupán a jelentkezők magas létszámában, hanem a fent már bevezetett tényben is keresendő, hogy a nevelési-vezetési teendőkkel megbízott Czesny Alma nem beszélt a magyar nyelvet, amely – a magas ellátási díj mellett – az alacsonyabb társadalmi rétegek és a magyar anyanyelvű közösség elől is elzárta a kezdetben „német óvodaként” emlegetett intézmény kapuit. Az elsőként alapított intézmény

---

kában Fröbel nevelési elveinek ismertetése mellett részletesen beszámol a „*Soproni gyermekkert egyesület*” alapszabályairól. A másik szerző Petrik Gyula ügyvéd, aki a következő számban „*A gyermekkert ügye*” cikkében beszámol az egyesület alakuló üléséről és testületének megválasztásáról. (közl. Kelényi, 1963, p. 7-9.).

több költözés után előbb a Paprétre, majd a Domonkos utcába helyezte át székhelyét – végül 1896-ben feloszlott (Kelényi, 1963).

A második intézmény végül 1876-tól Wagner Emma vezetésével kezdte meg működését. A „*német óvodával*” ellentétben sokkal nagyobb népszerűségnek örvendett gondozott gyermekek száma elérte a 120 főt. Az intézmény vezetését 1881-ben Poszék Vilma vette át.

Munkásságának magas színvonalát jelzi, hogy „*1908-ben a közoktatásügyi miniszter oklevéllel tüntette ki.*” Mivel a fogadott gyermekek közül nagyon sokan származtak nehéz anyagi körülmények között élő családokból, ezért az első intézménnyel ellentétben a város vezetése több segítséget biztosított a működéshez. Ez a patronálás, a magán és egyesületi adományokkal és a különböző jótékonsági eseményekről befolyt összegekkel elegendőnek bizonyult az intézmény fenntartására (Kelényi, 1963).

A 19. század végére megrendült az addig egyedüli irányzatként terjedő Fröbeli pedagógia kizárólagossága. Az elterjedt gyermekkertésznő kifejezést felváltotta a korábban használt kisdedóvó megnevezés. A város vezetője Drucker József polgármester és Szabó Károly tanfelügyelő is a fellendülő mozgalom élére állva, tevékeny résztvevője volt a Soproni Magyar Kisdedóvó- és Gyermekekmenház Egyesület létrejöttének. Az egyesület működésének eredményeként 1891-ben megnyílt Sopron ötödik kisdedóvója is, Jäger Emma vezetésével (Kelényi, 1963, p. 17.). Ugyanakkor a város továbbra sem rendelkezett „*saját*” kisdedóvóval: minden intézmény vagy egyházi – Sopron esetében katolikus és

evangélikus – vagy egyesületi fenntartás alatt működött, miközben a város növekvő népessége továbbra is újabb és újabb kisdedóvó intézetek létrehozását tette szükségessé. Az első, a város felügyeletével és kizárólagos fenntartásával a papréti tornacsarnok épületében, 1894-ben megnyílt a városi kisdedóvó is (Kelényi, 1963, p. 18.). 1935-ben már nyolc különböző kisdedóvó intézet működött a városban (Környei, 1996, p. 132.).

3.4. A kisdedóvóképzés/óvóképzés története Sopronban

A több forrásban Irgalmas Rendként hivatkozott Isteni Megváltóról Nevezett Rend Kongregációja 1900 május elsejére vehette birtokba a Fürdőház (ma Ferenczy János) utcai, frissen elkészült épületszárnyat, miután a győri megyéspüspök, Zalka János leiratban engedélyezte a rend számára, hogy a megnyitni tervezett tanítónőképző mellé óvónőképző intézetet is létrehozson (Kelényi, 1968, p. 71.). Az eredeti tervek szerint (az eperjesi képző mintáját követve) a végzett növendékek egyszerre szerezték volna meg a tanítónői és az óvónői bizonyítványt (Patyi, 2020b, p. 82.).

Az óvónőképző tantervei követik a korabeli központilag meghatározott előírásokat, annak ellenére, hogy a felekezeti intézményeknek kizárólag a minimális mértékben kellett a központi tantervet követni, és az egyházi képzők maguk alakíthatták a tantervüket (Patyi, 2020b, p. 82.). Az óvónőképző csaknem három évtizeden keresztül, 1899-től 1926-ig kétévfolyamos, ezt követően 1931-ig három, majd négyévfolyamos képzésként működött (Kelényi, 1975a, p. 2.).

A tanító- és az óvónőképző intézetek oktatói megegyeztek, ez megkönnyítette a háborús viszonyok között az épületéről lemondani kényszerülő képzést, hogy tanóráit a tanítóképző épületében tartsa meg (Kelényi, 1975a, p. 2.). A második világháború és az azt követő évek során az iskola épülete több alkalommal hadikórházként, majd több, a nyilas diktatúra számára nem kívánatos egyházi méltóság, köztük Mindszenty József és Shvoy Lajos püspök fogságának színhelye lett (Baranyai, 2009, p. 34.).

A képzőbe jelentkező fiatal hölgyek lakóhely szerinti megoszlása is nagyon színes képet mutat: egészen Abaúj-Torna, és Szabolcs megyéből is érkeztek diákok az intézmény falai közé. Az 1946/47-es tanév – sok oktatási intézményhez hasonlóan – a tüzelő hiány miatt rendhagyó módon, hosszú téli és tavaszi szünettel zajlott (Kelényi, 1975a, p. 3.).

Az 1948. évi XXXIII. törvénycikk, mely alapján államosításra kerültek a nem állami fenntartású intézmények, 1948. június 16-án került kihirdetésre.³⁷ A törvény alapján mindazok az egyházi fenntartású intézmények, melyek nem kizárólag hittudományi oktatásinevelési tevékenységet végeztek, állami fenntartás alá kerültek. Ezzel együtt az iskola berendezése és az oktató tanárok is állami alkalmazottakká váltak.³⁸ A hivatalos kihirdetés és a soproni iskolák ünnepélyes tanévnyitója 1948. szeptember 4-én került megrendezésre (Kelényi, 1975a, p. 6.). Az államosítás hírért, és a több mint fél évszázados katolikus, egyházi örök-

---

³⁷ 1948. évi XXXIII. törvénycikk a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában. <https://tinyurl.com/26atm83j>

³⁸ Uo.

ség állami tulajdonba kerülését ugyanakkor nem fogadta teljes elfogadás a korábban egyházi intézmények részéről. Így került sor június 7-én egy tüntetésre is, melyet később a rendőrség oszlatott fel, a szervezőket internálták, a megmozdulásban részt vevő diákokat egy hónapnyi börtönre ítélték (Baranyai, 2009, p. 37.). A szerzetesrend épületét 1950. június 18-án éjjel dúlták fel az államvédelmi hatóság emberei, akik az épület részletes átkutatása után az itt lakó nővéreket elhurcolták (Baranyai, 2009, p. 39.).

3.5. Közvetlen jogelőd: az Állami Tanító- és Óvónőképző Intézet 1948–1959

A következő fejezetben a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet közvetlen jogelődjét, az Állami Tanító- és Óvónőképző Intézet működésének legfontosabb fordulópontjait tekintjük át.

Az államosítási folyamat egyik első lépése volt, hogy az egykor egyházi fenntartású intézmény vallásos jelképeit és szobrait eltávolítsák. Hasonló sorsra jutott a régi könyvtár, amelynek számos tételét a szocialista ideológiát hirdető munkákra cserélték le (Baranyai, 2009. p. 51.). Ekkor kerültek kiselejtezésre Benedek Elek, Gaál Mózes és Rákosi Viktor³⁹ munkái (Baranyai, 2009, p. 53.). A frissen állami kézbe került óvónőképző intézet 1948 szeptemberében kapta kézhez a központi tantervet. A tanterv – ami másolata volt az 1941. augusztus 6-án

---

³⁹ a selejtezési jegyzékben szerepel még Karl May több regénye, és a Kis pajtás folyóirat számai. 604/1950

Állami II. számú Pedagógiai Gimnázium Igazgatósága. Az 1284-I-4/1950 IV. VKM számú rendelet alapján kiselejtezett ifjúsági könyvtári könyvek / I. sz. selejtezési jegyzék, A csoport/

megjelentnek – magas óraszámban tartalmazott közismereti tárgyakat, míg szakmai – lélektan, pedagógia – tantárgyakra lényegesen kevesebb idő jutott (Kelényi, 1975a, p. 6.)

Az intézmény vezetését több személyi változás után Garai József vette át (Baranyai, 2009, p. 57.). Az állami fenntartás első tanévében 5 rendes, és 9 óraadó tanár látta el a feladatokat, munkájukat 2 mintaóvónő és 3 hitoktató egészítette ki (Kelényi, 1975a, p. 6.).

1949. január 24-én ebben az intézetben is sor került a „*Hogyan készítsük elő gyermekünk jobb tanulását?*” című szülői értekezlet megtartására, mely alatt – országos gyakorlatnak megfelelően – a klerikális reakció veszélyeiről és Mindszenty bíboros „árulásáról” tartott tájékoztatást a vezetőség (Kelényi, 1975a, p. 6 - 7.).

A soproni óvónőképző intézet is belépett a „*Nevelj jobban!*” mozgalomba (Kelényi, 1975a, p. 7.). A tantestület által elkészített tantervek és célkitűzések szintén a politikai átformálódás, a szovjet minta követését tükrözték: megjelenik a „munkás-paraszt növendékek” erőteljes támogatása - ami hallgatólagosan jelentheti a polgári származású tanulók ellehetetlenítését, háttérbe szorítását - és a szovjet-országi pedagógiai, és szépirodalmi művek elterjesztését, ajánlását. A tervezetben több alkalommal szerepelt a „*reakció elleni fellépés*” mozzanata. Ez utalhat arra a különleges eseményre is, hogy az intézmény államosítása után a volt fenntartó, az isteni Megváltó Leányai Rend rendfőnöknője kérte az intézményt, hogy vegyenek fel a képzésbe nyolc apácajelöltet (Kelényi, 1975a, p. 6.). Az egyházi szervezet és az iskola új vezetősége között ezután sem volt felhőtlen

a viszony, 1949. április 5-én a 8 apácajelölt hallgatót negyedfokú fegyelmi büntetés éri, mivel nem jelentek meg az április 4-i felszabadulási felvonuláson. Az esetet a rendfőnöknő és az igazgatóság heves levélváltása, majd a rend feloszlatása után a hallgatók elkeseredett harca követte, melyet a képzésük folytatásáért, a végzettség megszerzésért vívtak (Kelényi, 1975a, p. 9.). Egy évvel később, a rendház kiürítése után az óvónőképző a régi rendházi helyiségeket használta (Baranyai, 2009, p. 60.).

Az első képesítő vizsgára 1949 tavaszán került sor, ekkor még a hétfokozatú osztályozási rendszerben, irodalmi, pedagógia és egészségtan témakörökből számoltak be tudásukról a hallgatók (Kelényi, 1975a, p. 10).

1949 nyarán újabb minisztériumi utasítás keretében az intézetet „*óvónőképző tagozattal rendelkező pedagógiai gimnáziummá*” alakítják. A megújult tantervben megjelentek a gimnáziumi képzés tantárgyai (mennyeiségtan, orosz nyelv), ami ismét a szakmai tárgyak oktatását nehezítette meg. (Kelényi, 1975a, p. 10.). A képesítő vizsgákon a korábban megszerzett középiskolai érettségi mentesített a magyar és történelemvizsga alól (Kelényi, 1975a, p. 13.). A képzés szerkezete és a tanulmányok végén tett érettségi vizsga lehetőséget biztosított a felsőoktatásban történő továbbtanulásra (Baranyai, 2009, p. 82.). Az intézményben ezután több igazgatóváltás és egy költözés is történt: a Ferenczi János utcából a Deák térre (korabeli nevén Május 1. térre) költözött át (Kelényi, 1975b, p. 15.).

1950-ben ismét átalakításra került sor az óvónőképzésben: a pedagógiai gimnáziumok tagozatai helyett szakiskolai jellegű képzésben folyt tovább az oktatás, 3 évfolyamos formában (Kelényi, 1975b, p. 15.). Az 1950-ben tett képesítő

vizsga tételei⁴⁰ között már a kommunista ideológia határozott jelenlétét tapasztalhatjuk (Baranyai, 2009, p. 69.). 1951-től esti képzésben várták a 17. életévüket betöltött, az általános iskola 8., vagy a polgári iskola/gimnázium negyedik osztályát végzett jelentkezőket. Hiába küldött azonban az intézet tájékoztatót a különböző soproni vállalatok és üzemek bizottságaihoz, még a meghosszabbított jelentkezési határidő után sem vállalta jelentkező, sem a délután négy órától kezdődő előadásokat és a hároméves tanulmányi időt (Kelényi, 1975b, p. 16.). A szintén ebben a tanévben meghirdetett, egyéves óvónőképző tanfolyam képzésére viszont nagy számmal jelentkeztek (Kelényi, 1975b, p. 16.). Ezen a képzésen nem volt előírás az általános iskola nyolcadik osztálya, több jelentkező az elemi iskolai 6., sőt negyedik osztály elvégzését tudta csak igazolni. A képzés tankönyvsegély mellett rendszeres ösztöndíjat, és intézeti lakhatást, teljes ellátást is biztosított. Az első induló osztályba 35 fő jelentkezett (Kelényi, 1975b, p. 17.).

Az ötvenes évek elején jelentősen nőtt a Sopronban óvónői tanulmányokat folytatók száma, ennek oka részben az 1953-ban megszüntetett balatonfüredi óvónőképző intézet növendékeinek csatlakozása volt (Kelényi, 1975b, p. 18.). A felvételi eljárások során a jelentkezési lapok kitöltésekor külön meg kellett jelölni azt, milyen foglalkozásuk volt a jelentkező édesapjának 1945 előtt. Itt a munkás és szegényparaszt származás mellett az értelmiségi és egyéb kategóriákat lehetett megjelölni, az utóbbi az iparos vagy kereskedelmi foglalkozásokat⁴¹

---

⁴⁰ A képesítő vizsga tételei között az alábbi címeket találjuk: A Szovjetunió iskolarendszere; A fegyvelmezés Makarenko pedagógiájában; Lenin és Sztálin a nevelésről; A közösség ereje Make-renkó pedagógiájában.

⁴¹ A jelentkezési lapokon külön kellett jelölni az ún. nem kívánatos foglalkozásokat, pl.: volt földbirtokos, katona, rendőr, csendőr, banktisztviselő stb.

fedte. Szintén a vallásossággal szembeni küzdelem egyik részletét jelentette, hogy amennyiben egy-egy vallásos ünnep nem iskolai szünet idejére esett, nem kaptak a kollégiumban lakó fiatalok hazautazási engedélyt (Baranyai, 2009, p. 78.). A törvényi és társadalmi változások egy új, felsőfokú képzés kialakításának fontosságát bizonyították. Az Állami Tanító-és Óvónőképző Intézet 1959 tavaszán búcsúztatta el az utolsó növendékeit Gubacsy Endre, aki csupán a tanév elején vette át az intézmény vezetését (Kelényi, 1975b, p. 18.).

A közvetlen jogelőd működése során egy már korábbi fejezetben bemutatott, a középszintű képzéssel kapcsolatos problémák a soproni képzési helyszínen is megjelentek. A folyamatos szervezeti változások a képzés törvényi és tartalmi szabályzatainak váltakozása bizonytalanná tették a képzés minőségét.

3.6. A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet

Az értekezés jelen fejezetében elsőként a Soproni Óvónőképző Intézet megnyitásának, működésének legfontosabb információit, a képzés legfontosabb jellemzőit mutatjuk be, majd a fejezet második részében az Intézet életének néhány fontosabb eseményét gyűjtöttük össze, ezzel kívánunk bepillantást nyújtani a képző intézményben folyó mindennapokba.

1959. szeptember 8-án kezdte meg működését a Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet. A Ferenczy János utca 5. szám alatt a volt Állami Tanító- és Óvónőképző falai között 18 oktató és 8 óvodapedagógust foglalkoztató gyakorló óvoda segítségével 111 első éves hallgató, mint az új képzés első diákjai kezdték meg tanulmányaikat (Szabados, 1964, p. 54.). Már a felsőfokú képzés megkezdése előtt is

több kritika és ellenvélemény érte az átalakítást. A korábban középfokon, középfokú módszerekkel oktatott képzés körüli, a hallgatókat is értő témakör a későbbiekben is sokáig az óvodapedagógus-képzés körüli szakmai viták egyik fontos témája lett (Zsámbéki, 1965, 1966). Az 1961-es tanév végi adatbeszolgáltatás alapján 33 oktató dolgozott az intézményben. Az oktató kollégák mindannyian középiskolai tanári diplomával rendelkeztek, többen pedagógiatanári végzettséget szereztek.⁴²

A gyakorló óvodai látogatást a kecskeméti képző intézményben bölcsődei, iskolai, gyógypedagógiai, nevelőotthoni látogatás is kiegészítette. Ezeknek az intézményeknek a megismerése tette lehetővé teszi a későbbi szorosabb együttműködést is (Dudás B. 1960b, p. 225.).

A három képzési intézmény mindegyikében jellemző volt, hogy a hallgatók lakhatását biztosító kollégium és az intézet egy épületben került elhelyezésre, ezáltal a két intézmény munkája szorosan összefonódott, így az intézet valamennyi oktatója részt vett a kollégiumi nevelésben is (Szabados, 1964, p. 58.).

Már az 1964/65-ös tanévet új nevelési programmal kezdte meg a képző (Torma, 2000, p.165.). Legfontosabb feladatként a „*művelt, hivatásukat szerető kommunista világnézetű és erkölcsű óvónők képzését*” jelölte meg. Kiemelt cél volt a „*hazai és egyetemes neveléstudomány eredményeinek ismertetése*”, gyakorlati életben történő felhasználása. Az általános műveltség elmélyítésére tett törekvések a középiskolában megszerzett ismeretek kibővítését jelentették, egy-egy

---

⁴² SOE BPK Irattár 751/1961. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvóképző Osztályának személyi nyilvántartás kiegészítése tárgyában. Sopron, 1961. november 24.

szakmai témakör pontosabb körüljárására készítették fel a hallgatót. A szakmai ismeretek jelentős részét képezte a kisgyermekkorai életkori sajátosságok ismertetése, az óvodapedagógusi felelősség és hivatástudat kialakítása (Szabados, 1964, p. 55.). Emellett jelentősen csökkent a képzés kezdetekor meghatározott tananyag mennyisége és a félévenkénti kollokviummal záródó tantárgyak száma is (Krajcsovsky – Krajnyák, 1989, p. 203.).

A kezdeti években az intézménybe történő felvételt egy különleges gyakorlati vizsga előzte meg. Ezen vizsga során a jövődöbeli hallgatók egy óvodai csoportban mutathatták be gyakorlati érzékük meglétét. Már a képzés kezdetekor megjelent a német nemzetiségi képzés. 1962 után az intézmény elhagyta nevéből a Felsőfokú jelzőt, további hosszú évtizedekig elnevezése: Soproni Óvónőképző Intézet volt.⁴³ Az 1963/64-es tanévben került sor a pedagógiai szakcsoport három részre bontására. Ezután a pedagógiai, módszertani és lélektani csoportok működtek tovább. 1962-től már levelező tagozaton is végeztek hallgatók. A levelező tagozaton a Sopronhoz közel élők az intézetben, a távolabbi megyék lakói pedig a Győrben, Szombathelyen, Kaposváron és Esztergomban létrehozott konzultációs központokban vettek részt a képzésben.⁴⁴

---

⁴³ SOE BPK Irattár 871/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a tanító és óvónőképző intézetek elnevezése tárgyában. Budapest, 1962. november 6.

⁴⁴ SOE BPK Irattár 175/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának a levelező tagozat helyzetéről jelentés tárgyában. Sopron, 1962. március 17.

Az intézet már 1965-ben is jelentette a tornaterem hiányának problémáját, egy nagy előadóterem kialakításának szükségességét. Szintén gondot okozott a rendkívül zsúfolt kollégium, ahol a hallgatók 12-14 ágyas szobákban laktak (Kelényi, 1975b, pp. 20-24.).

Az óvodapedagógus-képzésbe történő sikeres felvételnél már a középszintű képzésben is megtalálhatjuk a jelöltekkel kapcsolatos általános egészségi, pl. ép testalkat, érzékszervek sértetlensége és a speciális, a képzés sikerességéhez elengedhetetlen tulajdonságokat (zenei hallás, vagy a szép énekhang) (Szakács, 1996a, p. 305.). Az 1959 ősztől megnyílt felsőfokú óvónőképzőkben a középszintű képzéstől eltérően felvételi vizsga került bevezetésre. A felvételi vizsgákon egyes esetekben az óvodapedagógusi munka egy-egy részfeladatának elvégzése volt a feladat: a gyerekekkel történő kapcsolatfelvétel, kisebb játéktevékenységek kezdeményezése, bekapcsolódás a gyermekek játékába. A hallgatók pszichológiai vizsgálata a megosztott figyelmet, a fantáziát, az emlékezőképességet, és a lényeglátó képességet mérte. A szóbeli vizsgán a jelölteknek az elkötelezettségüket és ideológiai meggyőződésüket kellett bizonyítani. A felvételi eljárások kiemelik: *„idealista világnézeti tanuló nem lehet óvónő”*. Emellett a hallgatók magyar irodalom, történelem, biológiai ismeretek mélységét is értékelték.⁴⁵ Az 1963/64-es tanévtől a Művelődésügyi Minisztérium megreformálta a felvételi vizsga rendszerét, és megszüntette az óvónőképző intézetekben a pályaalakalmassági vizsgát. Kivéve a Kecskeméti

---

⁴⁵ SOE BPK Irattár 861/1962. Szabados László igazgató levele Andrássi Bélának a Jászberényi Tanítóképző Intézet igazgatójának a felvételi vizsga anyagának megküldése tárgyában. Sopron, 1962. december 21.

Óvónőképző Intézet, az alkalmassági vizsga későbbi óvodapedagógusi eredményességet előre jelző hatásainak vizsgálatához engedélyt kapott ezek folytatására. A gyermekcsoport körében megfigyelt, különböző pszichológiai képességeket (megosztott figyelem, fantázia, lényeglátás) vizsgáló felvételi vizsga bevezetésével az óvónői pályára való alkalmasság megállapítása volt a cél (Szalay és Horváth, 1966, p. 7–9.).

A képzés első évfolyamának munkába állását követően megkezdődtek azok a képző intézmények és a megyei művelődésügyi osztályok közös munkájában azok a vizsgálatok, amelyek a felsőfokú képzés eredményeire, esetleges hibáinak felismerésére koncentráltak. A képző intézmények frissen végzett és elhelyezkedett hallgatóival továbbra is tartották a kapcsolatot, munkájukról részletes beszámolókat kértek az óvodai felügyelőktől. Ezt követően az óvodai felügyelők, a művelődési osztályok vezetői és több volt hallgató is lehetőséget kapott arra, hogy a képzéssel kapcsolatos segítő javaslatokat fogalmazzon meg.⁴⁶

A korabeli elemzések, után követési vizsgálatok is rávilágítanak arra, hogy a pályalkalmasság mérése fontos és hasznos szelekciós módszernek bizonyult (Szalay és Horváth, 1966, p. 13.). A felvételi pontok és a megyei létszámok alapján kialakult felvett hallgatói listák mellett a Művelődésügyi Minisztérium a 28896/1961. M. M. számú utasításában a felsőoktatási intézmények vezetőinek engedélyezte a feltételesen felvett hallgatói csoportok listázását. A Művelődés-

---

⁴⁶ SOE BPK Irattár 254/1962. Jelentés az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. Művelődésügyi Minisztérium, Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvónőképző Osztály. Budapest, 1962.

ügyi Minisztérium tanító- és óvónőképző intézetek számára készített külön útmutatóban a feltételes felvételi céljaként azt jelöli meg, hogy a hallgatók ne csupán megőrizték a középiskolában szerzett tudásokat, hanem azokat továbbfejlesszék a tanító- és óvónőképzés céljainak megfelelően. Ezzel kapcsolatban akár egyes gimnáziumi tankönyvek ismételt átnézése, az elsajátítás ellenőrzése is megtörtént. A társadalmi, világnézeti tájékozottság fejlesztése érdekében a feltételeken felvett hallgatók bekapcsolódhattak az intézeti rendezvényekbe is. Ezután az a hallgató nyert felvételt a rendes hallgatók sorába, aki a beszámolókon bizonyította, hogy a kívánt anyagot sikeresen elsajátította, az intézeti KISZ-bizottság és a munkaadó ajánlását megkapta, valamint egy évig munkában állt.⁴⁷

1963-tól alkalmassági vizsga keretében az ének-zenei és testi alkalmasság mellett a beszédképességek vizsgálata és az egészséges színjátás is megjelent elvárásként (Ködöböcz, 1967, p. 40., Varjú, 1969, p. 192.). Szintén fontos összetevője volt a felvételi sikerességének az írásbeli és szóbeli feladatokon kívül az írásbeli jellemzés és felvételi javaslat. Ezt a dokumentumot a jelentkező középiskolája küldte el a felvételi intézménynek, és ebben a jelölt bemutatásán kívül a küldő középiskola egyértelmű javaslatát kellett tartalmaznia a felvétellel kapcsolatban (Varjú, 1969, p. 193.). A felvételi vizsga írásbeli része többségében egy nyelvtani-helyesírási, és egy fogalmazási feladatból, a szóbeli pedig irodalmi és történelmi feleletekből állt (Varjú, 1969, p. 195-196.). A szóbeli vizsgát

---

⁴⁷ SOE BPK Irattár 11/1962. Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvónőképző Osztály osztályvezetőjének levele valamennyi tanító- és óvónőképző intézet igazgatójának, a feltételes felvett hallgatókkal való foglalkozás tárgyában. Budapest, 1962. január 3.

ún. elbeszélgetés is követte, amelyen a bizottság elnöke, tagjai és az intézeti KISZ-képviselők vettek részt (Varjú, 1969, p. 196.).

A levelező tagozatra a felsőfokú képzés kezdetétől azok jelentkeztek, akik már a képzés megkezdése előtt képesítés nélküli óvónőként működtek. Az egyik 1961-ből fennmaradt érdeklődő levélre válaszként a Soproni Óvónőképző Intézet vezetése kimerítően válaszolt arra a kérdésre, hogy milyen feltételek szükségesek a levelező tagozatra történő felvételhez. Az egyéves óvodai gyakorlat mellett a betöltött 21. életév, az óvodai felügyelő javaslata és a párt vagy szakszervezet írásos ajánlására is szükség volt.⁴⁸ A későbbiekben a képzés során a levelezős hallgatók több mint 50%-a morzsolódott le, vagy már át sem jutott a felvételi vizsgákon. A felvételi döntések meghozatalakor a korszak oktatáspolitikai igényeinek megfelelően az ún. területi elvet alkalmazták, eszerint az adott intézetbe jelentkező hallgatók esetén figyelembe vették a jelentkező megyéjének végzéskor várható óvónő-igényét, vagyis, hogy a kétéves tanulmányi idő után szükség lesz-e a hallgató településén, vagy annak környezetében újabb óvodapedagógusra (Varjú, 1969, p. 197.). A jelentős túljelentkezés miatt az intézet számos esetben az eredményes felvételi vizsga ellenére sem tudta felvenni a jelentkezőket, akik fellebbezéssel élhettek.⁴⁹ 1963-tól kiterjesztették a levelező tagozatra felvehető körét: ettől az évtől kezdve bárki kérhette a felvételét, aki a

---

⁴⁸ SOE BPK Irattár 224/1961. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele Erős Józsefné Szababattyáni lakosnak felvételi tárgyában. Sopron, 1961. április 21.

⁴⁹ SOE BPK Irattár 490/1961. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes, a Felvételi Bizottság elnökének levele felvételi vizsgáról való értesítés tárgyában. Sopron, 1961. július 8.

jelentkezés előtt másfél éves időtartamban már rendelkezett bármilyen folyamatos munkaviszonnyal.⁵⁰

A 60-as években már a tanító- és óvónőképző intézetek felvételi vizsgáinak javítására is fogalmazódtak meg javaslatok. Egyes esetekben hiányolták az írásbeli és szóbeli feladatok közül a reáltantárgyakat, a matematikát és a biológiát (Kördöcz, 1967, p. 43.). Később a Soproni Óvónőképző Intézetben is kísérleti jelleggel vezettek be a központi felvételi vizsgán túli pályaalkalmassági vizsgálatot, amely során a korábbi felvételi témakörökön kívül a motiváció szilárdságát és az erkölcsi-politikai nézeteket is vizsgálták (Sarkady és Szabados, 1974). Ugyanakkor nem csupán az óvónő-, illetve a szélesebb értelemben vett pedagógusképzésben is felmerült a felvételi vizsga „*létfogosultsága*”: a Magyar Pedagógiai Társaság Felsőoktatási Szakosztálya külön kötetben közölte Kahulits László előadását a hazai felsőoktatási felvételi rendszerről (Kahulits, 1970).⁵¹

Az intézet hallgatói életét már a kezdetektől színesítették a különböző kulturális programok. A különböző jeles évfordulók – Apáczai-, Brunszvik- és Rousseau-napok – során kiállításokkal, előadásokkal is készült az intézmény diáksága és

---

⁵⁰ SOE BPK Irattár 503/1963. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a levelező tagozatra jelentkezők elbírálásának tárgyában. Budapest, 1963. június 5.

⁵¹ A felvételi rendszerrel és a felsőoktatási rendszer működésével kapcsolatban 1970-ben jelent meg a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont kiadásában, Dr. Klement Tamás szerkesztésében, a Berlinben megrendezett felsőoktatási miniszteri konferencia beszámolója.

az oktatói kar⁵² (Szabados, 1964, p. 63.). A felsőfokú óvónőképzés 10 éves évfordulójára megrendezett ünnepségsorozatnak is a város, és a képző adott otthont (Sarkady és Tóth, 1993, p. 115.).

1973-ban hosszas tervezőmunka után került sor a Petőfi-év megünneplésére. A megemlékezésen szavalóverseny és házi irodalmi pályázat is szerepelt a programban (Kelényi, 1975b, p. 27.).

A hallgatók számára már a hatvanas évek elején 16 00 kötetes könyvtár állt a rendelkezésére, amely 87 különböző folyóiratra – szakmai lap, hetilap, napilap, – fizetett elő (Szabados, 1964, 58.). A hallgatók közül számosan maguk is előfizettek az *Óvodai Nevelés* folyóiratra, illetve feltételezhető, hogy a korszak női magazinjainak erős gyermeknevelési – és emellett pártideológiai – cikkeit is gyakran olvashatták. Ilyen cikkeket bőven találhattak többek között a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének újságjában – az 1949-től hetente megjelenő *Nők Lapjában* (Kéri, 2009, 119.).

Az eddigi középfokú képzés szerkezetében is a felsőoktatás mintáit követte. Megjelent a különböző tantárgyak előadás- szeminárium formában történő átadása, az oktatók intézeti, tanszéki formát idéző szakcsoportos felosztása (Szabados, 1964, p. 57.). A képzés kezdetekor három különböző szakcsoportban – pedagógia, ének-zene, módszertan – folyt a munka, a második tanévtől nyelvi-irodalmi szakcsoporttal egészült ki a nevelő-oktató munka (Sarkady és Tóth, 1993, p. 111.). Az óvónőképzőkben- és a pedagógusképzésben dolgozó intézeti,

---

⁵² A korszakban mindhárom felsőfokú óvónőképző intézetben sor került különböző szakmai napokra. (Tóth, 1965, p. 26.).

főiskolai és egyetemi oktatók tudományos munkájának segítésére (és ellenőrzésére) a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya 1966-ban hozta létre a Tudományos Bizottságot (Megyeri, 1974, p. 59.).

Az első tanévet követő nyári területi-társadalmi gyakorlat, amelyet az intézet tanárai vezettek, a tanár-tanítvány viszony megerősítését tették lehetővé (Szabados, 1964, p. 59.). Bár később több alkalommal felmerült a gyakorlatok megszüntetésének igénye, mivel a képzők véleménye szerint a területi szakmai gyakorlatok elegendő lehetőséget biztosítanak erre, a Művelődésügyi Minisztérium ezzel nem értett egyet és megoldásként a nyári helyettesítések vállalását javasolta a nappali tagozatok diákoknak kiemelve: *a társadalmi gyakorlatok célja nem csak a részvétel a fizikai munkában, hanem a közelebbkerülés a dolgozókhöz, a munka szocialista életformájához.*⁵³ A gyakorlati képzéssel kiegészülve ebben az időszakban a hallgatók a képzés 30%-át gyakorlati tevékenységgel töltötték (Bizó, 1961, p. 141.). A gyakorlat helyszínéül kiválasztott üzemeket a hallgatók előzőleg meglátogatták, előzetesen megismerkedhettek a gyakorlaton velük együtt dolgozó munkatársaikkal. Ennek a momentumnak nem titkolt célja a pedagógushallgatók munkástársadalommal szembeni előítéleteinek felszámolása volt (Bizó, 1961, p. 142.).

A hallgatók felvétele során érvényesült a területi elv, amely azt jelenti, hogy az intézet a dunántúli megyékből meghatározott számú hallgatót vett fel, őket saját

---

⁵³ SOE BPK Irattár 419/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának az Intézeti Tanácsi értekezlet jegyzőkönyvének megválaszolója tárgyában. Budapest, 1962. május 30.

megyékbe küldte ki területi gyakorlatra, a végzés után ugyanezekben a megyékben kaptak álláslehetőséget (Szabados, 1964, p. 59.).

1964-ben már 35 oktatóval és 18, a két gyakorló óvodában dolgozó óvodapedagógussal működött az intézet (Szabados, 1964, p. 57.). Ekkor hat különböző szakcsoportban – pedagógia, lélektan, módszertan, nyelvi, zenei és rajzi – folyt az oktató munka (Szabados, 1964, p. 58.). A korszak fontos feladata volt az 1964 szeptemberében bevezetni kívánt új reformtanterv, melynek előkészítésében, kidolgozásában az Intézet nevelőtestülete is aktív szerepet vállalt (Szabados, 1964, p. 63.).

A soproni intézet énekkara a következő években részt vett rádió és televíziószerepléseken, a keszthelyi Helikon ünnepségeken több alkalommal első helyen végeztek (Füle, 1968, p. 768.).

Fontos területe volt az intézet tudományos életének a Tanító- és Óvónőképzők Tudományos ülősszaka elnevezésű programsorozat, melynek 1969-es alkalmának Sopron adott otthont. Részletes programtervet készített és nagyszabású előkészületekkel készült az ülősszak megszervezésének feladatát vállaló operatív bizottság. A tervek között szerepelt az új gyakorló óvoda épületének ünnepélyes átadása az ülősszak keretében: ám erre csupán négy évvel később, 1972-ben kerülhetett sor (Kelényi, 1975b, p. 25.).

Az óvó- és tanítóképző intézetek oktatóinak tudományos eredményeit és kutatásait a *Magyar Óvónőképző Intézetek Tudományos* (1966-tól *Neveléstudományi*) *Közleményei* is közzétették (Bársony és Szabados, 1972). A képző oktatói közül

Dr. Garai József vett részt a korszak neveléstudományi folyóiratainak (*Köznevelés, Pedagógiai Szemle, Magyar Pedagógia*) külföldi, elsősorban német nyelvű külföldi tudományos szemlerovatainak összállításában.⁵⁴

A képzés során a hallgatók több különböző népművelési szakkörbe is bekapcsolódhattak. Az 1961-es tanévben ismeretterjesztő, színjátszó, bábjátszó, népi tánc és néprajz és kézimunka szakkörök működtek. Ezen kívül természettudományos, német nyelvi és világirodalmi diákkört is szerveztek a vizsgált időszakban.⁵⁵

A Soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet kollégiumának működését, az érkező fiatalok fogadását az intézetben működő KISZ szervezet is koordinálta (Szabados, 1969, p. 276.). A diákönkormányzatok, KISZ szervezetek és a kollégiumok fejlődési párhuzamát az indokolta, hogy minden óvó- és tanítónőképző intézetben az intézet épületében hozták létre a kollégiumot, így a képzők igazgatói egyben kollégiumi igazgatókká, az oktatók pedig kollégiumi tanárokká váltak (Bizó, 1961, p. 144.). A hallgatók mindennapi életének szerves részévé vált, hogy nem csupán a tanórákon találkoztak oktatóikkal, több oktató is a kollégiumban, vagy az intézet épületében lakott (Bizó, 1961, 144.).

Az 1962-ben kivezetett származás szerinti megkülönböztetés dokumentációit szintén megtalálhatjuk az intézet irattári anyagában. A fennmaradt dokumentumok alapján az intézet a felvételre jelentkező hallgatók származását hat kategóriába – munkás, paraszt, értelmiségi, alkalmazott, egyéb, osztályidegen –

---

⁵⁴ SOE BPK Irattár 314/1961. Szabados László igazgató levele Jáki Lászlónak a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársának. Sopron, 1961. május 26.

⁵⁵ SOE BPK Irattár 725/1961. Nyilvántartási és működési adatok. Közli: Szabados László igazgató. Sopron, 1961. november 10.

sorolta.⁵⁶ Az 1962-ben kiadott, a felvételi szabályaival kapcsolatos központi tájékoztató kiemeli, hogy a „felvételi pontszámítás során a jelentkező rátermettségét, tudását, világnézeti-politikai állásfoglalását, emberi magatartását, és a származási hovatartozását együttesen kell figyelembe venni. A népi demokratikus államrendszerünkkel szembenálló személyeket vagy azok gyermekeit (...) nem szabad felvenni.”⁵⁷ A Soproni Óvónőképző Intézetben még a hetvenes évek elején is 60-65%-ban munkás szülők gyermeke tanult. Az intézetben továbbra is a szocialista tudat és a korszerű pedagógiai óvodai ismeretek átadása volt a legfontosabb, emeli ki a szerző (Hiller, 1970, p. 114.).

A felsőfokú képzésben a középfokú tanulmányoktól eltérően a hallgatók tanulmányaikat a képesítő- (felsőfokon: állam-, később záró-) vizsga mellett szakdolgozatot is készítettek (Varjú, 1966, p. 41.). Bár a tanító- és óvónőképzést felsőfokra emelő 26/1958 sz. törvényerejű rendelet, és annak végrehajtási utasítása⁵⁸ sem tartalmazza a szakdolgozat készítését, az újonnan megnyílt felsőfokú intézmények a Szervezeti Szabályzataikban megjelenítik azt (Varjú, 1966, p. 41.). A szűkszavú előírás mellett a szakdolgozatok elkészítésének részletes követelményeit, a választható témaköröket a tudományos írásművek készítésével kapcsolatos legfontosabb ismeretek és szabályok tisztázása az egyes képzők ok-

---

⁵⁶ SOE BPK Irattár 467/1962. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tervgazdasági Főosztály Statisztikai Főosztályának és a Művelődésügyi Minisztérium Oktatási Osztályának a felvételi vizsgára jelentkezettek statisztikai adatok megküldésének tárgyában. Sopron, 1962. június 11.

⁵⁷ SOE BPK Irattár 459/1962. Molnár János miniszterhelyettes levele valamennyi felsőoktatási intézmény vezetőjének, székhelyén az egyetemi felvételi eljárás szabályainak tárgyában. Budapest, 1962. június 5.

⁵⁸ 187/1958 (M. K. 23.) MM. sz.

tatóinak feladata lett (Varjú, 1966, p. 42.). A szakdolgozatok témái közül kiemelkedik az első években a neveléstörténeti munkák száma. A korszakban mindhárom felsőfokú óvónőképző végzős hallgatói szívesen készítették szakdolgozatukat pedagógiatörténeti munkákból, több esetben a témák a neveléstörténet előadások témavázlatát tükrözik (Varjú, 1966, p. 47.). A kezdetben kizárólagos pedagógiai-lélektani, illetve később megjelenő módszertani témák mellett a képzésben folyamatosan egyre tágabbá vált a szakdolgozati témák köre, az intézetekben egyre többen kaptak lehetőséget arra, hogy szakdolgozati témákat vezessenek (Varjú, 1966, p. 47.). Szintén megfigyelhető a nappali és levelező tagozatosok közötti különbség, míg az előbbi a nevelésméleti, erősebb szakirodalmi háttérrel rendelkező kérdések, addig a második csoport a gyakorlati nevelő munkában megjelenő problémákkal, nevelési helyzetekkel foglalkozott munkájában (Varjú, 1966, p. 48.).

1968-tól a Honvédelmi ismeretek tantárgy bevezetésére is sor került (Kelényi, 1975b, p. 27.). 1970-ben jelent meg az intézet új tanterve, mely egybeesett az 1971-től megjelenő új *Óvodai Nevelési Program* előkészítő munkálataival. Az új óvodai nevelési irányelvek kidolgozásában kiemelkedő szerepet vállaltak a soproni képző oktatói is (Kelényi, 1975b, p. 26.). Az elkészült *Óvodai Nevelési Programot* annak bevezetése előtt a Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlóóvodáinak vezetői, valamint az intézet oktatói és az óvodai felügyelők is véleményezésre megkapták.⁵⁹ Az óvodai felü-

---

⁵⁹ SOE BPK Irattár 466/1971. Búry Lászlóné MM. főelőadó levele Nagy Miklósné igazgatónak, az Óvodai Nevelés Programjának megküldése tárgyában. Budapest, 1971. augusztus 25.

gyelők Művelődésügyi Minisztériumban megtartott értekezlete során a témakörök között szerepelt az új program bevezetésének tapasztalatai, annak személyi és tárgyi feltételei és a végrehajtás eredményeinek és problémáinak megtárgyalása is.⁶⁰

1970-ben a képző KISZ-bizottsága, egy, a korábbi években végzett, és a gyakorlatban dolgozó volt hallgatót is meghívott az intézetbe, hogy a végzős hallgatók egy hiteles személytől hallhassák, hogy milyen új kihívásokkal, feladatokkal találkoznak majd a végzés után. A hathetes területi szakmai gyakorlat előtt, a hallgatók az olyan kérdésekre is választ kaphattak, hogy milyen módon tudták alkalmazni az elméleti és módszertani tudásukat a gyakorlatban, milyen módon oldották meg a különböző, foglalkozásokhoz szükséges eszközök beszerzését, vagy hogyan illeszkedtek be a munkaközösségek életébe, és milyen módon kapcsolódtak be az adott település társadalmi életébe.⁶¹

1971-ben készült el az intézet új Nevelési Programja. Az 1971-es tanévvel több új tantárgy bevezetésére került sor (Kelényi, 1975b, p. 27.). 1971-ben a Kecskeméti Óvónőképző Intézet kihelyezett képzése is megkezdődött Sárospatakon (Földy. 1977, p. 112.).

---

⁶⁰ SOE BPK Irattár 273/1972. Dr. Füle Sándor osztályvezető helyettes levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának az óvodai felügyelők értekezlete tárgyában. Budapest, 1972. május 4.

⁶¹ SOE BPK Irattár 169/1970. Földi Lőrinc igazgató levele Sipőcz Erzsébet óvónő kartársnő részére. tájékoztató konzultáció a gyakorló óvónők munkájáról a végzős hallgatók számára tárgyában. Sopron, 1970. március 11.

MSZMP 1972. június 14–15-én állásfoglalást adott ki az óvónőképzésről, amelyben indítványozták új óvodák megnyitását, a működő intézmények fejlesztését⁶² Az 1972-ben megjelenő közoktatásról szóló határozat ismét életre hívta a középfokú óvónőképző szakközépiskolákat. A későbbiekben is több oktatásügyi szakember kiemelte (Szövényi, 1984, Nagy és Dávid, 1978), hogy bár a középfokú képzés visszavezetését a kiépülő óvodahálózat okozta óvónőhiány indokolta, a képesítés nélkül dolgozók számának csökkentése után is szükség volt a középfokú képzés folytatására (Szövényi, 1984, p. 74.). Már az 1970-es években is többen foglalkoztak a középfokú és felsőfokú képzés összevetésével. (Nagy és Dávid, 1978)

---

⁶² Vidonyiné és Hamar (1973). Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. júniusi közoktatási határozatának megvalósítása Győr-Sopron megyében. Kiadja: Az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága Propaganda- és Művelődési Osztály.

4. A FORRÁSELEMZÉS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA: A SOPRONI ÓVÓNŐKÉPZŐ INTÉZET GYAKORLATI KÉPZÉSE 1959–1972

4.1. A gyakorlati képzés helye és szerepe az óvónőképzésben

Az intézményes óvóképzés első évtizedeiben a gyakorlati képzés túlsúlya volt a jellemző: a tanítási napokon a kb. kétórás elméleti oktatás után a nap további részét a gyakorlóintézményekben, „példányóvodában” töltötték a diákok (Patyi, 2010, p. 100.). A képzőintézet első éveiben, nem minden esetben töltötték ki a hallgatók a 12 hónapos képzési időt, de több esetben elfordult, hogy az elhelyezkedési nehézségek miatt a képzés befejezése után a „példányóvodában” vállaltak munkát (Vág, 1989, p. 23.).

1912-ben a Kisgyermeknevelők Országos Egyesülete által megfogalmazott reformtervezet a képzés négy évre emelése mellett erősíteni kívánta a képzés gyakorlati jellegét is, melynek részeként minden évben sor került volna óvodai gyakorlatra is (Patyi, 2010, p. 102.).

Klebelsberg Kunó kultuszminiszteri munkássága idején 1926-ban átalakult a képzés és vele a gyakorlatok időtartama is. A képzés első évében óvodai látogatás történt, majd a második és harmadik évben 3, majd 6 órát töltöttek aktív gyakorlati tevékenységgel. A negyedik évfolyamon kizárólag gyakorlati képzés folyt, néhány módszertani területtel (ének-zene, rajz) valamint vallási ismeretekkel kiegészítve (Patyi, 2010, p. 102-103.).

Az ötvenes évek során folyamatosan változó képzési formák között folyt az óvónők képzése. A korszak óvodapedagógiai nevelésével kapcsolatos folyóirat, az óvodai nevelés több alkalommal kiemeli az alkotójáték szerepét. Radnai Béla 1953-ban az *Óvodai Nevelés* folyóiratban a gyakorlati képzés során a hallgatók által készített hospitálási naplók kapcsán felveti, hogy nagyobb hangsúlyt kellene fektetni arra, hogy a sikeres gyakorlati munka érdekében a jelöltek jobban megismerjék a gyermekek egyéni és életkori sajátosságait. Tanulmányában követelményként határozta meg a diákokkal szemben, hogy legyen nyitott a gyermekek érdeklődési körének feltérképezésére, és képes legyen az óvodában látott gyermeki cselekményeket részletesen elemezni. Meglátása szerint az az óvónőjelölt, aki bizonytalan a megfigyelések elemzése során, az önálló alkotó játék vezetésében is az lesz (Radnai, 1953, pp. 42–43.). Szintén a hospitálási és tervezési dokumentumokkal kapcsolatban Hermann Alíz (1953), a formalizmus ellen szólalt fel (Hermann, 1953, pp. 105-107.). Vág Ottó, aki a korszakban a kalocsai óvónőképző oktatója volt, nem ért egyet ezzel a véleménnyel, amit egy későbbi lapszámban megjelent tanulmányában meg is fogalmaz, és a formalizmus okaként a rossz gyakorlatvezető óvónői mintát, a kevés megtekintett bemutató foglalkozást, és a váratlan körülményeket is megemlíti (Vág, 1953, pp. 130-131.).

Varga Éva, a püspökladányi óvónőképző intézet oktatója egy több lapszámon át folyó értekezés kezdeményezőjeként az elméleti és gyakorlati tárgyak fontos együttműködésére hívta fel a figyelmet. Tanulmányában, melyet számos más képző intézmény oktatóinak munkája követett, Varga Éva elsősorban a pszichológiai és módszertani tárgyak gyakorlati képzésben betöltött szerepét emelte ki (Varga, 1954.). A cikket követő válaszok közül Csiszár Albert, az esztergomi

óvónőképző vezetője arra figyelmeztetett: szükség lenne a képzés alatt az osztatlan csoportok vezetésének módszereire is. A hőgyészi képző intézmény oktatója, Lauday Sándor pedig az alaposan megtervezett és felépített megfigyelési szempontokat látta megoldásnak (Csiszár és Lauday, 1954, pp. 106-107.). A diszkurzusban a képzőintézeti tanárok mellett a gyakorlati oldal képviselői is megszólaltak. Mezei Lászlóné, a kalocsai intézmény gyakorló óvodájának vezetője a módszertani és gyakorlati képzés párhuzamos megvalósítását említette, illetve megerősítette, hogy a hároméves középszintű képzés nem nyújt elég lehetőséget arra, hogy minden diák minden tevékenységi területen kipróbálja magát (Mezei, 1954, p. 142.). Szintén a gyakorlat oldaláról Varga Ilona, óvodavezető véleménye szerint a képzés során nem csupán a szakmai, hanem a közismereti tárgyakat is érdemes lenne úgy megtervezni, hogy azok az ismeretek is a gyakorlati képzést szolgálják. Megfontolandónak tartotta a képzés négyévesre emelését (Vargha és Varsányi, 1954, p. 171.). A pécsi képző intézmény oktatója, Varsányi László kiemeli, hogy bár fontos a szovjet minta követése, de nem véli helyesnek, hogy azt minden kritika nélkül, nem adaptálva alkalmazzuk (Vargha és Varsányi, 1954, p. 172.).

A középszintű képzés megszűnése után, a felsőfokú intézetek működésétől folyamatosan jelentek meg tanulmányok az *Óvodai Nevelés* folyóiratban, melynek szerzői kezdetben a képzés minőségéről és inkább az elméleti tantárgyakkal kapcsolatban készítették el beszámolóikat, de a hatvanas évek közepétől a gyakorlati képzéssel kapcsolatban is egyre több munka látott napvilágot. A felsőfokú képzés kezdetétől a korszak neveléstudományi szakemberei is figyelemmel kísérték

a frissen indult képzést, Dr. Hermann Alice több alkalommal ellátogatott az intézetbe, hogy részt vegyen a vizsgákon.⁶³

A gyakorlati képzés minőségének egyik fontos bizonyítéka volt, hogy már a felsőfokú képzés kezdete óta, de különösen 1964-től a Soproni Óvónőképző Intézet felelt a dunántúli óvónők és óvodai felügyelők szakmai továbbképzésébe is (Dudás J. 1969, p. 39.). Földes Klára 1967-ben megjelent beszámolójában a Dunántúlon elhelyezkedő frissen végzett óvónők helyzetét vizsgálva a gyakorlati képzés nyújtotta tudás alkalmazásának lehetőségeit is vizsgálta. A felmérésben részt vevő pályakezdő fiatalok visszajelzései alapján a szakmai munkában a módszertani tapasztalatok hiánya és a kevés gyakorlati idő jelentette a legnagyobb problémát (Földes, 1967, p. 48.).

Az összefüggő szakmai gyakorlatok során a hallgatók területi elhelyezésekor törekedtek arra, hogy a saját megyéjükbe, sőt, lehetőség szerint saját jövőendőbeli munkahelyükre irányítsák őket.⁶⁴ A gyakorlat során kezdetben segítséggel, majd önállóan kellett meghatározott számú és típusú foglalkozást megtartani. A gyakorlati helyszín óvodapedagógusának és óvodavezetőjének rendszeres ellenőrzése mellett a küldő képzőintézet gyakorlati képzésért felelős oktatói is rendszeresen látogatták a hallgatókat, majd a hallgatók intézetbe visszaérkezése

---

⁶³ SOE BPK Irattár 17/1961. Dr. Hermann Alice levele Szabados Lászlónak, a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a vizsgaidőpontok tárgyában. Budapest, 1961. január 11.

⁶⁴ A gyakorlati helyszínek kiválasztásakor azonban nem minden esetben a hallgató lakhelyét választották, illetve nem minden esetben tették lehetővé a szülői házból történő munkába járást sem. Ezt a képző vezetősége azzal indokolta a döntését, hogy a bejárást a kezdő pedagógust túlonként megterhelné. Forrás: SOE BPK Irattár 74/1964. Szabados László igazgató válasza Pesti Lászlóné Balatonszárszói lakosnak otthonlakás engedélyezésének tárgyában. Sopron, 1964. január 27.

után az elkészített írásos anyagok minősége egészítette ki a gyakorlati képzés osztályzatát (Bizó, 1961, p. 143.). A gyakorlati képzésben kiemelt szerep jutott a gyakorló óvodák pedagógusainak, akik személyes példaadásukkal, a hallgatók szívélyes fogadásával megerősíthették a hivatás iránti elkötelezettséget (Sebő, 1971, p. 152.). Földiné Dr. Boros Judit, a Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzésével kapcsolatos tanulmányában kiemeli: mind a gyakorlatot vezető oktató, mind a gyakorlatvezető óvodapedagógus személyisége kiemelt hatással van a gyakorlatot végző hallgató szakmai eredményességére (Boros, 1967, p. 75.). Tanulmányában három nagyobb csoportba osztja a gyakorlati képzés feladatait: a világnézeti és politikai nevelés, az erkölcsi, az esztétikai- és végül a testi nevelés feladatcsoportjait különíti el egymástól (Boros, 1967).

Mindezt a képzőintézményekkel együtt létrehozott kollégiumi nevelés is megerősítette, hiszen az egyes hallgatói csoportok gyakorlatvezető tanárai egyben a kollégiumban közös szobákban elhelyezett, ugyanazon hallgatói csoportok patronáló tanárai is voltak egyben (Hermann, 1965, p. 412.).

Az utánkövetési vizsgálatból kiderült, hogy a Soproni Óvónőképző Intézet első 102 végzett hallgatója közül két évvel később mindannyian az intézet és a megyei Művelődésügyi Osztály által kinevezett munkahelyeken voltak, senki nem kérte az áthelyezését (Szabados, 1963, p. 227.)

A kecskeméti képző intézet gyakorlati képzésének vezető oktatója az első év tapasztalatai után megfogalmazza, hogy nem csupán a gyermekkel való közvetlen kapcsolat teszi képessé a jelölteket az önálló nevelőmunkára, ehhez az elmélet és gyakorlat szoros kapcsolata, és a végzés után is folyamatos tanulás, fejlődés

szükséges, hiszen a kétéves képzés csupán az alapismeretek elsajátítására, és kevés gyakorlati tapasztalatra ad lehetőséget (Dudás B., 1960b, p. 225.). A szarvasi képző vezetőtanára szintén kiemelte az első végzett évfolyam első területi gyakorlata kapcsán, hogy szerencsésen alakult a kapcsolat felvétele és a szakmai együttműködés a területi gyakorlatot vezető óvónőkkal, valamint felhívta a figyelmet a területi elven történő elosztás pozitív hatásaira (Kovács Gy. 1961, p. 130.).

A neveléstudományok, valamint az alkalmazott pedagógia más területein is megfogalmazódott az elmélet és gyakorlat bipoláris kölcsönhatása. Petrikás Árpád (1988) az egyetemi szintű tanárképzés esetén emeli ki az egyéni gyakorlatok és a valós pedagógiai problémák megismerésének szükségességét, és hogy ezen területeket a képző intézmény is megfogalmazza a tanterveiben, így ösztönözve a hallgatókat az „*aktív közreműködésre*” (Petrikás, 1988, p. 29.).

Az 1961-ben bevezetni kívánt oktatási reform keretében a Szarvasi Óvónőképző Intézet a társképzők nevében megfogalmazott javaslatában a tantárgyi reform céljaként azt is kiemelték, hogy *„a megfelelő, alapos pedagógiai műveltség és gyermekismeret birtokában képesek lesznek látni az óvoda szerepét, a nevelési-oktatási rendszerben betöltött szerepét; képessé válnak a gyakorlat jelenségeit a tudomány álláspontjának megfelelően, helyesen elemezni.”* Az óvoda kiemelkedő szerepét is hangsúlyozta a dokumentum, amit az óvodai hálózat gyors kiépülésével, valamint az óvodák iskolaelőkészítő szerepével indokoltak. A dokumentum kiemeli azt is, hogy a gyakorlati képzés támogatása érdekében továbbra is ragaszkodni kell ahhoz, hogy az első félévben a játékok vezetésével

kapcsolatos módszertani tárgyat oktassák. A javaslat alapján több korábban önálló tantárgy (pl. Gyógypedagógiai alapismeretek, Az óvodai élet megszervezésének módszertana, Óvodaszervezetan) a Gyermek- és neveléslélektan, a Neveléstudomány, a Neveléstörténet tárgyak részévé válna. Az egyes megszüntendő tárgyak gyakorlati része, így az óvodai élet szervezési feladatai a gyakorlati képzés részévé váltak. A javaslat továbbá kiemelte azt is, hogy az alapvető tárgyak oktatása mindenképpen az első félévekben történjen, hogy a területi szakmai gyakorlat kezdete előtt kapjanak helyet, ilyen: például a Neveléstudomány, a Logika, a Lélektan, míg a szintetizáló, összegző tárgyak, mint a Neveléstörténet, az Egészségtan és a Népművelési ismeretek a képzés második felében kaptak volna helyet.⁶⁵ A Pedagógiai tanszék által megfogalmazott javaslatban támogatták a gyakorlati képzéssel járó írásbeli munkák ésszerű csökkentését, valamint a területi óvodák és a gyakorló intézmények közötti kapcsolat szorosabbá tételét.⁶⁶

Az 1961-es őszi félévben néhány hallgató arra is lehetőséget kapott, hogy néhány Sopron környéki településen (Fertőrákos, Ágfalva, Kópháza, Balf) óvodáskorú gyermekek szüleinek tartson előadást. Az előadások témája (pl. A gyermek helye a családban; Rendezett életmód- megtakarított büntetés; Rossz-e a gyermek), amelyek a kisgyermekes szülők mindennapjaiban előfordulhattak. Az előadások megszervezésének célját a hallgatók gyakorlati életbe történő

---

⁶⁵ SOE BPK Irattár 236/1961. A Szarvai Felsőfokú Óvónőképző Intézet Pedagógiai Szakcsoportjának javaslat az az óvónőképzőben végrehajtandó tantárgyösszevonásra. Szarvas, 1961. április 18.

⁶⁶ SOE BPK Irattár 513/1961. A Pedagógiai tanszék által készített reformjavaslat megküldése a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztálynak. Felterjeszti: Gubacsy Endre igazgatóhelyettes. Sopron, 1961. július 25.

bevezetése, és a szülőkkal történő kapcsolattartás módszereinek elsajátítása jelentette.⁶⁷

A pedagógusképző intézményekben fontos szerepe volt a gyakorlati képzések során az egyes csoportok vezetésére, segítésére kinevezett oktatóknak, a gyakorlatvezető tanároknak, vagy korábbi elnevezéssel élve szakvezetőknek. Magassy László (1982) a szakvezetővel szemben támasztott elvárásokat három csoportra osztja: általános emberi vonások, pedagógiai szakmai tulajdonságok, valamint a vezetői képességek (Magassy, 1982, p. 159.).

4.2. Gyakorlati képzés a gyakorlóintézményekben

Az 1961-es évből fennmaradt minisztériumi utasítás a gyakorlati képzés heti óraszámát az első félévben 3 órában, a második félévben öt órában, a harmadik félévben 10 órában, a negyedik félévben pedig ismét 5 órában határozta meg, ennyi időben vettek részt hetente a hallgatók a gyakorlati képzésben.⁶⁸ A nappali tagozat államvizsga foglalkozásaira viszonylag késői időpontokban, július hónapban került sor. A hallgatók a gyakorlati foglalkozásuk előtt egy nappal kapták meg a vizsgafoglalkozás témáját, a korcsoporttal és a helyszínnel kapcsolatos adatokat. A hallgatónak ezután egy napi vázlatot és egy foglalkozástervet kellett készítenie, majd másnap reggel, miután átadta a dokumentációt a gyakorlatve-

---

⁶⁷ SOE BPK Irattár 670/1961. Kiss József osztályvezető levele a fertőrákosi, kópházi, balfi, ágfalvi iskolák igazgatóinak, óvodavezetőinek, Nőtanács községi titkárának, Községi tanács VB. kultúrotthon igazgatójának székhelyeiken. Sopron, 1961. október 10.

⁶⁸ SOE BPK Irattár 430/1961. Melléklet a 34.782/1961. III. sz. utasításhoz. Óvónőképző intézeti óraterv és vizsgarend.

zető oktátónak, az oktató kíséretében indult el a bemutatófoglalkozás helyszínére. A követelményeket tovább nehezítette, hogy a gyakorlati foglalkozás után a hallgatóknak azonnal vissza kellett térniük az intézetbe, ahol még aznap az államvizsga további három tantárgyából (Marxizmus–leninizmus, Lélektan, Pedagógia) kellett szóbeli feleletet adniuk.⁶⁹

A 140/1964. (M. K. 15.) MM számú rendelet átalakította a tanító- és óvóképzés tantervét, ami miatt az 1964-es tanévtől az első félévből eltörölték a háromórás óvodai gyakorlatot.⁷⁰ A döntés hibáját jól mutatja, hogy az 1965 márciusában a Művelődésügyi Minisztériumba felterjesztett Munkaterv is jelzi, hogy a kiadott utasítással ellentétben „szóbeli jóváhagyásra” mégis megvalósították az első félévben is az egyéni hospitálást.⁷¹

A gyakorlati képzésről az első részletes tájékoztatót az 1965/66-os tanév II. félévére készített gyakorlati képzési útmutatóban lelhető fel az irattári anyagban.

Az első évekből fennmaradó intézeti levelezésből megismerhetjük az egyes évfolyamok és félévek legfontosabb gyakorlati feladatait, melyeket az alábbi táblázat szemlélteti:

---

⁶⁹ SOE BPK Irattár 525/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes tájékoztató levele az államvizsga tárgyában. Sopron, 1962. június 22.

⁷⁰ SOE BPK Irattár 726/1964. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a tantervek megküldése tárgyában. Budapest, 1964. augusztus 24.

⁷¹ SOE BPK Irattár 271/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályához, a félévi jelentés és intézeti tanácsi jegyzőkönyv felterjesztése tárgyában. Sopron, 1965. március 4.

	I. félév	II. félév	III. félév	IV. félév
megvalósítandó tevékenységi formák	Játék	ötperces testnevelés, testnevelés mennyiség- tér- és formaismeret vers, mese	séta szervezése, ebédeltetés, udvari játék és munka, délutáni nevelőtevékenység önálló levezetése (I. forduló) anyanyelv és környezetismeret ábrázolás és kézimunka éneke-zene kötetlen foglalkozás önálló megtervezése és levezetése (II. forduló)	ismétlés, igény szerint bármelyik tevékenységi forma
kapcsolódó feladatok	gondozási feladatok	vázlatkészítés gondozási feladatok másodfoglalkozó	vázlatkészítés gondozási feladatok	vázlatkészítés gondozási feladatok

hospitálási rend	minden nap más hallgató, összesen 7 alkalom/fő	foglalkozó, három alkalom (1, majd 3-3 nap)	három nap, fél évente két alkalommal	három, majd két nap fél évente 2 alkalommal
gyakorlati csoport	2 (váltás novemberben)	1 (váltás kedden és pénteken)	2 (váltás kedden és pénteken)	2 váltás (kedden és pénteken)
napi időtartam	$\frac{3}{4}$ 8-tól 13 óráig	$\frac{3}{4}$ 8-tól 17 óráig	$\frac{3}{4}$ 8-tól 17 óráig	$\frac{3}{4}$ 8-tól 17 óráig
szakirodalom	Nevelőmunka az óvodában	Nevelőmunka az óvodában, az egyes módszertani tárgyak szakirodalmi	csoportnapló, mulasztási napló	

1. táblázat: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzési szerkezete. Forrás: SOE BPK Irattár 467/1966 Dudás János vezetőtanár jelentése a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztály vezetőjének szakmai területi gyakorlatok értékeléséről. Felterjeszti: Földi Lőrinc igazgató. Sopron 1966. július 16.⁷²

⁷² SOE BPK Irattár 467/1966 Dudás János vezetőtanár jelentése a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztály vezetőjének szakmai területi gyakorlatok értékeléséről. Felterjeszti: Földi Lőrinc igazgató. Sopron 1966. július 16.

SOE BPK Irattár 558/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1966/67-es tanévre. Kiadja: Dudás János, vezetőtanár Sopron, 1966. szeptember 23.

A gyakorlati beosztásból jól látható, hogy az első félév jelentősen különbözik a következő félévektől.

Az első félév elsődleges feladatai között a gyermekcsoporttal történő szorosabb megismerkedést, hogy a gyakorlati tájékoztató az óvodai napi és hetirendek megismerését és gondozási feladatokba történő bekapcsolódást követeli meg. Egyértelműen a fokozatosság elve, az óvodapedagógusi feladatokba való folyamatos betanulás igénye figyelhető meg ebben a gyakorlati beosztásban. Az egy-egy napokra elosztott hospitálási napok minden bizonnyal sokkal kevesebb megterhelést jelenthettek a felsőfokú tanulmányaikat éppen csak megkezdő fiatal hölgyek számára, mint az akár több napon át, reggeltől késő délutánig tartó gyakorlati napok. Ugyancsak fontos eredménye ennek a rendszernek, hogy nagy hangsúlyt fektet – különösen az első alkalmakkor – a passzív bekapcsolódás, a megfigyelés lehetőségére.

A második félévben a játéktevékenység mellett három fontos tevékenységi forma, a testnevelés (beleértve az ún. ötperces testnevelés is) a vers, mese és a mennyiség- tér- és formaismeret is megjelenik új feladatként. A hallgatók új beosztással is megismerkednek, hiszen jelentősen megnő az óvodában töltött idő: már három napot kell az óvodában eltölteni, ám a hallgatók nem egyedül teszik ezt: minden esetben egy másodfoglalkozó hallgató is velük van, aki segíti őket mind a foglalkozások előkészítésében, mind a szükséges szemléltetőeszközök elkészítésében. Szintén rendkívül érdekes a II. félévben új feladatként megjelenő

SOE BPK Irattár 109/1967. Gyakorlati képzési útmutató az 1966/67-es tanévre. Második félév. Kiadja: Dudás János, vezetőtanár, Sopron, 1967. február 22.

foglalkozási vázlatok elkészítésének folyamata: az óvónő által előre kiadott témában a csoport minden tagja önállóan készít jegyzeteket, majd a gyakorlati órák keretében a csoport minden tagjának közreműködésével, együttes munkával készültek el az egyes foglalkozási alkalmak tervezetei.⁷³ Az elkészített foglalkozási tervezeteket hárman is ellenőrizték: az óvónő, az adott csoport módszertani oktatója, a gyakorlati képzésért felelős csoportvezető oktató felülvizsgálta, és szükség esetén javításaival fejlesztette tovább a tervezetet.⁷⁴ Ennek oka az lehetett, hogy ezzel az ellenőrzési módszerrel egyaránt ellenőrizhették a hallgatók elméleti és gyakorlati tudását, a módszertani órákon szerzett ismeretek meglétét, és az óvodai körülmények közötti megvalósíthatóságot is.

A hallgatók ettől a félévtől a tudásukat a foglalkozások önálló megvalósításával is megmutathatták, ennek minőségét pedig a bemutató foglalkozásokat követően a gyakorlati csoport oktatója, a gyakorlatvezető óvodapedagógus és a hallgatótársak is értékelték.

A második évfolyamon a III. félévben már jelentősen megnövekedett az óvodában töltött idő mennyisége. Ekkor már három-három napot töltöttek el az intézményben, mely során a félév első felében a táblázatban látható feladatok, tevékenységi formák előkészítése mellett az óvónői kollektívába történő bekapcsolódás, a beszoktatás folyamatának megfigyelése is a feladatuk volt. Ebben a félévben a hallgatók már tapasztalatot szerezhettek egyéni és páros gyakorlati tevékenységekben, amennyiben erre lehetőségük volt, a megszüntetett kötelező

---

⁷³ SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10.

⁷⁴ Uo. p. 5.

nyári gyakorlat helyett nyári helyettesítő munkát láthattak el óvodában vagy idénynapköziben, amely további tapasztalatokat adhatott az ebben a félévben aktuális önálló tevékenységi formák megvalósításában. Szintén nem elhanyagolható szempont, hogy a harmadik (és a negyedik) félév is már egyfajta szintetizáló félév volt, melyben a hallgatók már minden tevékenységi formában és gondozási tevékenységben kipróbálhatták magukat, és ezek a tapasztalatok is nagyon fontos kapaszkodót jelenthettek a területi szakmai gyakorlat során.

A tájékoztató egyik fontos és különleges eleme, hogy a harmadik félév során külön kéri a hallgatókat az óvodában előforduló életkori és egyéni sajátosságok, az ún. „*eltérő vonások*” megfigyelésére. Különösen annak a tudatában figyelemreméltó ez a kitétel, hogy az előző félévben, szintén a gyakorlati képzés keretében alaposan megismert és feldolgozott Nevelőmunka az óvodában kézikönyv nem foglalkozik az egyéni sajátosságok témakörével, elsősorban a „*Mindenkinek ugyanannyit, ugyanúgy, ugyanazt*” elvet követve nem tesz különbséget a gyermekek képességei és érdeklődése között, csak és kizárólag az életkori sajátosságok alapján.⁷⁵

A gyakorlati képzés sokrétű, az óvodai munka minden területére kitérő felkészítést az is bizonyítja, hogy a gyermekcsoporttal kapcsolatos tevékenységek gyakoroltatása mellett ebben a félévben a hallgatóktól szintén az első fordulóban megkövetelte az óvodai adminisztratív tevékenységekbe, a csoportnapló, a nevelési terv, ütemterv, mulasztási napló megismerését.⁷⁶

---

⁷⁵ SOE BPK Irattár 558/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1966/67-es tanévre. Kiadja: Dudás János, vezetőtanár Sopron, 1966. szeptember 23.

⁷⁶ Uo.

Szintén ebben a félévben az önálló foglalkozásvezetés mellett a „szocialista óvónői megnyilvánulások” megfigyelése is a feladatok közé tartozott, mindezt kiegészítette a gyermekek erkölcsi nevelésének módszertani megfigyelése. Ennek egyik oka az lehet, hogy a hallgatók már az első félévtől hallgattak marxizmus–leninizmus tárgyakat, így a második évre már alapos szaktudományos ismereteket szerezhettek, a második évben pedig sor kerülhetett a gyakorlati alkalmazásra is.⁷⁷

A kétéves képzés utolsó félévében a korábban pontosan meghatározott foglalkozási tevékenységek helyett a képzési útmutató sokkal szabadabb kezet ad a gyakorlat csoportvezetőinek: minden hallgató esetén olyan foglalkozások önálló megtervezését és megvalósítását kéri, amelyben az elmúlt három félévben nem szerzett gyakorlatot, vagy amely területen további gyakorlásra, tapasztalatszerzésre szorul. A korábbi hosszabb felkészüléshez képest a IV. félévben már csak egy hét állt a hallgató rendelkezésére, hogy az adott hét témájával kapcsolatosan elkészítse vázlatait, és a korábbi félévekkel ellentétben másodfoglalkozó segítségével nélkül, önállóan kellett előkészülnie.⁷⁸ Megfigyelhető, hogy a képzés során hogyan segítette a gyakorlati tapasztalatokkal nem rendelkező első féléves hallgatót a folyamatosan támogató, részletes és fokozatos képzési útmutató egészen a IV. félévig. Ekkor a módszertani ismeretek szintetizálása, a sikeres gyakorlóóvodai foglalkozások számos olyan gyakorlati és módszertani ismerettel gazdagították a jövőbeli óvodapedagógusokat, amelyek aztán a hathetes területi

---

⁷⁷ SOE BPK Irattár 784/1965. A marxizmus–leninizmus órák rendje a Soproni Óvónőképzőben. Közli: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1965. szeptember 14.

⁷⁸ SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10.

szakmai gyakorlaton, és a tanulmányok sikeres befejezése után a pályán történő elhelyezkedést követően lehetővé tették az önálló tervező és előkészítő munkát és a foglalkozások megvalósítását.

A gyakorlati képzés fejlesztését célzó Intézeti Tanácsülés jegyzőkönyvében részletesen beszámolt az intézet vezetősége a gyakorlati képzéssel kapcsolatos további fejlesztési célokról. Az értékelés többszemponútú átalakítása és az egyes részmozzanatok értékelése is helyet kapott az újító ötletek között. Az értékeléssel kapcsolatban felmerült a gyakorlatvezető tanárok és a gyakorlatvezető óvónők értékelési területeinek szétválasztása. Az értékelés során a gyakorlatvezető tanár feladatává vált felfedezni a tervezetek és az előkészületi vázlatok elkészítésében megmutatkozó elméleti tudást, a szaktárgyi és tantárgypedagógiai ismeretek meglétét, az évfolyamdolgozatokat és a hallgató megbeszélőórákon mutatott elemzőképességét és lényeglátását. A gyakorlatvezető óvónő feladata pedig a gyakorlati felkészülés, a gyerekekkel való kapcsolatteremtés és a gyakorlati feladatok teljesítését értékelése volt. Az érdemjegy részévé kívánták tenni a csoporttársak és az egyes tantárgypedagógiák oktatóinak értékelését is.

Szintén ebben a dokumentumban találkozhatunk a gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettes munkakörének leírásával is. A vizsgált dokumentum alapján az intézeti vezetőség gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettese a gyakorlati képzés és az ezzel kapcsolatos elméleti és módszertani munka közvetlen irányí-

tója, a gyakorló óvodák és a Kulturális Bizottság elnökségének közvetlen felettese volt.⁷⁹ A tanító- és óvóképző intézetek gyakorlati képzéséért felelős igazgatóhelyettesi pozíciójának létrehozásáról a Művelődésügyi Minisztérium miniszterhelyettese már 1971-ben értesítette a képző intézményeket.⁸⁰

4.3. A gyakorlat dokumentálása: hospitálási napló

A gyakorlati képzés során a hallgatók egy speciálisan a gyakorlati képzési ismeretek és a gyakorlóóvodai látogatás feljegyzéseit tartalmazó, úgynevezett hospitálási naplót vezettek a képzés alatt. Ebben a naplóban a képzés első évfolyamában kiadott szakirodalmi anyag rögzítése történt a füzetek mindenkoriban oldalán, míg az óvodai gyakorlat alatt történeteknek, vázlatoknak, megjegyzéseknek a jobb oldalra kellett kerülniük.⁸¹ Ebben a módszerben jól érzékelhető, hogy az elmélet és gyakorlat összefüggéseinek meglátására, a komplex elemzési képességre szerették volna rávezetni a hallgatókat. Az első félévben a gyakorlati órákra megkívánták a Nevelőmunka az óvodában kézikönyv feldolgozását, amelynek egyes nagyobb részeit egy-egy heti gyakorlati alkalomra kellett kijegyzetelniük, feldolgozniuk a hallgatóknak.

---

⁷⁹ SOE BPK Irattár 202/1972. Nagy Miklósné igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály vezetőjének Intézeti Tanácsülés időpontjának és anyagának tárgyában. Sopron, 1972. április 10.

⁸⁰ SOE BPK Irattár 129/1971. Lugossy Jenő igazgatóhelyettes levele valamennyi tanító és óvóképző intézet igazgatójának a tanítóképző és óvónőképző intézetekben folyó gyakorlati képzés igazgatóhelyettesi hatáskörbe utalása. Budapest, 1971. február 23.

⁸¹ SOE BPK Irattár 558/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1966/67-es tanévre. Kiadja: Dudás János, vezetőtanár Sopron, 1966. szeptember 23.

A második félévtől a hospitálási napló elkészítése mellett a hallgatók a foglalkozások tervezeteit az *Előkészületi vázlatok*, illetve a *Vázlatok és tervezetek* című füzetekbe is fel kellett tüntetniük. A hospitálási naplóhoz hasonlóan itt is a füzet két oldala egyfajta analizáló-szintetizáló folyamatként, egyik oldalon a jegyzetek és vázlatok, a másik oldalon a kész, a vezetőtanárok által átnézett és jóváhagyott foglalkozástervezetek szerepeltek.⁸²

A II. félév szintén fontos feladata volt az évfolyamdolgozat elkészítése, melynek témáit a módszertani szakcsoport adta meg és a gyakorlatvezető tanárok az óvónőket bevonva igyekeztek a dolgozatokhoz minél több gyakorlati megfigyelési lehetőséget biztosítani.⁸³ Az évfolyamdolgozatok elkészítésének nem titkolt célja – hasonlóan a korábban már említett módszertani elmélyülésen túl –, hogy ezek az évfolyamok alapozzák meg a későbbi záródolgozat elkészítéséhez szükséges képességeket, vagy adjanak a hallgató számára érdekes témaötletet. Ennek eredménye a korszakban született záródolgozatok címeit megvizsgálva felismerhető. Egy korábbi kutatásban (Varga és Németh, 2020) a korszakban született munkák között nagy mennyiségben találhatunk a különböző módszertani témákkal foglalkozó írásokat.⁸⁴

A második évfolyamon a hospitálási napló részét képezte a gyakorló óvodai csoportban található ütemterv, nevelési terv és a csoportnapló „*egy-egy jellemző rövid részletének lemásolása*”. Ezzel a cél egyértelműen az óvodai dokumentációs

---

⁸² SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10. pp. 4-5.

⁸³ Uo. pp. 7-8.

⁸⁴ Varga László, Németh Dóra (2020). A hatvan évvel ezelőtt felsőfokúvá vált Soproni Óvónőképző Intézet első szakdolgozatai. *Képzés és Gyakorlat (Training and Practice)*. 18(3-4.) pp. 96–105.

munka megismerése, a jellemző részletek pedig a hasznos tételmondatok elsajátítását, rögzülését segíthették elő.

Az utolsó félévben a már korábban bemutatott hospitálási napló és a különböző tervezési, előkészületi munkákat dokumentáló Előkészületi vázlatok, valamint Vázlatok és tervezetek füzetek vezetése jelentette a gyakorlati képzés írásbeli feladatait. Az útmutató a továbbiakban is a hallgatók aktív közreműködését, az elemzőórákon elhangzott vélemények és megjegyzések pontos lejegyzését írta elő, felhívva a figyelmet a napi tervezésre, és az egyes nevelési helyzetek minél mélyebb és komplexebb elemzésére.⁸⁵

A hallgatók számára szintén fontos kiegészítő feladat volt a különböző óvodai ünnepélyeken történő részvétel. Az 1969/1970-es tanévben az őszi félév gyakorlati tájékoztatójában a másodéves hallgatók számára előírják a november 7-i, a télapó és a fenyőfa ünnepélyen is.⁸⁶

4.3.1. Egy konkrét mikrotörténeti forrás: gyakorlati képzési dokumentumok az 1970-es évekből

Az alábbi fejezetben a vizsgált időszakban az intézet hallgatója által készített, a gyakorlati képzéssel kapcsolatos dokumentumok bemutatására és elemzésére,

---

⁸⁵ SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10. p. 11.

⁸⁶ SOE BPK Irattár 596/1969. Útmutató a Pedagógiai gyakorlatok c. tárgyhoz az 1969/70-es tanévre. Kiadja Dudás János vezetőtanár Sopron 1969. szeptember 27. p. 6.

vizsgálatára kerül sor.⁸⁷ A forrás elemzése során, a szemléltetés elősegítése érdekében több fényképet is beillesztettünk. A fényképek készítésekor az adatvédelmi szabályokat szem előtt tartva nem közlünk olyan képeket, amelyeken nevek, vagy bármilyen más, a dokumentumban szereplő személyek beazonosítására alkalmas adat szerepel.

A vizsgált forrásanyag két részből áll: Vázlatok és tervezetek füzet, valamint egy hospitálási napló szerepel az anyagban. Adatközlőnk a rendelkezésünkre bocsátotta az első évfolyam végén készített évfolyamdolgozatát is. A gyakorlati képzés bemutatásakor az első két forrásra építettünk. A források keletkezésekor az adatközlő személy a második évfolyamos tanulmányait kezdte meg nappali tagozaton.

Mindhárom forrásunk, az intézet által kiadott gyakorlati tájékoztatónak megfelelően a központilag meghatározott spirál formátumú vonalazott füzetben készült. Elsőként a Vázlatok és tervezetek dokumentumokat elemezzük.

A Vázlatok és tervezetek füzetben 25 különböző foglalkozástervezetet találunk. A tervezetek megvalósításának időpontjai 1971. szeptember 21-e és december 17-e közé estek. A tervezetekben minden esetben szerepel a korcsoport – nagy, középső, kis – a foglalkozás időpontja, valamint a foglalkozó és másodfoglalkozó neve. Utóbbiakat az adatvédelem miatt minden képen eltakartuk. A tervezetek ezután a napirend tételeinek vázlatos ismertetésével, valamint a megtervezett foglalkozások levezetésének részletes bemutatásával folytatódnak.

---

⁸⁷ A fent említett dokumentumokat a szerzőjük, az intézet 1970 és 1972 közt tanulmányokat folytató hallgatója bocsátotta rendelkezésemre.

A tervezetek minden esetben a füzet bal oldalán helyezkednek el, az átellenes oldalon függőleges irányban kettéosztva pedig a foglalkozás megfigyelésének egyéni, majd a csoport által közösen megfogalmazott javaslatai szerepelnek. A második év első félévében készült dokumentum is megerősíti a korábbi irattári dokumentumokat ugyanis az 1970-ben megjelenő megújított gyakorlati képzés már sokkal több önálló feladatot bízott a másodéves hallgatóra, akiknek korábban a harmadik félévben inkább a gondozási és adminisztrációs feladatok megoldása volt a feladatuk. A vizsgált dokumentumban is látható, hogy a vizsgálzó hallgatónak a gyülekező, a szabad játék, a rakodtatás és a tízóraiztatás önálló megvalósítása, levezetése mellett kettő, esetenként akár három foglalkozást is meg kellett terveznie és valósítania a délelőtti folyamán.

A források között egy szintén ebben a félében készített hospitálási naplót is megtalálunk. Az előre meghatározott formai és szerkezeti követelmények szerint elkészített napló a gyakorlati csoport napirendjének, névsorának bemutatásával kezdődik, ezt követik a hospitálási napokon látott események beszámolói. A hospitálási napló a tervezeti munkával szemben sok esetben hiányos, több oldalon üresen marad.

Napirend

Gyülekezés, játék és egyéb szabadon választott tevékenység	8 - 8 ⁴⁵	45 p
Csoportszoba rendberakása, negyeli testgyakorlás, névsorolvasás	8 ⁴⁵ - 9	15 p
Kötelező foglalkozás	9 - 9 ³⁰	30 p
Mosakodás, tízórai	9 ³⁰ - 10	30 p
Kötelező foglalkozás	10 - 10 ³⁰	30 p
Előkészület a szabadban való tartózkodásra, alkalmi megfigyelések, játék	10 ³⁰ - 11 ⁵⁰	15 20 p
Vetkőzés, előkészület az ebédeléshez majd a lefekvéshez	11 ⁵⁰ - 13	10 10 p
Pihenés	13 - 14 ⁴⁵	10 15 p
Öltözés, a csoportszoba rendberakása, testgyakorlás, mosakodás, uzsonna	14 ⁴⁵ - 15	45 p
Játék és egyéb szabadon választott tev. Iskolai kezdőmenyezés	15 - 17	20

2. kép: A hospitálási naplóban rögzített óvodai napirend.

A megörökített napirendben a korabeli óvodai tartalmi szabályozóknak megfelelően erősen szabályozott volt. A napirend alapján a gyermekeknek a napi két

kötelező foglalkozás mellett a mindennapos reggeli tornán is részt kellett venniük. Ha áttekintjük a napirend egyes pontjait, láthatjuk, hogy nem csupán a foglalkozásokat szabályozta pontosan a napirendi beosztás, hanem az egyes gondozási feladatokat is. A napirend pontos tartása az elkészített tervezeteken is jól nyomon követhető: az abban tervezett foglalkozások kezdő és záróidőpontjai, a foglalkozások közötti szünet pontosan követi a napirendben meghatározottakat.

Tervezet a X. 4. sz. foglalkozáshoz

A foglalkozás tárgya: környezetismeret
- az anyaga: művészet
- feladata: a művészet foglalkozási-
val kapcsolatos
- az emberi munka fontosságát
val szemléltetve
- a művészet - művészt - és
- a művészet, képzőművészt, művész-
nőket, válogatott műveiket
- és.

Teljesítés	Kiegészítő feladat
I. az érdeklődés felkeltése az anyaga, képzőmű- vészt a tárgya való válogatva.	Előzetes feladat
II. az anyaga felkeltése a művészet, képzőmű- vészt a tárgya való válogatva.	Előzetes feladat
III. az anyaga felkeltése a művészet, képzőmű- vészt a tárgya való válogatva.	Előzetes feladat

Uj foglalkozás tanterve

1. a művészt - képzőmű-
vészt

2. a művészt - képzőmű-
vészt

3. a művészt - képzőmű-
vészt

4. a művészt - képzőmű-
vészt

5. a művészt - képzőmű-
vészt

6. a művészt - képzőmű-
vészt

7. a művészt - képzőmű-
vészt

8. a művészt - képzőmű-
vészt

9. a művészt - képzőmű-
vészt

10. a művészt - képzőmű-
vészt

11. a művészt - képzőmű-
vészt

12. a művészt - képzőmű-
vészt

13. a művészt - képzőmű-
vészt

14. a művészt - képzőmű-
vészt

15. a művészt - képzőmű-
vészt

16. a művészt - képzőmű-
vészt

17. a művészt - képzőmű-
vészt

18. a művészt - képzőmű-
vészt

19. a művészt - képzőmű-
vészt

20. a művészt - képzőmű-
vészt

21. a művészt - képzőmű-
vészt

22. a művészt - képzőmű-
vészt

23. a művészt - képzőmű-
vészt

24. a művészt - képzőmű-
vészt

25. a művészt - képzőmű-
vészt

26. a művészt - képzőmű-
vészt

27. a művészt - képzőmű-
vészt

28. a művészt - képzőmű-
vészt

29. a művészt - képzőmű-
vészt

30. a művészt - képzőmű-
vészt

31. a művészt - képzőmű-
vészt

32. a művészt - képzőmű-
vészt

33. a művészt - képzőmű-
vészt

34. a művészt - képzőmű-
vészt

35. a művészt - képzőmű-
vészt

36. a művészt - képzőmű-
vészt

37. a művészt - képzőmű-
vészt

38. a művészt - képzőmű-
vészt

39. a művészt - képzőmű-
vészt

40. a művészt - képzőmű-
vészt

41. a művészt - képzőmű-
vészt

42. a művészt - képzőmű-
vészt

43. a művészt - képzőmű-
vészt

44. a művészt - képzőmű-
vészt

45. a művészt - képzőmű-
vészt

46. a művészt - képzőmű-
vészt

47. a művészt - képzőmű-
vészt

48. a művészt - képzőmű-
vészt

49. a művészt - képzőmű-
vészt

50. a művészt - képzőmű-
vészt

51. a művészt - képzőmű-
vészt

52. a művészt - képzőmű-
vészt

53. a művészt - képzőmű-
vészt

54. a művészt - képzőmű-
vészt

55. a művészt - képzőmű-
vészt

56. a művészt - képzőmű-
vészt

57. a művészt - képzőmű-
vészt

58. a művészt - képzőmű-
vészt

59. a művészt - képzőmű-
vészt

60. a művészt - képzőmű-
vészt

61. a művészt - képzőmű-
vészt

62. a művészt - képzőmű-
vészt

63. a művészt - képzőmű-
vészt

64. a művészt - képzőmű-
vészt

65. a művészt - képzőmű-
vészt

66. a művészt - képzőmű-
vészt

67. a művészt - képzőmű-
vészt

68. a művészt - képzőmű-
vészt

69. a művészt - képzőmű-
vészt

70. a művészt - képzőmű-
vészt

71. a művészt - képzőmű-
vészt

72. a művészt - képzőmű-
vészt

73. a művészt - képzőmű-
vészt

74. a művészt - képzőmű-
vészt

75. a művészt - képzőmű-
vészt

76. a művészt - képzőmű-
vészt

77. a művészt - képzőmű-
vészt

78. a művészt - képzőmű-
vészt

79. a művészt - képzőmű-
vészt

80. a művészt - képzőmű-
vészt

81. a művészt - képzőmű-
vészt

82. a művészt - képzőmű-
vészt

83. a művészt - képzőmű-
vészt

84. a művészt - képzőmű-
vészt

85. a művészt - képzőmű-
vészt

86. a művészt - képzőmű-
vészt

87. a művészt - képzőmű-
vészt

88. a művészt - képzőmű-
vészt

89. a művészt - képzőmű-
vészt

90. a művészt - képzőmű-
vészt

91. a művészt - képzőmű-
vészt

92. a művészt - képzőmű-
vészt

93. a művészt - képzőmű-
vészt

94. a művészt - képzőmű-
vészt

95. a művészt - képzőmű-
vészt

96. a művészt - képzőmű-
vészt

97. a művészt - képzőmű-
vészt

98. a művészt - képzőmű-
vészt

99. a művészt - képzőmű-
vészt

100. a művészt - képzőmű-
vészt

Tippeljétek meg mibe ne-
dik a német?

Tülszen németeket (vagyis,
pontosan) használva
a németeket?
Ha van a német?

Tülszen németeket a foglalkozáshoz?
Ha igen, hogy kell, a foglalkozás
megnevezését el kell, ill. a 2.
fogl. feladatnál meg kell
adni a németet!

L. Készlet Zs. X. 2.

3. kép: A vizsgált hospitálási naplóban rögzített óvodai napirend és tervezet, a gyakor-
latvezető óvónő és a gyakorlatvezető oktató megjegyzéseivel és aláírásával.

A napirendet követő tervezetben egy foglalkozás megtervezését láthatjuk, mely-
nek témája illeszkedik az évszak, időszak ma is feldolgozott ismeretköreihez. A
szerző egy szabadban megvalósítandó tevékenységet, egy kirándulást tervezett
meg, ebből, bár a pontos kezdő és befejező időpontot nem ismerjük, valószínűleg

a második délelőtti kötelező foglalkozás után - 10:30 és 11:50 - szabadban töltött időben kerülhetett sor. A hallgató számára a hagyományos csoportszobai tevékenységekkel ellentétben több szervezési feladat elvégzésére volt szüksége.

A kihagyott oldalak oka mindenekelőtt a gyakorlati tevékenységek alatt a jegyzetelésre rendelkezésre álló kevés idő, másrészt pedig az, hogy a kiadott gyakorlati tájékoztatók nem csupán a gyakorlaton látottak rögzítését, hanem további jegyzeteket, írásos munkákat is a hospitálási napló részeként írtak elő. A fennmaradt forrásban az adatközlő október 4-i óvodai foglalkozáshoz készített tervezetét találhatjuk. A tervezési munkákat tartalmazó dokumentumrészben a foglalkozás adatai - tárgy anyag, feladat és módszerek - mellett kétoszlopos felosztásban a feladatok és a megoldási módok felsorolása következik. A feladatok oszlopban rövid, vázlatos módon történik az egyes tevékenységek felépítése, míg a megoldási módok oszlopban a konkrét tevékenységek, a foglalkozás során elhangzó mondatok és kérdések szerepelnek. A hospitálási naplóban a gyakorlati tevékenység tervezetének leírása mellett a különböző, a gyakorlatvezető oktató által meghatározott írásos anyagok is bekerültek.

[illegible][illegible]

4. kép: Részlet a negyedik félévben vezetett hospitálási naplóból. További oldalak lásd 3. melléklet.

A hospitálási napló több üres oldala után a negyedik félévben, a területi gyakorlatot követően, az intézetbe visszatérő hallgató egyéni gyakorlati foglalkozásának beszámolóját tartalmazza. Rögtön szembeütő lehet számunkra, hogy a hallgató a korábbi félévhez képest mennyivel részletesebben, a tevékenysége egyes mozzanatait milyen alapos módszertani indokok alapján építi fel. Bár természetesen ebben a munkában is láthatunk javításokat, sőt, további oldalakon még áthúzásokat is tartalmaz, azonban a korábbi tervezetekkel ellentétben sokkal tudatosabb, részletesebb munkát láthatunk.

4.4. Az 1970-es évek reformjai

Az 1970-ben megújított képzési programot a Művelődésügyi Minisztérium 1970 augusztusában küldte meg az óvónőképző intézeteknek, akiknek csupán néhány hetük volt arra, hogy az 1970/71-es tanévtől az első évfolyamon az oktatást már az új program alapján kezdjék meg.⁸⁸

A Didaktika tárgyat az első félévben 21 órában (15 óra elmélet 6 óra gyakorlat), a második félévben heti egy órában tanulták a hallgatók, majd kollokviummal zárult a tárgy. A tárgy keretében a hallgatók megismerkedtek a különböző óvodai dokumentációk – ütemterv, hetiterv és a vázlatok – készítésével, valamint a foglalkozások elemzésével.⁸⁹

A Művelődésügyi Minisztérium által megküldött képzési program külön fejezetben foglalkozott a gyakorlati képzés bemutatásával. A dokumentum a korábbi nevelési programokhoz hasonlóan a gyakorlati képzés megszervezéséért felelős személyek közé sorolta a gyakorlati képzés vezetőjét, a gyakorló óvoda vezetőjét, a gyakorlatvezető oktatókat, a módszertani képzésben részt vevő oktatókat

---

⁸⁸ SOE BPK Irattár 447/1970. Az óvónőképző intézetek I. évfolyamának programjai. Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály. Pálmai Kálmán osztályvezető helyettes levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának. Budapest, 1970. augusztus 11.

⁸⁹ SOE BPK Irattár 447/1970. Az óvónőképző intézetek I. évfolyamának programjai. Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály. p. 6.

és a gyakorlói óvodákban dolgozó csoportvezető óvodapedagógusokat.⁹⁰ A gyakorlati képzés heti óraszám az első félévben 2, a másodikban 5, a harmadik félévben 10, a végzés félévében pedig 5 óra volt.⁹¹

Az 1970-ben bevezetett tantervi változások során, a gyakorlati képzés modernizálása érdekében, a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya Útmutatót adott ki az óvónőképző intézetek gyakorlati képzéséhez. A 20 oldalas – mellékletekkel kiegészített – dokumentum tartalmazta az egyes félévek gyakorlati képzésének legfontosabb elveit, a félévek feladatait és kitér a szakmai gyakorlat, illetve az osztályozás előírásaira is.⁹²

I. félév: A pedagógiai-pszichológiai tapasztalatszerzés szakasza

A minisztériumi útmutató a csoportos hospitálások idejét két órában határozta meg. Ebben a dokumentumban az első félév követelményeként a hallgatók számára az elméleti tételek gyakorlatban történő felismerését, a gyakorlat megadott szempontok szerinti elemzését és a képzési tervben előírt gyakorlati feladatok elvégzését írták elő. Feladatként az óvoda személyi és tárgyi feltételeinek, heti-

---

⁹⁰ Uo. Útmutató az óvónőképző intézetek óvodai gyakorlatához. p. 1.

⁹¹ SOE BPK Irattár 566/1970. Tanterv óvónőképző intézetek számára. Kiadja a Művelődésügyi Minisztérium.
p. 7.

⁹² Az alábbiakban közölt tanulmány részben a Képzés és Gyakorlat folyóirat 18. évfolyamának 1.-2. számában megjelent: *A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati oktatása a 70-es évek elején* című tanulmányára épül.

és napirendjének megismerése, valamint az óvodával kapcsolatban álló intézmények megismertetése is szerepelt.⁹³ Egyéni hospitálás keretében minden hallgatónak hat napot kellett eltöltenie az óvodában. Ennek során még nem vezetett önállóan foglalkozást, de bekapcsolódott a gondozási tevékenységekbe, segíthetett a dajka és az óvónő nevelő munkájában és az óvónő felügyelete mellett irányíthatott a foglalkozásokon belül kisebb részegységeket.⁹⁴

II. félév: A kezdő nevelés-tanítás első szakasza

A központi iránymutatás szerint a második félévben a gyakorlati képzés legfontosabb feladata a játék, a testnevelési és ábrázoló foglalkozások önálló vezetésének elősegítése volt, illetve az elméleti és gyakorlati tanulmányok összehangolása az évfolyamdolgozat sikeres elkészülésének érdekében. Az egyéni hospitálás keretén belül továbbra is hat napot kellett eltölteni a gyakorló óvodában, melynek során a hallgató megfigyeléseket végezhetett a gyermekek egyéni és életkori sajátosságait, érzelmi és akaratilag sajátosságait és tevékenységi óráit tekintve.⁹⁵ A hallgatók lehetőséget kaphattak olyan óvodai foglalkozásokon kívüli tevékenységek vezetésére, mint a névsorolvasás, a tízóraiztatás vagy a

---

⁹³ SOE BPK Irattár 447/1970. Az óvónőképző intézetek I. évfolyamának programjai. Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály. Útmutató az óvónőképző intézetek óvodai gyakorlatához. p. 5.

⁹⁴ Uo. pp. 5-6.

⁹⁵ SOE BPK Irattár 447/1970. Az óvónőképző intézetek I. évfolyamának programjai. Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály. Útmutató az óvónőképző intézetek óvodai gyakorlatához p. 6.

szabad játék.⁹⁶ Amennyiben erre lehetőség adódott, részt vettek egy óvodai ünnepély előkészítésében és lebonyolításában.⁹⁷

III. félév: A kezdő nevelés-tanítás második szakasza

A végzős évfolyamok őszi gyakorlati feladataként a hospitáló hallgató felkészült azoknak a tevékenységeknek a vezetésére is, amelyekre addig nem volt lehetősége: az irodalmi, énekzenei, környezetismereti és matematikai foglalkozások szervezésére, irányítására. Bekapcsolódhattak az udvari élet, a kerti munka szervezésébe és vezetésébe. Az Útmutató elvárásai szerint a félév végére minden hallgatónak rendelkeznie kellett a teljes óvodai nap, az összes elvégzendő feladat ellátásához szükséges készségekkel. A legfontosabb teendő a délutános nevelő- és gondozómunka önálló elvégzése volt. A megfigyelések ebben a szemeszterben a materialista világszemlélet megalapozására, az erkölcsi nevelésre, az adminisztrációs munkára irányultak.⁹⁸ Ebben a félévben, ha volt rá lehetőség, családlátogatáson vettek részt az óvónővel.⁹⁹

IV. félév: Az önálló nevelés-tanítás szakasza

Az utolsó félévben a hallgatók négyhetes területi gyakorlatra mentek, melynek helyszínét a képző intézmény és a helyi művelődésügyi szervek közösen határozták meg. Fontos szempont azonban, hogy a területi gyakorlatot csak olyan óvodában tölthette a hallgató, ahol megfelelőek a személyi és tárgyi feltételek. A

---

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Uo. p. 11.

⁹⁸ Uo. pp. 7-8.

⁹⁹ Uo. p. 11.

területi hospitálás fontos feladata volt az óvónői hivatással járó társadalmi, közéleti tevékenység megismerése, továbbá, hogy a hallgatók az adott intézmény napirendjének megfelelő, folyamatos oktató-nevelő munkát végezzenek.¹⁰⁰

Zárfoglalkozás

Az utolsó félév gyakorlati képzése a zárfoglalkozással végződött, melynek része: a gyakorló hallgató által tervezett és vezetett foglalkozás, valamint annak komplex elemzése. Így a végzős hallgatók foglalkozásuk témáját egy héttel korábban megkapták a gyakorlati képzés vezetőjétől. A zárfoglalkozást egyéni hospitálás és vázlatkészítés előzte meg, és módszertani szempontokon alapuló elemzés követte. A foglalkozást megtekintette egy 3 tagú bizottság, melynek elnöke a gyakorlatvezető tanár, tagja pedig a szakmódszertani oktató és a csoportvezető óvodapedagógus volt. A tagok véleménye alapján a bizottság elnöke volt jogosult az érdemjegy megállapítására.¹⁰¹ A záróvizsga során készített jegyzőkönyvbe bekerültek a gyakorlati foglalkozás vázlatai is. Amennyiben a zárfoglalkozás elégtelen érdemjeggyel zárult, a foglalkozás megismételhető volt.¹⁰²

Az 1970-ben megjelent 125/1970/M. K. /MM. rendelet a gyakorlati képzés módosítását írta elő. A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettese, Sarkady Sándor által aláírt gyakorlati képzési tájékoztató tartalmazta a nappali tagozatos hallgatók gyakorlati képzésének követelményeit.

---

¹⁰⁰ SOE BPK Irattár 447/1970. Az óvónőképző intézetek I. évfolyamának programjai. Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály. Útmutató az óvónőképző intézetek óvodai gyakorlatához. pp. 8-9.

¹⁰¹ Uo. pp. 9-10.

¹⁰² Uo. p. 10.

Az „Útmutató” részletesen tárgyalja a négy féléves képzés gyakorlati részének minden fontos tudnivalóját, és meghatározza az egyes félévek képzési feladatait heti bontásban. A dokumentum, amely mellékleteket is tartalmaz, átfogó áttekintést nyújt a pedagógusképzés gyakorlati vonatkozásairól és időbeli struktúrájáról az említett időszakban.

Az útmutatóban meghatározzák a csoportos óvodai gyakorlat napját és időpontját: csütörtökönként reggel 8 órától 10-ig. A különböző óvodához kapcsolódó intézmények megismerése a soproni intézmény esetén a bölcsőde és az iskola működésének feltárásával, intézménylátogatással valósult meg. Az útmutató részletezi, hogy a tanév harmadik és negyedik hetében (szeptember 28. és október 5.) sor került a bölcsődei, majd az iskolai látogatásra. Mindkét esetben hangsúlyozták a két intézmény (bölcsőde és óvoda; óvoda és iskola) közötti kapcsolat fontosságát, valamint az óvoda iskolaelőkészítő szerepét. Az útmutató külön kiemeli, hogy a csoportos gyakorlaton elhangzottakat és az elemzések fontos gondolatait rögzíteni kell a hospitálási naplóban.

	I. félév	II. félév
Csoportos hospitálás beosztása	csütörtök 8 és 10 óra között	péntek 8 és 13 óra között
Egyéni gyakorlat beosztása	két nap délelőtt: 8 és 13 óra között	1. hallgató: 3 nap délelőtt (hétfő, kedd, szerda) 8 és 13 óra között 2. hallgató: 2 nap (csütörtök, szombat) 8 és 13 óra között
	két nap délután: 13 és 17 óra között	1. hallgató: 2 nap délután (csütörtök, péntek) 13 és 17 óra között 2. hallgató: 3 nap délután (hétfő, kedd, szerda) 13 és 17 óra között
	két nap egész nap: 8 és 17 óra között (egy óra ebédszünet)	
Feladat:	„gyakorlati feladat”	testnevelés
		ábrázoló tevékenység foglalkozás megszervezése és vezetése

2. táblázat: Az egyéni hospitálás I. és II. féléves beosztása Soproni Óvónőképző Intézetben, 1972-ben.¹⁰³

Forrás: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzési útmutatója, 1972

¹⁰³ A táblázat már korábban publikálásra került az alábbi tanulmányban. Németh Dóra Katalin (2020). A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlat oktatása az 1970-es évek elején. Képzés és Gyakorlat (Training and Practice) 18(1-2) pp 173-180. a táblázat a 177. oldalon található.

Ahogy a táblázatban látható, az első félév során a hallgatók csoportos gyakorlatára csütörtökönként 8 és 10 óra között, míg a második félévben péntekenként, reggel 8 és délután 13 óra között került sor. A közös gyakorlat heti időtartamának növekedését az is indokolja, hogy míg az első félévben az egyéni hospitálók feladata egy általános "gyakorlati feladat" megvalósítása volt, melyet vagy a gyakorlatvezető tanár, vagy a gyermekcsoportot vezető óvónő határozott meg, addig a második félévben az egy hétre beosztott két hospitáló hallgató valósított meg egy ábrázoló tevékenységet vagy egy testnevelési foglalkozást.

Az egyéni hospitálás beosztása is változott: az első félévben a hallgatók két-két napot töltöttek teljes munkaidőben, illetve kétszer voltak délelőtti és kétszer délutáni beosztásban. A második félévben, a páros gyakorlatok miatt, indokoltá vált, hogy a hallgatók váltották egymást a gyakorlati napokon, azaz felváltva voltak délelőtti és délutáni beosztásban. A hatnapos munkarend miatt a második hallgatónak szombat délelőtt is az óvodában kellett lennie.

	III. félév	IV. félév
Csoportos hospitálás beosztása	kedd és péntek 8- 11 óra között	kedd
Egyéni gyakorlat beosztása	keddi foglalkozó: péntek délután, szombat délelőtt, hétfő egész nap pénteki foglalkozó: kedd délután, szerda délelőtt, csütörtök egész nap	szerda és csütörtök egész nap péntek, szombat, hétfő délelőtt (a hallgató egyéni kérésére hétfő délután is igénybe vehető)
Feladat:	irodalmi /ének-zenei / környezetismereti/ matematikai foglalkozás tervezése és vezetése	Zárfoglalkozás: a csoport ütemtervének megfelelő foglalkozástípusban és témában.

3. táblázat: Az egyéni és csoportos hospitálás III. és IV. féléves beosztása 1972-ben a Soproni Óvónőképző Intézetben.¹⁰⁴

Forrás: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzési útmutatója, 1972

¹⁰⁴ A táblázat már korábban publikálásra került az alábbi tanulmányban. Németh Dóra Katalin (2020). A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlat oktatása az 1970-es évek elején. Képzés és Gyakorlat (Training and Practice) 18(1-2) pp 173-180. a táblázat a 178. oldalon található.

A második táblázat részletezi a harmadik és negyedik félév csoportos és egyéni hospitálásainak alapvető információit. A korábbi félévekhez képest jelentősen nőtt a hallgatók szerepe és feladata az óvodai életben, mivel a harmadik félévben egy hét alatt két délelőttön keresztül ők foglalkoztak a gyerekekkel. Az első évhez képest az egyéni hospitálók időbeosztása is megváltozott, ugyanis ebben a félévben egy délelőtt, egy délután és egy teljes nap állt a rendelkezésükre annak érdekében, hogy megismerkedjenek a gyermekcsoporttal és felkészüljenek az önálló foglalkozásokra. Ebben a félévben a hallgatóknak lehetőségük nyílt arra is, hogy különböző foglalkozásokban, például az anyanyelvi vagy a zenei nevelés területén is részt vegyenek és bekapcsolódjanak az óvodában folyó nevelőmunkába.

A negyedik félévben – a zárófoglalkozás félévében – a második félévben megismert, egész héten át tartó egyéni hospitálási rendszer ismétlődik: a végzős hallgató kétszer (szerdán és csütörtökön) teljes munkaidőben, míg három alkalommal (pénteken, szombaton és hétfőn) délelőtt gyakorolhatott.

1972 tavaszán még a 125/1970/ M. K./ MM. sz. rendelet minisztériumi utasításának megfelelő központi útmutató került kiküldésre az óvónőképző intézetek számára. A központi útmutató elkészítése előtt a tanító- és óvónőképző intézetektől 1972-ben részletes beszámolót kértek a gyakorlati képzéssel kapcsolatban.¹⁰⁵ Az elkészült útmutató újra megerősítette a gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettes beosztását és további feladatokkal egészítette ki. A gyakorlati

---

¹⁰⁵ SOE BPK Irattár 651/1971. Sarkady Sándor levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály Dr. Füle Sándor osztályvezetőhelyettes számára. az Óvodai gyakorlat c. tárgy értékelésének tárgyában. Sopron, 1972. április 7.

képzésben részt vevő oktatók irányítása mellett az egyes félévekre vonatkozó képzési tervek elkészítése mellett a területi szakmai gyakorlat koordinálása és a zárófoglalkozások lebonyolítása is az ő feladatává vált. Így tehát láthatjuk, hogy a vizsgált időszak végére már a felsőfokú óvónőképzés kezdetén a gyakorlati képzést szervező és felügyelő vezetőtanári tisztség helyett egy magasabb, igazgatóhelyettesi tisztséggel töltötték be, így is emelve a képzési terület presztízsét, fontosságát. Az útmutatóban szintén kiemelt szerep jutott a módszertani szakcsoportok vezetőinek, akik feladatukként az intézeti oktatás során a gyakorlat-orientált képzés megszervezését és ellenőrzését kapták.¹⁰⁶

4.5. Gyakorló intézmények

A pedagógusképzés fontos területe a gyakorlati képzésnek helyt adó intézmény, az óvodapedagógusképzés esetén a gyakorló óvoda.

Az 1961-ben, a Művelődésügyi Minisztérium számára megküldött statisztikai beszámoló alapján az intézmény gyakorló óvodája a képző épülete mellett működött, négy csoporttal (kiscsoport, középső, nagycsoport, vegyes). A 126 férőhelyes intézmény a vizsgált időszakban 88%-os kihasználtsággal működött, a munkát nyolc okleveles óvónő és egy óvodavezető látta el napi tíz órában.¹⁰⁷ A gyakorló intézmény ebben az időszakban a város Kereskedelmi Technikumával egy épületben működött, ezzel kapcsolatban az intézmény több alkalommal

---

¹⁰⁶ SOE BPK Irattár 466/1972. Dr. Füle Sándor osztályvezetőhelyettes levele valamennyi óvónőképző intézet igazgatójának, a Budapesti, a Sáropataki és az Esztergomi Tanítóképző Intézet Igazgatójának a gyakorlati képzési útmutató tárgyában. Budapest, 1972. szeptember 11.

¹⁰⁷ SOE BPK Irattár 3/1961. Jelentés az óvodai intézmények (napköziotthonok) helyzetéről. (1960 december 31.-i állapot). Közli: Cserki Ilona vezetőóvónő. Sopron, 1961. január 5.

kérte az épület átalakítását, hogy a két intézmény jobban elkülönüljön egymástól.¹⁰⁸ Ennek kapcsán 1965-ben új bútorokat is rendelt az óvodába az intézet vezetősége.¹⁰⁹ 1966-ban a Kereskedelmi Technikum átszervezésekor, annak megnövekvő helyigénye miatt ismét felmerült a négycsoportos óvoda áthelyezése.¹¹⁰ Az új óvodaépület elkészültéig 1968 és 1972 között a képző intézet épületében kapott helyet az I. sz. gyakorló óvoda.¹¹¹ 1962-ben tovább bővült a gyakorló óvodák köre: az addigi 3 intézmény mellett a negyedik, Uszoda utcai óvoda 1962. augusztus 10-én került a gyakorló intézmények sorába (Kelényi, 1975b, p. 21.). A képző már 1962. februárjában megkezdte a tárgyalásokat a várossal az óvoda átvételével kapcsolatban, ami a Művelődésügyi Minisztérium és a Pénzügyminisztérium jóváhagyása után vált gyakorló óvodává. A megállapodás szerint az óvoda dolgozói vállalták, hogy két éven belül megszerzik a gyakorlatvezető óvónői képesítést, amennyiben ezt nem vállalják, akkor a város áthelyezi őket másik óvodába. További fejlesztésként az új óvodában további három, új csoport nyitásával pedig négy csoport került kialakításra.¹¹² Az intézeti

---

¹⁰⁸ SOE BPK Irattár 739/1961. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Beruházási Vállalatnak a gyakorló óvoda átalakítási programjának tárgyában. Sopron, 1961. november 16.

¹⁰⁹ SOE BPK Irattár 434/1965. Kutasi Ferenc gazdasági igazgató levele Budapestre, az Iskolai Felszereléseket Értékesítő Vállalat Bútorosztályának, óvodai bútorrendelés tárgyában. Sopron, 1965. április 21.

¹¹⁰ SOE BPK Irattár 575/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztálynak az I. szám gyakorló óvoda ügyéről történő jelentés tárgyában. Sopron, 1966. október 3.

¹¹¹ SOE BPK Irattár 19/1968. Földi Lőrinc igazgató levele Babodi Bélának, a Kecskeméti Óvónőképző Intézet vezető tanárának a gyakorló óvodai munkával kapcsolatos anyag megküldése tárgyában. Sopron, 1968, január 25.

¹¹² SOE BPK Irattár 90/1962. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának az Uszoda utcai óvoda átvétele, gyakorló óvoda céljainak tárgyában. Sopron, 1962. február 21.

munkáról megküldött 1964-ben készített összefoglaló jelentésben az intézetigazgató az új intézmény bekapcsolódásával teremtette meg a lehetőséget arra, hogy a gyakorlati képzést végre teljes óraszámban megvalósíthassák.¹¹³

Legkésőbb az 1965-ös évben a képző gyakorló intézményeként működött a Kosuth Lajos utcai óvoda két (kis, illetve középső) csoportja.

Egy új, önálló óvodaépület megépítésére már 1965-ben támogatást kért az intézet a Művelődésügyi Minisztériumtól. Az igénylésben szereplő hats csoportosra tervezett épület már ekkori is az intézet mellett kapott volna helyet.¹¹⁴ Az 1970. évi felújítási költségtervezetben viszont már csak négy csoportos óvodaként szerepelt.¹¹⁵ 1972-re készült el az a korszak minden elvárásának megfelelő, modern belga tükrös megfigyelőszobákkal ellátott gyakorlóóvodai épület, amit a mai hallgatók is látogatnak. (Sarkady és Tóth 1993, p. 116.) Az új gyakorlóintézménybe a korábbi személyi változások miatt két fő gyakorlatvezetői óvónői állást is meghirdetett az intézmény. Az állásra a gyakorló óvodai oklevéllel rendelkező vagy okleveles óvónőket vártak. A pályázathoz a munkaadó minősítését is csatolni kellett.¹¹⁶

---

¹¹³ SOE BPK Irattár 164/1964. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztályának, jelentés megküldése tárgyában. Sopron 1964. március 7.

¹¹⁴ SOE BPK Irattár 968/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályának, távlati fejlesztési terv tárgyában. Sopron, 1965. december 29.

¹¹⁵ SOE BPK Irattár 587/1969. Földi Lőrinc igazgató és Kutasi Ferenc gazdasági igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pénzügyi és Ellenőrzési Főosztályának az 1970. évi felújítási igények bejelentése tárgyában. Sopron, 1969. október 24.

¹¹⁶ SOE BPK Irattár 403/1971. Nagy Miklósné igazgató levele Horváth Imrénének, Sopron Városi Tanács osztályvezetőjének, állaspályázat tárgyában. Sopron, 1971. július 19.

A gyakorló intézményekben dolgozó pedagógusok a 110/1966./M.K.2/A./M.M. számú utasítás alapján a munkaidejükön túl teljesített többletmunka miatt- segítségadás a hallgatók előkészületeiben, a bemutatófoglalkozások és a megbeszélő órák miatt- túlóradíjban részesültek.¹¹⁷ Ez jelzi, hogy a gyakorló óvodai állás a presztízs és a szakmai elismerés mellett anyagi megbecsüléssel is járt.

A gyakorló intézményekkel kapcsolatban az 1962. május 5-én érkezett Művelődésügyi Minisztérium által küldött levélben az Intézeti Tanács jegyzőkönyvére válaszolva Bizó Gyula osztályvezető üdvözölte azt a gyakorló intézmények vezetője által közölt tényt, hogy nem történt semmilyen előzetes szelekció a gyermekek között, a gyakorló óvodákba történő felvételnél nem válogatták ki a legügyesebb gyermekeket, nem szelektálnak, ezzel is kizárják azt, hogy a „*két-féle gyermekanyag*” később problémát okozzon a hallgatók területi szakmai gyakorlatán.¹¹⁸ Az 1963-ban elfogadott intézeti munkatervben külön fejezet foglalkozott a gyakorló intézmények fejlesztésével. Ennek keretén belül az óvodavezetők és a gyakorlatvezető óvónők feladata volt a fegyelmezési eljárások egységesítése, a bemutató foglalkozások színvonalának emelése, de az udvari játéktevékenységek megteremtése is. A hallgatók gyakorlati tevékenységének támogatása érdekében a munkatervben szerepelt a hallgatók munkájának és tevékenységének ellenőrzése, illetve a hallgatói tevékenységekkel kapcsolatos

---

¹¹⁷ SOE BPK Irattár 148/1966. Radnóti Györgyné, a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképzési osztályvezetőjének levele valamennyi tanítóképző és óvónőképző intézet igazgatójának, a hallgatók gyakorlati képzésével kapcsolatos túlóradíjak tárgyában. Budapest, 1966. március 17.

¹¹⁸ SOE BPK Irattár 302/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet vezetésének az Intézeti Tanácsülési jegyzőkönyvek megválasztása tárgyában. Budapest, 1962. április 27.

megfigyelések és javaslatok átadása a gyakorlatvezető oktatóknak.¹¹⁹ Ezzel egy korábban nagy hiányosság kerülhetett pótlásra, mivel a korábbi irattári anyagban nem találtunk arra vonatkozó információt, hogy a gyakorlatvezető oktató és a gyakorlatvezető óvodapedagógus egyeztettek volna a hallgató munkájáról, sőt, a gyakorlati megbeszélésekre nem hívták meg a gyakorlatvezető óvónőket.

További problémaként merült fel, hogy bár 1963-ra már két gyakorló intézmény is teljes egészében az intézet részeként vett részt a hallgatók képzésében, a magas hallgatói létszámok miatt nem kaptak elegendő lehetőséget az önálló tevékenységekre. Emellett további problémaként jelent meg, hogy mindegyik gyakorlati csoport számára minden módszertani területen bemutató foglalkozásokat is le kellett bonyolítani, ami évente összesen kb. 90 foglalkozást jelentett, ami további időt vont el a hallgatók önálló tevékenységeitől. Ekkor került megfogalmazásra a zártláncú TV kiépítésének ötlete, ami megoldást jelentett volna arra, hogy egy-egy módszertani foglalkozást több alkalommal kellett lebonyolítani. A gyakorló intézményekben kialakított kamerákon keresztül az egyes évfolyamok együtt, egyszerre tekintették meg a foglalkozásokat, miközben a módszertani oktatók a tanteremben, tehát az óvodai csoporttól távol, annak megzavarása nélkül tudták a legfontosabb momentumokra, didaktikai lépésekre felhívni a figyelmet.¹²⁰

---

¹¹⁹ SOE BPK Irattár 750/1963. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvóképző Osztályának munkaterv felterjesztése tárgyában. Sopron, 1963. október 8.

¹²⁰ SOE BPK Irattár 688/1963. Szabados László igazgató levele Bizó Gyulának, a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvóképző Osztályának vezetőjéhez, zártláncú Tv kiépítésének tárgyában. Sopron, 1963. szeptember 10.

A gyakorlati képzés és a gyakorló intézmények fejlesztése kapcsán az 1966/1967-es tanévre elkészített munkatervben is szerepel, hogy az óvodai csoportszobák díszítését, és az egyes játékok elkészítése a gyakorlatvezető óvónő, és az ő mintája nyomán a mellette gyakorlatot teljesítő hallgatók feladata.¹²¹

4.6. A legfontosabb modell: a gyakorlatvezető óvónők szerepe a gyakorlati képzésben

A gyakorlati útmutató külön kiemelte az óvodapedagógusok szerepét mind az egyes félévek, mind a hallgatók támogatásának, értékelésének folyamatában: feladatuk a hallgatók önálló tevékenységének bátorítása és a pozitívumokat és negatívumokat egyaránt figyelembe vevő értékelése, a kívánt foglalkozási formák bemutatása volt.¹²² Ugyanakkor a képzők vezetősége is felhívta a figyelmet arra, hogy a hallgatók gyakorlati képzésének biztosítása mellett ugyanilyen mértékű figyelmet kell fordítani a gyermekcsoporttal történő foglalkozásra is.¹²³ Szintén kiemelkedő a gyakorlatvezető óvónőkkel szemben támasztott elvárások erős és határozott megkövetelése; az intézet a gyakorlati képzés során tapasztalt alkalmatlanság, a fegyelmezással kapcsolatos problémák illetve *„minden olyan ténykedésnél, ami az óvónő hivatástudatáról, gyermekszeretetéről alkotott képet kedvezőtlenül érinti,* abban az esetben a hallgatók érdekében nem hagy helyt

---

¹²¹ SOE BPK Irattár 595/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztályának munkaterv felterjesztésének tárgyában. Sopron, 1966. október 11.

¹²² SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10.

¹²³ SOE BPK Irattár 492/1962. Burchard Erzsébet igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály Pénzügyi Osztályának, a Felsőfokú Óvónőképző Intézetek óvodai csoportigényének tárgyában. 1962. június 16.

semmilyen türelmi időnek, mivel „*a hallgatók nem annyira a tanárban, mint az óvónőben látnak mintaképet*”.¹²⁴ Az óvodapedagógusok nem vettek részt az egyes hospitálási fordulók után a megbeszélő-elemző órákon, így a hallgatókkal közös, a pedagógusok véleményének helyt adó értékelő megbeszélésekre külön „óvónői konzultáció” keretében volt lehetőség.¹²⁵ Figyelemreméltó, hogy a gyakorlati tájékoztató kiemelten kérte a hallgatók egyénre orientált értékelését az óvodapedagógusoktól, míg a szintén ugyanezen pedagógusokra vonatkozó óvodai nevelési tartalmi szabályozó még nem fogadta el az egyéni sajátosságokat.

Az 1967-ben a Művelődésügyi Minisztérium számára elküldött, az intézeti tanács által jóváhagyott Szervezeti és Működési Szabályzat minden intézeti tisztség munkaköri leírását is tartalmazza. A gyakorlatvezető óvónők feladatai közé tartozott, hogy a gyakorlati képzés céljainak megfelelően alakítsák ki a féléves oktatási terveket, illetve a gyermekcsoport nevelése során arra is figyelniük kellett, hogy megfelelő pedagógiai feltételeket teremtsenek a hallgatók gyakorlati képzésének megvalósításához.¹²⁶

Az 1968/1969-es tanév I. félévében kiadott gyakorlati képzéssel kapcsolatos utasítás a gyakorlatvezető óvónői feladatok között megemlíti az ún. *csoporthospitálási napló* vezetését. Ebbe a dokumentumba az egyes csoportok gyakorlatvezető óvónői az egyes hallgatókkal kapcsolatos tapasztalataikat és

---

¹²⁴ SOE BPK Irattár 302/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet vezetőségének az Intézeti Tanácsülési jegyzőkönyvek megválasztása tárgyában. Budapest, 1962. április 27.

¹²⁵ Uo. p. 9.

¹²⁶ SOE BPK Irattár 504/1967. A Soproni Óvónőképző Intézet Szervezeti és Működési Szabályzata. Megvitatta és elfogadta az Intézeti Tanács 1967. december 20-i ülésén.

meglátásaikat rögzítették. Ez szolgált az egyes hallgatói csoportok kétéves fejlődésének nyomon követésére is, tehát amikor a hallgatói csoportok óvodai csoportot váltottak, az óvónők az átadott napló segítségével megismerkedhettek az egyes hallgatók előzetes eredményeivel is.¹²⁷

A hallgatói gyakorlatok eredményes segítése érdekében 1961-ben a gyakorló intézmények óvónői közül öt fő vett részt a Kecskeméti Óvónőképző Intézetben megszervezett mintaóvónői vizsgán. Továbbá a gyakorlatvezető tanárok hiányzása esetén helyettesítették őket az elemző megbeszélő órán.¹²⁸

1962-ben megjelent minisztériumi utasítás minden gyakorló óvodában dolgozó óvónő számára előírta a gyakorló óvónői vizsga letételét. Az esetleges elfoglaltság elkerülése érdekében a soproni gyakorló óvodák óvónői a kecskeméti intézetben tették le az óvónői vizsgát, a soproni helyszínen pedig a szarvasi képző óvodapedagógus munkatársai vizsgáztak.¹²⁹ Szintén felmerült az az ötlet, hogy a felsőfokú tanulmányokat végzett fiatal óvodapedagógusok nyerjenek felvételt a gyakorló óvodákba.

---

¹²⁷ SOE BPK Irattár 486/1968. Útmutató a Pedagógiai gyakorlatok c. tantárgyhoz az 1968/1968-es tanévre. Közli: Dudás János, vezetőtanár. Sopron, 1968. szeptember 17.

¹²⁸ SOE BPK Irattár 135/1965. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Kecskeméti Felsőfokú Óvónőképző Intézet Igazgatóságának, mintaóvónői vizsga tárgyában. Sopron, 1961. május 16.

¹²⁹ SOE BPK Irattár 900/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele valamennyi Tanító- és Óvónőképző Intézet igazgatójának a tanítóképző intézeti gyakorló iskolai tanítói, valamint az óvónőképző intézeti gyakorló óvodai óvónői vizsgál szabályozása. Budapest, 1962. november 8.

A Művelődésügyi Minisztérium a javaslatra a következőt válaszolta: „*Mi is egyetértünk abban, hogy mintaóvónőnek ki lehet nevezni fiatal, a gyakorlatban jól bevált, új képzőnk neveltjeit.*

Azonban ezeket a személyeket úgy kell kiválasztani, hogy sem szakmai munkájuk, sem emberi magatartásuk ne hagyjon különösebb kívánnivalót.”¹³⁰ 1962-ben már a megyei körzeti óvodai felügyelők is részt vehettek a mintaóvónői képzésen.¹³¹

Az 1968-ban kiadott, a képző intézmény gyakorló óvodáival és gyakorlatvezető óvónőivel kapcsolatos részletes beszámoló kiemeli, hogy a gyakorló intézmények pedagógusai

*„következtesen és tudatosan alakítják ki a hallgatóinkban a nevelési és oktatási reláció által megkívánt szocialista óvónői személyiségvonásokat, ehhez pozitív példaadásuk, hivatás- és gyermekszeretetük hatékony ösztönzést jelent.”*¹³²

Ebből az idézetből is jól látható, hogy a képző intézmények nem csupán a gyakorlati képzésben betöltött, a hallgatók segítségét, bátorítását jelentő feladatokat,

---

¹³⁰ SOE BPK Irattár 960/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele Szabados Lászlónak, a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának az Intézeti Tanács jegyzőkönyvének megválaszolása tárgyában. Budapest, 1962. december 12.

¹³¹ SOE BPK Irattár 36/1963. Baranyai Sándor, Zala Megyei Tanács VB. Művelődési Osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának, a körzeti felügyelők tanfolyamának tárgyában. Zalaegerszeg, 1963. január 10.

¹³² SOE BPK Irattár 19/1968. Földi Lőrinc igazgató levele Babodi Bélának, a Kecskeméti Óvónőképző Intézet vezető tanárának a gyakorló óvodai munkával kapcsolatos anyag megküldése tárgyában. Sopron, 1968, január 25.

hanem a példamutató, szocialista meggyőződést tükröző magatartást is fontosnak tartották, különösen elvárták a gyakorlatvezető pedagógusoktól.¹³³

Az intézet képzésével kapcsolatban 1971-ben az intézet új Nevelési Programot adott ki. Ennek első fejezetében: „*Az intézetben folyó nevelőmunka célja és konkrét helyzete*” című fejezetben az óvónőképzés céljaként a felsőfokú képzés megindításakor már megismert célkitűzést, a „*szocialista erkölcsű óvónők képzését*” jelölte meg. A dokumentum a szocialista óvónő személyiségmodelljét is részletesen bemutatta, így valószínűleg a következőkben felsorolt személyiségjegyek meglétét követelték meg a gyakorló intézményekben dolgozó óvodapedagógusoktól is.

A személyiségmodell bemutatásakor a megkívánt személyiség jellemzőit alapvetően három csoportba sorolhatjuk: az ideológiai-világnézeti követelmények, a módszertani-szakmai tudás, illetve a különböző kedvező pozitív személyiségjegyek körébe. Az alábbi táblázatban részletezzük a dokumentum által megfogalmazott kritériumokat.

---

¹³³ SOE BPK Irattár 19/1968. Földi Lőrinc igazgató levele Babodi Bélának, a Kecskeméti Óvónőképző Intézet vezető tanárának a gyakorló óvodai munkával kapcsolatos anyag megküldése tárgyában. Sopron, 1968, január 25.

Ideológiai-világnézeti követelmények	Módszertani-szakmai tudás szakmai elkötelezettség	Kedvező-pozitív személyiségjegyek
• marxista–leninista világnézet • szilárd meggyőződés a világnézeti kérdésekben • elkötelezettség a szocializmus ügye iránt • társadalmi, politikaiközéleti aktivitás • kollektivizmus • áldozatvállalás a közösség érdekeiért • szocialista munkafegyelem • a szocializmus aktív építésében történő részvétel • szocialista hazafiság • proletár internacionalizmus	• korszerű szakmai műveltség: ○ pedagógia ○ lélektan ○ módszertan • nevelési és oktatási feladatok terén: ○ tudatosság ○ önigényesség ○ tervszerűség • megfigyelő- és elemzőképesség • előretervezés • megosztott figyelem • tudatos alkalmazkodás • jó rajzi kifejező képesség • anyahelyettes	• tisztelet és bizalom a gyermekek iránt • finom beleélőképesség • hitelesség • hivatás- és munkaszeretet • derűs, életvidám, dinamikus személyiség • anyahelyettes

4. táblázat: A Nevelési Program által megfogalmazott szocialista óvónőeszmény tényezői.

Forrás: Nevelési Program 1971, pp. 7-8.

A fenti táblázatból jól látható, hogy a Nevelési Program elsősorban a világnézeti-ideológiai területen fogalmazta meg a legtöbb és legpontosabb elvárásokat a szocialista óvónővel szemben. A 2.4. alfejezetünkben már részletesen foglalkoztunk a szocialista állam által megfogalmazott emberképpel és pedagóguseszménnyel. Akkori megállapításainak a fent bemutatott forrás is igazolja, hiszen a legfontosabb kiemelkedő tényezőként a pedagógus elköteleződése, és a világnézeti szilárd meggyőződés szerepel. A kizárólag elvi meggyőződés azonban nem volt elegendő: az aktív politikai szerepvállalás és a közösségi munka szintén megjelenik az első elváráscsoport követelményei között.

A második csoportot a módszertani-szakmai tudás és elkötelezettség részterületei alkotják. Ezen a területen szerepelt a képzési rendszerben is felismerhető hármas felosztás minden területén a magas tudásszint. A nevelőmunka során elvárt pontos munkavégzés, a tudatos, tervszerű nevelőtevékenység és a megosztott figyelem szintén a második csoportban kapott helyet. Bár az óvónőknek nem csupán a képzőművészeti, ábrázolási képességeiket kell folyamatosan fejleszteniük, hanem több más területén is bizonyítaniuk kellett, a Nevelési Program mégis csak ezt a területet emelte ki. A felosztásban a második és a harmadik csoportba is bekerült az „anyahelyettes” kifejezés. Előbbi csoportba azért, mert a tájékoztató ezen kifejezés alatt a sokrétű nevelési feladatok ellátásának képességét érti, a harmadik csoportban pedig a kifejezés érzelmi vetületei kerülnek meghatározásra.

A harmadik csoportba kerültek a kedvező-pozitív személyiségjegyek. Ebbe a csoportba azok a vonások tartoznak, amelyeknek megléte tovább segítheti az

eredményes nevelőmunkát, azonban nem minden esetben következnek egyenesen a világnézeti meggyőződésből, vagy a magas szakami tudásból. Ebbe a csoportba került a gyermekkel szembeni tiszteletteljes attitűd és a hitelesség, a gyermekek lelki állapotának megértése, valamint a vidám, dinamikus személyiség.

A fenti táblázatot átvizsgálva megállapíthatjuk, hogy míg a világnézeti és szakmai kompetenciák meghatározása esetén sokkal konkrétabb, könnyebben mérhető tulajdonságok kerültek meghatározásra, addig a személyi kompetenciák területén jóval kevesebb pontos adat állt rendelkezésre. Ennek oka a Nevelési Program további fejezeteiben keresendő: négy területet határoz meg a képző intézet vezetősége és oktatói számára, amiket az alábbi táblázatban ismertetünk:

Feladatterület	Részfeladatok	A feladatok megvalósításának felelősei
A marxista világnézet kialakítása	• világnézeti felelősség tudatosítása • materialista szemlélet megalapozása • a szaktárgyi oktatásban megjelenő materialista szemlélet erősítése • világnézeti meggyőződés kialakítása • felkészülés a következő nemzeték dialektikus materialista szellemben történő nevelésére	oktatók patronáló tanárok marxizmus–leninizmus oktató tanárok gyakorló óvónők KISZ szervezet
A KISZ eszmei–politikai–világnézeti nevelőmunkájának segítése	• az ifjúsági vezetők kiválasztása, nevelése • önállóságra nevelés • közéleti tevékenységi kör bővítése • kultúra, sport, szabadidő • kollégiumi munka segítése	Nevelési Bizottság KISZ-vezetőség Kultúrnevelési Bizottság Sportkörvezető tanárok kollégiumi bizottság
Értelmi képességek fejlesztése	• támogatás az alábbi területeken: ○ elsőoktatási tanulási módszerek ○ folyamatos tanulás ○ hátrányos helyzetűek segítése • tudományos érdeklődés megalapozása • korszerű oktatási módszerek	szakcsoportvezető oktató szaktanárok Tudományos Bizottság óvónők gyakorlatvezető tanárok

	• alkalmazása • érdeklődéskeltés a • szaktudományok legújabb • eredményei iránt • tudatos készülés a hivatásra • az alaposság igénye • elmélet és gyakorlat egységének igénye ○ az egység megvalósítása a konkrét óvodai munkában • Technikai érdeklődés	
A szocialista óvónői tulajdonságok kialakítása	• fejlesztés az alábbi területeken: ○ gyermekszeretet ○ hivatásszeretet ○ munkafegyelem ○ a közösségi magatartás kialakítása ○ a társadalomhoz kapcsolódó szocialista viszony kialakítása ○ hazafiság, internacionalizmus és szocialista humanizmus	gyakorlatvezető tanárok gyakorlatvezető óvónők KISZ kollégiumi vezetőség

5. táblázat: Az 1971-ben megjelent Nevelési Program megvalósításához szükséges feladatterületek és feladattípusok felosztása.

Forrás: Nevelési Program, 1971, pp. 15-21.

A fenti táblázatban is jól láthatjuk, hogy a megújított Nevelési Program által megfogalmazott szocialista óvónő eszményének megvalósításához a program szerzői elsősorban a világnézeti-ideológiai képzettség és képességegyüttes meg-

valósításában látták a megoldást. A kétéves képzés során minden oktatótól elvárták, hogy tárgyait a politikai-ideológiai céloknak megfelelően oktassa. Már a hallgatók felvételekor fontos szempont volt az ideológiai megbízhatóság, ennek további erősítését várták el a képzés során. A pedagógusképzés során nem csupán az éppen tanulmányokat folytató hallgatók szilárd világnézeti alapokkal történő ellátása volt a legfontosabb, hanem az, hogy a végzett pedagógus a pályán elhelyezkedve a felnövekvő nemzedékek nevelőjeként már a legkisebb életkorban megkezdje a szocialista ideológiával történő azonosulás elősegítését. Munkája során a gyermekek mintának tekintik őt, így nem csupán az elméleti tudás, a látszólagos politikai egyetértés, hanem a valódi, belső meggyőződés is a követelmények közé került. Ennek a tudatos politikai kádereképzésnek nem csupán az oktatóközösség, hanem a kollégiumban működő KISZ szervezet is elősegítője volt. Ez utóbbi szervezet a hallgatók önszerveződésének elősegítése mellett a politikai programok népszerűsítéséért, de a kulturális-, sport- és szabadidős tevékenységek megszervezéséért, sőt felügyeletéért is felelt. Így a kollégiumi neveléssel kiegészülve az intézeti évek alatt a hallgatók mindennapjai, a közösségek működése sem feltétlenül a spontán érdeklődés mentén, hanem a politika által befolyásolt módon, ellenőrzés alatt folyt. A tanító- és óvóképző intézetek fejlesztésével kapcsolatos, Jászberényben megrendezésre kerülő értekezlet dokumentációs anyagában is felmerült a képző intézetek átszervezésének

gondolata. A fejlesztési terv azonban kiemeli, hogy a tanító- és óvóképzés kapcsán annak nevelőképző jellege miatt is szükséges a kollégium és az intézet szoros együttműködése.¹³⁴

A harmadik feladatkörbe tartozik a hallgatók értelmi képességeinek fejlesztése. A vizsgált korszakot ismerve talán nem meglepő, hogy ez a terület nem lehetett fontosabb a politikai elköteleződésnél. Az értelmi fejlesztési terület így is számos kérdéskört foglalt magában: a felsőfokú képzéshez szükséges tanulási módokat, az önálló felkészüléshez szükséges képességet, de a tanárokkal, diáktársakkal való sikeres együttműködésre való alkalmasság is ebben a feladatcsoportban kapott helyet. Az eredményes szakmai képzéshez az oktatóktól a tárgyak oktatási módszerének folyamatos fejlesztését is elvárták. A feladatok körébe tartozott a szakmai, tudományos munka, a legújabb eredmények iránti érdeklődés. Kutatásunk szempontjából két fontos feladatkör is itt kapott helyet: a hivatásra történő felkészülés, valamint az elméleti és gyakorlati képzés egységének megvalósítása és annak alkalmazása az óvodai nevelőmunka során. Ezen belül a feladatok között szerepelt az elméleti ismeretek, a különböző tantárgyak kapcsán szerzett ismeretek, a gyermekek egyéni és életkori sajátosságainak felfedezése és megfigyelése a gyakorlóintézményekben. A korszerű képzés keretein belül a hallgatók a vizsgált korszak végére nagy népszerűségének örvendő technikai eszközök, pl. diavetítő, magnó, televízió óvodai alkalmazási lehetőségeit is megismerték.

---

¹³⁴ SOE BPK Irattár 962/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának, emléketető küldésének tárgyában, a jászberényi korszerűsítési értekezletről. Budapest, 1962. december 10.

A negyedik terület a szocialista óvónői tulajdonságok kialakításával foglalkozik. Ebben a feladatesoportban láthatjuk talán a leginkább viszont a képzési célban megfogalmazott követelményeket. A gyermekszertet területén belül a csoportba járó gyerekekkel kialakított személyes kapcsolat, az egyéni és életkori fejlődési jellemzők pontos ismerete, a bizalmon és tiszteleten alapuló mindennapi nevelési feladatok megvalósítása a cél. Az első tanévben a kezdeti bizonytalanságok leküzdésével, a második évben pedig a foglalkozások megvalósítása során megjelenő tudatossággal és önfegyelemmel egészül ki. A hivatásszeretet tekintetében az elvárások közé tartozott az óvónői hivatással kapcsolatban kialakuló reális kép megerősítése, a kihívásokra adott pozitív, optimista megközelítés és a minél széleskörűbb felkészülés a zárófoglalkozásra. A szocialista óvónővel szemben követelményként megfogalmazott munkafegyelem és közösségi magatartás kialakítása. A szakcsoportok, azok vezetői és oktatói számára feladatként a reális tantárgyi elvárások kialakítása, a hallgatói teljesítmények folyamatos értékelése jelent meg.

4.7. Területi gyakorlat

A felsőfokú képzésről rendelkező 1958. évi 26. számú törvényerejű rendelet mind az óvónő- mind a tanítóképzésben összefüggő területi gyakorlatról rendelkezik az utolsó félévekben.¹³⁵ Ennek időtartamát a rendelet négy hétben határozta meg. Ennek emelésére már az első évfolyamok végzése után, az óvodai felügyelők és a megyei művelődésügyi osztályok vezetői is tettek javaslatot.¹³⁶ A képző intézet első végzős évfolyama a területi szakmai gyakorlatát Győr-Moson-Sopron és Vas megye óvodáiban töltötték. Az 1961-ben kiadott területi gyakorlati tájékoztató is megjegyzi, hogy az aktuális óvodai beosztás csak átmeneti, a következő években a területi elv alapján igyekeztek kísérletet tenni a területi elv megvalósítására.¹³⁷ Az első végzős évfolyam területi gyakorlatáról általánosan pozitív eredményekről számolt be az intézet vezetősége.¹³⁸

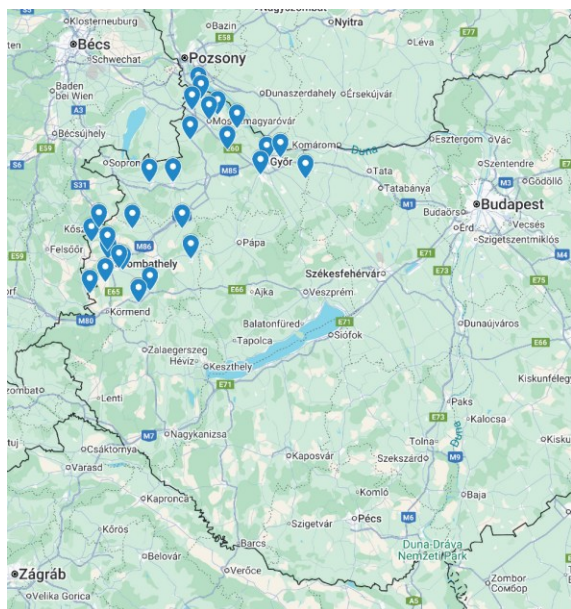
---

¹³⁵ SOE BPK Irattár 6/1961. Dr. Mesisel János főosztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának, szakmai gyakorlaton résztvevő hallgatók ösztöndíjának tárgyában. Budapest, 1961. január 4.

¹³⁶ SOE BPK Irattár 254/1962. Jelentés az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. Művelődésügyi Minisztérium, Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvóképző Osztály. Budapest, 1962.

¹³⁷ SOE BPK Irattár 36/1961. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek, a II. éves óvóképzős hallgatók szakmai gyakorlatának tájékoztatója tárgyában. Sopron, 1961. január 23.

¹³⁸ SOE BPK Irattár 132/1961. Szabados László igazgató levele Dr. Hermann Alíznek, a végzős hallgatók területi gyakorlatának tárgyában. Sopron, 1961. március 8.

3. ábra: A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet területi gyakorlatának helyszínei az 1960/1961-es tanévben.¹³⁹

Forrás: SOE BPK Irattár 169/1961. Kimutatás a II. évfolyam egyhónapos gyakorlatának területi beosztásáról.

A következő években a területi szakmai gyakorlatot a 35.789/1960. III. M.M. számú rendelet határozta meg, mely értelmében az óvónőképző intézetek hallgatói a negyedik félévben hat héten keresztül szakmai gyakorlaton vettek

¹³⁹ Az 1960/1961-es tanévben a II. évfolyamos hallgatók az alábbi településeken teljesítették a területi szakmai gyakorlatot: Bezenye, Bozsok, Bük, Celldömölk, Fertőszentmiklós, Gencsapáti, Győr, Győrszentiván, Halászi, Hédervár, Hegyeshalom, Ják, Kám, Kámon, Kapuvár, Kenyeri, Kőszeg, Lébény, Ménfőcsanak, Mosonmagyaróvár, Mosonszentjános, Rajka, Rétalap, Szentkirály, Szentpéterfa, Táplánszentkereszt, Vasvár.

Forrás: SOE BPK Irattár 169/1961. Kimutatás a II. évfolyam egyhónapos gyakorlatának területi beosztásáról.

részt.¹⁴⁰ A területi gyakorlaton szerzett érdemjegy és a hallgatóról készített értékelés a IV. félévi Gyakorlati képzési tárgy részét képezte, és a megküldött értékelés a végzős hallgatók részletes jellemzésében is helyet kapott,¹⁴¹ ezért különösen nagy hangsúlyt fektettek ennek a tapasztalatszerzési lehetőségnek minél alaposabb megszervezésére és körültekintő, a képző intézet és a felsőbb felügyeleti hatóságok (Megyei Művelődésügyi Osztályok, és a Művelődésügyi Minisztérium

Pedagógusképző Osztálya) által több alkalommal ellenőrzött sikeres megvalósulására. A területi gyakorlat során a hallgatók széleskörű írásbeli feljegyzéseket készítettek, az óvodai nevelés négy területén: hospitálási naplót, napi és foglalkozási vázlatokat írtak, lemásolták az óvoda munka- és ütemtervét, és a csoportnapló egyes bejegyzéseit, valamint a hallgató leírta tapasztalatait a szülői értekezlet, a családlátogatás, a munkatársi értekezlet és a társadalmi munka során.¹⁴²

A területi gyakorlatok során elsősorban a hallgatók lakóhelyéhez közeli intézményekbe nyertek felvételt.¹⁴³ A területi szakmai gyakorlatok értékelésében a

---

¹⁴⁰ SOE BPK Irattár 974/1964. Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.

¹⁴¹ SOE BPK Irattár 165/1967. Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1967. évi területi szakmai gyakorlatához. Közli: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron, 1967. április 2. p. 2.

¹⁴² SOE BPK Irattár 820/1961. Tájékoztató a szakmai gyakorlatot vezető óvónők részére. Közli: Gubacsy Endre igazgatóhelyettes. Sopron, 1961. november. 25.

¹⁴³ SOE BPK Irattár 974/1964. Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.

megyei művelődésügyi osztályok a körzeti óvodai felügyelőket is bevonták.¹⁴⁴ A megyei felügyelő kollégák feladata a területi szakmai gyakorlatok befejezésével nem ért véget: később is szerepet kaptak a pályakezdő fiatal óvónők életének alakításában. Vincze Tiborné, Somogy megyei felügyelő a fiatal óvónők élet- és lakáskörülményeinek javításában való közreműködés mellett a szakmai közösségbe történő hatékony beilleszkedést, a közösségi élet fejlődésének támogatását jelöli meg a felügyelők feladataként (Vinczené, 1967, p. 321.). Továbbá 1962-ben a területi gyakorlatot vezető pedagógusok közül többeket a hallgatók támogatásában, segítésében végzett munkájáért a képző terjesztette fel az egyes megyék Művelődésügyi Osztályaihoz, a pedagógusnapi jutalmak megítéléséért.¹⁴⁵ A területi gyakorlatok zárása után a megyei tanácsok vezetői is visszajelzést küldtek a hallgatók munkájáról. Az általános dicséret és elismerés mellett néhány területen további fejlesztést és javítást is javasoltak. Többek között a napi tervezési feladatok, a szabad játékidő kihasználásában és a vázlatok készítésében javasolták a további támogatást, fejlesztést az intézet részéről.¹⁴⁶

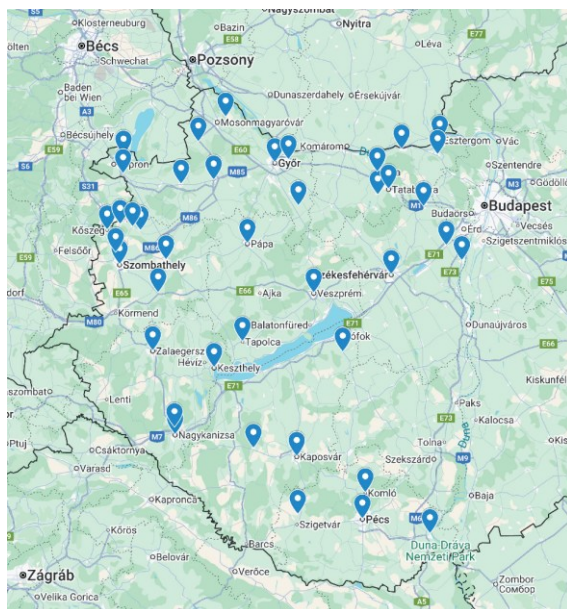
¹⁴⁴ SOE BPK Irattár 170/1964. Erdélyi Béla, Vas megye tanácsának VB. Művelődésügyi osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának, szakmai gyakorlat értékelése tárgyában. Szombathely, 1964. március 7.

SOE BPK Irattár 287/1964 Benke Ferenc osztályvezető, Kőszeg város Tanács Végrehajtó Bizottság Művelődésügyi Osztály osztályvezetőjének levele a Felsőfokú Óvónőképző Intézet igazgatójának nyári időnyitóközi otthonok szervezésével kapcsolatos óvónői igény tárgyában. Kőszeg, 1964. április 15.

¹⁴⁵ SOE BPK Irattár 273/1962. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanácsok VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek (Győr, Tatabánya, Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár, Pécs, Székesfehérvár, Veszprém) a területi szakmai gyakorlatba bekapcsolódó óvónők pedagógusnapi jutalmának tárgyában. Sopron, 1962. április 20.

¹⁴⁶ SOE BPK Irattár 180/1963. Baranyai Sándor, a Zala Megyei Tanács Művelődésügyi Osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézetnek, összesítő jelentés az óvónőképzős hallgatók hathetes szakmai gyakorlati munkájának tárgyában.

4. ábra: A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet területi szakmai gyakorlatának helyszínei az 1962/1963-as tanévben.¹⁴⁷

Forrás: SOE BPK Irattár 95/1962. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek, a szakgyakorlatok intézeti ellenőrzésének tárgyában. Sopron, 1962. február 9.

Az egészen a felsőfokú képzés bevezetésétől előírt, az első tanév zárását követő nyári társadalmi gyakorlatot 1964-ben megszüntették, ám a további önkéntes

¹⁴⁷ Az 1962/1963-as tanévben az alábbi településeken került sor szakmai gyakorlatra: Bicske; Bük; Csepreg; Csertő; Csorna; Dorog; Ercsi; Esztergom; Fertőrákos; Gencsapáti; Győr; Győr-asszonyfa; Győrszentiván; Halászi; Horvátzsidány; Kám; Kaposvár; Kapuvár; Keszthely; Komló; Kópháza; Környe; Kőszeg; Lábatlan; Martonvásár; Mohács; Mosonszentjános; Nagybajom; Nagykanizsa; Palin; Pápa; Pécs; Ságvár; Sárvár; Székesfehérvár; Szombathely; Tapolca; Tata; Tatabánya; Veszprém; Zalaegerszeg. Forrás: SOE BPK Irattár 95/1962. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek, a szakgyakorlatok intézeti ellenőrzésének tárgyában. Sopron, 1962. február 9.

részvételt a különböző úttörőtáborban, napközikben vagy óvodában támogat-
ták.¹⁴⁸ Így az 1964-es évben a nappali hallgatók lehetőséget kaptak arra, hogy
különböző, úgynevezett idénynapközikben vállaljanak vezetői állást. Ezekben
az intézményekben az óvodai helyettesítéssel ellentétben nem csupán az intéz-
mény pedagógiai munkáját, hanem gazdasági és adminisztrációs feladatokat is
el kellett látniuk.¹⁴⁹

Az ebben az időben csupán ötödik éve felsőfokúvá váló óvónőképzés, valamint
az óvodáztatás korabeli helyzetét jól mutatja, hogy a Művelődésügyi Miniszté-
rium levélben kérte az intézeteket, hogy jelentsék a területi szakmai gyakorlato-
kon fellépő, a szakmai gyakorlat sikerességét esetlegesen hátráltató anyagi,
lakhatási, étkezési nehézségeket, amelyek megoldására, az adatok bekérésére
utasították az intézetek igazgatóit. A szakmai területi gyakorlatok során a Sop-
roni Óvónőképző Intézet igazgatója szerint a hallgatók többségét a lakhatással
kapcsolatos problémák érintették, több esetben a szállás mellett a téli időszak
miatt a tüzelőanyagról külön kellett gondoskodniuk, valamint több hallgató az

---

¹⁴⁸ SOE BPK Irattár 241/1964. Bízó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógus-
képző Osztály vezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézethez nyári társadalmi gya-
korlatok megszüntetése tárgyában. Budapest, 1964. április 6.

¹⁴⁹ SOE BPK Irattár 310/1964. Szabados László igazgató levele a Győr-Moson, Vas, Somogy,
Fejér, Baranya, Komárom, Veszprém Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály Vezetőjének
I. évfolyamos hallgatók nyári munkába állítása tárgyában. Sopron, 1964. április 24.

SOE BPK Irattár 152/1964. Kovács Ferenc, a vasvári Járási tanács VB. Művelődésügyi
osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának, idény-
napközi otthon vezetésére hallgatók igénylésének tárgyában. Vasvár, 1964. február 27.

SOE BPK Irattár 176/1964. Németh László, A Celldömölki Járási Tanács VB. Művelődési
Osztály vezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának idénynapközi
otthonvezetők kérésének tárgyában. Celldömölk, 1964. március 7.

óvodai irodai helyiségekben kapott szállást.¹⁵⁰ A következő félévben aktuális területi szakmai gyakorlat szervezésekor az egyes gyakorlati helyszíneken, az intézet költségén lakhatás és ellátás biztosítását kérték a Megyei Művelődésügyi Osztályoktól.¹⁵¹

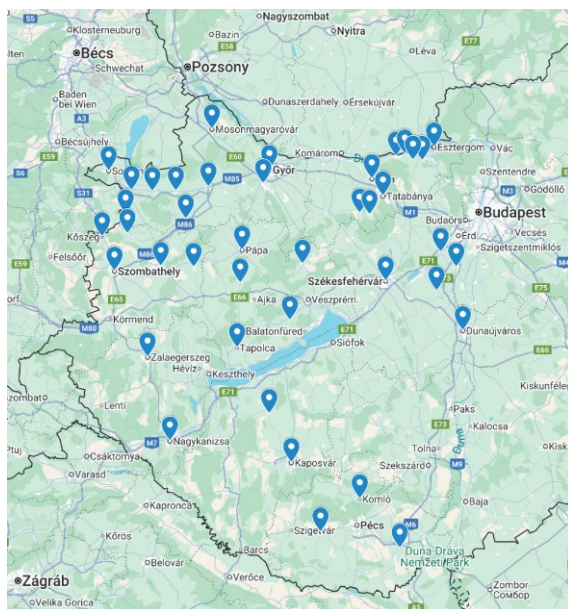
Az 1964/1965. tanévben összesen 109 hallgató kezdte meg 6 hetes szakmai gyakorlatát, közülük 10 fő soproni intézményekben. A vizsgált évben a területi gyakorlatra kiküldött hallgatók Győr-Sopron, Vas, Komárom, Veszprém, Fejér, Zala és Baranya megyében, az intézet felvételi körzetében teljesítették a területi gyakorlatot.¹⁵² Az alább látható térképen is jól kivehető, hogy a kijelölt területi szakmai gyakorlati helyszínek pontosan lefedik a képző felvételi területét, és nem került kiküldésre egy hallgató sem a kecskeméti vagy a szarvasi képző intézmények felvételi területére. A legtöbb helyszín Győr-Moson-Sopron, Vas, és Komárom-Esztergom megyében volt, ennek legfőbb oka a felvett hallgatók származási települése lehetett; ugyanakkor érdekes lehet még, hogy szinte minden megye megyeszékhelyére, így Győrbe Szombathelyre, Tatabányára, Székesfehérvárra és Zalaegerszегre, valamint Kaposvárra is kerültek hallgatók, míg Veszprém és Baranya megye megyeszékhelyei kimaradtak (Veszprém és Pécs).

---

¹⁵⁰ SOE BPK Irattár 589/1964. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztályának szakmai gyakorlatos ösztöndíjak megállapítása, illetve az ezzel kapcsolatos adatok bekérésének tárgyában. Sopron, 1964. július 14.

¹⁵¹ SOE BPK Irattár 7/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály vezetőjének a II. éves óvóképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár. Sopron, 1965. január 6.

¹⁵² SOE BPK Irattár 73/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztály vezetőjének, az 1965. évi szakmai gyakorlattal kapcsolatos tájékoztatás tárgyában. Sopron, 1965. január 22.

5. ábra: az 1963/1964-es tanév területi szakmai gyakorlatának helyszínei.¹⁵³

Forrás: SOE BPK Irattár 974/1964 Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában.

Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.

¹⁵³ Az 1963/64-es tanévben az alábbi településeken vettek részt a Soproni Óvónőképző Intézet hallgatói területi szakmai gyakorlaton: Beled, Bokod, Bóly, Celldömölk, Csepreg, Csorna, Dunaújváros, Ercsi, Esztergom, Fertőszentmiklós, Győr, Kaposvár, Kapuvár, Komló, Kőszeg, Lábatlan, Martonvásár, Ménfőcsanak, Mogyorósbánya, Mohács, Mosonmagyaróvár, Nagykanizsa, Noszlop, Nyergesújfalu, Oroszlány, Pápa, Pereszteg, Pusztaszabolcs, Sárvár, Siófok, Somogyvár, Sopron, Székesfehérvár, Szentlőrinc, Szombathely, Tapolca, Tata, Tatabánya, Tokod, Tótvázsony, Und, Zalaegerszeg, Zirc. Forrás: SOE BPK Irattár 974/1964 Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.

Az 1965-ben megkezdődő területi szakmai gyakorlatok előkészítése során az irattári anyagban megtalálható tájékoztatóban megjegyzik, hogy korábban általában párosával osztották el a hallgatókat a különböző intézmények csoportjaiba, ettől az évtől már több esetben egyénileg történt a hallgatók elosztása. Ezzel kapcsolatban az intézet csak a szükséges csoportok számát küldte meg a megyei művelődésügyi osztályoknak, a konkrét intézmények kijelölése és az adatok megküldése az intézet és a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztályának feladata volt.¹⁵⁴

Az 1964/65-ös tanévben a másodéves hallgatók január 25. és március 6. között töltötték el a szakmai gyakorlatukat. Ezzel kapcsolatban az intézet a területi szakmai gyakorlatba újonnan bekapcsolódó óvodai felügyelők és óvodapedagógusok számára kétnapos előkészítő tanfolyamot is szervezett.¹⁵⁵

A rövidre szabott tájékoztató, melyet a gyakorlatvezető pedagógusok kézhez kaptak, melyben felhívták a figyelmet, hogy a gyakorlati idő nem módosítható, rövidíthető, amennyiben betegség miatt hiányozna egy hallgató, később pótolandó.

---

¹⁵⁴ SOE BPK Irattár 974/1964. Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.

¹⁵⁵ SOE BPK Irattár 7/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály vezetőjének a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár. Sopron, 1965. január 6.

A tájékoztató a területi gyakorlat legfontosabb feladataiként határozta meg a két-éves tanulmányi idő alatt megszerzett pedagógiai és társadalmi ismeretek „*életszerűbbé alakítását*”. Ezen belül elsősorban „*a gyakorlati ismeretek, jártasságok és készségek elmélyítését, megszilárdítását*”, valamint „*a társadalmi szociális és kulturális viszonyoknak tapasztalati megismerését*”, amik az életpályán történő elinduláshoz nyújthatnak segítséget a fiatal pedagógusjelölteknek, valamint a korábban is fő célként meghatározott, életszerű óvodai munka megismerése volt, amely tapasztalat további fejlesztési lehetőségeket nyújthatott az óvodapedagógusképzés területén.¹⁵⁶

4.8. Egy soproni innováció: a megreformált területi gyakorlat

Az 1965/1966-os tanévben, a pedagógusképzés országos reformja a gyakorlati képzést is érintette. A Művelődésügyi Minisztérium által elkészített, az intézetek által véleményezésre megküldött útmutató alkalmazása helyett a Soproni Óvónőképző Intézet külön minisztériumi engedélyt kért egy alternatív területi gyakorlati rendszer bevezetésére, a központilag kiküldött gyakorlati képzési útmutatót pedig több szempontból pontatlannak, helytelennek tartotta.¹⁵⁷ A részletes tervezet bemutatása után végül december 6-án érkezett meg a minisztériumi

---

¹⁵⁶ Uo.

¹⁵⁷ SOE BPK Irattár 678/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztály vezetőjének, a gyakorlati képzés útmutatójának véleményezése tárgyában. Sopron, 1965. szeptember 29.

engedély.¹⁵⁸ A reformelképzelés megvalósítására az eddig megszokott időpont-hoz képest később, április 12. és május 21. között került sor.¹⁵⁹ A gyakorlati képzés előtt került sor a hallgatók óráira, és a területi gyakorlat után már csak a vizsgák idejére tértek vissza az intézetbe.¹⁶⁰ A korábban említett fűtési gondokat is kiküszöbölhette a tavaszi időpont. A területi gyakorlat időpontjának változása miatt a IV. féléves gyakorlati képzés is hangsúlyosabb szerepet kapott a hallgatók felkészítésében. A gyakorlati tájékoztatók kiemelték, hogy a csoportvezető tanárok fontos feladata „*világnézeti, politikai, viselkedési, ill. magatartási téren*” felkészíteni a hallgatókat.¹⁶¹ Ennek talán az is lehetett az egyik motivációja, hogy míg a központilag lebonyolított, elsősorban általános szervezési kérdéseket taglaló, az egész évfolyam számára szervezett központi tájékoztatón nem feltétlenül állhatott elegendő idő a személyes problémák, speciális kérdések megbeszélésre. A csoportvezető pedagógusok, akik két éven keresztül folyamatos és szoros személyes kapcsolatban álltak a hallgatókkal, érzékenyebben és egyénileg reagálhattak a felmerülő kérdésekre, és összekötő kapocsként működhettek a hallgatók és az intézet vezetése, valamint a szakmai területi gyakorlat intézeti felelőse között. Később szintén nekik számoltak be a hallgatók az első hét után

---

¹⁵⁸ SOE BPK Irattár 998/1965 Művelődésügyi Minisztérium: Koczka János osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának kísérleti jellegű szakgyakorlat engedélyezésének tárgyában. Budapest, 1965. december 6.

¹⁵⁹ SOE BPK Irattára 998/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanácsok VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek az 1966. évi óvodai területi szakmai gyakorlat megszervezése tárgyában. Sopron 1965. december 15.

¹⁶⁰ A következő tanévben már ennél is később, csak április 24-én kezdődött meg a hethetes gyakorlat melynek utolsó napja június 3-a volt. forrás: SOE BPK Irattár 165/1967. Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1967. évi területi szakmai gyakorlatához. Közli: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron, 1967. április 2. p. 1.

¹⁶¹ SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10. p. 14

a gyakorlati tapasztalataikról, első benyomásaikról, és a problémákat is feléjük jelezték.¹⁶² A területi szakmai gyakorlat időpontjának áthelyezése miatt a hallgatók a szakdolgozataikat is korábban, a területi gyakorlat kezdete előtt adták le.¹⁶³

Emellett a reform egyik fontos változása a korábbi szakmai gyakorlathoz képest, hogy a hallgatók elhelyezésekor, az esetleges elfoglaltság, vagy személyes ellentétek elkerülése érdekében nem a lakóhelyükön, vagy a lakóhelyük közelében választottak számukra intézményt.¹⁶⁴ A már 1965-ben bevezetett módosítás alapján továbbra is egyesével kerültek beosztásra a hallgatók és a hat hét folyamán végig egy csoportban teljesítették a gyakorlatot.¹⁶⁵

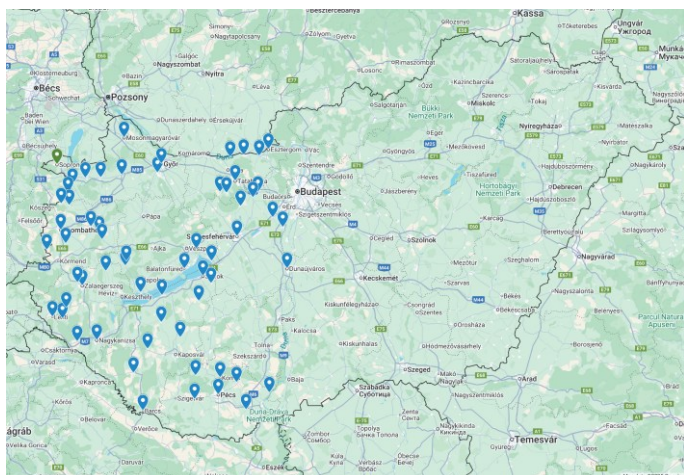
¹⁶² Uo. p. 16.

¹⁶³ SOE BPK Irattár 834/1965. Feljegyzés az 1965 november 18-i vezető tanári értekezlet anyagáról. Közli: Dr. Varjú Sándor, igazgatóhelyettes, feljegyző.

¹⁶⁴ SOE BPK Irattára 998/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanácsok VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek az 1966. évi óvodai területi szakmai gyakorlat megszervezése tárgyában. Sopron 1965. december 15.

¹⁶⁵ SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10. p. 14.

6. ábra: az 1965/66-os tanév területi szakmai gyakorlatának helyszínei.¹⁶⁶

Forrás: SOE BPK Irattár 136/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályának, a területi szakmai gyakorlat beosztásának tárgyában. Sopron, 1966. március 12.

Összevetve a fenti térképet a korábbi, az 1963/1964-es tanév területi szakmai gyakorlati helyszínét bemutató ábrával, jól látható, hogy ebben az évben már sokkal több település vett részt a hallgatók gyakorlati képzésében. Továbbra is

¹⁶⁶ Az 1965/1966-os tanévben az alábbi településeken került sor területi szakmai gyakorlatra: Ádánd, Andrásbuda, Bakóca, Balatonakarattya, Balatonboglár, Balatonfüred, Barcs, Becsehely, Bicske, Bokod, Bóly, Csabrendek, Csákvár, Csepreg, Csorna, Csömödér, Duna-szekcső, Dunaújváros, Ercsi, Esztergom, Felcsút, Fertőszentmiklós, Gérce, Győr, Horvát-szidány, Káld, Kapuvár, Komló, Lábatlan, Lenti, Litér, Martonvásár, Ménfőcsanak, Mosonmagyaróvár, Nagyatád, Nagybalaton, Nagykanizsa, Neszmély, Nova, Oroszlány, Pécs, Pécsvárad, Sárvár, Siófok, Somodor, Somogyvár, Sopron, Sopronkövesd, Sorokpolány, Sümeg, Székesfehérvár, Szentlőrinc, Szentpéterfa, Szigliget, Szombathely, Tab, Tát, Tatabánya, Und, Zalaegerszeg, Zalaszentgrót. Forrás: SOE BPK Irattár 136/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályának, a területi szakmai gyakorlat beosztásának tárgyában. Sopron, 1966. március 12.

jelentős számban láthatjuk a Győr-Sopron, Vas és Komárom-Esztergom megyei településeket, de ebben a tanévben már sokkal több Zala és Baranya-megyei települést is bevontak a képzésbe. Ebben az évben Pécs megyei jogú város óvodáiban is helyet kaptak a másodéves hallgatók.

A területi gyakorlat során a hallgatók munkájának felépítése, a fokozatosság elve rendkívüli hasonlatosságokat mutat a négy féléven át tartó, szervezésében és követelményeiben nagyon hasonló gyakorlati képzéssel: a hallgatók feladata a szakmai gyakorlat első hetében, az első félévhez hasonlóan elsősorban az adott csoport szervezeti felépítésének megismerése, a gyermekcsoport felmérése, a csoporttal kapcsolatos szervezési és dokumentációs anyagokban történő elmélyülés volt. A tájékoztató azonban – itt is hasonlóan az I. féléves gyakorlati tájékoztatóban foglaltakhoz – azt kérte a hallgatóktól, hogy ezen a héten is kapcsolódjanak be a gondozási és nevelési folyamatokba, de nem követeltek önállóságot.¹⁶⁷ Az elsődleges cél az volt, hogy a hallgatók megismerjék a csoport sajátosságait, a gyermekekkel és a csoportban dolgozó pedagógusokkal is személyes, bizalmon alapuló kapcsolatot alakítsanak ki, amelyben csak lépésenként jelenik meg az önálló tevékenység. A következő évben megjelenő tájékoztató ezen a területen egy újabb feladatot írt elő a hallgatóknak. Ettől az évtől nem csupán a gyakorlati csoporttal, hanem a nevelési intézmény egészével, illetve az óvodában található más csoportokkal is meg kellett ismerkednie. Emellett nem csupán az óvodapedagógusok munkáját, de más, az óvodai neveléshez kapcsolódó munkatársak (dajkák, egyéb óvodai dolgozók) munkakörét is meg kellett

---

¹⁶⁷ Uo.

ismernie.¹⁶⁸ Ennek az lehetett az indoka, hogy a hallgatók a pályájuk kezdetétől nem csupán óvodapedagógus társakkal, de dajkákkal és az óvodák teljes személyzetével napi kapcsolatban lesznek, nagyon fontos tehát a megfelelő munkakapcsolat kialakítása érdekében egymás feladatkörének megismerése.

A gyakorlati tájékoztató a második héttől már az önállóbb, kezdeményezőbb, önállóan szervezett nevelőmunka megjelenését, a hallgatók napi szintű, vázlatokban rögzített felkészülését követelte meg. A megvalósuló önálló munka legfontosabb tartalmi szabályozója a Nevelőmunka az óvodában kézikönyv volt, melyet a hallgató az intézetben elsajátított ismereteivel és a területi gyakorlati csoportban jelenlévő sajátosságokkal együtt követett.¹⁶⁹ Az előbbi dokumentumot a hallgatók már a képzés első évében a gyakorlati képzés és még számos kapcsolódó elméleti és módszertani tárgy keretében részletesen és alaposan megismerték. Az intézet a területi gyakorlat során olyan részterületeken is kérte, hogy a hallgatók kipróbálhassák magukat, ahol a képzés során nem biztos, hogy lehetőség adódott. Az útmutató leginkább az adminisztratív gazdasági teendők (térítési díj-szedés, hiányzási és csoportnapló vezetése) illetve a család és óvoda kapcsolattartásával kapcsolatos feladatok (szülői értekezlet, családlátogatás,

---

¹⁶⁸ SOE BPK Irattár 165/1967. Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1967-évi területi szakmai gyakorlatához. Kiadja: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron, 1967. április 2. p. 3.

¹⁶⁹ SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10. p. 15.

szülői munkaközösség vezetése) megismerésével kapcsolatban kérte a hiánypótló tapasztalatok biztosítását.¹⁷⁰ Ezekkel a területetekkel kapcsolatban a képzés során sokkal kevesebb óraszámban, több esetben egyes tárgyakba beépítve találkozhattak a hallgatók.¹⁷¹

Hasonlóan a gyakorlati képzéshez, a hallgatók számára pontosan előírt szempontok szerinti Hospitálási napló írását is megkívánták. Ezt a dokumentumot ellenőrzésre nem csupán a gyakorlatvezető óvónőnek, hanem – az alternatív képzés kísérlete miatt külön kiemelten – a Művelődésügyi Minisztérium vagy a szakmai látogatásra érkező más képzőintézetek oktatóinak, szakembereinek is át kellett adnia.¹⁷²

Az alternatív gyakorlati képzés miatt az eddigieknél is fontosabb volt a hathetes gyakorlat megkezdése előtt a gyakorlatvezető óvodapedagógusok eligazítása, amelyre a korábbi évektől eltérően nem csupán Sopronban, hanem Veszprém-ben, Nagykanizsán, Pécsen, és Győrben is sor került. Erre – ahogy a meghívó dokumentum is rámutatott – a reformtervezet megvalósításának biztosítása miatt volt szükség.¹⁷³ A gyakorlatvezető óvodapedagógusoknak eljuttatott tájékoztató felhívta a figyelmet: *„A gyakorlós hallgatók még nem végzett óvónők, bár már*

---

¹⁷⁰ Uo. p. 16.

¹⁷¹ SOE BPK Irattár 223/1965. A Művelődésügyi Minisztérium levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának Programok megküldése tárgyában. Budapest, 1965. február 12.

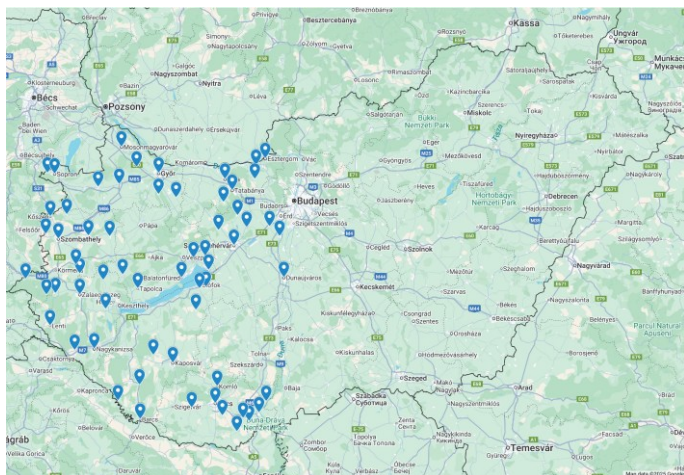
¹⁷² SOE BPK Irattár 84/1966. Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10. p. 17.

¹⁷³ SOE BPK Irattár 43/1966 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek a területi gyakorlatok előtti eligazítás tárgyában. Sopron 1966. január 29.

*közel állnak tanulmányaik befejezéséhez.”*¹⁷⁴ A tájékoztató külön kéri a gyakorlatvezető pedagógust, hogy amennyiben bármilyen fegyelmi probléma merül fel a hallgatóval kapcsolatban, vele szemben az intézetnek kell eljárnia, így mindenképpen értesítsék annak vezetőségét. Ez a kérés azt jelezte, hogy az intézet távolról is egyfajta folyamatos ellenőrző, fegyelmező erőként van jelen a hatétes szakmai gyakorlat alatt, mindezt az ismétlődő oktatói, vezetőségi és gyakorlóóvodai óvónői látogatások is megerősítették.

---

¹⁷⁴ SOE BPK Irattár 165/1967. Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1967. évi területi szakmai gyakorlatához. Közli: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron, 1967. április 2. p. 1.

7. ábra: az 1967/1968. tanév területi gyakorlatának helyszínei. Forrás: SOE BPK Irattár 161/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek területi szakmai gyakorlatok előkészítése tárgyában. Sopron, 1968. március 23.¹⁷⁵

A területi gyakorlat lezárulása után a vizsgált időszakban az intézet gyakorlati képzésért felelős oktatója, Dudás János által készített jelentésekben a gyakorlati csoportok oktatói is kiemelték a kísérlet negatív és pozitív hatásait. Elsősorban

¹⁷⁵ Az 1967/1968-as tanévben az alábbi településeken került sor területi szakmai gyakorlatra: Ágfalva, Balatonakaratya, Balatonfüred, Balatonkiliti, Balatonszabadi, Barcs, Becsehely, Berhida, Bóly, Bucsú, Celldömölk, Csákvár, Csepreg, Csorna, Dunaszekcső, Dunaújváros, Egerág, Epöl, Ercsi, Esztergom, Fehérvárcsurgó, Győr, Győrvar, Kaposvár, Kapuvár, Komló, Kőszeg, Lábod, Lenti, Litér, Lovasberény, Martonvásár, Mohács, Mosonmagyaróvár, Mosonszentmiklós, Nagykanizsa, Nagynyárád, Oroszlány, Pankasz, Pécs, Sárvar, Somogyvár, Sopron, Sümeg, Székesfehérvár, Szentgotthárd, Szentlőrinc, Szombathely, Tab, Táp, Tapolca, Tát, Tata, Tatabánya, Tényő, Vasvár, Villány, Vízvár, Zalaapáti, Zalaegerszeg, Zalalövő, Zalaszentgrót. Forrás: SOE BPK Irattár 161/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek területi szakmai gyakorlatok előkészítése tárgyában. Sopron, 1968. március 23.

a tavaszi idő miatt a hosszabb, szabadban tölthető időt, és a téli időszakhoz képest ritkább megbetegedéseket emelték ki. A képzési idő végére helyezett gyakorlattal a gyakorlatvezető pedagógusok és az óvodai felügyelők szerint csökkentek a módszertani hiányosságok, emelkedett a felkészültség minősége. Negatív hatásokat a záródolgozatokkal, azok korai leadási dátumával és a vizsgákra történő felkészülésre rendelkezésre álló idő rövidségével kapcsolatban tettek az oktatók.¹⁷⁶ A következő években további hiányosságokra hívták fel az évente megküldött összegző jelentések a figyelmet: a hallgatók által szervezett és levezetett foglalkozásokat a gyakorlatvezető pedagógusok túlságosan didaktikusnak ítélték meg, valamint kifogással éltek a hallgatók óvodaszervezettséggel kapcsolatos ismereteivel kapcsolatban is. További, rendkívül meglepő kritika volt az, hogy a hallgatók rendkívül felületesen ismerik az óvodai élet tartalmi szabályozójaként országosan érvényes *Nevelőmunka az óvodában* kézikönyvet¹⁷⁷, amely különösen súlyos kritika annak tudatában, hogy az intézeti gyakorlati képzés során már az első évtől, a különböző tantárgyak kapcsán pedig a két év során folyamatosan szerepel a dokumentum a szakirodalmak között.

---

¹⁷⁶ SOE BPK Irattár 467/1966. Dudás János vezetőtanár jelentése a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztály vezetőjének szakmai területi gyakorlatok értékeléséről. Felterjeszti: Földi Lőrinc igazgató. Sopron 1966. július 16.

¹⁷⁷ SOE BPK Irattár 614/1967. Dudás János vezetőtanár jelentése az 1967. évi szakmai-területi gyakorlatok értékeléséről. Sopron, 1967. november 4. p. 7.

A területi gyakorlati képzéssel kapcsolatban, annak érdekében, hogy a minden-
kori végzős évfolyamok már tapasztalatot szerzett, a szakmai-módszertani tudá-
sukban biztos gyakorlatvezető pedagógusok mellé kerüljenek, az intézet 1967-
ben felveti egy ún. „bázisóvodai rendszer kifejlesztésének” lehetőségét.¹⁷⁸

Ezzel a felvetéssel tovább erősíthették az intézet és a területi intézmények közötti
kapcsolatot, valamint a következő években sokkal könnyebben szervezhetővé
válhatott az egyes hallgatók elosztása, és a területi gyakorlattal kapcsolatos elő-
készítő munkálatok lebonyolítása. Az 1968-as évben is megemlítette az értékelés
a bázisóvoda rendszert, ekkor azt is kiemelte, hogy az 1968 tavaszán lezajlott
gyakorlatokat már több esetben az intézet korábbi hallgatói, vagy az intézetben
gyakorló óvónői vizsgát tett pedagógusok vezették. Tovább erősíti az elképze-
lést, hogy a szakmai gyakorlatok megszervezése során az előzetes óvónői tájé-
koztatót az adott megyébe kiutazó hallgatók gyakorlatvezető oktatói tartsák.¹⁷⁹
Az 1968-ban a területi gyakorlat gyakorlatvezető óvónőinek megküldött tájé-
koztatóban részletes szempontokat ad a hallgatók munkájának értékelésére. A
szakmai feladatok ellátása mellett a hivatás és gyermekszeretet meglétét, az új
feladatokhoz való alkalmazkodást, illetve a társadalmi munkában történő rész-
vételt is értékelték az óvodapedagógusok.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Uo. p. 9.

¹⁷⁹ SOE BPK Irattár 502/1968. Dudás János vezető tanár jelentése az 1968. évi szakmai gyakor-
lat értékeléséről.

Sopron 1968. szeptember 24.

¹⁸⁰ SOE BPK Irattár 177/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelő-
désügyi Osztály vezetőjének a területi szakmai gyakorlatok tájékoztatójának megküldése
tárgyában. Sopron, 1968. március 28.

Sebő Gyula a Kecskeméti Óvónőképző Intézet igazgatója a három intézet vezetőségének javaslatát továbbítva, több lehetőség között mérlegelve, a hathetes gyakorlat eltörlését is javasolja, annak a munkavállalás utáni áthelyezésével.¹⁸¹ További javaslatként merült fel a hathetes gyakorlatot megelőző, a téli, kora tavaszi időszakban megszervezett negyedéves gyakorlati foglalkozások eltörlése, hiszen az államvizsgához szükséges gyakorlati érdemjegy kiszámítása a három félév gyakorlati jegyeiből és a területi szakmai gyakorlat érdemjegyéből is számítható lett volna.¹⁸²

Ennek ellenére az 1970/1971-ben megszervezett területi gyakorlat már a korábbi téli időpontban, január végétől március elejéig tartott. A megváltozott dátumokon kívül viszont nem változott a területi gyakorlatokon meghatározott feladatok előírása.¹⁸³

A 125/1970/M. K. 12./MM. számú rendelet ismét négy hétben határozta meg a területi gyakorlat időtartamát.¹⁸⁴ Az 1971/1972-es tanévtől ennek megfelelően ismét négy hétig tartott a területi szakmai gyakorlat.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ SOE BPK Irattár 665/1967. /Sebő Gyula a Kecskeméti Óvónőképző Intézet levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztálynak a 6 hetes területi gyakorlat-tal kapcsolatos előterjesztés tárgyában. Sopron, 1967. november 30. p. 1.

¹⁸² SOE BPK Irattár 16/1968. Földi Lőrinc igazgató levele. Sopron, 1968. január 12.

¹⁸³ SOE BPK Irattár 26/1971. Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1971. évi területi szakmai gyakorlatához. Kiadja: Varjú Sándor megbízott igazgató 1971. január 11.

¹⁸⁴ SOE BPK Irattár 606/1972. Útmutató a szakmai gyakorlathoz (1973). Közli: Sarkady Sándor igazgatóhelyettes, Sopron, 1972. december 6.

¹⁸⁵ SOE BPK Irattár 587/1971. Sarkady Sándor igazgatóhelyettes levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetőinek a II. évfolyamos hallgatók területi szakmai gyakorlatának előkészítése tárgyában. Sopron, 1971. október 21.

A rendelet hatására minden intézet elkészítette a gyakorlati képzéssel kapcsolatos saját útmutatóját, amit Sarkady Sándor gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettes adott ki.¹⁸⁶ A felsőfokú óvóképzés első éveéhez hasonlóan ismét január végétől február végéig kellett a hallgatóknak részt venniük a területi szakmai gyakorlaton.¹⁸⁷

A szakmai útmutató alapján a területi gyakorlat első hetében a hallgatók fél- vagy egész napos hospitáláson vettek részt, az óvoda napi- és hetirendjének, a helyi szokásoknak, valamint a pedagógus nevelési stílusának és személyiségének megismerése céljából. Ezt követően fokozatosan bekapcsolódtak a részfeladatok megoldásába, és rendszeresen jegyzeteket vezettek a szakmai gyakorlati naplóban.

A második héttel kezdődött az önálló munka fázisa, amelyben a hallgatók (kivéve péntek és szombat) délutános beosztásban dolgoztak, és minden napra vázlatot készítettek. Ezeket az érintett gyakorlatvezető óvónő ellenőrizte, jóváhagyta, és szükség esetén javította. A központi útmutató meghatározta, hogy a négyhetes időszak alatt a hallgatóknak lehetőséget kell biztosítani az adminisztratív feladatok kipróbálására is. A soproni képző intézmény törekedett arra, hogy ezeket a lehetőségeket megteremtse a hallgatóknak. Az útmutató arra ösztönözte a gyakorlatvezető óvónőket, hogy a hospitáló diákok gyakorolhassák a hiányzási és csoportnapló vezetését, valamint az étkezési térítés beszédését.

---

¹⁸⁶ Útmutatás a szakmai gyakorlathoz /1972/. Sopron, 1971. december 14. Sarkady Sándor igazgatóhelyettes, a szakmai gyakorlat felelős vezetője.

¹⁸⁷ Uo. p. 9.

A tájékoztatóban reagáltak a központi tervezetben foglalt közéleti feladatokra is, és javasolták, hogy a hallgatók ismerkedjenek meg a helyi kulturális és közösségi élet vezetőivel a szakmai gyakorlat ideje alatt. Az óvoda magasabb szintű vezetőivel, például az általános iskola igazgatójával és a Szülői Munkaközösség elnökével találkozzanak. A hallgatók felügyeletét két szinten végezték. Egyrészt az óvónők felügyelete alatt álltak a gyakorlat során, és az értékelő jelentést is tőlük kapták a gyakorlat végén. Másrészt a harmadik és negyedik héten szakmai felügyelet és az intézet oktatói által közösen végzett látogatás során ellenőrizték a hallgatók előrehaladását. A Művelődésügyi Minisztérium által kiadott rendelethez központi útmutatót is készítettek, amit 1972 szeptemberében küldtek meg az óvónőképző intézetek vezetőségének.¹⁸⁸

A kutatás évkörén túl esik az 1973-as tanév területi gyakorlatának lebonyolítása, így annak bemutatására csak egy kisebb bekezdést szentelünk. Az 1972/1973-as tanévben szintén a második félév elején, január 29 és február 24. között került sor a négyhetes területi gyakorlatra. A korábbi évekhez hasonlóan az első héten a hallgatók megismerkedtek az intézmény dolgozóival és a gyermekcsoporttal, majd az első két hét folyamán a délelőtti és délutáni beosztásokat váltogatva készültek fel a harmadik és negyedik hétre, mely során végig délelőtti beosztásban önálló nevelőmunkát látott el.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ SOE BPK Irattár 708/1971. Útmutató a szakmai gyakorlathoz /1972/. Közli: Sarkady Sándor, igazgatóhelyettes, a szakmai gyakorlat felelős vezetője. Sopron, 1971. december 14.

¹⁸⁹ SOE BPK Irattár 606/1972. Útmutató a szakmai gyakorlathoz (1973). Közli: Sarkady Sándor igazgatóhelyettes, Sopron, 1972. december 6.

4.9. A gyakorlatok ellenőrzése

A területi szakmai gyakorlatok alakulásának ellenőrzését, a hallgatók fejlődésének nyomon követését a gyakorlatvezető óvodapedagógus mellett az intézettől rendszeresen kiküldött intézeti oktatói és gyakorló óvodai munkatársak látogatásai is lehetővé tették. Ezzel kapcsolatban, az óvodai felügyelők jelenlétét is kérte az intézet igazgatósága, megerősítve a képzőintézmény, és az egyes megyei művelődésügyi osztályok óvodai felügyelete közötti szakmai kapcsolatot.¹⁹⁰ További adatokat találhatunk arra, hogy az óvónőképző intézetek egymás hallgatóit is meglátogatták. Különösen igaz volt ez az 1966-os évben, amikor a soproni intézményben megvalósított reform miatt az intézmény a gyakorlatvezető óvónők figyelmét külön felhívta arra, hogy mind a Művelődésügyi Minisztérium munkatársai, mind a kecskeméti és a szarvasi intézet kollégái is meglátogathatják az óvodákat.¹⁹¹

Kiemelkedő az a kollegiális kapcsolatra törekvés is az intézeti vezetőség és a területi gyakorlatot vezető óvodapedagógusok között. Az intézet minden évben a hathetes gyakorlat sikeres lezárása után központilag megfogalmazott köszönőlevélben kereste fel a gyakorlatvezető óvodapedagógusokat, amiben amellet, hogy kifejezték köszönetüket és kérték közreműködésüket a további évek terü-

---

¹⁹⁰ SOE BPK Irattára 152/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály Óvodai Felügyelőjének, II. éves óvóképzős hallgatók szakmai gyakorlatának ellenőrzésének tárgyában. Sopron, 1965. február 8.

¹⁹¹ SOE BPK Irattára 998/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanácsok VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek az 1966. évi óvodai területi szakmai gyakorlat megszervezése tárgyában. Sopron 1965. december 15.

leti gyakorlatainak lebonyolításában, az erkölcsi megbecsülés jeleként „az intézet külső munkatársai”-ként szólítják meg a pedagógusokat, ezzel is kifejezve a kollegiális, egymást támogató, kiegészítő szerepet a képző intézmény és a pedagógiai intézmények dolgozói között.¹⁹² A gyakorlatvezető óvodapedagógusok az intézet által folyósított tiszteletdíjban is részesültek a gyakorlatvezetéssel járó többletmunkáért. Az 1969-ben kiküldött gyakorlati tájékoztató kiemeli: *„ez a munka sokkal inkább megtisztelő jellegű feladat, mellyel a gyakorlatvezető kar-társak hozzájárulnak intézetünk célja, a szocialista óvónőképzés eredményesebb megvalósításához.”*¹⁹³

Nem csupán az intézet, hanem a külső szakmai résztvevők is küldtek visszajelzést az intézet vezetésének. Az 1965/1966-os tanévben Sümeg község pártbizottságának vezetője levélben számolt be a két, sümegi óvodában gyakorlatot teljesítő hallgató munkájáról. A levélben arról írt:

*„Mindkét gyakorló óvónő példás magatartást és szorgalmat tanúsított a gyakorlat alatt. (...) szerénységükért és vidámságukért a gyermekek nagyon megszerették őket. (...) Köszönő és elismerő levelünket az óvodai szülői értekezleten több szülő részéről felvetett elismerő és dicsérő szavak alapján küldjük az iskola igazgatóságához.”*¹⁹⁴

---

¹⁹² SOE BPK Irattár 426/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a területi szakmai gyakorlaton közreműködő óvónőknél. Sopron, 1965. április 10.

SOE BPK Irattár 304/1966. Földi Lőrinc levele a területi szakmai gyakorlaton közreműködő gyakorlatvezető óvónőknél a területi gyakorlat sikeres lebonyolítása tárgyában. Sopron, 1966. május 27.

¹⁹³ SOE BPK Irattár 238/1969. Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1969. évi területiszakmai gyakorlatához. Közli: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron 1969. március 28. p. 9.

¹⁹⁴ SOE BPK Irattár 319/1966. Puskás János községi pártbizottsági titkár levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának. Sümeg, 1966. május 31.

A hallgatók területi gyakorlatának központilag megküldött beosztásában az intézet vezetősége a gyakorlati időszak közepén levélben kért visszajelzést a hallgatók eddigi munkájáról, és a hallgatóknak is ebben az időszakban kellett levélben beszámolniuk a gyakorlatvezető tanáruknak a területi gyakorlat eddigi tapasztalatairól.¹⁹⁵

4.10. Gyakorlati képzés a levelező tagozaton

A levelező tagozaton a nem óvónőként dolgozó hallgatók számára a képzés hette történő óvodai látogatást, hospitálást írt elő. Már a levelező képzés bevezetésének első évében felmerült a képzés megújításának, bővítésének javaslata. A három óvónőképző intézet közösen fogalmazta meg az ötféléves képzés bevezetésének ötletét, valamint a harmadik félévtől történő foglalkozásvezetést a levelező tagozaton is.¹⁹⁶ A képzés során az intézet a gyakorlati képzés ellenőrzésében szorosan együttműködött az intézmények vezetőivel és a körzeti óvodai felügyelőkkel.¹⁹⁷ Az óvodai foglalkozás megtervezése és vezetése a levelező tagozaton is az államvizsga részét képezte.¹⁹⁸

---

¹⁹⁵ SOE BPK Irattár 177/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetőjének a területi szakmai gyakorlatok tájékoztatójának megküldése tárgyában. Sopron, 1968. március 28.

¹⁹⁶ SOE BPK Irattár 142/1961. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele Dr. Hermann Aliz minisztériumi főelőadónak levelező hallgatókról történtő jelentés tárgyában. Sopron, 1961. március 13.

¹⁹⁷ SOE BPK Irattár 175/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvóképző Osztálya számára a levelező tagozatról történtő jelentés tárgyában. Sopron, 1962. március 17.

¹⁹⁸ SOE BPK Irattár 333/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a levelező tagozatos hallgatók számára az évvégi vizsgák tárgyában. Sopron, 1962. május 12.

A hallgatóknak a 140/1964./M.K.15./M.M. utasítás alapján igazolniuk kellett az illetékes megyei Tanácsok Művelődésügyi Osztályának, hogy részt vettek a kijelölt óvodákban a gyakorlati látogatásokon.¹⁹⁹ A képesítés nélkül dolgozó óvónők számára pedig a gyakorlóóvodai látogatások biztosítását kezdeményezték. Az intézet vezetősége a megyeileg illetékes Művelődésügyi Osztályok vezetői felé jelezték, hogy érdemes lenne a képesítés nélkül dolgozó óvónők számára a kétnapos konzultációk mellett egy harmadik napot is biztosítani, amikor a soproni gyakorlóóvodákban végeznének megfigyeléseket. Ennek bevezetéséhez kérték az egyes megyei tanácsok művelődésügyi vezetőinek hozzájárulását. A felvetett ötletre vegyes válaszok érkeztek: míg a Győr-Sopron megyei tanács Művelődésügyi Osztálya minden további nélkül engedélyezte a konzultációs napok számának emelését, addig a további megyékből különböző szervezési és anyagi okokra hivatkozva- nemleges válasz érkezett. A megyei tanácsok összesen évi egy, maximum két további napot engedélyeztek a levelezős hallgatók számára.²⁰⁰

1965-ben a levelező tagozatos hallgatók képzési ügyeinek rendezéséhez külön oktatót is rendeltek.²⁰¹

---

¹⁹⁹ SOE BPK Irattár 982/1964. Dr. Varjú Sándor igazgatóhelyettes levele Sziklai Kálmánné tabányai lakos számára a levelező tagozatos gyakorlati képzés tárgyában. Sopron, 1964. november 24.

²⁰⁰ SOE BPK Irattár 830/1964. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály vezetőjének. Sopron, 1964. október 5.

²⁰¹ SOE BPK Irattár 240/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és

Óvónőképző Osztályának a levelező tagozatos képzés rendezése tárgyában. Sopron, 1965. február 26.

Az 1966/1967-es tanévben a levelező tagozatos hallgatók számára havonta lebonyolított konzultációk a mai levelezős rendszerrel ellentétben nem hétvégén kerültek megtartásra. Ebben a tanévben kiadott tájékoztató szerint a levelező tagozat gyakorlati képzésére a félév során három alkalommal, mindig hétfői napon 8 és 10 óra között került sor, a gyakorlóóvodai csoportok óvónőinek vezetésével.²⁰²

A levelező tagozaton a nem óvónőként dolgozó hallgatók számára a Művelődésügyi Minisztérium összesen egy hónapos kötelező területi gyakorlatot írt elő. Az egy hónapos időt, arányosan elszámolva a négy félévben egy-egy heti összefüggő gyakorlattal teljesítették a hallgatók.²⁰³ A Minisztériumból érkező utasítás azt is lehetővé tette, hogy a levelező tagozatos hallgatók az egy hónapos gyakorlatot a lakóhelyük óvodáiban töltsék, viszont a zárófoglalkozást a képző intézet gyakorló óvodájában kellett teljesíteniük.²⁰⁴ A zárófoglalkozás témájáról és időpontjáról az intézet előzetesen értesítette a levelező hallgatókat.²⁰⁵ Azok a levelező tagozatos hallgatók, akik képesítés nélküli óvónőként dolgoztak, nem a

---

²⁰² SOE BPK Irattár 105/1967. Földi Lőrinc igazgató tájékoztató levele a levelező tagozatos hallgatók számára.

Sopron, 1967. február 22.

²⁰³ SOE BPK Irattár 647/1971. Sarkady Sándor igazgatóhelyettes levele az I. évfolyamos levelezős hallgatók számára óvodai gyakorlat megszervezésének tárgyában. Sopron, 1971. november 22.

²⁰⁴ SOE BPK Irattár 222/1971. Miklósvári Sándor osztályvezető levele valamennyi Tanítóképző és Óvónőképző Intézet igazgatójának, valamint a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Főigazgatójának, a levelező tagozaton tanulmányokat folytató, nem pedagógus munkakörben dolgozó tanító- és óvónőjelöltek iskolai /óvodai/ gyakorlatának megszervezése tárgyában. Budapest, 1971. április 3.

²⁰⁵ SOE BPK Irattár 242/1971. Gubacsy Endre, a levelező tagozat vezetőjének levele valamennyi II. évfolyamos levelező hallgatónak az államvizsga foglalkozás tárgyában. Sopron, 1971. április 21.

gyakorló intézményekben, hanem a saját óvodai csoportjukban, a megyeileg illetékes óvodai felügyelő és az intézmény vezetője előtt tartották meg a zárófoglalkozásukat, majd a foglalkozásról készült jegyzőkönyvet a képző intézménynek is megküldték.²⁰⁶

---

²⁰⁶ SOE BPK Irattár 60/1972. Miklósvári Sándor osztályvezető levele valamennyi Tanárképző Főiskola Főigazgatójának, Tanítóképző és Óvónőképző Intézet igazgatójának a pedagógusképző intézmények levelező tagozatán folyó képzés szabályozásának tervezete tárgyában. Budapest, 1972. január 31.

5. ÖSSZEGZÉS

A felsőfokúvá vált óvónőképzés gyakorlati képzésének rendszerét mutattuk be munkánkban. A hatvanas években már kétéves felsőfokú képzési formában működő óvónőképzés helyzetének bemutatásához igyekeztünk annak széleskörű társadalmi–politikai–történeti és professzionalizáció–történeti aspektusait is megvizsgálni. Az alábbi fejezetben a doktori kutatás eredményeinek bemutatása a további kutatási irányok kijelölése a célunk.

5.1. A kutatási kérdésekre kapott válaszok részletes bemutatása

5.1.1. A felsőfokú óvónőképzés gyakorlati képzéssel kapcsolatos általános jellemzők

- *Milyen módon működött a vizsgált időszakban a szocialista blokk országai-ban az óvónőképzés és milyen hasonlóságok fedezhetők fel a hazai képzési rendszerrel?*

A szocialista blokk országainak óvónőképzési rendszereit bemutató fejezetünkben a bemutatott képzési rendszereket két nagy csoportra oszthatjuk: a korszakban középfokon-, illetve felsőfokon képző országokra. A felsőfokú óvónőképzést megvalósító országok közé tartozott a vizsgált időszakban a Szovjetunió, a Német Demokratikus Köztársaság, a Bolgár Népköztársaság, közép-színten pedig Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország és Románia képezte az óvónőket.

A Szovjetunió a hazai óvónőképzési rendszert néhány évvel megelőzve, 1954-ben vezette be a középszintű végzettségre épülő felsőfokú óvónőképzési szintet. A hazai óvónőképzéstől eltérően a vizsgált időszakban egyszerre több különböző képzési szinten szerezhettek óvónői végzettséget a Szovjetunióban. A közép- és felsőfok mellett a szovjet oktatási rendszer óvodavezetői, óvodai felügyelői és az óvónőképző intézetek oktatói is a felsőfokú óvónői végzettség megszerzése után, a négyéves egyetemi képzés keretében szereztek megfelelő végzettséget. A Német Demokratikus Köztársaságban az 1960-as évektől vált felsőfokúvá a képzés, melynek elvégzése után hároméves egyetemi képzési idő után a szovjet képzéshez hasonlóan vezetői, felügyelői, oktatói feladatokat vállalhattak ezután. Ehhez képest a hazai felsőfokú óvónőképző intézetek oktatói valamennyien középiskolai tanári végzettséggel rendelkeztek, a vizsgált időszak végére pedig sokan doktori fokozatot is szereztek. A korszakban dolgozó óvodai felügyelők teljes képzésének feltérképezésére vizsgálatunk nem terjed ki, de az irattári dokumentumokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az óvodai felügyelők számára több alkalommal szerveztek az intézetek oktatóinak segítségével különböző továbbképzéseket.

A hazai óvónőképzési rendszer nem csupán a szocialista blokkban felsőfokú óvónőképzési rendszert bevezető más országokkal, hanem egyes országok középszintű óvónőképzési rendszerével is hasonlóságokat mutat. A korszakban középszintű csehszlovákiai óvónőképző intézetek a hallgatók felvételekor a hazai felsőfokú képzéshez hasonlóan írásbeli és szóbeli alkalmassági vizsgákat írtak elő. Csehszlovákiában a magyar felsőfokú képzéshez és az egyetemi, főiskolai képzéshez hasonlóan lehetőség volt már a középszintű képzésben is szabadon választható tantárgyakat teljesíteni. Ez a típusú szabadon választható tantárgyi

rendszer a Soproni Óvónőképző Intézet képzésében a különböző szakkörök – népművelési, bábmódszertani, német nyelvi – jelentették. A romániai képzés is hasonlóságokat mutat a hazai felsőfokú képzéshez, itt az ötéves líceumi képzés mellett az érettségit követően kétéves formában is megszerezhették az óvónői képzettséget a jelentkezők. A lengyel képzésben a diákok már a harmadik évüktől hospitáltak, a negyedik évben pedig önállóan szerveztek és valósítottak meg különböző tevékenységeket- így a fokozatosság hasonlóan működött, mint a hazai óvónőképzési rendszerben.

A fent bemutatott, a korszak szocialista blokkjának országaihoz képest, a magyar óvónőképzési rendszer fontos mintaként, segítségként szolgálhatott a szomszédos szocialista országok képzési rendszerének fejlesztésében is. A szovjet típusú óvónőképzési rendszerek vizsgálata után feltétlenül meg kell említenünk azt a sajátos szociálpolitikai célt, amely egyszerre tette lehetővé az óvodai hálózat minél gyorsabb elterjedését és segítette elő a nők tömeges munkába állását.

Az óvodahálózat fejlődése a szocialista gazdaságpolitika fontos kérdése volt, hiszen ennek segítségével az anyák, mivel gyermekeiket ezután már biztonságban tudhatták, bekapcsolódhattak a munkába, így segítve a szovjet gazdaság növekedését. Az óvónői hivatás biztos és folyamatos munkalehetőséget biztosított a jelentkezők számára, illetve a gazdasági igények által meghatározott felvételi létszámok miatt nem alakulhatott ki túlképzés. A vizsgált időszakban a legtöbb ország a világháborút követően nem csupán állami fenntartású, hanem sok esetben egyházak által működtetett óvónőképző intézmények működését is átvette. Az utóbbiak államosítása után a tananyagok, az épületek és az oktató személyzet

ideológiai „átalakítását” követően ezek az intézmények is a szocialista pedagógia szolgálatába állhattak.

- *Milyen módon jelent meg a vizsgált intézmény képzésében a korszakban megfogalmazott szocialista pedagóguseszmény?*

A disszertáció készítése során különös hangsúlyt fektettünk arra, hogy megvizsgáljuk, milyen volt a vizsgált időszak pedagógusképe és milyen elvárásokat fogalmazott meg a szocialista pedagógia a pedagógusokkal, különösen az óvónőkkel szemben. Értekezésünkben a szocialista pedagóguseszmény bemutatásakor kiemeltük, hogy a korszakban kialakult társadalmi berendezkedés nem kedvezett az egyéniség, így a pedagógusegyéniségek kialakulásának sem. Az uniformizálási törekvések miatt kevésbé volt fontos a pedagógusok egyéni érdeklődése vagy valós személyisége. A fiatal generációk nevelőiként a pedagógustársadalom résztvevőitől, így az óvónőktől is elsősorban a politikai rendszerrel szembeni teljes engedelmességet várták el. Ennek megfelelően az óvónőképzés felsőfokúvá alakításától a képzésben érvényes nevelési programok a képzés legfontosabb céljaként *szocialista óvónők képzését* nevezik meg a legfontosabb feladatukként. A vizsgált időszakban keletkezett nevelési programok a nevelési-képzési területeket tekintve az ideológiai meggyőződéssel kapcsolatban a legrészletesebbek. A jövődöbéli óvónőktől nem csupán azt várták el, hogy kövessék a politikai-ideológiai elvárásokat, hanem hogy legyen cselekvő részese, a szocializmus aktív építője azokban a közösségekben, ahol a munkáját végzi. A politikai ideológiai megbízhatóság fontosságát igazolja az is, hogy a felvételi eljárás során a képző intézetek KISZ szervezetei is meghívást kaptak a

felvételi vizsgákra feladatuk pedig a jelentkezők addigi mozgalmi életben betöltött szerepének vizsgálata, ellenőrzése volt. A pedagógusokkal szemben támasztott kiemelkedően erős politikai elkötelezettséget bizonyítja, hogy a felvételi jelentkezőket szüleik munkája és tevékenysége alapján is származási kategóriákra osztották, a munkás és paraszt származású hallgatók pedig mindenkor előnyt élveztek más társaikkal szemben. Az ideológiai szűrést az is mutatja, hogy még 1962 után is küldött a Művelődésügyi Minisztérium az óvónőképző intézetek számára olyan, a felvétellel kapcsolatos útmutatót, amelyben kiemeli, hogy *osztályidegen, vagy a népi demokráciával szembenálló* egyént, vagy ilyen származású személyt tilos felvenni az óvónőképző intézetbe.

A hallgatók tanulmányaik alatti ideológiai képzéséből a KISZ szervezetek is jelentős részt vállaltak, hiszen a diákotthoni-kollégiumi élet, a szabadidős tevékenységek megszervezése is a feladatuk volt.

A szocialista pedagógusképpel és a korszak hazai óvónőképzésével kapcsolatban ismét fel kell idéznünk a korábban a tananyag- és tantervkutatással kapcsolatos fejezetünket. Miután megvizsgáltuk a korszak óvónőképzéssel kapcsolatos tananyagokat és tanterveket, megerősítést nyert számunkra is Szebenyi Péter 1994-ben megfogalmazott, a tananyagtervezés és az iskolaszervezet kapcsolatáról szóló megállapítása. Az óvónőképzés felsőfokúvá alakításának gondolata is a képzési anyag elégtelenné válásával, és ezáltal a képzési szint átalakításának ötletével azonosítható. A korábbi középszintű képzés tananyaga-részben mivel a közismereti tárgyak jelenlétével nem jutott elegendő idő a szakmai elméleti és gyakorlati tárgyaknak, részben mert a korábbi képzési rendszer szintje sem volt már megfelelő a későbbi munkakövetelményeknek- a továbbiakban nem volt

fenntartható. A korszak pedagógusképe és a politikai elvárások miatt a vizsgált évkörből származó tantervvel kapcsolatos dokumentumokban is megtalálható a hatvanas évekre jellemző maximalizmus. A felsőfokúvá vált óvónőképzés tantervei, különösen az első években valóban mind az ideológiai, mind a szakmai szaktudományos területen túlzók voltak. A hallgatók számára előírt tananyag elsajátításra nem lett volna elegendő a kétéves tanulmányi időszak. Ez is magyarázza a felsőfokú képzés első évtizedében megvalósult számos tantervi változást.

Az óvodapedagógusokkal szemben az ideológiai meggyőződéssel kapcsolatos elvárások az óvodai nevelés tartalmi szabályozóiban is megjelentek. Kiemelten igaz ez a vizsgált időszakban az óvodai nevelés mindennapjait szabályozó *Nevelőmunka az óvodában* kötetre, valamint az 1953-tól használt *Óvodai foglalkozások Módszertani levélre*, mindkét dokumentum kiemeli az óvónők szerepét a gyermekek ideológiai meggyőződésének kialakításában, a családi nevelés során előforduló esetleges hibák javításában.

A szocialista pedagóguseszmény vizsgálatakor láthattuk, hogy a korszakban megalkotott szocialista pedagógus ideálképének életében nincs választóvonal a munka és a magánélet között, a pedagógusok életük minden pillanatában a társadalom többi tagja számára jártak elől példával. A vizsgált időszakkal kapcsolatban áttekintett tantervek, illetve a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet mindennapi működésével kapcsolatos források áttekintésekor is igazoltnak találtuk a fenti állítást. A hallgatók magas óraszámban vettek részt a képzésben, kevés szabadidővel rendelkeztek, életvitelüket a területi szakmai gyakorlat alatt is folyamatosan ellenőrizték, a felmerülő problémák esetén pedig azonnal érte-

sítették az intézet vezetőségét. A hallgatók számára előírt sok tanórán kívüli tevékenység, illetve a KISZ szervezetek bevonása a kollégiumi életbe, a fegyelmi szabályzatok részletessége megerősítik a pedagóguseszménnyel kapcsolatos információinkat.

- *A korszakban milyen módon működött együtt az elméleti és a gyakorlati képzés?*

A vizsgált időszakban az óvónőképzéssel kapcsolatos reformtervezetek és módosító javaslatok mindig kitértek arra, hogy az elmélet és a gyakorlat kapcsolatát erősíteni, növelni kell. Ebből arra következtethetünk, hogy a felsőfokú óvónőképzés első éveiben kialakított elméleti és gyakorlati képzések aránya nem volt megfelelő ahhoz, hogy sikeresen felkészítse a hallgatókat az óvodában történő sikeres nevelőmunkára. Ezt erősítette meg a már végzett hallgatókkal történő egyeztetés, illetve a már elhelyezkedett hallgatókkal kapcsolatos utóvizsgálatok. Ezek során a már dolgozó óvónők a módszertani képzést és a gyakorlatban eltöltött időt tartották kevésnek.

A képzés első végzett évfolyamaival kapcsolatos benyomások kapcsán, a Szarvasi Óvónőképző Intézetet vezetésével megfogalmazott reformjavaslatokban is kiemelik a módszertani képzés fontosságát. A tervezetben több tantárgy megszüntetése, illetve más tárgyakba történő beolvasztása után a megszüntetett Óvodaszervezettan és az Óvodai élet megszervezésének módszertana tárgyak tananyagának egy része átkerült az Óvodai gyakorlat feladatai közé. A képzés során a gyakorlati órákkal szorosan együttműködtek a módszertani tantárgyak, különösen fontos szerep jutott a módszertani szakcsoport vezetőjének, aki aktív

szerepet játszott a hallgatók által készített foglalkozástervezet bírálatában. A gyakorlati képzés területén a kiadott dokumentációs feladatok, a különböző megfigyelések és az évfolyamdolgozatok elkészítésében is részt vett a módszertani szakcsoport és a módszertani tárgyak oktatói. Az évfolyamdolgozatok módszertani témái később a záródolgozatok témáit is jelenthették. Szintén fontos, az elméleti és gyakorlati képzés kapcsolatát jelentő mozzanat figyelhető meg a gyakorlati képzéshez kapcsolódó legfontosabb szakirodalom, az 1957-ben megjelent *Nevelőmunka az óvodában* című, az óvodai nevelés tartalmi követelményeit tartalmazó kézikönyv felhasználásában. Hasonlóan erős a kapcsolat az 1971-ben bevezetett *Óvodai Nevelési Program* és az óvónőképző intézetek Nevelési Programjának bevezetése között. Az új óvodai tartalmi szabályozó létrehozásában a képző intézetek oktatói is részt vettek, és annak bevezetésében, különösen a gyakorlóóvodákban történő megvalósításában is kiemelkedő szerepet játszottak. Az óvónőképző intézetek által megfogalmazott Nevelési Programban a képzés eredményeként megfogalmazott óvónői ideál részeként magas módszertani-szakmai tudás is szerepelt. A kompetenciaterület részletezésében megjelent a korszerű szakmai műveltség, így a pedagógia, a lélektan és a módszertan területeinek alapos, a legújabb tudományos eredményeket tartalmazó ismerete.

A gyakorlat és az elmélet szoros kapcsolata a képzés utolsó próbatételeinek körülményein, az államvizsgák lebonyolításán is nyomon követhető. A felsőfokú képzés kezdetétől a kétéves képzés zárásakor a hallgatók egy napon tették le a gyakorlati és elméleti záróvizsgálataikat. A gyakorlati záróvizsga, a zárófoglalkozásra történő felkészülés kiemelten igénybe vette a hallgatók kreativitását és terhbíró képességét, hiszen a foglalkozás témájáról és a gyakorlati csoport

összetételéről alig 24 órával a foglalkozás kezdete előtt kaptak információt. A foglalkozásra történő felkészüléshez a két év során az elméleti órákon szerzett ismereteiket is felhasználták, illetve az elméleti záróvizsgák során is sok esetben a gyakorlati élettel kapcsolatos kérdéseket kaptak a záróvizsga bizottságának tagjaitól.

Az elmélet és gyakorlat szoros kapcsolata a gyakorlati képzéshez kapcsolatos dokumentációk elkészítésében is megmutatkozott. Különösen a hospitálási napló elkészítése kapcsán láthatjuk, hogy a gyakorló óvodában történtek leírása és a gyermekek megfigyelése mellett a kiadott szakirodalmi források feldolgozásával a hallgatókat a komplex elemzésre, valamint az elmélet és gyakorlat kapcsolatának elfogadására nevelték. Az 1970/1971-es tanévtől bevezetett új tanterv tartalmazza a Didaktika tantárgyat, aminek a keretében az óvodai élet dokumentumainak elkészítését, az ütemtervvel, a hetitervvel, illetve a különböző foglalkozásvázlatokkal kapcsolatos követelményeket is megismerték a hallgatók. Szintén az elmélet és a gyakorlat kapcsolatára erősít rá a második félév végén elkészített évfolyamdolgozat is. A módszertani, gyakorlati nevelési kérdésekkel kapcsolatos évfolyamdolgozat elkészítése során a hallgatók a későbbi záródolgozat formai és tartalmi követelményeit is megismerhették.

- *Milyen módon történt a gyakorlati képzés megszervezése és lebonyolítása?*

A rendelkezésre álló dokumentumok alapján megállapíthatjuk, hogy a vizsgált időszakban a felsőfokú óvónőképzés feladatát ellátó három képzési helyszínen (Sopron, Szarvas, Kecskemét) a hallgatók mindkét képzési évben aktívan bekapcsolódtak az intézmények mellett létesített gyakorlóóvodák nevelői munkájába,

mind a négy félévben találkozhattak gyermekcsoporttal. A gyakorlati képzés mindhárom intézményben a Művelődési Minisztérium által meghatározott és ellenőrzött módon történt, és a tantervek egységessége miatt, a három képzési helyszínen egységes módon került sor a gyakorlatok beosztására. A fokozatosság elvét szem előtt tartva, a hallgatók a képzés kezdetén a gondozási feladatokba kapcsolódtak be, majd a negyedik félévig folyamatosan nőtt a hallgatói önállóság és felelősség az egyes nevelési területeken jelentkező feladatok ellátásában és a különböző foglalkozási ötletek megtervezésében, megvalósításában és dokumentációjában.

A gyakorlati képzés megszervezésében és annak lebonyolításában az intézetek az oktatói gárdából választott gyakorlati képzésért felelős csoportvezető tanárok és a gyakorló óvodák óvodavezetői mellett a gyakorlatvezető óvodapedagógusok munkájára is kiemelten számítottak. A gyakorlati képzés során kialakított csoportok szinte minden esetben megegyeztek a hallgatók kollégiumi-diákotthoni, illetve a képzés során kialakított kisebb szemináriumi csoportjaival, ennek köszönhetően a gyakorlati képzés során is lehetővé vált a hallgatók alaposabb megismerése és a személyorientált, egyéni és adekvát mentorálási tevékenység. A félévek során a szintén központilag meghatározott volt a gyakorlati dokumentációs anyagok, a hospitálási napló és a tervezéssel kapcsolatos *Előkészületi vázlatok* és a *Vázlatok és tervezetek* című munkanaplók készítése is. A gyakorlati képzés megvalósítása során a gyakorlatvezető oktatók és a gyakorlatvezető óvodapedagógusok is kiemelt feladatot kaptak az egyes tevékenységi formák megismerésének elősegítésében és a fokozatosan megvalósuló, egyre önállóbb hallgatói tevékenységek elősegítésében. A Művelődésügyi Minisztérium 1971-

ban rendelkezett a gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettesi pozíció létrehozásáról, ezzel is elősegítve a képzésen belül a gyakorlati képzés presztízsének növelését.

A gyakorlati képzésben használt tantervek és tematikák részben a Művelődésügyi Minisztérium által megküldött hivatalos dokumentumok, részben pedig a gyakorlati képzésért felelős vezető oktatók által, a gyakorlatvezető tanárok számára készített útmutatók és tájékoztatók alkották. Az egyes félévekkel kapcsolatos feladatokat a gyakorlatvezető tanárok és a módszertani képzésért felelős oktatók egyaránt megosztották az egyes hallgatói csoportokkal.

Lehetőségünk volt egy mikrotörténeti forrásanyag feldolgozására és bemutatására is, ami további fontos segítséget jelentett számunkra a korábban csak hivatalos szakmai anyagokból megismert gyakorlati képzési szabályok megvalósításának vizsgálatával kapcsolatban. A bemutatott anyagban láthattuk, hogy készítője mind a formai, mind tartami követelményekben igyekezett megfelelni a képzés során előírt szabályoknak, láthatunk természetesen egyéni eltéréseket, de fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a forrás mikrotörténeti forrásként szolgált és nem vonhatunk le a kutatott időszak egészére érvényes megállapítást a bemutatása után.

A nappali tagozat mellett a levelező tagozaton is a tanterv részét képezte az óvodai gyakorlat. A levelező képzési rendnek megfelelően az óvodai bemutatófoglalkozások látogatására a hallgatók lakhelyének közelében került sor, valamint az intézetek kezdeményezték a saját gyakorló óvodáikban szervezett bemutató-

foglalkozások látogatását is. Szintén a levelező képzés minőségének emelése érdekében merült fel az ötféléves képzés bevezetésének gondolata. A gyakorlati képzés nappali és levelező tagozatos azonosságai közé tartozik a zárófoglalkozás követelménye is. Ebben kivételt a képesítés nélkül óvodában dolgozó hallgatók jelentettek, aki a zárófoglalkozásukat a saját óvodai csoportjukban, az óvodavezető és az óvodai felügyelők előtt tartották meg. A mai levelező munkarenddel ellentétben a korszakban a levelezős konzultációk hétköznapiakon is zajlottak, és az 1966/1967-es tanévtől a gyakorlóóvodai látogatás is a levelező tagozat gyakorlati képzésének részét képezte.

- *Mi volt a gyakorlati képzés során a gyakorlatot vezető óvónők feladatköre? Milyen módon jelentek meg a gyakorlatvezető óvónők a hallgatók képzésében? Milyen együttműködési pontok fedezhetők fel a gyakorló intézmények és a képzőintézet között?*

A vizsgált időszak egészére jellemző, hogy a gyakorlati képzésben kiemelt szerep jutott a gyakorlat helyszínéül szolgáló óvodák pedagógusainak. A különböző gyakorló intézményekben dolgozó okleveles óvónőktől 1962-től a mintaóvónői vizsga letételét is elvárták, valamint megállapíthatjuk, hogy a gyakorló intézmények pedagógusainak kiválasztásakor kiemelt figyelmet szenteltek a jelöltek politikai elkötelezettségének, erkölcsi feddhetetlenségének is. A gyakorlatvezető pedagógusok a gyakorlatvezető tanárokkal együtt, a hallgató gyakorlati és írásbeli munkáját is figyelemmel követve segítették az egyre nagyobb önállóságot követelő feladatok megoldásában. A gyakorlatvezető pedagógusok részt vettek a hallgatók értékelésében, a munkájukról, fejlődésükről feljegyzéseket vezettek,

csoportváltás esetén ezeket a feljegyzéseket a következő csoport óvodapedagógusainak átadták. Legfontosabb feladatuk mégis a különböző tevékenységi formákkal kapcsolatos bemutatófoglalkozások megvalósítása volt a nappali és a levelező tagozaton egyaránt. A gyakorló intézményekben dolgozó pedagógusok az óvónőképző intézmények munkatársaiként, az intézetek által készített munkatervekben is szerepelnek, saját feladatokat vállaltak. Több gyakorlatvezető óvónő a gyakorlati képzésben történő részvétele mellett a hallgatók tanórán kívüli tevékenységében, a diákotthon nevelőmunkájában történő részvétellel vagy különböző fakultatív szakkörök vezetésével segítette a jövőbeli óvónőjelöltek minél sokrétűbb képzését. A gyakorló óvodák munkatársai a vizsgált munkatervek szerint törekedtek az egyes csoportok nevelési és fegyelmezési rendjének egységesítésére, a bemutatófoglalkozások minőségének biztosítására.

A gyakorlatvezető óvodapedagógusok a hallgatók számára megkerülhetetlen, rendkívül fontos példaképet jelentettek. A gyakorlatok során a hallgatók közvetlen közlőről figyelhették meg a pedagógusok munkáját a különböző foglalkozások megvalósításában, a gyerekekkel történő kapcsolatfelvételben és kapcsolattartásban, a szülőkkel történő együttműködésben. Az óvónők a hallgatói értékelések során elsősorban a foglalkozásokra történő felkészülést, annak lebonyolítását, a gyermekcsoporttal kialakított kapcsolatot értékelték, tehát éppen azokat a területeket, amelyben ők képviselték a mintát a hallgatók számára. Fontos változások figyelhetők meg a vizsgált időszakban a gyakorlatvezető óvónők szerepének jelentőségében. A képzés kezdetétől részt vettek ugyan a hallgatók értékelésében, az intézet épületében megtartott megbeszélő órákra azonban nem kaptak meghívást. 1963-tól viszont már a vizsgált irattári források is arról

írnak, hogy a gyakorlatvezető tanár és óvónő egyeztettek a hallgatók teljesítményéről. A gyakorlati képzés során a hallgatók nem csupán a hivatalos nevelési időben, hanem azt megelőzően és azt követően is bekapcsolódhattak a gyakorló intézmények életébe, akár az egyes óvodai ünnepek előkészítésébe történő besegítéssel, vagy az azokon történő szerepléssel, azok lebonyolításával, szervezésével is. A kutatás során több munkaanyagban is találtunk arra bizonyítékot, hogy a hallgatók, a gyakorlatvezető pedagógusok irányításával részt vettek a gyakorló óvodák csoportszobáinak díszítésében, a gyermekek által használt játékok elkészítésében is. Szintén a munkájuk elismeréseként, a megbecsülésük növekedésének jeleként értelmezhetjük, hogy a korábbi óriási megterhelést jelentő, évi 90 bemutatófoglalkozás helyett a zártláncú televíziórendszer kiépítésével a pedagógusok terhelése csökkent, illetve munkájuk nagyobb csoportok számára is megfigyelhetővé vált, a korábbi zavaró tényezők kiiktatása mellett.

A vizsgálat során kitértünk az óvónőképző intézetek nevelési terveinek bemutatására is. Világos, hogy a Nevelési Programban meghatározott kompetenciaterületek képviselőjét a gyakorlatvezető óvónőktől is elvárták. A szocialista óvónő személyiségének meghatározásakor három területre osztották a pedagógusokkal kapcsolatos elvárásokat. Az ideológiai- világnézeti követelmények mellett a módszertani-szakmai tudás és szakmai elkötelezettség, valamint a különböző pozitív személyiségjegyek kialakítása is a programban szerepelt. Láthattuk, hogy a különböző szakmai-módszertani ismeretek, az elemzőképesség és a derűs, dinamikus személyiség és hivatás, valamint munka-, és gyermekszeretet mellett is a legrészletesebben az ideológiai szilárdság tételeivel foglalkoztak. Az óvónőktől nem csupán a marxista–leninista ideológia követését és alapos ismer-

retét, hanem az annak megfelelő aktív közösségi magatartást is elvártak. Az óvónők, a hallgatók példaképeiként és a munkahelyi kollektívájuk oszlopos tagjaként kötelesek voltak cselekvő módon képviselni a szocializmust, és tartózkodni minden olyan tevékenységtől, ami kimeríthette az ideológiai megbízhatatlanság fogalmát. A különböző pártrendezvényeken való részvétel, és a gyerekek szocialista szellemben történő nevelése ugyanúgy a feladataik közé tartozott, mint a képző intézet oktatói által tartott továbbképzéseken való részvétel és a közösség érdekeiért történő áldozatvállalás.

5.1.2. A területi-szakmai gyakorlattal kapcsolatos kutatási eredmények

- *Milyen rendszer alapján történt a területi szakmai gyakorlatok megszervezése és lebonyolítása?*

A felsőfokúvá vált óvónőképzés gyakorlati területének kiemelt részét képezte a négy-hathetes időtartamú, az intézet és az egyes megyei művelődésügyi osztályok által kijelölt óvodákban töltött területi szakmai gyakorlat. A hallgatók 1964-ig a területi szakmai gyakorlat mellett az első tanévet követően nyári társadalmi gyakorlaton is részt vettek, ennek célja azonban nem a szakmai kompetenciák elsajátítása, hanem a szocialista társadalomba történő beilleszkedés volt. A területi szakmai gyakorlatok megszervezése során a képző intézetek szorosan együttműködtek a Művelődésügyi Minisztériummal, valamint a gyakorlat helyszíneként kijelölt óvodák illetékes megyei művelődésügyi osztályainak vezetőivel és a megyék kijelölt óvodai felügyelőivel. A területi gyakorlatok kezdete előtt a gyakorlati képzésért felelős vezetőtanár, majd későbbiekben a gyakorlati képzés lebonyolításáért felelős igazgatóhelyettes a gyakorlatban résztvevő, területen dolgozó óvodapedagógusok, óvodavezetők és a megyei felügyelők számára is elküldte a területi szakmai gyakorlattal kapcsolatos tájékoztatót, ezzel is elősegítve, hogy a különböző tárgyi és személyi feltételekkel rendelkező intézmények hasonló lehetőségeket és feladatokat biztosíthassanak az érkező hallgatóknak. A területi szakmai gyakorlatok megvalósítása során kiemelt szerep jutott a hallgatók intézeti csoportvezető- illetve gyakorlatvezető tanárainak, akik a gyakorlati hetek kezdetétől tartották a kapcsolatot a hallgatókkal, jelezték az intézet, és a gyakorlati képzés vezetése felé az esetleges felmerülő problémákat. A területi gyakorlatokon a hallgatók a gyakorlóintézményekben teljesített feladatokhoz

hasonlóan írásos dokumentációt készítettek; hospitálási naplót vezettek, előkészületi vázlatokat és tervezeteket írtak, esetenként részt vettek az óvodai élettel kapcsolatos adminisztráció (hiányzási napló, étkezés-térítési díj) intézésében, valamint kapcsolatba kerülhettek a szülőkkel, részt vettek családlátogatáson és szülői értekezleten, valamint bekapcsolódhattak a gyakorlati helyszín társadalmi munkájába is. A területi szakmai gyakorlat területén már az első évfolyam élelmezési, lakhatási és fűtési gondjaival kapcsolatban merültek fel nehézségek, amelyeket az intézet rendszeresen jelzett is a Művelődésügyi Minisztérium felé. A területi szakmai gyakorlat megszervezésének és lebonyolításának céljaként azt jelölték meg, hogy a hallgatók „*életszerű körülmények között*” készülhetnek fel a későbbi hivatásukra. Ebből arra következtethetünk, hogy a felsőfokú óvónők képzési rendszer vezetői maguk is tisztában voltak azzal, hogy a képzési idő során nyújtott gyakorlati életbe történő bekapcsolódási lehetőség nem elég, nem nyújt elegendő lehetőséget arra, hogy a hallgatók az óvodai élet minden területével megismerkedjenek, amit részben a képzési idő rövidege, a gyakorlati és elméleti tárgyak nagy száma és a gyakorló intézmények befogadóképessége egyaránt indokolhatott. A területi szakmai gyakorlat tehát egyaránt szolgált az elméleti és módszertani tantárgyakon szerzett ismeretek és a gyakorlati képzés alkalmain gyűjtött tapasztalatok szintetizálására és a komplex óvodai nevelőmunka megismerésére, annak folyamatos végzésére. A területi gyakorlat egyik legfontosabb előnye éppen abban rejlett, hogy a hallgatók nem kiemelt figyelemmel kezelt gyakorló intézmények és a kiválogatott óvónők vezetése mellett dolgoztak, hanem a különböző országrészek különböző településein nagyon változatos élethelyzetekkel, gyerekekkel és óvodai felszereltséggel találkoztak. A területi gyakorlatok megkezdése előtt a hallgatók nem csupán a csoportvezető

oktatóktól, hanem a módszertani és gyakorlati képzések felelős vezetőitől, valamint az igazgatóság részéről is részletes tájékoztatást kaptak a hathetes gyakorlat feladatait és követelményeit illetően. A területi-szakmai gyakorlat lebonyolítására a vizsgált időszak egy részében a negyedik félév megkezdése előtt, majd a vizsgálati időszak számottevő részében a negyedik félév sikeres lezárása, a szakdolgozatok elkészítése és leadása, valamint a negyedik félév tantárgyi követelményeinek teljesítése, a vizsgák sikeres letétele után került sor.

A levelező tagozaton szintén egynapos területi gyakorlatot kellett eltölteniük az óvodában a hallgatóknak, ezt az időt négy egyhetes időszakra elosztva teljesítették, lehetőség szerint a településük óvodáiban.

- *Milyen tendenciákat figyelhetünk meg a területi szakmai gyakorlatokkal kapcsolatban?*

A területi szakmai gyakorlat feladatai, lebonyolítása és szervezése jelentős változásokon ment keresztül a vizsgált időszakban. Az első felsőfokú tanulmányokat folytató évfolyam területi szakmai gyakorlatának megszervezésekor csupán Győr-Sopron, és Vas megyék területén jelöltek ki óvodákat a hallgatók számára (lásd 3. ábra), a következő évfolyamok területi szakmai gyakorlati helyszínének kijelölésekor már egyre több megyében jelöltek ki óvodákat, így a következő évben már Komárom-Esztergom, Fejér és Baranya megye, később pedig Somogy, Veszprém és Zala megye is csatlakozott a területi szakmai gyakorlathoz képzési helyszíneket biztosítva. A vizsgált időszakban már a képzés kezdetétől,

az első területi szakmai gyakorlat lebonyolítása után megjelent az igény a gyakorlat időtartamának meghosszabbítására, erre mind a képző intézmények, mind a megyei művelődésügyi osztályok és az óvodai felügyelők is tettek javaslatot.

Az egyik legfontosabb változás az 1965/1966-os tanévtől bevezetett, a kizárólag a soproni képzési helyszínen bevezetett megreformált területi gyakorlat, amelynek kifejtésére az összegzés soproni sajátosságait tárgyaló részben kerül sor.

A területi szakmai gyakorlatok fejlődésének bemutatásakor ki kell térni arra a tényre is, hogy bár a soproni intézet által bevezetett területi szakmai gyakorlat alapvetően pozitív eredményeket hozott, az 1970-es évtől ismét a téli időszakra került vissza a gyakorlat időpontja, azonban a korábban jól bevált hallgatói feladatok maradtak, amit a soproni innováció sikerének könyvelhetünk el. Szintén fontos változás, hogy a hathetes gyakorlati idő ugyanettől az évtől ismét négyhetessé alakult. Láthatjuk tehát, hogy a területi szakmai gyakorlat fejlődését tekintve a hatvanas évek második felében figyelhetünk meg tendenciózus változást, amely során a Soproni Óvónőképző Intézet a korábbi területi szakmai gyakorlatok tapasztalatait, valamint a gyakorlatvezető óvónők és az óvodai felügyelők visszajelzéseit figyelembe véve reformtervezetet készített és terjesztett a Művelődésügyi Minisztérium elé, amely pozitív elbírálása után jelentős változást hozott a hallgatók gyakorlati képzésében.

Szintén fontos változásokat figyelhetünk meg a gyakorlatra kijelölt intézmények kapcsán a területi elv megvalósításának tekintetében. A képzésbe belépő első évfolyam területi szakmai gyakorlatának megszervezésekor természetesen kevésbé

jelenhetett meg ez az elv, hiszen a legtöbb hallgató a felvételi megyéjétől függetlenül került elosztásra Győr-Sopron és Vas megye óvodáiban. A következő évben már több megye is becsatlakozott a területi gyakorlat helyszínét biztosító óvodák közé, ekkor már igyekeztek a hallgatókat abba a megyébe, vagy akár arra a településre visszaküldeni, ahonnan az intézetbe jelentkeztek, vagy ahol a végzés után alkalmazni szeretnék volna őket. Az egyes hallgatók gyakorlati helyének kiválasztásakor változatos motivációkat figyelhetünk meg: míg a vizsgálati évkör első felében a hallgatókat igyekeztek a lakhelyük megyéjétől eltérő településekre beosztani a vizsgált évkör második felében a hallgatók saját megyéjükben, sok esetben saját településükre kerültek.

- *Hogy működtek együtt a képző intézet és a területi gyakorlathoz kapcsolódó hivatalos intézmények a területi szakmai gyakorlat megszervezése és megvalósítása során?*

A területi-szakmai gyakorlati képzés sikeres megvalósításának ellenőrzése, illetve a felsőfokú óvónőképzés eredményességének vizsgálata érdekében mind a Művelődésügyi Minisztérium, mind a képző intézetek a területi-szakmai gyakorlat teljes ideje alatt változatos időpontokban látogatták meg a gyakorlati képzésben résztvevő intézményeket és a hallgatókat. A látogatások során a hallgatók bemutatták a hat hét során folyamatosan vezetett dokumentációt, valamint beszámolhattak a legfontosabb tapasztalataikról. Az intézet részéről a hallgatók gyakorlatvezető oktatói és gyakorlatvezető óvónői látogatták meg a területen gyakorlatot teljesítő hallgatóikat. A három óvónőképző intézmény oktatói kölcsönösen is ellátogattak a társképzők hallgatóinak gyakorlatára, különösen igaz ez a soproni képzési helyszín által 1966-ban megvalósított megreformált területi

gyakorlatra, amikor a szarvasi és a kecskeméti képző munkatársai még nagyobb létszámban látogattak el a soproni hallgatók területi gyakorlatára.

A gyakorlati helyszínek kiválasztása a képző intézmény és az egyes intézmények felvételi területén működő Megyei Művelődésügyi osztályok vezetőinek, valamint az egyes megyékben működő óvodai felügyelők javaslatainak megfelelően történt. A képző intézmények a területi szakmai gyakorlatok megkezdése előtt jelezték a fogadó megyék művelődésügyi osztályai vezetői számára, hogy milyen típusú és hány óvodai csoportra tartanak igényt a megyébe érkező hallgatók számára. A területi szakmai gyakorlat után a végző hallgatók elosztásakor is meghívást kaptak az egyes megyék óvodai felügyelői is, akik a területi szakmai gyakorlat alatt figyelemmel követték a hallgatók munkáját, és a végzés után is ellenőrizték a fiatal, újonnan elhelyezkedett óvónők munkásságát, beszámoltak a képzőknek a pályakezdő fiatalok munkahelyi eredményességéről. Tehát a megyei óvodai felügyelők egyfajta külső csoportvezető oktatóként feleltek a hallgatók munka-, és lakáskörülményeinek megfelelő minőségéért, a közösségi és társadalmi munkába történő bevonásáért.

A területi szakmai gyakorlatok során annak jellegéből adódóan kiemelt feladat hárult a hallgatót fogadó intézmény pedagógusaira, különösen a gyakorlatot vezető óvodapedagógusra, akinek a gyermekcsoporttal kapcsolatos feladatok mellett a hallgató mentorálása, az írásbeli dokumentáció ellenőrzése, valamint a fokozatosan egyre önállóbbá váló tevékenység támogatása is további feladata volt. Áldozatos munkájuk elismerése érdekében a képző intézmények minden területi szakmai gyakorlati ciklus letelte után levélben köszönték meg a pedagógusok munkáját, az intézet külső munkatársaiként nevezve meg az óvónőket,

egyeztetve az egyes megyék óvodai felügyelőivel több esetben a hallgatókat mentoráló pedagógusokat a pedagógusnapi jutalmak kiosztásakor az illetékes megyei művelődési osztályok figyelmébe is ajánlották. A pedagógusok, az óvodai felügyelők és a megyei művelődési osztályok vezetői által elkészített és az intézetekbe visszaküldött vélemények és javaslatok tovább segítették a képzés fejlesztését, hiszen a gyakorlati időszakban a területen dolgozó pedagógusok meggyőződhetnek arról, hogy milyen területeken mutatkozik elegendőnek a hallgatók elméleti-módszertani tudása, és milyen kompetenciák, vagy kompetencia-területek további erősítésére van szükség.

5.1.3. A gyakorlati képzés soproni sajátosságai

- *Milyen információk, adatok maradtak fent a soproni képzési helyszín gyakorlati képzését ellátó gyakorló intézményekről? Történt-e változás a gyakorló intézmények számában, illetve a működésükben a vizsgált korszakban?*

Az 1959-ben felsőfokúvá váló óvodapedagógusképzés a soproni helyszínen a középfokú képzés személyi és tárgyi feltételeit is „megörökölte”: a hallgatók a korábbi középfokú képzésben végzett óvodapedagógusok által vezetett gyermekcsoportokban, a középfokú képzés során működő gyakorlóintézményekben folytatták a gyakorlati képzést. A különböző gyakorló intézményekről a jogutód Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Irattárában őrzött statisztikai adatok és jelentések, valamint a gyakorlati képzéssel kapcsolatban született különböző tájékoztatók és útmutatók maradtak fent. Az irattárban őrzött dokumentumok alapján a felsőfokú képzés kezdetétől a korábbi középszintű képzés gyakorló óvodájában folytatta a hallgatók gyakorlati képzésének megvalósítását, a képző épülete mellett. A négycsoportos intézmény, amelyben kis, középső, nagy és vegyes csoport működött, nagyon hamar szűkké vált, és egyedül nem tudta ellátni a képzéshez kapcsolódó feladatokat. Szintén problémát jelentett, hogy a gyakorló óvoda hamarosan átkerült a képző intézmény épületébe, és az 1973-ban megnyitott új óvodaépület átadásáig a képző intézmény földszintjén működött. A képző intézetének udvarán felépülő új gyakorló intézménnyel kapcsolatban hosszas tárgyalások folytak a Művelődésügyi Minisztérium és a képző között, már 1965-től kérte a képző intézmény, hogy az új épület felhúzásához anyagi támogatást kapjon. Erre egészen 1970-ig kellett várnia, ekkor kezdődött meg a korábban hatszoportosra tervezett épület helyett a négycsoportos óvoda

építése. A jogutód Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógia Kar egyik gyakorló óvodája ma is ebben az épületben működik. 1962-ben egy új gyakorló óvodával bővült az intézmények köre: a korábbi Uszoda utcai óvodát a város fenntartásából az intézet vette át. A forrásaink alapján már 1965-ben biztosan gyakorló óvodai csoportként működött a Kossuth utcai óvoda két csoportja is, ahol a gyakorlatvezető óvodapedagógusok gyakorlatvezetői pótlékot kaptak.

A vizsgált időszakban a soproni székhelyű képző intézmény és annak gyakorló intézményei között napi kapcsolat és a hallgatók érdekeit szem előtt tartó szoros kollegiális kapcsolat alakult ki.

- *A források alapján felfedezhető-e kizárólag a soproni helyszínrre jellemző, a helyi sajátosságokat figyelembe vevő, a gyakorlati képzéssel kapcsolatos reform, innováció?*

Láthatjuk, hogy az 1964-ban módosított gyakorlati képzés, melynek értelmében az első félévből törölték a gyakorlati képzést, azonnali ellenkezést váltott ki a képző intézmények körében. Forrásaink alapján megállapítható, hogy bár a Művelődésügyi Minisztérium tájékoztatójában csak a második félévtől szerepel a gyakorlati képzés, az intézettel kötött „szóbeli megállapodás” értelmében, a gyakorlatvezető tanárok hathatós közreműködésével tanterven kívül lehetőség volt az első félévben is a hallgatók bevonására a gyakorlati képzésben. Ebben a mozzanatban is megfigyelhető a *core curriculum* és a *local curriculum* találkozása, mert bár a minden óvónőképző intézetre érvényes magtantervben nem szerepelt az első félévben az óvodai gyakorlat, a helyi lehetőségeknek és a soproni képzési helyszínen oktatók kezdeményezésének hála mégis megjelenhetett az óvodai

gyakorlat az első félévben is. Szintén a *local curriculum*, vagyis a helyi tanterv szerepe emelkedik ki a gyakorlati képzés megvalósításában, amely során a Soproni Óvónőképző Intézet a gyakorlóintézmények személyi és tárgyi adottságaira építve alakítja ki a gyakorlatok rendjét, valamint indít különböző szabadon választható szakköröket, ahol a szakkör témáját a vezető tanár vagy óvodapedagógus személyes érdeklődése, adott területeken kiemelkedő képességei határozzák meg.

A soproni képzési helyszín egyértelműen saját innovációjának tekinthető az 1965/66-os tanévtől bevezetésre kerülő, a Soproni Óvónőképző Intézet oktatói által kidolgozott megújított területi-szakmai gyakorlat, amelyre annak új időpontja mellett a szakmai módszertani szempontok megújítása és a területi gyakorlatot vezető óvodapedagógusok és óvodai felügyelők javaslatainak beépítése is újító szemléletű. A tavaszi időszakra áthelyezett hathetes területi szakmai gyakorlat miatt a hallgatók a negyedik félévben már minden tantárgyukat teljesítették, és a szakdolgozatukat is leadták, ezután utaztak el a területi szakmai gyakorlat helyszínére. A területi gyakorlat megkezdése előtt központi tájékoztató keretében készítették fel a hallgatókat a megújított gyakorlati képzés kihívásaira, valamint a gyakorlatvezető tanárookra is kiemelten számítottak az esetlegesen felmerülő egyéni problémák közvetítésében, megoldásában. A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzésért felelős munkatársai a korábbi területi elv alapján történő elosztás helyett arra törekedtek, hogy a hallgatók ne a lakóhelyükön, vagy annak környékén kerüljenek beosztásra, ezzel is elkerülve azt, hogy az ismerős környezet, vagy az ismerős pedagógusok befolyásolják a gyakorlati képzés eredményét, eredményességét. A megújított területi gyakorlat felépítésé-

ben követte a korábbi négy féléves gyakorlati képzésben megjelenő fokozatosági elvet: az első hét ismerkedési, beilleszkedési feladatai után a hallgatók fokozatosan egyre nagyobb önállósággal vettek részt az óvodai élet szervezésében, a gyermekcsoport irányításában. Kiemelkedő az is, hogy a későbbi eredményes közös munka, a kollégákkal kialakítandó jó kapcsolat érdekében a hallgatónak nem csupán az óvónők, de az óvodában folyó nevelőmunka minden más szereplőjének (dajkák, konyhai dolgozók, óvodatitkárok stb.) feladataival is alaposan meg kellett ismerkedniük. Ezzel a részfeladattal a hallgatók szemlélete is átalakulhatott. A megújított területi szakmai gyakorlat hetei alatt a jövődöbeli pedagógusok a korszak óvodai tartalmi szabályozójának ismeretében, a korábbi négy féléves tapasztalataikra támaszkodva az óvodai élet valamennyi területén kipróbálhatták magukat, a reformtervezet értelmében a különböző adminisztratív feladatok, illetve a szülőkkel történő kapcsolattartás számos formájában (szülői értekezlet, családlátogatás stb.) szerezhettek gyakorlatot. A területi szakmai gyakorlattal kapcsolatos tájékoztató felhívta a gyakorlatvezető pedagógusok figyelmét arra is, hogy a hallgató továbbra is a képző intézetek felügyelete és vonatkozó szabályzatainak kötelező érvénye alatt áll, ezzel is jelezve, hogy a képző intézmény még a nagy távolság ellenére is egyfajta fegyelmező, ellenőrző funkciót töltött be a területi szakmai gyakorlat ideje alatt is. Erre természetesen ráerősített az intézeti oktatók és gyakorló intézmények pedagógusainak látogatása, a megyei óvodai felügyelők, a gyakorlatot vezető pedagógusok intézetnek küldött jellemzései is. A központilag meghatározott magtanterv alapján készített helyi tanterv figyelembe vette a soproni képzési helyszín földrajzi adottságait, felvételi területét és a képzésben résztvevő oktatók és gyakorlatvezető óvodapedagógusok képességeit is.

A megújított területi szakmai gyakorlati rendszer egyaránt hozott pozitív és negatív eredményeket is. A szakmai gyakorlattal kapcsolatos beérkező negatív vélemények, a záróvizsgára hagyott felkészülési idő rövideje mellett elsősorban a képzés tartalmának újragondolására, átalakítására vonatkoztak, így a hatvanas évek második felében meginduló tantervfejlesztési folyamatok egyfajta indukálójának is tekinthetjük a megújított képzéssel kapcsolatos, a területről érkező javaslatokat, módosítási kéréseket.

A korabeli értékelő jelentésekben pozitív eredményként emelik ki, hogy a tavaszi időszak több lehetőséget biztosított a hallgatók számára az udvari játéktevékenységek megtervezésére és megvalósítására, illetve a téli, gyakori betegségekkel és hiányosságokkal járó időszakkal ellentétben sokkal eredményesebb és beláthatóbb tervezést tett lehetővé a hallgatók számára. A területi szakmai gyakorlat megkezdésekor a hallgatók már a képzés teljes egészét elvégezték, minden elméleti és módszertani tárgyból vizsgát tettek, így a felsőfokú óvónőképzés által meghatározott teljes tananyag ismeretében kezdték meg a hat- illetve négyhetes szakmai gyakorlatot. Ez a tény azt is magával hozta, hogy a hallgatók biztosabb, teljesebb elméleti és módszertani felkészültséggel, gyakorlati tapasztalattal kezdhették meg a területi szakmai gyakorlatot. Szintén fontos, el nem hallgatható eredménye és következménye volt a megújított területi szakmai gyakorlati rendszernek a forrásanyag vizsgálata szerint 1967-ben felmerült bázisóvodai rendszer kiépítésének ötlete. Az addigra már 6 éves területi szakmai gyakorlattal kapcsolatos tapasztalatok birtokában egyre inkább megjelent az igény arra, hogy a hallgatók a területen dolgozó legkiválóbb, elméleti és gyakorlati szempontból leginkább kiemelkedő pedagógusok mellé kerüljenek a gyakorlat heteire. Ennek kapcsán az intézeti értékelő dokumentumok azt emelik ki,

hogy a bázisóvodai rendszer kiépítése a hallgatók elosztását, így a gyakorlatok ellenőrzési rendszerét is megkönnyítené, valamint további visszajelzési lehetőséget adna a képző intézmény munkájának, hiszen a gyakorlat vezetésére felkért óvónői vagy az intézet korábban végzett hallgatói, vagy az intézetben gyakorlatvezető óvónői vizsgát tett pedagógusok lennének. Ezáltal a képző egyszerre tett volna lépéseket a saját képzései minőségének emelése, és a képzés hatékonyságának mérése érdekében.

5.2. A kutatás jövője, további irányai

A kutatásunk során világossá vált, hogy a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet gyakorlati képzésének vizsgálatakor nem korlátozhatjuk a kutatásunkat a gyakorlati képzés követelményeit, vagy gyakorló intézményeit tárgyaló dokumentumok elemzésére.

A forrásanyagok és a szakirodalmi források felkutatása és feldolgozása során rá kellett döbbenünk, hogy a gyakorlati képzés bemutatásának feladata szétfeszíti a doktori disszertáció kereteit. A gyakorlati képzés bemutatásakor a képzési rendszer változásainak követésekor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a gyakorlatot szorosan támogató, mellette haladó és fejlődő elméleti és módszertani képzés folyamatos változását; a három terület kölcsönös egymásra hatását. A gyakorlati képzés témája természetesen értelmezhetetlen az abban részt vevő oktatók és pedagógusok, a gyakorló intézmények bemutatása, kontextusba helyezése nélkül.

Ennek okán biztosan kijelenthetjük, hogy a vizsgált témakör még számos további kutatási lehetőséget rejt magában. A gyakorlati képzés mellett a különböző óvodai foglalkozási típusok módszertani képzésének vizsgálata, a módszertant oktató tanárok és a gyakorló intézmények együttműködésének, a módszertani képzéssel kapcsolatban készült jegyzetek és tananyagok gyakorlati szempontból történő elemzése további kutatási irányt jelenthet. A módszertani képzés mellett az elméleti tantárgyak tartalmát, a fennmaradt megőrzött tematikák részletes elemzését is egy további kutatási irányként határozzuk meg. Az elméleti képzéssel szoros kapcsolatban fontos lesz még a képzésben részt vevő oktatók kutatási

munkájának, az óvodapedagógia tudományterületével kapcsolatban megjelent korabeli és későbbi publikációinak, tudományos eredményeinek és szakmai munkásságának elemzése, kutatása.

A témakör tágításakor mindenképpen szeretnénk még a korszakban megfogalmazott pedagóguskép vizsgálatára is kitérni. Ezzel kapcsolatban nem csupán az óvodapedagógia területén, de a szélesebb értelemben vett pedagógusképzés minden képzési szintjén és típusán belül felfedezhetünk azonosságokat a korszakban megfogalmazott pedagógusképpel és pedagóguseszménnyel kapcsolatosan. Ebben a tekintetben nem csupán a hazai, de nemzetközi kutatásokat és forrásokat is mindenképpen érdemes bevonni a kérdés vizsgálatakor.

További, az eddigi területeknél talán még szélesebb vizsgálati témakört jelent a korszak oktatástörténeti dimenzióinak további építése, a korszakkal foglalkozó hazai és nemzetközi vizsgálatok és kutatások figyelemmel követése, kiemelten a pedagógusképzés-, és felsőoktatástörténeti aspektusok fókuszba állításával.

5.3. Záró gondolatok

A kutatás témája a szocialista óvónőképzés, és ezen belül a gyakorlati képzés bemutatása volt, a felsőfokú óvónőképzés első évétől 1959-től a középszintű óvónőképzés visszavezetéséig, 1972-ig. Vizsgálatunk fókuszát a Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet jelentette, amely évtizedekig a Dunántúl egyetlen óvónőképző intézményeként rendkívül nagy hatással volt hazánk óvónőképzésére és óvodaügyére. Áttekintettük a vizsgált korszak legfontosabb társadalmi és

oktatástörténeti fordulópontjait, bemutattuk a korszak pedagógusképzési rendszerét a szocialista blokk országában, illetve részleteztük a korszak szocialista ideológiája által megfogalmazott pedagógusképet. Kutatási témánk miatt az óvodapedagógusképzés és a hazai nőnevelés történetének legfontosabb problémátörténeti eseményeit és eredményeit is összegeztük.

A dolgozat szakirodalmi forrásainak elemzésekor, a kutatási témánk tágabb társadalmitörténeti kontextusának biztosítása érdekében kitértünk Sopron város oktatási intézményeinek, különösen a pedagógusképzéssel foglalkozó iskolatípusok bemutatására. A soproni óvodaügy és óvónőképzés történetének tárgyalása után a közvetlen jogelőd Állami Tanító- és Óvónőképző Intézet működésének szenteltünk egy fejezetet. A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet működésével, tanterveivel és a korszakban történt legfontosabb strukturális jelentőségű átalakításaival a szakirodalmi forrásokat feldolgozó fejezetünk utolsó alfejezetében foglalkoztunk. Ez utóbbi fejezetben, a témával kapcsolatos gazdag irattári források vonatkozó dokumentumait is felhasználtuk.

Kutatásunk végén megállapíthatjuk, hogy a felsőfokú óvónőképzés, bár a korábbi középszintű oktatás személyi és tárgyi feltételeit örökölte, igyekezett minden módon törekedni a felsőfokú képzéshez méltó oktatási és képzési minőség megteremtésére. Az első évek kezdeti bizonytalanságai után a soproni képzési helyszín a társképzőkkel, a Kecskeméti és Szarvasi Óvónőképző Intézetekkel együttműködve folyamatosan az egész óvónőképzés, és ezen belül is a gyakorlati képzés folyamatos, a hallgatók érdekét figyelembe vevő fejlődén, átalakításán munkálkodott. A vizsgált időszakban a gyakorlati képzés rendszere a fokozatosság elvét szem előtt tartva tette lehetővé, hogy a hallgatók az egyes

félévek során egyre több, az óvodai élet mindennapjaival kapcsolatos, összetettebb feladatot oldjanak meg, ezzel segítve pedagógussá válásukat. Hasonló tendenciák figyelhetők meg a területi szakmai gyakorlat esetén is, amelynek keretében a soproni képzési helyszín saját, innovatív képzési rendszert is kidolgozott és megvalósított. A képzés során fontos modellértékű résztvevők voltak a gyakorló intézmények és a területi szakmai gyakorlatok óvodapedagógusai, akik személyes példaadásukkal, módszertani és elméleti tudásukkal közvetlenül is alakították a hallgatók személyiségét. Az elméleti és gyakorlati képzés kapcsolatát elemezve a gyakorlati képzés újító, úttörő szerepét fedezhetjük fel, amely a gyakorlati élet hozta problémahelyzetekkel, a hallgatói munka nyomon követésével, valamint a végzés után elhelyezkedett pályakezdő óvodapedagógusok munkájának értékelésével segítette a felsőfokú képzés rendszerének töretlen újításait.

A disszertáció elkészítése után kijelenthetjük, hogy a téma kutatása még korántsem teljes, hiszen a dolgozat utolsó fejezeteiben az eredmények összegzése mellett a kutatás jövőjével kapcsolatban fogalmaztuk meg a további kutatási irányokat és határoztuk meg azt a tágabb kontextust, amelyben a kutatás eddigi eredményei tovább értelmezhetők. Célunk továbbra is a gyakorlati képzés kiemelkedő szerepének hangsúlyozása. Az eredményeket összegezve megállapíthatjuk, hogy a felsőfokú óvónőképzésben kialakított gyakorlati képzési rendszer nem volt öncélú: a korszak oktatói, képességeik maximumát nyújtva szolgálták az addigi tapasztalataik és további önképzésük segítségével a legkisebbekkel foglalkozó pedagógusok nevelését. Nevelő intézményként, a teljes személyiségre ható összetett komplex rendszerként, az óvodáskorú gyermekek érdekeit

szem előtt tartva valósult meg a legfontosabb cél: megfelelő, hivatásukat szerető, a gyermekekért dolgozó fiatal pedagógusok képzése.

6. IRODALOMJEGYZÉK ÉS FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Felhasznált szakirodalom

Ács Marianna, Czeferner Dóra, Pusztafalvi Henriette, Takács Zsuzsanna Mária (2019, szerk.) *„Asszonyoknak igen sokat kell tudni...”*. Új kutatások a nőnevelés történetéről. Pécs: Kronosz Kiadó.

Agee, Jane (2009). Developing qualitative research questions: a reflective process. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 22(4) pp. 431-447. <https://doi.org/10.1080/09518390902736512>

Albulescu, Ian (2018). The Historical Method in Educational Research. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)* 2(8) pp. 185-190.

Bajkó Mátyás: A felsőfokú óvónőképzés negyedszázada. Fejezetek az óvó-és óvónőképzés történetéből a 25 éves felsőfokú oktatás évfordulója kapcsán. In: Bencsik Endre, Daróczi Erzsébet (szerk.) (1984). *Az óvónőképző intézetek V. tudományos ülészaka: 25 éves a felsőfokú óvónőképzés: emlékülés a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának kiadványa*. Kecskemét: Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály. pp. 431-450.

Ballér Endre (1988). Tantervkészítés, tantervfejlesztés. Pedagógusképzés. A Művelődésügyi Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztálya. 1988(1) pp. 6-23.

Ballér Endre (1997). Tantervtörténeti problémák. In: Székelyné Kőrösi Ilona és Szepes Lajos (szerk.). *„Én iskolám, köszönöm most neked” Iskolatörténeti adattár 1*. Kecskemét.

Balogh Beáta, Nagy Andrea (2016). A neveléstudomány helyzete az 1949-1957 közötti időszakban a személyi ügyek és háttérintézmények tükrében. In. Németh András, Garai Imre, Szabó Zoltán András (szerk.) Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában. Budapest: Gondolat Kiadó pp. 161-184.

Baranyai Lenke (2009). Az Isteni Megváltó Leányai Tanítónőképzője, és jogutódja, a Soproni Állami Tanítónőképző története 1899-1957. Sopron: Hillebrand nyomda, ISBN:978-963-06-3216-4.

Baráz Miklósné (1974). Pedagógusképzés és továbbképzés Romániában Pedagógusképzés. A Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztályának kiadványa. 1974/1. pp. 71-75.

Bárdossy Ildikó (2011). Lehetséges kérdések és válaszok a curriculumfejlesztéshez. *Tananyag egyetemi hallgatók és pedagógusok számára. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Neveléstudományi Intézet. Nevelés-és Oktatásméleti Tanszék.* <https://tinyurl.com/52jtzym>

Bársony Jenőné, Szabados László (1972). A magyar óvónőképző intézetek tudományos munkájáról. In Elek László (szerk.). A Magyar Óvónőképző Intézetek Neveléstudományi Közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat. pp. 301-321.

Berger, Manfred (2014). Zur Geschichte des Kindergartens in der SBZ und der DDR (1945 - 1990). URL: <https://tinyurl.com/4zxf7pp>

Best, John W. (1970) Research in Education. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Boreczky Ágnes (1999). Egy letűnt világ árnyai. A tanári szerep átalakulása. In: Meleg Csilla (szerk.). Iskola és társadalom. II. Szöveggyűjtemény. Pécs: JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszék.

Bowen, Glenn A. (2009.) Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal* 9(2) pp. 27–40 <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>

Cohen, Luis; Manion, Lawrence; Morrison, Keith (2007). *Research Methods in Education*. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.

Darvai Tibor (2020). A neveléslélektan a korai Kádár-korszakban. *Educatio*, 29 (4) pp. 582-591. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.4.4>

Darvai Tibor (2022). Oktatáspolitikai a korai Kádár-korszakban, A Tanító című folyóirat elemzése alapján. Budapest: Gondolat Kiadó.

Fábián Károlyné (1989). Az óvodai nevelőmunkát érintő alapidokumentumok, reformok, rendeletek hatása az óvoda fejlődésére 1945-től napjainkig. In: Szekerczés Pál (szerk.). Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXII. Debrecen: Alföldi Nyomda pp. 122-129.

Felkai László (1993). Nevelésügy a dualizmus korában. A polgári jellegű iskolarendszer kiépülése. Az óvodaügy. In: Horváth Márton (szerk.). A magyar nevelés története. II. kötet. Budapest: Felsőoktatási Koordinációs Iroda. pp. 82-85.

Fodorné Tóth Mariann, Simon Tamás, Szalay Józsefné (1989). A kisdnevelés helyzete a magyar közoktatásban a kiegyezéstől a századfordulóig. In: Szekerczés Pál (szerk.). Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXII. Debrecen: Alföldi Nyomda pp. 47-64.

Földy Ferenc (1977). Óvónőképzés Sárospatakon. *Pedagógusképzés* 1977(1) 112-118.

Garai Imre (2015). Tudománypolitika és felsőoktatás Magyarországon, 1948-1951. In. Németh András, Bíró Zsuzsanna Hanna, Garai Imre (szerk.). *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében*. Budapest: Gondolat Kiadó pp. 165-176.

Garai Imre (2016). A magyar felsőoktatás strukturális átalakítási és államosítási kísérletei az 1949- 1953 közötti időszakban. In. Németh András, Garai Imre, Szabó Zoltán András (szerk.) *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Budapest: Gondolat Kiadó pp. 119-160.

Géczi János (2006). A szovjet pedagógiai minta. A szovjet és a szovjet minta nyomán kialakított nemzeti törekvések sajtórepresentációja. *Iskolakultúra*, 16(9). pp. 24-38.

Golnhofer Erzsébet (2006). Rendszerváltások a tudomány legitimációjában-Magyarország, 1945-1949). In. Szabolcs Éva (szerk.). *Pedagógia és politika a XX: század második felében Magyarországon*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó pp. 9-28.

Golnhofer Erzsébet, Szabolcs Éva (2013). Lázár György és a magyar pedológia-mítosz és valóság. *Magyar Pedagógia* 113(3). pp. 133-151.

Golnhofer Erzsébet, Szabolcs Éva (2016). Az 1945 utáni korszak neveléstudományának kutatása: Kutatásmetodológiai megfontolások a személyes dokumentumok forrásértékéről. In. Németh András, Garai Imre, Szabó Zoltán András (szerk.) *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Budapest: Gondolat Kiadó pp. 185-202.

Háber Judit (1999). A pedagógusnők helyzete, egy pálya elnőiesedése. In. Meleg Csilla (szerk.). *Iskola és társadalom. II. Szöveggyűjtemény*. Pécs: JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszék.

Héra Gábor, Ligeti György (2005). Módszertan. Bevezetés a társadalmi jelenségek kutatásába. Budapest: Osiris Kiadó

Hermann Alíz (1953). Harc a formalizmus ellen az óvónőképzőben. *Óvodai Nevelés* 6(4) pp. 105-107.

Horbulák Zsolt (2017). Reform és visszarendeződés. A CSKP a magyar gazdasági reformokról 1968-tól a rendszerváltozásig. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola

Horváthné Dr. Szöllősi Ilona (1993). Kőműves Erzsébet (1935-1985). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) A Benedek Elek Óvóképző Főiskola. Sopron. pp. 148-149.

Javaslat a felsőoktatás fejlesztésére. (1983) kiadja a Művelődésügyi Minisztérium.

Kaján László (1992). Az óvodáskorú népesség intézményes nevelése és az óvodapedagógusok képzése az európai régió országaiban. Pedagógusképzés. Művelődési és Oktatásügyi Minisztérium Felsőoktatási és Kutatási Főosztálya 1992 (1). pp. 94-105.

Karlovitcz János (1994). Magyar tankönyvvilág. *Educatio*. 3(4.). pp. 535-546.

Kelemen Elemér (1985). A pedagógusképzés négy évtizede. *Pedagógiai Szemle*, 35(4) pp. 307- 317.

Kelemen Elemér (1996). A magyar pedagógusképzés történeti vázlata. Pedagógusképzés. A Tanárképző Szövetségének, az óvó-és Tanítóképző Főiskolák Egyesületének a folyóirata. 1996(1.-2.) pp. 33-43.

Kelemen Elemér (2017). A Magyar Pedagógiai Társaság újjáalakulása és tevékenységének első évtizede (1967–1976) *Új Pedagógiai Szemle*. 2017 (9-10). pp 72-88.

Kelényi Ferenc (1975a). A soproni óvónőképzés a felszabadulástól napjainkig. Soproni Szemle, XXIX (3). pp. 1-14.

Kelényi Ferenc (1975b). A soproni óvónőképzés a felszabadulástól napjainkig. Soproni Szemle, XXIX (4). pp. 15-29.

Kelényi Ferenc (1993a). Földi Lőrinc (1913-1970). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) A Benedek Elek Óvóképző Főiskola. Sopron. pp. 136-137.

Kelényi Ferenc (1993b). Merész Károly (1909-1973). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) A Benedek Elek Óvóképző Főiskola. Sopron. pp. 138-139.

Kereszturi Ferencné (1984). Az Óvodai Nevelési Program továbbfejlesztésének iránya és tartalma a játék, a munka és az oktatás területén. In: Bencsik Endre, Daróczi Erzsébet (szerk.) (1984). Az óvónőképző intézetek V. tudományos ülásszaka: 25 éves a felsőfokú óvónőképzés: emlékülés a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának kiadványa. Kecskemét: Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály. pp. 46-68.

Kéri Katalin (2001). *Bevezetés a neveléstörténeti kutatás módszereibe*. Kutatásmódszertani kiskönyvtár. Budapest: Műszaki Kiadó.

Kéri Katalin (2003). Gyermekkép Magyarországon az 1950-es évek első felében. In: Pukánszky Béla (szerk.). Két évszázad gyermekei. A tizenkilencedik-huszedik század gyermekkorának története. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. pp. 229-245.

Kéri Katalin (2009). Hervasztó jelen, virágzó jövő. Gyermekábrázolás a Nők Lapja címlapjain az 1950-es években. In: Szabolcs Éva (szerk.). Ifjúkorok, gyermekvilágok II. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó pp. 111-166.

Kéri Katalin (2015). Női élet, leánynevelés az újkorban. Válogatott tanulmányok. Budapest: Gondolat Kiadó.

Kéri Katalin (2019). Tendenciák és eredmények a nőnevelés-történet kutatásában. In: Ács Marianna, Czeferner Dóra, Pusztafalvi Henriette, Takács Zsuzsanna Mária (szerk.) *„Asszonyoknak igen sokat kell tudni...”*. Új kutatások a nőnevelés történetéről. Pécs: Kronosz Kiadó.

Kissné Korbuly Katalin (1996). Az első kisdédóvók pedagógiai tevékenysége békés megyében. *Pedagógusképzés*. Óvó- és Tanítóképző Főiskolák Egyesülete Tanárképző Szövetsége. 1996(2) pp. 295-304.

Klein Ágnes (2022). Az oktatáspolitikai hatása a nemzetiségi nyelvhasználatra a Tolna megyei németek körében a két világháború között. In: H. Pusztafalvi & Zs. M. Takács (Szerk.), *Útitársak: Tanulmánykötet Kéri Katalin tiszteletére* MTA Pécsi Területi Bizottság. pp. 236–249.

Kóger Yvetta (2020). Mérföldkövek a kisdédóvó szakma „professzionizálódásának” történetéből. In: Molnár Béla (szerk.). *A tanítóképzés múltja, jelene V. -A tanárképzés múltja, jelene, II.* Szombathely, 2020, pp. 67-79.

Kóger Yvetta (2022). Az óvodáskorú gyermek fő nevelési színtereinek, azaz a család és az óvoda kapcsolatának alakulása az ötvenes években. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 10(4) pp. 220-244. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.4.220.244>

Komjáthy Zsuzsanna (2012). A magyar óvodatörténet nyilvántartott szakmai folyóiratainak gyermek- és ifjúságképe a 19. századtól napjainkig. *Új Pedagógiai Szemle* 62(9-10.) pp. 198-206.

Komlósi Sándor (1977). A szocializmus történelmi korszakának szocialista és polgári közoktatásügye és pedagógiája. A magyar nép demokrácia nevelésügyének alakulása a felszabadulás után. A szocialista nevelésügy első vívmányainak ellentmondásai (1950-1956). In: Komlósi Sándor (szerk.). Neveléstörténet. Tanárképző főiskolai tankönyvek. Ötödik kiadás. Budapest: Tankönyvkiadó pp. 354-358.

Koperniczky Torma Mária (2000). Az óvodai anyanyelvi nevelés 40 éve a felsőfokú óvónőképzésben. Kovátsné dr. Németh Mária (szerk.). Óvó- és tanítóképzés az ezredfordulón. Az óvó- és tanítóképzés felsőfokúvá válásának 40., főiskolai szintre emelésének 25., az óvóképzés főiskolai szintre emelésének 15. évfordulójára. Kaposvár: Tanító- és Óvóképző Főiskolák, Főiskolai Karok Kollégiuma Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete. pp. 161-174.

Köpeczi Béla (1985). A magyar oktatás negyven éve. *Pedagógiai Szemle*, XXXV(4), 293-298.

Környei Attila (1996). Adatok és gondolatok a soproni iskolai oktatás XIX. és XX. századi állapotáról. *Soproni Szemle*, L (2-3). pp. 116-132.

Kövér Sándorné (1992). A magyar és az európai óvodai rendszer kapcsolata és sajátos hazai vonásai 1828-1990 között. In: Magyar óvodatörténet. Lázár István (szerk.). Az óvodai nevelésért. Óvodapedagógiai füzetek. Miskolc: Magyar Óvodapedagógiai Egyesület. pp. 15-30.

Kövér Sándorné (1996). Óvóképzésünk múltjának néhány mank szóló tanulsága. Pedagógusképzés. A Tanárképző Szövetségének, az óvó-és Tanítóképző Főiskolák Egyesületének a folyóirata. 1996(1.-2.) pp. 44-58.

Krajcsovics József, Krajnyák Nándor (1984). A képzés huszonöt éve Kecskeméten. In: Szekerczés Pál (szerk.). Tanítóképző főiskolák tudományos közleményei. Különkiadás. Debrecen: Alföldi Nyomda pp. 73-76.

Krajcsovics József, Krajnyák Nándor (1989). Fejezetek a Kecskeméti Óvónőképző Intézet történetéből (1959-1987) In: Szekerczés Pál (szerk.). Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXII. Debrecen: Alföldi Nyomda pp. 200-222.

Krippendorff, Klaus (2019). Content Analysis. An Introduction to Its Methodology. Fourth Edition. Los Angeles: Sage.

Kuckartz, Udo (2019). Qualitative Text Analysis: A Systematic Approach. In Kaiser, Gabriele és Presmeg, Norma (Eds.), Compendium for Early Career Researchers in Mathematics Education (pp. 181–197). Springer Nature.

Kurucz Rózsa (2002). Az első magyar óvónőképző 1837-1843. Szekszárd: Babits Kiadó.

Ladányi Andor (1991). A felsőoktatás irányításának történeti alakulása. A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások. Szerkeszti: Végvári Imre. Budapest: Perfekt Nyomda.

Ladányi Andor (1992). A felsőoktatás mennyiségi fejlődésének nemzetközi tendenciái. Összehasonlító statisztikai elemzés. A felsőoktatás fejlesztését szolgáló kutatások (szerkeszti: Végvári Imre) Budapest: Felsőoktatási Koordinációs Iroda.

Losonczy Zsuzsanna (1993). Dr. Garai József (1912-1962). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) A Benedek Elek Óvónőképző Főiskola. Sopron. pp. 134-135.

Magassy László (1982). Milyen legyen a szakvezető? *Pedagógusképzés*. A Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztálya. 1982(1) pp. 158-172.

Megyeri János (1974.) A tudományos kutatómunka helyzete a pedagógusképző intézményekben. *Pedagógusképzés*. 1974(1). pp. 58-61.

Mészáros István (1991). Neveléstörténet-oktatás és -kutatás Magyarországon-1948-1990. *Új Pedagógiai Szemle*, 41(7-8)pp. 33-49.

Mészáros István (1994). Kimaradt tananyag. A diktatúra és az egyház 1957-1975 II. Budapest: Márton Áron Kiadó.

Mészáros István (1996). Ateista nevelés iskoláinkban 1950-1990. Neveléstörténeti tanulmány. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.

Mészáros István (1997). Kis magyar iskolareform-történet. In Mészáros István (szerk.) Magyar iskola: 1996-1996. Előadások, cikkek, beszédek. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó pp. 18.-35.

Mészáros István, Németh András, Pukánszky Béla (2000). Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Budapest: Osiris Kiadó.

Mezei Gyula (1985). A közoktatás irányításának alakulása a felszabadulás után. *Pedagógiai Szemle*, 35(4). pp. 318- 334.

Mincu, Monica E. (2016). Communist Education as Modernisation Strategy? The swings of the globalisation pendulum in Eastern Europe (1947-1989) *History of Education*, 45(3), 319–334. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2015.1127432>

Müllerné Seres Ágota (1989). Neveléstörténeti kutatások a tanár- és tanítóképző főiskolákon. *Pedagógiai Szemle*. 39(7-8) pp.717-720.

Nagy Adrienn (2011). Felsőbb leányiskolák, mint érettségit adó középfokú szakiskolák a XX. század elején. *Soproni Szemle*, 9(1.-2.), pp. 7-20.

Nagy Alpár (2007). Lomoschitz Pál tanár úr emlékére. *Soproni Szemle*, LXI (2). pp. 71-73.

Nagy Attiláné, Dávid Imre (1978). A közép-és felsőfokú óvónőképzés tartalmi kérdései és gyakorlati problémái. In: W. Mikó Magdolna és Krajcsovszki József (szerk.). 150 éves a magyar óvoda (emlékülés). az óvónőképző intézetek III. tudományos ülésszaka. Az Oktatási Minisztérium Tudományegyetemi és Tanárképző Főiskolai Főosztályának kiadványa. Kecskemét: Kecskeméti Óvónőképző Intézet Sokszorosító Üzeme. pp. 209-220.

Nagy János (1977). Az osztrák önkényuralom és a kiegyezést követő dualizmus közoktatásügyének története hazánkban a századfordulótól. A dualizmus közoktatásügye hazánkban. Az óvodai nevelés az abszolutizmus és a dualizmus korában. In: Komlósi Sándor (szerk.). Neveléstörténet. Tanárképző főiskolai tankönyvek. Ötödik kiadás. Budapest: Tankönyvkiadó pp. 176-178.

Nagy Péter Tibor (1992). A magyar oktatás második államosítása. Társadalom és Oktatás. Budapest: Educatio.

Nagy Péter Tibor (2012). Oktatás-történet, -szociológia. Veszprém: Iskolakultúra-könyvek.

Németh András (2005). A magyar pedagógia tudománytörténete. Nemzetközi tudományfejlődési és recepciós hatások, nemzeti sajátosságok. Budapest: Gondolat Kiadó.

Németh András (2009). A magyar egyetemi neveléstudomány szocialista paradigmájának kialakulása az 1945- 1953 közötti időszakban. In: Németh András és Biró Zsuzsanna Hanna (szerk.). A magyar neveléstudomány a XX. század második felében. Budapest: Gondolat Kiadó.

Németh András (2009). A magyar középiskolai tanárképzés és szakmai professzió kialakulása a 18–20. században. *Educatio*, 18(3), 279-290.

Németh András, Bíró Hanna Zsuzsanna (2016). A magyar neveléstudomány diszciplína jellemzőinek és kognitív tartalmainak változásai a 20. század második felében. In: Németh András, Garai Imre, Szabó Zoltán András (szerk.) *Neveléstudomány és pedagógiai kommunikáció a szocializmus időszakában*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Németh Dóra Katalin (2020). A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlat oktatása az 1970-es évek elején. *Képzés és Gyakorlat (Training and Practice)* 18(1-2) pp 173-180. <https://doi.org/10.17165/TP.2020.1-2.15>

Németh Ildikó (2005). *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*. Sopron: Győr -Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára.

Németh Ildikó, Patyi Gábor (2007). Sopron iskolaváros? Gondolatok a Sopron Monográfia számára készítendő iskolatörténeti áttekintés kapcsán. *Soproni Szemle* 61(1) pp. 1-16.

Oláh Emőd (1981). Burchard Erzsébet, a felszabadulás utáni óvodapedagógia úttörője. *Pedagógusképzés*. A Művelődésügyi Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztálya. 1981(1). pp. 155- 159.

Patyi Gábor (2010). A magyarországi óvóképzés a felsőfokúvá válásig. *Képzés és Gyakorlat. Training and Practice*. 8(1), pp. 99-105.

Patyi Gábor (2020a). Szakmai vita az óvó- és tanítóképzés akadémiai szintű egyesítéséről a pedagógiai sajtóban 1957-ben. In: Molnár Béla (szerk). *A Tanítóképzés múltja, jelene V. A tanárképzés múltja, jelene*, II. Szombathely, 2020, pp. 58-66.

Patyi Gábor (2020b). 60 évvel ezelőtt indult a felsőfokú óvónőképzés Sopronban. In. Molnár Béla (szerk.). A tanítóképzés múltja, jelene V. -A tanárképzés múltja, jelene, II. Szombathely, 2020, pp. 80-88.

Patyi Gábor (2020c). Innovatív reformjavaslat 1956-ból: két soproni pedagógus terveze a felsőfokú „Nevelőképző Akadémia” tárgyában. In. Patyi Gábor (szerk.). „...*hajítás sarjad gyökeréből.*” (Iz 11,1). *Hatvan éves a soproni felsőfokú óvónőképzés.* Sopron: Soproni Egyetem Kiadó pp. 7-28.

Petrikás Árpád (1988). Az egyetemi tanárképzés tanterveinek fejlesztése. *Pedagógusképzés.* 1988(1) pp. 24.-31.

Pukánszky Béla (2005). A gyermekről alkotott kép változásai az óvoda történetében. *Educatio* 2005(4) pp. 703-714.

Pukánszky Béla (2008, szerk.). A neveléstörténet-írás új útjai. A 2007. október 4-5-én Egerben megrendezett neveléstörténeti szimpózium előadásai. Budapest: Gondolat Kiadó.

Pukánszky Béla (2013). A nőnevelés története. Budapest: Gondolat Kiadó.

Radnai Béla (1953). Pedagógiai szakkörünk első problémái. *Óvodai Nevelés* 6(2) pp. 42-43.

Rébay Magdolna (2006). A leány-középiskolák első törvényi szabályozása. In. Buda András és Kiss Endre (szerk.). Interdiszciplináris pedagógia és az oktatás finanszírozása. A IV. Kiss Árpád emlékkonferencia előadásai. Debrecen 2005. november. Kiss Árpád Archívum Könyvtár sorozata IV. kötet. pp. 233.- 245.

Romsics Ignác (2010). Magyarország története a XX. században. Budapest: Osiris Kiadó.

Sántha Kálmán (2006) *Mintavétel a kvalitatív pedagógiai kutatásban*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Sántha Kálmán, Katona Istvánné, Subrt Péter (2017). A kvalitatív pedagógiai kutatásmódszertan hazai fejlődéstörténete négy neveléstudományi folyóirat tükrében: fókuszban a 2011-2015 közötti időszak. *Neveléstudomány* 2017 (2). pp. 15-25.

Sarkady Sándor (1976). Kelényi Ferenc (1916-1975). *Soproni Szemle*, XXX (1). pp. 74-77.

Sarkady Sándor (1993a). Kelényi Ferenc (1916- 1975). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) *A Benedek Elek Óvóképző Főiskola*. Sopron.

Sarkady Sándor (1993b). Dr. Németh Sándor (1918-1979). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) *A Benedek Elek Óvóképző Főiskola*. Sopron. pp. 143-144.

Sarkady Sándor (1993c). Bauer Tiborné, sz. Weisz Gabriella (1927-1980). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) *A Benedek Elek Óvóképző Főiskola*. Sopron. p. 145.

Sarkady Sándor, M. Horváth Adrienne (szerk.) *A Benedek Elek Óvóképző Főiskola*. Sopron.

Sarkady Sándor, Szabados László (1974). A pályaalkalmasság vizsgálatának egy módszere az óvónőképző intézetekben. *Felsőoktatási Szemle*. A Művelődésügyi Minisztérium folyóirata. 23(3) pp. 170.- 174.

Sarkady Sándor, Tóth Marianna (1993): 33 év története dióhéjban. In: A Benedek Elek Óvónőképző Főiskola. (Szerk.: M. Horváth Adrienne – Sarkady Sándor) Sopron, 111-126.

Sáska Géza (2005). A szocialista és a polgári nevelés radikális alternatívái. Budapest: Felsőoktatáskutató Intézet.

Sáska Géza (2007). Közműveltség és magántudás. Társadalom és oktatás 34. Felsőoktatáskutató Intézet Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.

Sáska Géza (2015). A neveléstudományi elit viszonya a politikai marxizmushoz az ötvenes években. In: Németh András, Bíró Zsuzsanna Hanna, Garai Imre (szerk.). Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében. Budapest: Gondolat Kiadó pp. 177-212.

Schadt Mária (2003). „Feltörekvő dolgozó nő.” Nők az ötvenes években. Pécs: Molnár Nyomda.

Seidman, Irving (2002). Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer. Kutatás-módszer-tani kiskönyvtár. 5. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Silova, Iveta; Palandjian, Garine (2018). Soviet Empire, Childhood, and Education. *Revista Española de Educación Comparada* 2018(13) pp. 147-171.
<https://doi.org/10.5944/reec.31.2018.21592>

Simon Gyula (1978). Harminchárom év a szocialista óvodáért. In: W. Mikó Magdolna és Krajcssovski József (szerk.). 150 éves a magyar óvoda (emlékülés). az óvónőképző intézetek III. tudományos ülészsaka. Az Oktatási Minisztérium Tudományegyetemi és Tanárképző Főiskolai Főosztályának kiadványa. Kecskemét: Kecskeméti Óvónőképző Intézet Sokszorosító Üzeme pp. 22.-50.

Simon Tamás (1993). Dudás János (1922-1989). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) A Benedek Elek Óvóképző Főiskola. Sopron. p. 152.).

Skrzetuska, Ewa (2017). Training of Early Childhood Education Teachers in Poland, Changes in Training and Employers' Expectations. In. Bałachowicz, Józefa, Nowak-Fabrykowski, Krystyna, Zbróg, Zuzanna (ed.) International trends in preparation of early childhood teachers in a changing world, (red.) Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Slachta Krisztina (2019). Társadalmi átalakulás a Kádár-korszakban (1956-1989). In: Magyarország a 20. században. Árkádia Kiskönyvtár - Történelem (2). Kronosz Kiadó, Pécs, pp. 90-109.

Somogyvári Lajos (2013). Pedagógusképek és -szerepek az 1960-as évek Magyarorszáján. *Magyar Pedagógia* 113(1). 29.-52.

Somogyvári Lajos (2016). Iskolai hitoktatás 1957-ben. *Századok*, 150(6). pp. 1535.-1562.

Somogyvári Lajos (2017). A hruscsovi oktatási reformpolitika magyar szereplői: az iskolai reformbizottság prozopográfiai elemzése (1958-1960). *Magyar Pedagógia*. 117(2). 171-195. <https://doi.org/10.17670/MPed.2017.2.171>

Sterbenz Jenőné (1993). Dr. Somlai András (1921- 1975). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) A Benedek Elek Óvóképző Főiskola. Sopron. p. 142.

Swanminatha, Raji; Mulvihill, Thalia M. (2022). theoretical, methodological, and ethical issues in oral history projects. In. Thalia M. Mulvihill, Raji Swaminathan (Ed). *Oral History And Qualitative Methodologies Educational Research For Social Justice*. New

York: Routledge Taylor and Francis Group. pp. 18-38.
<https://doi.org/10.4324/9781003127192>

Szabadi Ilona (1953). A kisdédovási törvényről. *Óvodai Nevelés* 6(4) pp. 81-84.

Szabolcs Éva (2001). Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában. Kutatás-módszertani kiskönyvtár 1. Sorozatszerkesztő: Falus Iván Budapest: Műszaki Kiadó.

Szabolcs Éva (2006, szerk.). Pedagógia és politika a XX. század második felében Magyarországon. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.

Szabolcs Éva, Réthy Endréné (1999.). Fröbel és a nőmozgalmak Magyarországon. *Magyar Pedagógia* 99(4) pp. 363-373.

Szakács Mihályné (1996a). Az óvóképzés tartalmi változásai (Tantervelemzés). *Pedagógusképzés* 1996(1.-2.) pp 305.-315.

Szakács Mihályné (1996b). Brunszvik Teréz Óvóképző Főiskola Szarvasi óvóképzés. Cseh Sándor (szerk.) *Tanító- és óvóképző főiskolák az új ezredév küszöbén.* Debrecen pp. 249.259.

Szarka József (1985). A neveléstudomány fejlődéséről. *Pedagógiai Szemle.* 35(4) pp. 299.-306.

Szauer Ágnes (1993). Enyedi Sándorné, sz. Varga Mária (1928-1984). In: Sarkady Sándor és M. Horváth Adrienne (szerk.) *A Benedek Elek Óvóképző Főiskola.* Sopron. pp. 146.-147.

Szebenyi Péter(1994). Tantervkészítés egykor és most. *Educatio* 1994(3) 345-354.

Szebenyi Péter (1997). Tagoltság és egyesítés–tananyagszabályozás és iskolaszervezet. *Magyar Pedagógia*, 97(3-4), 271-302.

Szépe György (1979). Gondolatok a magyarországi nevelőképzés szerkezetének továbbfejlesztéséről. *Pedagógusképzés*. 1979(2) pp.15.-23.

Szövényi Zsolt (1984). Az óvónőképzés strukturális változásainak lehetősége, tekintettel a pedagógusképzésegységesítési tendenciáira. In: Bencsik Endre, Daróczi Erzsébet (szerk.) (1984). Az óvónőképző intézetek V. tudományos ülészaka: 25 éves a felsőfokú óvónőképzés: emlékülés a Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztályának kiadványa. Kecskemét: Művelődési Minisztérium Egyetemi és Főiskolai Főosztály. pp. 69-86.

Takács Róbert (2008). A származási megkülönböztetés megszüntetése 1962-1963 In: Földes György (szerk.). Politikatörténeti füzetek XXVIII. Budapest: Napvilág Kiadó

Travers, Robert M. W. (1969). An Introduction to Educational Research (3rd ed.) New York: Macmillan.

Trencsényi László (2018). '68 az oktatásban, pedagógiában. *Educatio*, 27(3) pp. 440-456. <https://doi.org/10.1556/2063.27.2018.3.7>

V. O. (1960). Óvodai nevelés és óvodapedagógia az NDK-ban. *Óvodai Nevelés* 13(7) pp. 295-298.

Vág Ottó (1953). Az óvónőképzés gyakorlatában mutatkozó formalizmus kérdéséhez. *Óvodai Nevelés* 6(5). pp. 130-134.

Vág Ottó (1973). A XX. századi pedagógiai források magyar nyelvű publikálása. *Pedagógiai Szemle* 23(10) pp. 971.-977.

Vág Ottó (1979). Óvoda és óvodapedagógia. Budapest: Tankönyvkiadó.

Vág Ottó (1989). Az óvodapedagógus képzés különböző szintjei a magyar neveléstörténetben. In. Szekerczés Pál (szerk.). Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXII. Debrecen: Alföldi Nyomda pp. 21.-30.

Valuch Tibor (2005) Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Budapest: Osiris Kiadó.

Vidonyi Dánielné és Hamar Imre (1973). Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. júniusi közoktatási határozatának megvalósítása Győr-Sopron megyében. Kiadja: Az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága Propaganda- és Művelődési Osztály.

Vincze Beatrix (2018). Tanári életutak a 20. század második felében. Budapest. ELTE Eötvös Kiadó.

Willekens, Harry; Scheiwe, Kirsten (2020). Looking back. Kindergarten and preschool in Europe since the late 18th century. A short comparative study of pioneers and laggards. Hildesheim: Iniversitätsverlag Hildesheim.

Zilahi Józsefné (1989). Hajszálrepedések. Mai gondjainkról a gyermektanulmányi mozgalom tükrében. In. Szekerczés Pál (szerk.). Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXII. Debrecen: Alföldi Nyomda pp. 108.- 122.

Felhasznált források

Avramova, B. (1965). Az óvodai nevelés a Bolgár Népköztársaságban. In: *Óvodai Nevelés*, 18(11), 424-425.

Az óvónőképzés helyzete Csehszlovákiában. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, 1961.

Babodi Béla (1971). Az óvónőképzés korszerűsítésének megítélése a hallgatók gondolkodásában. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet.*, VIII. kötet. Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 91-102.

Bernstorff (1967). A szocialista óvónők képzésének problémái a berlini óvónőképzésben. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, V. évfolyam, 12-19.

Berta Jenő (1969). Az intézményeinkben folyó marxizmus-leninizmus oktatás fejlesztésének néhány kérdése. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet.*, VII. kötet. Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 181-190.

Bilibok Péterné (1971). Néhány tapasztalat a Német Demokratikus Köztársaság óvodai neveléséről. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet.*, VIII. kötet. Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 297-315.

Bizó Gyula (1960). Tanító- és óvónőképzésünk átszervezéséről. *Felsőoktatási Szemle*, 9(1), 36-40.

Bizó Gyula (1961). A tanító- és óvónőképzés néhány újszerű vonása. *Felsőoktatási Szemle*, 10(3), 140-145.

Csiszár Albert, Lauday Sándor (1954). Elmélet és gyakorlat kapcsolata az óvónőképzőben. *Óvodai Nevelés*, 7(3), 106-108.

Dobi István, Kiss Károly (1961). 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. *Felsőoktatási Szemle* 10(12), 712-717.

Dudás Benjámin (1960). Néhány szó a felsőfokú óvónőképzés tapasztalatairól és távlatairól. *Óvodai Nevelés*, 13(5), 183-186.

Dudás Benjámin (1960). Néhány szó a felsőfokú óvónőképzés tapasztalatairól és távlatairól. Befejező közlemény. *Óvodai Nevelés*, 13(6), 225-226.

Dudás Benjámin (1964). Gondolatok a magyar óvodai oktatás kialakulásához és a mai fejlődési tendenciájához. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, II. évfolyam, 11-26.

Dudásné Szalay Erzsébet és Horváth Béla (1966). Kísérletek az óvónői pályára való alkalmasság megállapítására. In: Dr. Tóth Lajos (szerk.), *A magyarországi óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei*, IV. évfolyam, 7-14.

Dudás János (1969). A módszertan-oktatás és a gyakorlati képzés alakulása intézeteinkben az elmúlt tíz év folyamán. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet.*, VII. kötet. Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, pp. 37-60.

Földes Klára (1967). A fiatal óvónők helytállásáról. *Óvodai Nevelés*, 20(2), 43-53.

Földiné Dr. Boros Judit (1967). A gyakorlati képzés nevelőhatásának elemzése a Soproni Óvónőképző tapasztalatainak tükrében. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, V. évfolyam, 74-83.

Friedrich Károly (1967). Művelődési események Sopronban (1965). *Soproni Szemle*, XXI (4), 84-92.

Füle Sándor (1968). Az óvónőképző intézetekből jelentik. *Felsőoktatási Szemle*, 17(12), 767-768.

Füle Sándor (1969). Az óvónőképző Intézetekből jelentik. *Felsőoktatási Szemle*, 18(9), 575-576.

Füle Sándor (1971a). Pedagógusképző intézményeink hatékonyabb nevelőmunkájáért. *Felsőoktatási Szemle*, 20(5), 289-293.

Füle Sándor (1971b). A pedagógusképző intézmények hallgatóinak egészségügyi képzése. *Felsőoktatási Szemle*, 20(11), 672-674.

H. A. (Hermann Alíz) (1960). Óvónőképzés. *Óvodai Nevelés*, 13(4), 131-132.

Háda József (1913) Régi írások. In: Kiss Árpád (1948, szerk). *A köznevelés évkönyve. A köznevelés könyvtára*. Budapest: Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, 9-22.

Hammerl Lajos (1966). Soproni magánintézetek a XIX. században. *Soproni Szemle*, XX. (2), 52-63.

Hermann Alice (1965). Az óvoda és az óvónőképzés. In: Simon Gyula (szerk.), *Nevelésügyünk húsz éve 1945-1965. Tanulmányok a magyar népi demokrácia neveléstörténetéből*. Budapest: Tankönyvkiadó, 365-418.

Hiller István (1970). Kulturális élet. Oktatásügy. In: Hammerl Lajos (szerk.), *Sopron, 1970*. Sopron, Győr-Sopron megyei Nyomda, V. Soproni üzeme, 109-114.

Irányelvek oktatási rendszerünk fejlesztésére. Közzéteszi: a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány által megbízott Iskolai Reformbizottság. A Művelődésügyi Miniszter rendeletére kiadja: Tankönyvkiadó, Budapest: Szikra Nyomda 91. 201/60. 3110.

Jóri János (1958). Az erkölcsi és ateista nevelés néhány kérdése pedagógusképző intézményeinkben. *Felsőoktatási Szemle*, Budapest, 7(7.-8.), 450-456.

Juhász Károly, Gombos Piroska (1963). Lengyelországi tapasztalatok. *Óvodai Nevelés*, 16(7-8), 294-296.

Kabanova, L. (1967). Az óvónőképzési rendszer fejlődése a Szovjetunióban. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, V. évfolyam, 7-11.

Kahulits László (1970). A felvételtől az elhelyezkedésig. In: Palovecz János (szerk.), *A Felsőoktatási Pedagógiai Akadémia előadásai I.*, Budapest: Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont.

Kárpáti Imre (1965). Az óvónőképzős hallgatók világnézeti fejlődését befolyásoló néhány tényező elemzése. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, III. évfolyam, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 67- 78.

Kelényi Ferenc (1963). Soproni gyermekkertek a 19. század második felében. *Soproni Szemle*, 17(1), 2-20.

Kelényi Ferenc (1966). Az első soproni felsőbb leányiskola a XIX. században. *Soproni Szemle*, XX (3), 46-54.

Kelényi Ferenc (1968). A soproni óvónőképzés kezdetei. *Soproni Szemle*, XXII (1), 67-72.

Kelényi Ferenc (1969). Az első törekvések Magyarországon a szocialista óvoda megteremtésére. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 7-33.

Kovács György (1961). Hallgatóink egyhónapos gyakorlatának tapasztalatai. *Óvodai Nevelés*, 14(4), 128-130.

Ködöböcz József (1967). A tanító és óvónőképző intézeti felvételi vizsga problémái. *Felsőoktatási Szemle. A Művelődésügyi Minisztérium folyóirata*, 15(1), 39-45.

Mezei Lászlóné (1954). Elmélet és gyakorlat kapcsolata az óvónőképzőben. *Óvodai Nevelés*, 7(4), 141-143.

Mollay Károly (1970). Földi Lőrinc (1913-1970). *Soproni Szemle*, XXIV (4), 85-86.

Molnár László (1961). A felsőoktatás hírei: A Szarvasi Felsőfokú Óvónőképző Intézetből jelentik... Molnár László, tanulmányi főelőadó. *Felsőoktatási Szemle*, 10(1.-2.), 115-116.

Molnár László (1969). A mozgalmi munkához való viszonyulás motívumainak vizsgálata a soproni óvónőképző intézet KISZ-szervezetében. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 201-210.

Perisity, Milana (1967). Óvónőképzés a szocialista Jugoszláviában. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, V. évfolyam, 20-26.

Rádi Péter (1963). A felsőoktatás 20 éves tervéről (I.). *Felsőoktatási Szemle*. A Művelődésügyi Minisztérium folyóirata, 12(6), 326-331.

Rudolph, Franz (1971). Írásbeli és szóbeli minősítések funkciója és gyakorlata az NDK óvónőképzésében. A szerző doktori disszertációjának egyik fejezete. Fordította: Hammerl Lajos intézeti tanár (Sopron). In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VIII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 317-323.

Sarkady Sándor, Szabados László (1971). A nevelőmunka tervezésének néhány kérdése kétéves képzésünkben. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VIII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 133-142.

Scheibert Ferenc (1965). Az Amerikai Egyesült Államok nevelési rendszerének és kultúrájának jellemzőbb sajátosságai. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei*, III. évfolyam, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 289-300.

Schneller Edit dr. (1943). Az első soproni felsőbb leányiskoláról. *Soproni Szemle*, VII (1), 55-58.

Sebő Jánosné (1971). Az óvoda helye és szerepe a hallgatók szakemberré nevelésében. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VIII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, pp. 151-160.

Szabadi Ilona, Bakonyi Pálné (szerk, 1971). Az Óvodai -Nevelés Programja. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.

Szabados László (1961). Felsőfokú óvónőképzésünk: a felsőoktatási reform egyik láncszeme. *Felsőoktatási Szemle*. A Művelődésügyi Minisztérium folyóirata, 10(3), 146-150.

Szabados László (1963). Az 1961-ben végzett óvónők egyéves munkájának értékelése. *Felsőoktatási Szemle*. A Művelődésügyi Minisztérium folyóirata, 12(4), 227-230.

Szabados László (1964). A felsőfokú óvónőképzés Sopronban. *Soproni Szemle*, XVIII. (2), 50-64.

Szabados László (1969). Nevelési Program, nevelési terv a Soproni Óvónőképzőben. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, pp. 275-280.

Szabó Kálmán (1943-44). A soproni evangélikus líceum évkönyve az 1943-44. tanévről az iskola fennállásának 387. évében. Sopron: Röttis-Romwalter Nyomda-Részvénytársaság.

Szakács György (1966). A pszichológiai tárgyú ismeretszerzés útjának elemzése az oktatási reform megvalósításában. In: Dr. Tóth Lajos (szerk.), *A magyarországi óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. IV. évfolyam.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 131-151.

Szántó Károly (1972). A nevelőmunka néhány problémája és feladata a pedagógusképzésben. In: Széchy Éva (szerk.), *A tanszéki képző-nevelő munka korszerűsítése II.*, Budapest: Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont, 77-125.

Szűcs Gyula (1968). Húsz ország óvónőképzési rendszere és néhány következtetés az óvónőképzés továbbfejlesztésére. In: Elek László (szerk.), *A magyarországi óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. VI.*, Gyula: Békés-megyei Nyomdaipari vállalat, 7-23.

Tóth Lajos (1965). Húsz év a szarvasi nevelőképzés történetéből 1945-1965. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei. III. évfolyam.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 9-46.

Ungváry Gyula (1960). Óvónőképzés és az óvodai élet a Szovjetunióban. *Óvodai Nevelés*, 13(6), 235-237.

Varga Éva (1954). Elmélet és gyakorlat kapcsolata az óvónőképzőben. *Óvodai Nevelés*, 7(1), 35-37.

Vargha Ilona és Varsányi László (1954). Elmélet és gyakorlat kapcsolata az óvónőképzőbe. *Óvodai Nevelés*, 7(5), 171-174.

Varjú Sándor (1966). Az óvónőképzős hallgatók szakdolgozatainak tapasztalataiból. In: Dr. Tóth Lajos (szerk.), *A magyarországi óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. IV. évfolyam.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 41-56.

Varjú Sándor (1969). A felvételi vizsgák tapasztalatai és javításának lehetőségei az óvónőképzőben. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. VII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 191-200.

Varjú Sándor (1971). Az V. Nevelésügyi Kongresszus és az óvónőképzés. In: Elek László (szerk.), *A magyar óvónőképző intézetek neveléstudományi közleményei. Óvónőképzés és óvodai élet. VIII. kötet.*, Gyula: Békés megyei Nyomdaipari Vállalat, 143-147.

Verbényi (Veszelka) László dr. (1938). Adatok Sopron iskolaügyének múltjából. *Soproni Szemle*, 2(5-6), 41-42.

Vincze Tiborné (1967). A fiatal óvónők segítése. *Óvodai Nevelés*, 20(9), 321-322.

Zsámbéki László (1965). A középiskolai tanulási módszerről a felsőoktatásban alkalmazott ismeretszerzésre való áttérés néhány problémája az első féléves óvónőképzős hallgatónál. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei. III. évfolyam.*, 47-65.

Zsámbéki László (1966). A rendszeres (folyamatos) tanulás és a vizsgára felkészülés problémái az óvónőképző intézeti hallgatónál. In: Tóth Lajos (szerk.), *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei. IV. évfolyam.*, 15-23.

Felhasznált jogszabályok

1891. évi XV. törvénycikk a kisdédóvásról. <https://tinyurl.com/4pu3s27s>

1947. évi XXII. törvénycikk az országgyűlési választásokról.
<https://tinyurl.com/e4nx3zvt>

1948. évi XXXIII. törvénycikk a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában. <https://tinyurl.com/26atm83j>

1284-I-4/1950. IV. V.K.M. sz. rendelet. Iskolai ifjúsági könyvtárak átrendezése és selejtezése. (1950) Köznevelés, 5. sz. 19-28.

1953. évi III. törvény a kisdédóvásról. <https://tinyurl.com/4nwyjttd>

21/1957. (III. 24.) Korm. számú rendelet a vallásoktatásról. In: Hatályos jogszabályok gyűjteménye, 1945–1958. II. Szerk. Dr. Nezvál Ferenc–Dr. Szénási Géza–Dr. Gál Tivadar. Bp. 1960. 514.

1958. évi 26. tvr. a tanító- és óvónőképzésről (szept. 6.). <https://tinyurl.com/2uv8cs4c>

Tanterv a tanítóképző intézetek számára (1959). A művelődésügyi miniszter 1958. évi 187/1958. (M. K. 23.) MM számú utasítása.

1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. <https://tinyurl.com/53kh54ns>

1969. évi VI. törvény a szakmunkásképzésről. <https://tinyurl.com/2xyce52s>

Tanterv és program óvónőképző intézetek részére. A művelődésügyi miniszter 1964. évi 140/1964./M. K. 15./MM számú utasítása. Budapest.

29/1970. (VIII. 7.) Korm. rendelet a főiskolákról, a felsőfokú intézetekről, valamint, az egyetemeken szervezett főiskolai karokról. <https://tinyurl.com/mv9fzd8j>

125/1970. (M. K. 12.) MM számú utasítás a tanárképző főiskolák, a tanítóképző és az óvónőképző intézetek, nappali tagozatának tantervéről. Művelődésügyi Közlöny, XIV. évf. 12. szám, 1970. június 19., 198–199. o.

Felhasznált irattári források

SOE BPK Irattár 3/1961. Jelentés az óvodai intézmények (napköziotthonok) helyzetéről. (1960 december 31.-i állapot). Közli: Cserki Ilona vezetőóvónő. Sopron, 1961. január 5.

SOE BPK Irattár 6/1961. Dr. Mesisel János főosztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának, szakmai gyakorlaton résztvevő hallgatók ösztöndíjának tárgyában. Budapest, 1961. január 4.

SOE BPK Irattár 17/1961. Dr. Hermann Alice levele Szabados Lászlónak, a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a vizsgaidőpontok tárgyában. Budapest, 1961. január 11.

SOE BPK Irattár 36/1961. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek, a II. éves óvóképzős hallgatók szakmai gyakorlatának tájékoztatója tárgyában. Sopron, 1961. január 23.

SOE BPK Irattár 132/1961. Szabados László igazgató levele Dr. Hermann Alíznek, a végzős hallgatók területi gyakorlatának tárgyában. Sopron, 1961. március 8.

SOE BPK Irattár 135/1965. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Kecskeméti Felsőfokú Óvónőképző Intézet Igazgatóságának, mintaóvónői vizsga tárgyában. Sopron, 1961. május 16.

SOE BPK Irattár 142/1961. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele Dr. Hermann Aliz minisztériumi főelőadónak levelező hallgatókról történtő jelentés tárgyában. Sopron, 1961. március 13.

SOE BPK Irattár 169/1961. Kimutatás a II. évfolyam egyhónapos gyakorlatának területi beosztásáról.

SOE BPK Irattár 224/1961. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele Erős Józsefné Szabadbattyáni lakosnak felvételi tárgyában. Sopron, 1961. április 21.

SOE BPK Irattár 236/1961. A Szarvai Felsőfokú Óvónőképző Intézet Pedagógiai Szakcsoportjának javaslat az az óvónőképzőben végrehajtandó tantárgyösszevonásra. Szarvas, 1961. április 18.

SOE BPK Irattár 314/1961. Szabados László igazgató levele Jáki Lászlónak a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársának. Sopron, 1961. május 26.

SOE BPK Irattár 430/1961. Melléklet a 34.782/1961. III. sz. utasításhoz. Óvónőképző intézeti óraterv és vizsgarend.

SOE BPK Irattár 490/1961. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes, a Felvételi Bizottság elnökének levele felvételi vizsgáról való értesítés tárgyában. Sopron, 1961. július 8.

SOE BPK Irattár 513/1961. A Pedagógiai tanszék által készített reformjavaslat megküldése a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály Tanító- és Óvóképző Osztályának. Felterjeszti: Gubacsy Endre igazgatóhelyettes. Sopron, 1961. július 25.

SOE BPK Irattár 670/1961. Kiss József osztályvezető levele a fertőrákosi, kópházi, balfi, ágfalvi iskolák igazgatóinak, óvodavezetőinek, Nőtanács községi titkárának, Községi tanács VB. kultúrotthon igazgatójának székhelyeiken. Sopron, 1961. október 10.

SOE BPK Irattár 725/1961. Nyilvántartási és működési adatok. Közli: Szabados László igazgató. Sopron, 1961. november 10.

SOE BPK Irattár 739/1961. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Beruházási Vállalatnak a gyakorló óvoda átalakítási programjának tárgyában. Sopron, 1961. november 16.

SOE BPK Irattár 751/1961. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának személyi nyilvántartás kiegészítése tárgyában. Sopron, 1961. november 24.

SOE BPK Irattár 820/1961. Tájékoztató a szakmai gyakorlatot vezető óvónők részére. Közli: Gubacsy Endre igazgatóhelyettes. Sopron, 1961. november. 25.

SOE BPK Irattár 11/1962. Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvónőképző Osztály osztályvezetőjének levele valamennyi tanító- és óvónőképző intézet igazgatójának, a feltételes felvett hallgatókkal való foglalkozás tárgyában. Budapest, 1962. január 3.

SOE BPK Irattár 90/1962. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának az Uszoda utcai óvoda átvétele, gyakorló óvoda céljainak tárgyában. Sopron, 1962. február 21.

SOE BPK Irattár 95/1962. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek, a szakgyakorlatok intézeti ellenőrzésének tárgyában. Sopron, 1962. február 9.

SOE BPK Irattár 175/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának a levelező tagozat helyzetéről jelentés tárgyában. Sopron, 1962. március 17.

SOE BPK Irattár 223/1962. Munkaadói igazolás Merész Károly részére. Kiállító: Gubacsy Endre igazgatóhelyettes. Sopron, 1962. április 3.

SOE BPK Irattár 254/1962. Jelentés az új rendszerű óvónőképzés eredményeiről és hiányosságairól. Művelődésügyi Minisztérium, Felsőoktatási Főosztály, Tanító- és Óvóképző Osztály. Budapest, 1962.

SOE BPK Irattár 273/1962. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanácsok VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek (Győr, Tatabánya, Szombathely, Zalaegerszeg, Kaposvár, Pécs, Székesfehérvár, Veszprém) a területi szakmai gyakorlatba bekapcsolódó óvónők pedagógusnapj jutalmának tárgyában. Sopron, 1962. április 20.

SOE BPK Irattár 302/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet vezetőségének az Intézeti Tanácsülési jegyzőkönyvek megválasztása tárgyában. Budapest, 1962. április 27.

SOE BPK Irattár 333/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes levele a levelező tagozatos hallgatók számára az évvégi vizsgák tárgyában. Sopron, 1962, május 12.

SOE BPK Irattár 419/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának az Intézeti Tanácsi értekezlet jegyzőkönyvének megválaszolója tárgyában. Budapest, 1962. május 30.

SOE BPK Irattár 459/1962. Molnár János miniszterhelyettes levele valamennyi felsőoktatási intézmény vezetőjének, székhelyén az egyetemi felvételi eljárás szabályainak tárgyában. Budapest, 1962. június 5.

SOE BPK Irattár 467/1962. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tervgazdasági Főosztály Statisztikai Főosztályának és a Művelődésügyi Minisztérium Oktatási Osztályának a felvételi vizsgára jelentkezők statisztikai adatok megküldésének tárgyában. Sopron, 1962. június 11.

SOE BPK Irattár 492/1962. Burchard Erzsébet igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztály Pénzügyi Osztályának, a Felsőfokú Óvónőképző Intézetek óvodai csoportigényének tárgyában. 1962. június 16.

SOE BPK Irattár 525/1962. Gubacsy Endre igazgatóhelyettes tájékoztató levele az államvizsga tárgyában. Sopron, 1962. június 22.

SOE BPK Irattár 861/1962. Szabados László igazgató levele András Bélának a Jászberényi Tanítóképző Intézet igazgatójának a felvételi vizsga anyagának megküldése tárgyában. Sopron, 1962. december 21.

SOE BPK Irattár 871/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a tanító és óvónőképző intézetek elnevezése tárgyában. Budapest, 1962. november 6.

SOE BPK Irattár 900/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele valamennyi Tanító- és Óvónőképző Intézet igazgatójának a tanítóképző intézeti gyakorló iskolai tanítói, valamint az óvónőképző intézeti gyakorló óvodai óvónői vizsgál szabályozása. Budapest, 1962. november 8.

SOE BPK Irattár 960/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele Szabados Lászlónak, a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának az Intézeti Tanács jegyzőkönyvének megválaszolása tárgyában. Budapest, 1962. december 12.

SOE BPK Irattár 962/1962. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának, emléketető küldésének tárgyában, a jászberényi korszerűsítési értekezletről. Budapest, 1962. december 10.

SOE BPK Irattár 36/1963. Baranyai Sándor, Zala Megyei Tanács VB. Művelődési Osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának, a körzeti felügyelők tanfolyamának tárgyában. Zalaegerszeg, 1963. január 10.

SOE BPK Irattár 180/1963. Baranyai Sándor, a Zala Megyei Tanács Művelődésügyi Osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézetnek, összesítő jelentés az óvónőképzős hallgatók hathetes szakmai gyakorlati munkájának tárgyában. Zalaegerszeg, 1963. március 20.

SOE BPK Irattár 503/1963. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a levelező tagozatra jelentkezők elbírálásának tárgyában. Budapest, 1963. június 5.

SOE BPK Irattár 688/1963. Szabados László igazgató levele Bizó Gyulának, a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának vezetőjéhez, zártlancú Tv kiépítésének tárgyában. Sopron, 1963. szeptember 10.

SOE BPK Irattár 750/1963. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztályának munkaterv felterjesztése tárgyában. Sopron, 1963. október 8.

SOE BPK Irattár 74/1964. Szabados László igazgató válasza Pesti Lászlóné Balatonszárszói lakosnak otthonlakás engedélyezésének tárgyában. Sopron, 1964. január 27.

SOE BPK Irattár 152/1964 Kovács Ferenc, a vasvári Járási tanács VB. Művelődésügyi osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának, idénynapközi otthon vezetésére hallgatók igénylésének tárgyában. Vasvár, 1964. február 27.

SOE BPK Irattár 164/1964. Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztályának, jelentés megküldése tárgyában. Sopron 1964. március 7.

SOE BPK Irattár 170/1964 Erdélyi Béla, Vas megye tanácsának VB. Művelődésügyi osztály osztályvezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának, szakmai gyakorlat értékelése tárgyában. Szombathely, 1964. március 7.

SOE BPK Irattár 176/1964 Németh László, A Celldömölki Járási Tanács VB. Művelődési Osztály vezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának idénynapközi otthonvezetők kérésének tárgyában. Celldömölk, 1964. március 7.

SOE BPK Irattár 241/1964 Bizó Gyula, a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály vezetőjének levele a Soproni Óvónőképző Intézethez nyári társadalmi gyakorlatok megszüntetése tárgyában. Budapest, 1964. április 6.

SOE BPK Irattár 287/1964 Benke Ferenc osztályvezető, Kőszeg város Tanács Végrehajtó Bizottság Művelődésügyi Osztály osztályvezetőjének levele a Felsőfokú Óvónőképző Intézet igazgatójának nyári idénynapközi otthonok szervezésével kapcsolatos óvónői igény tárgyában. Kőszeg, 1964. április 15.

SOE BPK Irattár 301/1964 Szabados László igazgató levele a Győr-Moson, Vas, Somogy, Fejér, Baranya, Komárom, Veszprém Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály Vezetőjének I. évfolyamos hallgatók nyári munkába állítása tárgyában. Sopron, 1964. április 24.

SOE BPK Irattár 310/1964. Szabados László igazgató levele a Győr-Moson, Vas, Somogy, Fejér, Baranya, Komárom, Veszprém Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály Vezetőjének I. évfolyamos hallgatók nyári munkába állítása tárgyában. Sopron, 1964. április 24.

SOE BPK Irattár 589/1964 Szabados László igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztályának szakmai gyakorlatos

ösztöndíjak megállapítása, illetve az ezzel kapcsolatos adatok bekérésének tárgyában. Sopron, 1964. július 14.

SOE BPK Irattár 726/1964. Bizó Gyula osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának a tantervek megküldése tárgyában. Budapest, 1964. augusztus 24.

SOE BPK Irattár 830/1964. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály vezetőjének. Sopron, 1964. október 5.

SOE BPK Irattár 974/1964 Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.

SOE BPK Irattár 982/1964. Dr. Varjú Sándor igazgatóhelyettes levele Sziklai Kálmánné tatabányai lakos számára a levelező tagozatos gyakorlati képzés tárgyában. Sopron, 1964. november 24.

SOE BPK Irattár 7/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály vezetőjének a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár. Sopron, 1965. január 6.

SOE BPK Irattár 73/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztály vezetőjének, az 1965. évi szakmai gyakorlattal kapcsolatos tájékoztatás tárgyában. Sopron, 1965. január 22.

SOE BPK Irattára 152/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztály Óvodai Felügyelőjének, II. éves óvónőképzős hallgatók szakmai gyakorlatának ellenőrzésének tárgyában. Sopron, 1965. február 8.

SOE BPK Irattár 223/1965 A Művelődésügyi Minisztérium levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatóságának Programok megküldése tárgyában. Budapest, 1965. február 12.

SOE BPK Irattár 240/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tanító- és Óvónőképző Osztályának a levelező tagozatos képzés rendezése tárgyában. Sopron, 1965. február 26.

SOE BPK Irattár 271/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályhoz, a félévi jelentés és intézeti tanácsi jegyzőkönyv felterjesztése tárgyában. Sopron, 1965. március 4.

SOE BPK Irattár 426/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a területi szakmai gyakorlaton közreműködő óvónőknek. Sopron, 1965. április 10.

SOE BPK Irattár 434/1965. Kutasi Ferenc gazdasági igazgató levele Budapestre, az Iskolai Felszereléseket Értékesítő Vállalat Bútorosztályának, óvodai bútorrendelés tárgyában. Sopron, 1965. április 21.

SOE BPK Irattár 678/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Osztály vezetőjének, a gyakorlati képzés útmutatójának véleményezése tárgyában. Sopron, 1965. szeptember 29.

SOE BPK Irattár 784/1965 A marxizmus-leninizmus órák rendje a Soproni Óvónőképzőben. Közli: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1965. szeptember 14.

SOE BPK Irattár 834/1965. Feljegyzés az 1965 november 18-i vezető tanári értekezlet anyagáról. Közli: Dr. Varjú Sándor, igazgatóhelyettes, feljegyző.

SOE BPK Irattár 968/1965. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályának, távlati fejlesztési terv tárgyában. Sopron, 1965. december 29.

SOE BPK Irattár 998/1965 Művelődésügyi Minisztérium: Koczka János osztályvezető levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának kísérleti jellegű szakgyakorlat engedélyezésének tárgyában. Budapest, 1965. december 6.

SOE BPK Irattára 998/1965 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanácsok VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek az 1966. évi óvodai területi szakmai gyakorlat megszervezése tárgyában. Sopron 1965. december 15.

SOE BPK Irattár 43/1966 Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek a területi gyakorlatok előtti eligazítás tárgyában. Sopron 1966. január 29.

SOE BPK Irattár 84/1966 Gyakorlati képzési útmutató az 1965/66-os tanév II. félévére. Közreadja: Földi Lőrinc igazgató. Sopron, 1966. február 10.

SOE BPK Irattár 136/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályának, a területi szakmai gyakorlat beosztásának tárgyában. Sopron, 1966. március 12.

SOE BPK Irattár 148/1966 Radnóti Györgyné, a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképzési osztályvezetőjének levele valamennyi tanítóképző és óvónőképző intézet igazgatójának, a hallgatók gyakorlati képzésével kapcsolatos túloradíjak tárgyában. Budapest, 1966. március 17.

SOE BPK Irattár 304/1966 Földi Lőrinc levele a területi szakmai gyakorlaton közreműködő gyakorlatvezető óvónőknek a területi gyakorlat sikeres lebonyolítása tárgyában. Sopron, 1966. május 27.

SOE BPK Irattár 319/1966. Puskás János községi pártbizottsági titkár levele a Soproni Óvóképző Intézet igazgatójának. Sümeg, 1966. május 31.

SOE BPK Irattár 467/1966 Dudás János vezetőtanár jelentése a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztály vezetőjének szakmai területi gyakorlatok értékeléséről. Felterjeszti: Földi Lőrinc igazgató. Sopron 1966. július 16.

SOE BPK Irattár 558/1966 Gyakorlati képzési útmutató az 1966/67-es tanévre. Kiadja: Dudás János, vezetőtanár Sopron, 1966. szeptember 23.

SOE BPK Irattár 575/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztálynak az I. szám gyakorló óvoda ügyéről történő jelentés tárgyában. Sopron, 1966. október 3.

SOE BPK Irattár 595/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztályának munkaterv felterjesztésének tárgyában. Sopron, 1966. október 11.

SOE BPK Irattár 105/1967. Földi Lőrinc igazgató tájékoztató levele a levelező tagozatos hallgatók számára. Sopron, 1967. február 22.

SOE BPK Irattár 109/1967 Gyakorlati képzési útmutató az 1966/67-es tanévre. Második félév. Kiadja: Dudás János, vezetőtanár, Sopron, 1967. február 22.

SOE BPK Irattár 165/1967 Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1967. évi területi szakmai gyakorlatához. Közli: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron, 1967. április 2.

SOE BPK Irattár 504/1967. A Soproni Óvónőképző Intézet Szervezeti és Működési Szabályzata. Megvitatta és elfogadta az Intézeti Tanács 1967. december 20-i ülésén.

SOE BPK Irattár 614/1967 Dudás János vezetőtanár jelentése az 1967. évi szakmai-területi gyakorlatok értékeléséről. Sopron, 1967. november 4. p. 7.

SOE BPK Irattár 665/1967 Sebő Gyula a Kecskeméti Óvónőképző Intézet levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztálynak a 6 hetes területi gyakorlattal kapcsolatos előterjesztés tárgyában. Sopron, 1967. november 30. p. 1.

SOE BPK Irattár 16/1968. Földi Lőrinc igazgató levele. Sopron, 1968. január 12.

SOE BPK Irattár 19/1968 Földi Lőrinc igazgató levele Babodi Bélának, a Kecskeméti Óvónőképző Intézet vezető tanárának a gyakorló óvodai munkával kapcsolatos anyag megküldése tárgyában. Sopron, 1968, január 25.

SOE BPK Irattár 161/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek területi szakmai gyakorlatok előkészítése tárgyában. Sopron, 1968. március 23.

SOE BPK Irattár 177/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetőjének a területi szakmai gyakorlatok tájékoztatójának megküldése tárgyában. Sopron, 1968. március 28.

SOE BPK Irattár 486/1968. Útmutató a Pedagógiai gyakorlatok c. tantárgyhoz az 1968/1968-es tanévre. Közli: Dudás János, vezetőtanár. Sopron, 1968. szeptember 17.

SOE BPK Irattár 502/1968 Dudás János vezető tanár jelentése az 1968. évi szakmai gyakorlat értékeléséről. Sopron 1968. szeptember 24.

SOE BPK Irattár 238/1969 Útmutató a Soproni Óvónőképző Intézet végzős hallgatói 1969. évi területi-szakmai gyakorlatához. Közli: Földi Lőrinc, igazgató. Sopron 1969. március 28. p. 9.

SOE BPK Irattár 587/1969. Földi Lőrinc igazgató és Kutasi Ferenc gazdasági igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pénzügyi és Ellenőrzési Főosztályának az 1970. évi felújítási igények bejelentése tárgyában. Sopron, 1969. október 24.

SOE BPK Irattár 596/1969 Útmutató a Pedagógiai gyakorlatok c. tárgyhoz az 1969/70-es tanévre. Kiadja Dudás János vezetőtanár Sopron 1969. szeptember 27. p. 6.

SOE BPK Irattár 169/1970. Földi Lőrinc igazgató levele Sipőcz Erzsébet óvónő kar-társnő részére. tájékoztató konzultáció a gyakorló óvónők munkájáról a végzős hallga-tók számára tárgyában. Sopron, 1970. március 11.

SOE BPK Irattár 447/1970 Az óvónőképző intézetek I. évfolyamának programjai. Mű-velődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály. Pálmai Kálmán osztályvezető he-lyettes levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának. Budapest, 1970. augusztus 11.

SOE BPK Irattár 566/1970. Tanterv óvónőképző intézetek számára. Kiadja a Művelő-désügyi Minisztérium, Budapest SOE BPK Irattár 26/1971. Útmutató a Soproni Óvó-nőképző Intézet végzős hallgatói 1971. évi területi-szakmai gyakorlatához. Kiadja: Varjú Sándor megbízott igazgató 1971. január 11.

SOE BPK Irattár 129/1971. Lugossy Jenő igazgatóhelyettes levele valamennyi tanító és óvóképző intézet igazgatójának a tanítóképző és óvónőképző intézetekben folyó gyakorlati képzés igazgatóhelyettesi hatáskörbe utalása. Budapest, 1971. február 23.

SOE BPK Irattár 222/1971. Miklósvári Sándor osztályvezető levele valamennyi Tanítóképző és Óvónőképző Intézet igazgatójának, valamint a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Főigazgatójának, a levelező tagozaton tanulmányokat folytató, nem pedagógus munkakörben dolgozó tanító- és óvónőjelöltek iskolai /óvodai/ gyakorlatának megszervezése tárgyában. Budapest, 1971. április 3.

SOE BPK Irattár 242/1971. Gubacsy Endre, a levelező tagozat vezetőjének levele valamennyi II. évfolyamos levelező hallgatónak az államvizsga foglalkozás tárgyában. Sopron, 1971. április 21.

SOE BPK Irattár 403/1971. Nagy Miklósné igazgató levele Horváth Imrénének, Sopron Városi Tanács osztályvezetőjének, állaspályázat tárgyában. Sopron, 1971. július 19.

SOE BPK Irattár 466/1971. Búry Lászlóné MM. főelőadó levele Nagy Miklósné igazgatónak, az Óvodai Nevelés Programjának megküldése tárgyában. Budapest, 1971. augusztus 25.

SOE BPK Irattár 587/1971. Sarkady Sándor igazgatóhelyettes levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály vezetőinek a II. évfolyamos hallgatók területi szakmai gyakorlatának előkészítése tárgyában. Sopron, 1971. október 21.

SOE BPK Irattár 647/1971. Sarkady Sándor igazgatóhelyettes levele az I. évfolyamos levelezős hallgatók számára óvodai gyakorlat megszervezésének tárgyában. Sopron, 1971. november 22.

SOE BPK Irattár 651/1971. Sarkady Sándor levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály Dr. Füle Sándor osztályvezetőhelyettes számára. az Óvodai gyakorlat c. tárgy értékelésének tárgyában. Sopron, 1972. április 7.

SOE BPK Irattár 708/1971. Útmutató a szakmai gyakorlathoz /1972/. Közli: Sarkady Sándor, igazgatóhelyettes, a szakmai gyakorlat felelős vezetője. Sopron, 1971. december 14.

SOE BPK Irattár 60/1972. Miklósvári Sándor osztályvezető levele valamennyi Tanárképző Főiskola Főigazgatójának, Tanítóképző és Óvónőképző Intézet igazgatójának a pedagógusképző intézmények levelező tagozatán folyó képzés szabályozásának tervezete tárgyában. Budapest, 1972. január 31.

SOE BPK Irattár 202/1972. Nagy Miklósné igazgató levele a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztály vezetőjének Intézeti Tanácsülés időpontjának és anyagának tárgyában. Sopron, 1972. április 10.

SOE BPK Irattár 273/1972. Dr. Füle Sándor osztályvezető helyettes levele a Soproni Óvónőképző Intézet igazgatójának az óvodai felügyelők értekezlete tárgyában. Budapest, 1972. május 4.

SOE BPK Irattár 466/1972. Dr. Füle Sándor osztályvezetőhelyettes levele valamennyi óvónőképző intézet igazgatójának, a Budapesti, a Sárospataki és az Esztergomi Tanítóképző Intézet Igazgatójának a gyakorlati képzési útmutató tárgyában. Budapest, 1972. szeptember 11.

SOE BPK Irattár 606/1972. Útmutató a szakmai gyakorlathoz (1973). Közli: Sarkady Sándor igazgatóhelyettes, Sopron, 1972. december 6.

Útmutatás a szakmai gyakorlathoz /1972/. Sopron, 1971. december 14. Sarkady Sándor igazgatóhelyettes, a szakmai gyakorlat felelős vezetője.

Újságcikk

Kiss Gy. J.: Országjáráson Győr-Sopron megyében. Főiskolai szintű óvónőképzés indul Sopronban. Népszava. A magyar szakszervezetek központi lapja. 87. évfolyam 153. szám 1959. július 2. csütörtök, p. 6.

ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK, KÉPEK JEGYZÉKE

Ábrák:

1. ábra: A kutatás során felhasznált források típusai.
2. ábra: A közoktatásban, óvodában dolgozó pedagógusok számának alakulása.
Forrás: Kelemen, 1985, p. 308.
3. ábra: A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet területi gyakorlatának helyszínei az 1960/1961-es tanévben. Forrás: SOE BPK Irattár 169/1961. Kimutatás a II. évfolyam egyhónapos gyakorlatának területi beosztásáról.
4. ábra: A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet területi szakmai gyakorlatának helyszínei az 1962/1963-as tanévben. Forrás: SOE BPK Irattár 95/1962. Szabados László igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek, a szakgyakorlatok intézeti ellenőrzésének tárgyában. Sopron, 1962. február 9.
5. ábra: az 1963/1964-es tanév területi szakmai gyakorlatának helyszínei. Forrás: SOE BPK Irattár 974/1964 Földi Lőrinc Igazgató tájékoztató levele a megyei Művelődésügyi osztályok osztályvezetőinek, a II. éves óvónőképző intézeti hallgatók területi szakmai gyakorlatának megszervezése tárgyában. Ügyintéző: Dudás János vezető tanár Sopron, 1964. november 20.
6. ábra: az 1965/66-os tanév területi szakmai gyakorlatának helyszínei. Forrás: SOE BPK Irattár 136/1966. Földi Lőrinc igazgató levele a Művelődésügyi Mi-

nisztérium Tudományegyetemi és Pedagógusképző Főosztály Tanító- és Óvónőképző Intézeti Osztályának, a területi szakmai gyakorlat beosztásának tárgyában. Sopron, 1966. március 12.

7. ábra: az 1967/1968. tanév területi gyakorlatának helyszínei. Forrás: SOE BPK Irattár 161/1968. Földi Lőrinc igazgató levele a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályok vezetőinek területi szakmai gyakorlatok előkészítése tárgyában. Sopron, 1968. március 23.

Táblázatok:

1. táblázat: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzési szerkezete. Forrás: SOE BPK Irattár 467/1966 Dudás János vezetőtanár jelentése a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztály vezetőjének szakmai területi gyakorlatok értékeléséről. Felterjeszti: Földi Lőrinc igazgató. Sopron 1966. július 16.
2. táblázat: Az egyéni hospitálás I. és II. féléves beosztása Soproni Óvónőképző Intézetben, 1972-ben. Forrás: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzési útmutatója, 1972.
3. táblázat: Az egyéni és csoportos hospitálás III. és IV. féléves beosztása 1972-ben a Soproni Óvónőképző Intézetben. Forrás: A Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzési útmutatója, 1972.
4. táblázat: A Nevelési Program által megfogalmazott szocialista óvónőeszmény tényezői. Forrás: Nevelési Program 1971, pp. 7-8.
5. táblázat: Az 1971-ben megjelent Nevelési Program megvalósításához szükséges feladatterületek és feladattípusok felosztása. Forrás: Nevelési Program, 1971, pp. 15-21.

Képek:

1. kép: Részlet a vázlatok és tervezetek füzet egy foglalkozási tervéből és a hozzáfüzött egyéni és csoportos megfigyelésekből.
2. kép: A hospitálási naplóban rögzített óvodai napirend.
3. kép: A vizsgált hospitálási naplóban rögzített óvodai napirend és tervezet, a gyakorlatvezető óvónő és a gyakorlatvezető oktató megjegyzéseivel és aláírásával.
4. kép: Részlet a negyedik félévben vezetett hospitálási naplóból.

Mellékletek

1. sz. melléklet: A Soproni (Felsőfokú) Óvónőképző Intézet nevelőtestületi tagjainak biográfiai adatai

Földi Lőrinc

Történelem-földrajz szakos tanárként végez Szegeden. (Kelényi, 1993a, p. 136.). Földi Lőrinc 1941-től a soproni hadapródiskolában tanított. 1951-től a Széchenyi Gimnázium oktatója, majd vezetője lett. (Kelényi, 1993a, p. 136.). 1964-ben vette át az intézet vezetését. A *Soproni Szemle* szerkesztőségi tagja 1959-től. (Mollay, 1970. p. 85.). Földi Lőrinc, az intézet második igazgatója 1970, június 21-én hunyt el. Halála után dr. Varjú Sándor megbízott igazgató vette át az intézet vezetését. (Kelényi, 1975b, p. 26.).

1971-től a Művelődési Minisztérium Pedagógusképző Osztályának munkatársa, Nagy Miklósné vette át az intézet vezetését. (Kelényi, 1975b, p. 27.).

Bauer Tiborné, született Weisz Gabriella (1927-1980)

1952-ben magyar-német szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett Budapesten. 1951-től a közép fokú, majd 1959-től a Felsőfokú Óvónőképző tanára volt. 1978-ban hunyt el. (Sarkady, 1993c, p. 145.).

Dudás János

1952-től az ELTE hallgatója, előbb lélektan-pedagógia, majd magyar nyelv és irodalom szakon is. 1960-ban érkezik a Képző oktatói kötelékébe, 1962-től a gyakorlati képzés irányítója. Az 1971-es *Óvodai Nevelési Program* kidolgozóinak egyike. 1989-ben hunyt el.

(Simon T., 1993, p. 152.).

Dudás Jánosné, sz. Oroszi Zsuzsanna

1956-ban végzett magyar szakos tanárként Szegeden. 1960-tól a soproni Képzőben több tantárgyat is tanított: környezetismeret, módszertan, és bábjáték óráin tanulhattak tőle diákjai, gyakorlatvezető tanári tevékenysége által a gyakorló-óvodák életének is aktív résztvevője volt. (Szalay, 1993, p. 150.-151.).

Enyedi Sándorné, sz. Varga Mária

Enyedi Sándorné a Felsőfokú Óvónőképző Intézet megnyitásától egészen 1983-ig az intézmény oktatója volt. Korábban Budapesten tanult, óvónői és orosz nyelv és irodalom szakos oklevelet is itt szerezte meg-utóbbihoz kapcsolódóan hosszabb ideig Leningrádban is tanult-okleveleit. munkája során az orosz nyelv tanulásához készített tankönyvi, jegyzetei később országosan is elismertek lettek. 1983-ban vonult nyugdíjba. (Szauer, 1993, p. 146.).

Dr. Garai József

Garai József 1936-tól Sopronban az Evangélikus Tanítóképző Intézetben oktató. Az iskola államosítása után az Állami Tanítóképző vezetője lett. 1956 telétől Sopron város Oktatási Osztály igazgatójaként dolgozott. (Losonczy, 1993, p. 134.). A Felsőfokú Óvónőképző megnyitása után a pedagógiai szakcsoport vezetésével bízzák meg. 1962 tavaszán hunyt el. (Losonczy, 1993, p. 135.).

Kelényi Ferenc

Kelényi Ferenc, Sopron városának tanulmányi felügyelője 1950-től. (Sarkady, 1976, p. 75.). 1960-ban áthelyezik a Felsőfokú Óvónőképző Intézet Nyelvi Szakcsoportjának vezetői posztjára. (Sarkady, 1976. p. 75.). Munkájáért az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címmel tüntették ki. (Sarkady, 1976, p. 75.). 1967-ben szerzett doktori címet, munkájában a 19. századi soproni kisdedóvást vizsgálta. (Sarkady, 1976, p. 76.). A *Soproni Szemle* olvasószerkesztőjeként, és a Soproni TIT vezetőségi tagjaként is részt vett a város tudományos-kulturális életében. (Sarkady, 1993a, p. 141.). 1967-ben bölcsészdoktori címet szerzett. (Sarkady, 1993a, p. 141.).

Kőműves Erzsébet

Kőműves Erzsébet 1954-ben szerzett tanítónői, majd később matematika-fizika szakos tanári oklevelet. (Szöllősi, 1993, p. 148.). Általános iskolai feladatok után 1971-től dolgozott az Óvónőképző Intézetben. Később a gyakorlati képzés szakvezetője lett. (Szöllősi, 1993, p. 148.).

Merész Károly

1934-től az evangélikus líceumban alkalmazták rajztanárként. Később a Széchenyi Gimnázium ábrázoló geometriát oktató pedagógusa. (Kelényi, 1993b, p. 138.). Ezután a középfokú óvónőképző intézet rajz és kézimunkatanára lesz. Az intézmény megszűnése után ismét a gimnáziumban vállalt állást. (Kelényi, 1993b, p. 138.). A felsőfokú óvónőképzés kezdetétől 1971-ig, nyugállományba vonulásáig az intézet oktatója volt. Az intézetben a művészeti szakcsoport vezetőjeként és az országos szakbizottság elnökeként is dolgozott.²⁰⁷ Munkásságát 1965-ben „*Az oktatásügy kiváló dolgozója*” címmel ismerték el. (Kelényi, 1993b, p. 139.). 1973-ban hunyt el. (Kelényi, 1993b, p. 138.).

Dr. Németh Sándor

1946-ban szerezte meg tanári oklevelét. Szegeden tanítóképző intézeti tanári végzettséget is szerzett. Sopronba visszatérve előbb a tanítónőképzőben majd a felsőfokú Óvónőképzőben tanított hosszú évtizedekig. 1968-ban szerezte meg bölcsészdoktori címét. (Sarkady, 1993b, p. 143.). 1979-ben hunyt el. (Sarkady, 1993b, p. 144.).

---

²⁰⁷ SOE BPK Irattár 223/1962. Munkaadói igazolás Merész Károly részére. Kiállító: Gubacsy Endre igazgatóhelyettes. Sopron, 1962. április 3.

2. melléklet: A vázlatok és tervezetek füzet egy foglalkozási tervéből és a hozzáfűzött egyéni és csoportos megfigyelésekből

[illegible][illegible][illegible][illegible]

Maan ja jättiläispuut alustet ei. Alustet, ja jättiläis ja maan maanpöytä fela rent velt. ja alu- koden on 3 par! (ja tölläis ja regitett on alustetkarakus.) ja kirlaust opimantat Kälänpuu rojettat. Taitelmas, alustet jättiläis.	Maan ja, kaks ja op- retet rojett maan ant- ja al opimantat ja al maanpöytä. ja maan kaks maanpöytä felaalustet. Alustet ja maanpöytä. Kaks velt maan opimantat- maan ja alustetkarakus ja opimantat jättiläis.

Maan eläin ja opimantat Maanpöytä!	Maanpöytä! ja jättiläis opimantat maan maanpöytä kaks maan opimantat.
Niit maan ja opimantat maan eläin ja al maan ja maan maanpöytä?	

ja 7 - et maan maanpöytä maan, ja maan opimantat ja 7 - ma!	
ja 7 - et eläin maan kaks- maan maanpöytä maanpöytä? Rojett maanpöytä (maanpöytä) maan, maanpöytä maanpöytä.	
ja maanpöytä maanpöytä maan maanpöytä. Maanpöytä ja 7 - ma! ja maanpöytä ja 7 - ma!	
ja maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä.	Maanpöytä, maanpöytä. maanpöytä maanpöytä.

ja maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä	ja maanpöytä maanpöytä 7 - ma maanpöytä 7 - ma maanpöytä 3 - ma maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä maanpöytä.

3. melléklet: a negyedik félévben vezetett hospitálási naplóból

[illegible][illegible][illegible][illegible]

Köszönetnyilvánítás

Nem csupán a PhD tanulmányaim folyamán, de már az alapszakos hallgatói tanulmányaim alatt nyújtott támogatásért, a tanácsokért és a remek témavezetésért mondok köszönetet Dr. habil. Varga Lászlónak, akit témavezetőmként, tanáromként, és kollégámként is egyaránt nagyra becsülök.

Köszönettel tartozok Ambrus Attila Józsefné Prof. Dr. Kéri Katalinnak, akinek a doktori tanulmányaim alatti és a monográfia készítése során nyújtott segítségért, a folyamatos támogatásért és motivációért is köszönetet mondok.

Köszönöm Prof. Dr. Lakatos Ferenc tudományos és külügyi rektorhelyettes úrnak a kötet megjelenésében nyújtott támogatását, köszönöm a Soproni Egyetemi Kiadó munkatársainak, Mucsi Zsuzsannának és Ambrus Attila Józsefnek segítségüket.

Köszönöm Dr. habil. Klein Ágnesnek és Kövecsesné Dr. habil. Gősi Viktóriának a disszertáció készítése során az előopponensi, opponensi és lektori munkájukat, áldozatos és alapos, mindenre kiterjedő értékelésüket.

A doktori kutatás során nyújtott segítségért köszönetet mondok a Soproni Egyetem Központi Levéltárának, akik lehetővé tették a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Irattárában fellelhető anyagok kutatását. Külön köszönettel tartozom Dr. Sági Évának a Központi Levéltár vezetőjének a kutatási anyag rendezéséért és azért, hogy szíven viseli a karunk jogelőd intézményének fennmaradt irattári anyagának sorsát. Köszönöm a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar Könyvtár munkatársainak a kitartó és állhatatos segítséget.

Köszönöm a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar „*Oktatás és Társadalom*” Neveléstudományi Doktori Iskola valamennyi oktatójának és munkatársának, hogy a doktori képzés során számos új ismerettel és szakmai tapasztalattal gazdagodhattam.

Köszönettel tartozom mindazon kutatóknak, akik a soproni óvónőképzés kutatásában megelőztek engem, és kiváló munkájukkal, kutatási eredményeikkel lehetővé tették, hogy az általuk bejárt utat követve én is ezt a témakört kutathassam tovább. Mindannyiuknak köszönöm, hogy egykori tanáraimként, ma már kollégáimként mellettem állnak és segítettek a mindennapi oktató feladatok, a doktori tanulmányok készítése során is.

Szeretném megköszönni minden valaha volt tanáromnak és mentoromnak, akik mindannyian hozzájárultak ahhoz, hogy egyetemi oktatóvá válhassak.

Köszönöm a tanítványaimnak és hallgatóimnak, akik szorgalmas és támogató hangulatban, mindig türelemmel viselték a kezdő pedagógus minden új módszertani fogásának sikerét és kudarcát is.

Köszönetet mondok a családomnak és barátaimnak is, akik végig mellettem voltak és hittek bennem. Nélkülük nem sikerült volna.

Köszönöm a családomnak, hogy támogattak, köszönöm édesanyámnak, hogy mindenkinél jobban hitte és tudta, hogy testvéremmel együtt elérhetjük az álmainkat.

Köszönöm a barátaimnak, Áginak, Barbinak, Eszternek, Katónak, Krisztinek, Szandrának, hogy mindig támogattak és motiváltak.

Páromnak, Sipos Bencének köszönöm a könyv szerkesztését, a borítókép elkészítését és soha nem szűnő támogatását.

A szerkesztés lezárása és a kötetben előforduló webes hivatkozások utolsó ellenőrzési időpontja: 2025. szeptember 30.

Dr. Németh Dóra Katalin neveléstörténész, a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának oktatója. Mesterszakos tanulmányai során fordult az oktatás- és szakképzéstörténet kérdései felé.

2018 óta rendszeresen publikál tudományos folyóiratokban és tanulmánykötetekben, valamint részt vesz hazai és nemzetközi konferenciákon. Doktori disszertációjában a Soproni Óvónőképző Intézet gyakorlati képzésének reformjait és innovációit vizsgálta, különös tekintettel a hatvanas évek óvodapedagógus-képzésére. Kutatásait a szinkronikus és diakronikus megközelítések ötvözése, valamint kvalitatív és kvantitatív módszerek alkalmazása jellemzi. Fő kutatási területe a szocialista korszak pedagógusképe- és képzése.

Tanulmányaiban a múlt és a jelen közötti párbeszédre törekszik, azt vizsgálva, hogyan segítheti a neveléstörténet a pedagógia jelenkori kérdéseinek megértését. 2019 óta oktat, neveléselméleti, neveléstörténeti kurzusai mellett részt vesz az óvodapedagógus hallgatók gyakorlati képzésében is.